સફરે હજ્જ

કી

મુશ્કિલાત ઔર ઉનકા મુમ્કિન હલ

લે. ક્યૂ. એસ. ખાન

– ગુજરાતી લિપિયાંતર –

મુહમ્મદ જમાલ પટીવાલા

તન્વીર પબ્લિકેશન્સ

મુંબઈ-૭૮

ઈસ કિતાબ કો કોઈ ભી પ્રિન્ટિંગ કર સકતા હૈ. ઈસકે લિયે ઈજાઝત કી ઝરૂરત નહીં.

કિતાબ કા નામ : સફરે હજ્જ કી મુશ્કિલાત ઔર ઉનકા મુમ્કિન હલ

ISBN No. : 978-93-80778-06-8

લેખક વ પ્રકાશક : ક્યૂ. એસ. ખાન
(B.E., Mech.)

લેખક કી બહુત સારી પુસ્તકેં ઇન્ટરનેટ પર પઢને તથા ડાઉનલોડ કરને કે લિયે નિમ્નલિખિત વેબસાઇટ્સ પર મુફ્ત ઉપલબ્ધ હૈ.
www.freeeducation.co.in ઔર **www.scribd.com**
ઇસ પુસ્તક કો આપ ઇન્ટરનેટ પર નિમ્નલિખિત લિંક સે મુફ્ત ડાઉનલોડ કર સકતે હૈં.
http://www.scribd.com/doc/15223840/Hajj-Guide-Book-Hindi

—: પ્રકાશક :—

તન્વીર પબ્લીકેશન્સ

હાઈડ્રો ઈલેક્ટ્રિક મશીનરી પ્રિમાઈસીસ, એ-૧૩, રામ-રહીમ ઉદ્યોગનગર, બસ સ્ટોપ લેન,
એલ.બી.એસ. માર્ગ, સોનાપુર, ભાડુંપ (પશ્ચિમ), મુંબઈ-૪૦૦૦૭૮
ફોન: ૦૨૨-૨૫૬૪૫૯૩૦/૨૫૯૬૪૦૭૫, મો.:૯૮૯૨૦૬૪૦૨૬, ૮૧૦૮૦૦૦૨૨૨
ફેક્સ: ૦૦૯૧-૨૨-૨૫૯૬૧૬૮૨ ઈ-મેઈલ: hydelect@vsnl.com, hydelect@mtnl.net.in

—: પ્રિન્ટર :—

અલ-કલમ પબ્લિકેશન

૨૪૪, ગલી ગઢઈયા, જામા મસ્જીદ, બાઝાર મટીયા મહલ, દિલ્હી-૧૧૦૦૦૬
ફોન: ૦૧૧-૨૩૨૪, ૨૩૨૬૧૪૮૧, ફેક્સ: ૨૩૨૪૧૪૮૧ (On Demand)
E-mail : alqalam_publications@hotmail.com

કિંમત : ₹ 50/-

- અગર આપ ગહરાઈ સે હજ્જ ઔર ઉસકે મસાઈલ કા મુતાલિઆ કરના ચાહતે હૈ તો કિતાબ **'મુઅલ્લિમુલ હજ્જાજ'** પઢીયે. તાલીફ : હજરત મૌલાના અલ્હાજ કારી સઈદ અહેમદ, નાશિર : હનફી કુતુબ ખાના, નં. ૨૩, લાલ બાગ, ફોર્ટ રોડ, મસ્જીદ મસાવલી, બેંગ્લોર-૪ (કીમત : ૭૦/- રૂા.)
- અગર આપ કમ વક્ત મેં હજ્જ કે મસાઈલ કે બારે મેં પૂરી તરહ વાફિફ હોના ચાહતે હૈ તો પઢેં **'મસાઈલે હજ્જ વ ઉમરાહ'.** તાલીફ : મુહમ્મદ મુઈનુદ્દીન અહમદ, નાશિર : ક્લાસિક આર્ટસ, ૩૪૪, ગલી ગઢઈયા, બાઝાર મટીયા મહલ, જામા મહલ, દિલ્હી-૬. ફોન : ૦૧૧-૨૩૫૨૮૬૩૮, ૨૩૨૮૧૪૮૧ (કીમત ૧૫/- રૂા.)
- **'હજ્જ ઔર ઉમરાહ ફલાહી કે હમરાહ'** યહ હજ્જ કી તાલીમ કે લીયે આસાન ઔર બેહતરીન કિતાબ હૈ. ઉર્દૂ તરજુમા : રશીદ ઈબ્રાહીમ ખાનપુરી, નાશિર : મુફતી અહેમદ દેવલ્વી, જામિઆ ઉલૂમુલ કુરઆન, જંબુસર, તા. ભરૂચ-૩૯૨૧૫૦ (ગુજરાત) ફોન : ૦૨૬૪૪-૨૨૦૭૮૬, ફેક્સ : ૦૨૬૪૪-૨૨૨૬૭૭.
વેબસાઈટ: jamiahjambusar.com ઈ-મેઈલ: jamia@satyam.net.in
- આખરી દો કિતાબે **'મસાઈલે હજ્જ વ ઉમરાહ'** ઔર **'હજ્જ ઔર ઉમરાહ ફલાહી કે હમરાહ'** ઈન્ટરનેટ પર દર્જ ઝૈલ વૅબસાઈટ પર મુફ્ત મેં પઢી ઔર ડાઉનલોડ કી જા સકતી હૈ. www.freeeducation.com ઔર www.scribd.com

સફરે હજ્જ કી મુશ્કિલાત ઔર ઉનકા મુમ્કિન હલ

ફેહરિસ્ત

હજ્જકે દૌરાન મિલનેવાલે શિનાખ્તી-કાર્ડ (I-CARD) ઔર ઉનકી અહમિયત

નોટ : યહ કિતાબ ઈ.૨૦૦૫ મેં લિખી ગઈ હૈ ઔર હર સાલ ઇસે બેહતર બનાને કી કોશિશ કી જાતી હૈ. મગર યૂં કી હર સાલ હજ કમિટી કે ઉસૂલ ભી બદલતે રહતે હૈ, ઇસ લિયે હો સકતા હૈ કી જો કુછ ઇસ મઝમૂન મેં બયાન કિયા ગયા હૈ, હાલાત ઇસ સે કુછ મુખ્તલિફ હોં.

હજ કા ફૉર્મ ભરને સે લેકર આખિર તક અલગ-અલગ મરહલોં મેં આપ કો મુખ્તલિફ શિનાખ્તી-કાર્ડ (I-CARD) ઔર હાથ મેં પહનને કે કડે વગૈરહ દિયે જાતે હૈ, જિનકી બહુત અહમિયત હૈ. અક્સર હાજી સાહેબાન લાપરવાહી સે ઇન્હેં ગૂમ કરકે બહુત પરેશાની ઉઠાતે હૈ. આપ ઇનકી અહમિયત અચ્છી તરહ સમજ લેં. ઇનકી હિફાઝત કરેં ઔર સહી ઢંગ સે ઇસ્તેમાલ કરેં.

હજ કમિટી કી તરફ સે ઈત્તેલાઅતી ખત ઔર કવર નંબર Intimation Letter & Cover No. :

હજ કા ફૉર્મ ભરને કે બાદ કુરઆઅંદાઝી હોગી. અગર કુરઆઅંદાઝી મેં આપકા નામ આ ગયા, તો ફોન સે આપ કો ઇત્તેલા દી જાયેગી યા આપ કે ઘર પર હજ કમિટી સે એક ઇત્તેલાઅતી ખત આયેગા, જિસમેં બહુત સારી માલુમાત કે સાથ આપકા કવર નંબર લિખા હોગા. યે નંબર આપ કે લિયે બહુત અહમ હૈ. હજ સે પહલે ઔર હજ કે દૌરાન યહી આપકી શિનાખ્ત હૈ. આપ કા કોઈ ભી ફૉર્મ ઔર કાગઝી કારવાઈ ઇસ નંબર કે બગૈર મુકમ્મલ નહીં હોગી. ઇસલિયે ઇસ ખત કો હિફાઝત સે રખેં ઔર કવર નંબર યાદ કર લેં. યહી ખત દિખાકર આપ કો આપકા પાસપોર્ટ, હવાઈ ટિકટ, શિનાખ્તી કાર્ડ ઔર કડા વગૈરહ મિલેગા. હજ કમિટી આપકા ડ્રાફટ ઈસી નંબર પર કબૂલ કરેંગી.

પાસપોર્ટ કી અહમિયત :

૨૦૦૮ તક હજ કમિટીવાલે સફરે-હજ કે લિયે એક સ્પેશયલ પાસપોર્ટ બનવાતે થે, મગર ૨૦૦૯ સે સાઉદી હુકૂમત ને 'ઇન્ટરનેશનલ પાસપોર્ટ' કો લાઝમી કરાર દિયા હૈ. ઇસ લિયે અગર આપકા હજ કા ઇરાદા હૈ, તો ફૌરન પાસપોર્ટ બનવાને કી કારવાઈ શુરૂ કર દીજીયે. મક્કા પહુંચને કે બાદ આપકા પાસપોર્ટ આપ સે આપકા મુઅલ્લિમ લે લેગા ઔર વાપસી કે વક્ત એરપોર્ટ પર વાપસ કરેગા.

હવાઈ ટિકટ :

હજ કમિટી સે પાસપોર્ટ કે સાથ આપ કો આને ઔર જાને દોનોં કા હવાઈ ટિકીટ (બોર્ડિંગ પાસ) મિલેગા, જિસે દીખાકર હી આપ હવાઈ જહાજ મેં સવાર હો સકેગેં. ઇસ લિયે હવાઈ ટિકીટ કો વાપસી કે સફર તક ઇન્તેહાઈ હિફાઝત કે સાથ રખેં, ઔર પાસપોર્ટ સે અલગ રખેં ઔર મુઅલ્લીમ કો સિર્ફ પાસપોર્ટ દેં, ટિકટ ન દેં.

શિનાખ્તી કાર્ડ (I-Card) :

હજ કમિટી સે આપકો ફોટો લગા હુઆ શિનાખ્તી કાર્ડ મિલેગા. યે કાફી બડા, પ્લાસ્ટીક કે કવર મેં ઔર ગલે મેં પહનને કે લિયે હોતા હૈ. ઇસે આપ હંમેશા અપને સાથ રખેં ઔર જો દૂસરે કાર્ડ આપકો મક્કા મેં મિલેંગે ઉન્હેં ભી ઇસ મેં પીછે કી તરફ રખ લેં, ઔર દૂસરી જગહ હિફાઝત સે રખ લેં.

શિનાખ્તી કાર્ડ મેં નિમ્નલિખિત બાતેં હોગી :

(૧) આપ કા નામ (૨) આપકા પાસપોર્ટ નંબર (૩) આપકા બ્લડ ગૃપ (૪) આપકા દર્જા .

કડા :

હજ કમિટી કી તરફ સે આપકો એક સ્ટીલ કા કડા મિલેગા, જિસમેં નિમ્નલિખિત માલુમાત દર્જ હોગી :

(૧) આપકા નામ, (૨) આપકા કવર નંબર (૩) આપકા પાસપોર્ટ નંબર (૪) મુલ્ક કા નામ.

ઇસ કડે કો આપ અપને હાથ મેં પહન લેં ઔર વાપસ આને તક હરગિઝ ન ઉતારેં. કડે કે સાથ એક ચૈન ભી હોતી હૈ. અગર આપ કો તકલીફ હો તો ચૈન નિકાલ લેં, મગર કડા હંમેશા આપ કે સાથ રખેં. ક્યોંકી ઝરૂરત પડને પર ઇસી કે ઝરિયે આપ કી શિનાખ્ત હો સકેગી.

ખુદા-ન-ખ્વાસ્તા અગર આપ કિસી હાદસે મેં બેહોશ હો ગયે યા આપ કા સારા સામાન ગૂમ હો ગયા, તબ ભી કડે પર લિખે કવર નંબર સે આપકો પેહચાના જા સકતા હૈ ઔર આપ કે મુકામ તક પહુંચાયા જા સકતા હૈ. મૈને ઐસે ભી વાકેઆત સુને હૈં કી લોગ બગૈર શિનાખ્ત કે હજ કે પેહલે ગૂમ હો ગયે ઔર હજ કે બાદ ભિકારીયોં કી શકલ મેં મિલે. ઇસ લિયે યહ કડા આપ હંમેશા આપ કે સાથ રખેં. નહાતે વક્ત યા બૈતુલ-ખલા જાતે વક્ત યા કિસી ભી હાલ મેં ઇસે ન ઉતારેં.

ઝરે મુબાદલા (Foreign Exchange) :

છઠી ચીઝ જો આપ કો હજ કે લિયે રવાના હોને સે પેહલે એરપોર્ટ સે મિલેગી, વહ હૈ સાઉદી રૂપયા (રીયાલ) યા ડ્રાફટ.

યહ આપ કે રાહત કા સામાન ભી હૈ ઔર જાનકા દુશ્મન ભી. હમારે પડોસ કે એક સાહબ ૨૦૦૪ મેં હજ કે લિયે ગએ ઔર મક્કા મેં ઇન્તેકાલ કર ગયે. ઉન કે સાથીયોં સે પૂછને પર પતા ચલા કે ઉનકા સારા રૂપયા એરપોર્ટ પર તલાશી કે બહાને પુલીસ ને લે લિયા થા. વહ સમજે કે જિદ્દાહ એરપોર્ટ પર વાપસ મિલ જાયેગા. મગર જબ ન મિલા તો બહુત ફિકરમંદ હુએ ઔર ઇસી ફિક્ર મેં દૌર-એ-કલ્બ (Heart Attack) કી વજહ સે વહ અલ્લાહ કે પ્યારે હો ગયે. મક્કા મેં જિસ કમરે મેં મુકીમ થે, ઠીક ઉસકે સામનેવાલે કમરે મેં માં ઔર બેટી રહતી થી. ઉન દોનોં કે સારે રૂપયે હરમ શરીફ કે તવાફ કરતે હુએ ચોરી હો ગયે. પૂછને પર દોનોં ને બતાયા કે મક્કા પહુંચતે હી ઉમરા કરના થા. કમરા નયા, કમરે કે સાથી ભી નયે. કિસી પર કૈસે ભરોસા કરેં ? ઇસ લિયે સારે રૂપયે સાથ હી લિયે થે ઔર હરમ શરીફ મેં જેબ કટ ગઈ.

હમારે એક દોસ્ત મક્કા મેં વકીલ હૈ. ઉન્હોને બતાયા કે મક્કા મેં જિતની ચોરી કી વારદાતેં હોતી હૈ, ઉન મેં અક્સર હરમશરીફ કે અન્દર હી હોતી હૈ.

હમારે એક ઔર દોસ્ત ને અપના રૂપયા ઇતની હિફાઝત સે અપને સામાન મેં રખ લિયા કે ખુદ ભૂલ ગયે કે કહાં રખા હૈ. બહુત પરેશાન રહે. સલાતુલ્-હાજાત પઢ કર ખુદા સે દુઆ કી. તબ જાકર અપના રૂપયા અપને સામાન મેં ખોજ પાયે.

ઇસ લિયે એરપોર્ટ પર મિલનેવાલે રૂપયે કા ખાસ ખ્યાલ રખેં ઔર મક્કા મેં અપની રિહાઇશગાહ પર પહુંચને કે બાદ યા તો હોટલ કે કાઉન્ટર પર જમા કર દેં ઔર રસીદ લે લેં, યા અપને મુઅલ્લિમ કે પાસ જમા કર કે રસીદ લે લેં. રસીદ લેના ના ભૂલેં, વરના વહાં ભી આપ રૂપયોં સે હાથ ધો બેઠેગેં. અપની ઝરૂરત કે મુતાબિક થોડા-થોડા રૂપયા નિકાલતે રહેં. અગર ઇન દોનોં જગહ ભી પૈસા રખના આપકે લિયે મુમ્કીન ન હો, તો અપને સુટકેસ મેં હી રખ લેં. મગર સુટકેસ કા તાલા મજબૂત હો.

જિદ્દાહ એરપોર્ટ પહુંચને કે બાદ એરપોર્ટ સે રિહાઈશગાહ કે આપકે સફર કે દૌરાન બસ મેં આપ સે આપકા પાસપોર્ટ લે લિયા જાયેગા ઔર તીન શિનાખ્તી ચીઝેં દી જાયેગી. વો ઇસ તરહ હૈ :

કલાઈ પટ્ટા :

મુઅલ્લિમ કી તરફ સે આપ કો એક કલાઈ પટ્ટા દિયા જાયેગા, જિસમેં મુઅલ્લિમ કા પતા લિખા હોગા. ઇસ પટ્ટે કી અહમિયત યહ હૈ કે આપ કભી મક્કા મેં ગૂમ હો ગયે, તો કોઈ ભી ઇસ પટ્ટે કી મદદ સે આપકો આપ કે મુઅલ્લિમ કે ઓફીસ તક પહુંચા દેગા. મુઅલ્લિમ કે ઓફીસ મેં ગાઈડ (રહબર) હોતે હૈ, જો આપ કો આપકી રિહાઈશગાહ તક પહુંચા દેગેં.

મુઅલ્લિમ કા શિનાખ્તી કાર્ડ :

જિદ્દાહ એરપોર્ટ પર મુઅલ્લિમ આપકા પાસપોર્ટ આપસે લે લેગા ઔર આપકો અપના એક શિનાખ્તી કાર્ડ દેગા, જિસમેં મુઅલ્લિમ કા પતા ઔર આપકે બિલ્ડીંગ ઔર આપકે કમરે કા નંબર લિખા હોગા.

જિદ્દાહ એરપોર્ટ સે બસ સીધે આપકો આપકે બિલ્ડીંગ તક પહુંચા દેગી, ઔર મુઅલ્લિમ કે આદમી આપ કા સારા સામાન આપકે કમરે તક પહુંચા દેંગે.

કમ્પ્યુટરાઈઝડ શિનાખ્તી કાર્ડ (Computerised I-card)

યે દૂસરા ઔર બહુત અહમ શિનાખ્તી કાર્ડ આપકો મક્કા સે એક યા દો દિન કે બાદ મુઅલ્લિમ કી તરફ સે મિલેગા. યહ પ્લાસ્ટીક કા કમ્પ્યુટરાઈઝડ કાર્ડ હૈ. યહ એક તરહ સે આપકા પાસપોર્ટ હૈ. ઇસમેં આપકે ફોટો કે સાથ વો સારી બાતેં દર્જ હોતી હૈ, જો આપકે પાસપોર્ટ મેં હોતી હૈ. કાનૂની તૌર સે હર હાજી કો યહ કાર્ડ અપને સાથ રખના હોતા હૈ ઔર પૂછને પર દિખાના ઝરૂરી હોતા હૈ. અગર આપકો મક્કા સે જિદ્દાહ યા કિસી શહર જાના હોગા તો ઇસ કાર્ડ કે બગૈર નહીં જા શકતે.

અબ આપ મક્કા સે મદીના જાયેંગે તો મદીને મે આપકા દૂસરા મુઅલ્લિમ હોગા ઔર રિહાઈશગાહ ભી નઈ હોગી. ઇસ લિયે મદીના મેં ભી આપ કો આપકા બગૈર ફોટો કા એક કમ્પ્યુટરાઈઝડ કાર્ડ મિલેગા ઔર મુઅલ્લિમ કા શિનાખ્તી કાર્ડ મિલેગા, જિસમેં મુઅલ્લિમ કા પતા ઔર આપકી બિલ્ડીંગ કા પતા ઔર કમરા નંબર લિખા હોગા. મદીના કે દસ દિન કે કયામ મેં ભી આપ યે દોનો કાર્ડ હિફાઝત સે રખેં. વતન વાપસી કે લિયે સફર કે શુરૂ મેં ઇસી કાર્ડ કો દેખકર આપ કો બસ કા નંબર દિયા જાયેગા. ઇસી બસ મેં આપકો આપકા પાસપોર્ટ વાપસ મિલેગા ઔર યહી બસ આપકો એરપોર્ટ તક પહુંચા દેગી.

મુઅલ્લિમ કા શિનાખ્તી કાર્ડ (મીના કે લીયે) :

મીના જાને સે પહલે મુઅલ્લિમ આપ કો ફિર અપના એક શિનાખ્તી કાર્ડ દેગા, જિસમેં આપકે મીના કા ખેમા નંબર લિખા હોગા. મીના મેં એક મુઅલ્લિમ કે બહુત સારે ખેમેં એક હી મુકામ પર હોતે હૈ, જિનકે એતરાફ હિફાઝત કે લિયે લોહે કે જંગલે લગે હોતે હૈ.

ગેટ પર મુઅલ્લિમ કે પેહરેદાર હોતે હૈં, જો યે કાર્ડ દેખકર હી આપકો જંગલે કે અન્દર ખેમોં કી તરફ જાને દેંગે. ઇસ લિયે મીના કે કિયામ મેં ઇસ કાર્ડ કો ભી અપને સાથ રખેં ઔર ઇસ કાર્ડ કે પીછે અપને હાથ સે અપને ખેમેં કે કરીબ કે ખમ્બે પર પેહચાન કે લિયે લિખે ગયે નંબર કો નોટ કર લેં ઔર પુલ કા નામ નોટ કર લેં. ઇસ સે ઇન્શાઅલ્લાહ મીના મેં અપને ખેમે કા પતા નહીં ભૂલેંગે.

મેડીકલ સર્ટીફિકેટ :

હુકૂમતે સાઉદી અરેબિયા ને સન્ ૨૦૦૬ સે હજ્જે-બૈતુલ્લાહ જાનેવાલે હુજ્જાજે-કિરામ કે લિયે ઝાબ્તાએ-સેહત મુકર્રર કિયા હૈ, જિસકી રૂસે તમામ આઝમીને-હજ કે લિયે નીચે દિયે ગયે ટીકે-ઇન્જેકશન લગવાના ઝરૂરી હૈ.

પોલીયો કા ટીકા :

સાઉદી વઝારતે સેહત કે હુક્કામ ને પોલીયો કી ખુરાક (બિલા તફરીક ઉમ્ર) લેને ઔર ઇસ બાબત સર્ટીફિકેટ હાંસિલ કરના લાઝમી કરાર દિયા હૈ. ઇસ સર્ટીફિકેટ કો પાસપોર્ટ કે સાથ નથ્થી કરના ઝરૂરી હૈ, જિસકે બગૈર સાઉદી હુકૂમત વિઝા જારી નહીં કરેગી. યહ સર્ટીફિકેટ હજ દરખાસ્ત ફોર્મ કે સાથ નથ્થી કિયા ગયા હૈ. ઇસ લિયે વો હજરાત, જિનકા હજ કરને કા ઇરાદા હૈ, વો ઓ.પી.વી. પોલીયો કી ખુરાક લે. ઇસકા સર્ટીફિકેટ હાંસિલ કરેં ઔર હજ કમિટી ઓફ ઇન્ડિયા કો અપને ફોર્મ કે સાથ ભેજ દેં. તા કે ઉનકે લિયે હજ વિઝા કી હુસૂલિયત મેં દુશ્વારી ન હો.

દિમાગી બુખાર :

તમામ આઝમીને હજ કે લિયે લાઝમી હૈ કે સાઉદી અરબ મેં દાખલે કે લિયે હવાઈ જહાજ કી રવાનગી સે છઃ હફ્તે કબ્લ દિમાગી બુખાર કી રોકથામ કે લિયે ઇન્જેકશન લગવાને કા સર્ટીફિકેટ હાંસીલ કરેં, જિસકે જારી કિયે જાને કી મુદ્દત સાઉદી અરબિયા મેં આમદ કે વક્ત દસ દિન સે કમ ઔર તીન સાલ સે ઝ્યાદા ન હો.

હજ ગાઈડ :

હજ કમિટી કી તરફ સે આપ કો એક કિતાબ દી જાયેગી. ઇસમેં હજ કી માલુમાત કે સાથ બહુત સારે અહમ પતે ઔર ફોન નંબર હોંગે. ઇસ કિતાબ કો આપ ગૌર સે પઢ લિજીયે ઔર ઝરૂરત કે મુતાબિક માલુમાત કા ઇસ્તેમાલ કરેં. અગર આપકો હજ કે સફર મેં કોઈ શિકાયત હો યા આપ કોઈ સલાહ દેના ચાહતે હૈ, તો ઇસ કિતાબ મેં બહુત સારે વઝીરોં ઔર સિફારતકારો (કાઉન્સીલર) વગૈરહ કે પતે ઔર ફોન નંબર હૈ, ઇસ સબ જગહ ખુતૂત લિખેં. હુકૂમત ઔર મિનિસ્ટરો ને હજ મેં હોનેવાલી મુશ્કીલાત કો નઝરઅંદાજ કર રખા હૈ. અગર લાખોં હાજી ઇસ સિલસિલે મેં ઉન્હે ખુતૂત લિખેં તો ઝરૂર ઉન કે કાન પર જૂં રેગેંગી. ●

ઈસાઈ યા યહૂદી કી તરહ મૌત :

મુશ્રેકીને-મક્કા શિર્ક કરતે થે, મગર હજ ભી કરતે થે; જબ કે ઇસાઈ ઔર યહૂદી ખુદા કો માનતે થે, રોઝે-આખિરત પર ઈમાન રખતે થે, જન્નત ઔર જહન્નમ કે ભી કાઈલ થે ઔર રોઝે ભી રખતે થે, મગર હજ ના કરતે થે. હજ ઇસ્લામ કા પાંચવા ઔર અહમ રૂકન હૈ. જો હજ કરને કી ઇસ્તેતાઅત રખને કે બાદ ભી હજ ના કરે, ઐસે ઇન્સાન કે લિયે હુઝૂર સલ્લ.ને સખ્ત નારાજગી કા ઇઝહાર કિયા હૈ. મુંદર્જા-ઝૈલ હદીસ કા મફહુમ હૈ કે ઐસે શખ્સ કા બગૈર હજ કિયે મરના ઇસાઈ યા યહૂદી કી તરહ મરના હૈ.

<u>હદીસ શરીફ</u> : હઝરત અલી મુર્તજા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ, રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ઇરશાદ ફરમાયા, "જિસ કે પાસ સફરે હજ કા ઝરૂરી સામાન હો ઔર ઇસ કો ઐસી સવારી ભી મયસ્સર હો, જો બૈતુલ્લાહ તક ઇસ કો પહુંચા સકે, ફિર ભી વહ હજ ના કરે, તો કોઈ ફર્ક નહીં કે વહ યહૂદી હોકર મરે યા નસરાની હોકર." (જામેઅ તિરમિઝી)

ઔર યહ ઇસ લિયે કે અલ્લાહતઆલા ઇરશાદે-આલી હૈ કે, "અલ્લાહ કે લિયે બૈતુલ્લાહ કા હજ ફર્ઝ હૈ, ઉન લોગોં પર, જો ઇસ તક જાને કી ઇસ્તેતાઅત રખતે હૈં, ઔર જો ઇન્કાર કરે તો અલ્લાહતઆલા દુનિયાજહાં સે બેનિયાઝ હૈ." (સૂરઃ આલે ઇમરાન-૯૭)

હજ ના કરને પર વઈદ

હઝરત અબ્દુલ્લા ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈ કે, જો શખ્સ તંદુરસ્ત હો, હજ કે અખરાજાત રખતા હો, ફિર ભી બગૈર હજ કે મર જાયે તો કયામત કે દિન ઉસકી પેશાની પર કાફિર લિખા હોગા. (દુર્રે મન્સૂર)

સામાન-એ-સફર

હજ કે સફર મેં આપ જિતના કમ સામાન લે જાયેગેં, આપકો ઉતની હી આસાની હોગી. મક્કા મુકર્રમા ઔર મદીના મુનવ્વરા કે કયામ કે હાલાત ઔર હમારી સલાહ મુન્દર્જા ઝેલ હૈ.

૧. <u>ખાને-પીને કા ઈંતેજામ :</u>

રિહાઈશગાહ (બિલ્ડીંગ) કી હર મંજિલ પર એક યા દો કીચન (બાવરચીખાના) હોતે હૈ, જિસમેં ગેસ ઔર ચુલ્હા મુઅલ્લિમ યા મકાન માલિક કી તરફ સે પેહલીબાર મુફત મિલતા હૈ. હાજી સાહેબાન ખાના બનાને કા પૂરા સામાન સાથ લે જાતે હૈં ઔર વહાં ખાના બનાકર ખાતે હૈં. સાઉદી હુકૂમત કાનૂન કે મુતાબિક કોઈ ભી ખાને કી ચીઝ સાઉદી અરબ મેં લાના મના હૈ. મગર મૈંને દેખા હૈ કે ન હિન્દુસ્તાન કે એરપોર્ટ પર કિસી ને કિસી હાજી કો રોકા, ન જિદ્દાહ એરપોર્ટ પર. સિર્ફ તેલ, પાની યા સય્યાલ માદ્દા (લિક્વીડ) દોનોં એરપોર્ટવાલે કભી-કભી ઝબ્ત કર લેતે હૈં.

મક્કા ઔર મદીના મેં બેશુમાર પાકિસ્તાની હોટલ હૈ, જો હિન્દુસ્તાની ઝાઈકે કા ખાના બનાતે હૈં, જિનકી કીમતેં (૨૦૦૯ મેં) ૮ સે ૧૦ રિયાલ કે દરમિયાન થી.

અગર આપ એક પ્લેટ દાલ યા ગોશ્ત યા સબ્જી લેં તો તીન રોટી મુફત મિલતી હૈ. યહ દો સે તીન લોગોં કે લિયે કાફી હોતી હૈ. ઇસ લીયે બહુત સારે હાજી ખાના બનાને મેં વક્ત ઝાએ કરને કે બજાયે ખાના ખરીદ કર ખાતે હૈં ઔર પૂરા વક્ત ઇબાદત મેં લગાતે હૈં ઔર યહ બાત મુનાસિબ ઔર દુરૂસ્ત હૈ.

કભી-કભી દુસરે ઔર તીસરે દર્જે કે હાજીયોં કો અઝીઝીયા મુકામ પર ઠહરાયા જાતા હૈ, જો નઈ આબાદી હૈ ઔર વહાં હોટલ વગૈરહ નહીં હૈ. ઐસે હાજી અગર ખાના બનાને કા સામાન સાથ લે જાયેં તો બેહતર હૈ.

૨. <u>કપડે :</u>

હર મંજિલ પર કોઈ બાથરૂમ (ગુસલખાના) હોતા હૈ, જિસમેં આપ આસાની કે સાથ કપડે ધો સકતે હૈં. સુખાને કે લિયે આપ ઘર સે રસ્સી લે જાયેં ઔર લૉબી યા બિલ્ડીંગ કી છત પર આસાની કે મુતાબિક કપડે સુખા લેં. મક્કા ઔર મદીના મેં લોન્ડ્રી ભી હૈ, જો કે એક જોડા ધોને કે ૫ રિયાલ લેતે હૈ. ચૂંકી વહાં નમાઝ કે સિવા કોઈ કામ નહીં હોતા, ઇસ લીયે કપડે કમ હી ગંદે હોતે હૈં. દો યા તીન જોડોં મેં ગુજર આસાની કે સાથ હો જાતા હૈ.

હજ કે સફર મેં બુઝુર્ગો સે સુના હૈ કે રોઝમર્રહ કે કપડોં કે સાથ અગર દો જોડે નયે હો તો ઝ્યાદા બેહતર હૈ - એક ઈદ (૧૦ ઝિલહજ્જ) કે લિયે ઔર દૂસરા મસ્જિદે નબવી કે લિયે જિસ દિન પેહલીબાર આપ હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ) કી કબ્ર મુબારક પર હાજરી દેકર સલાત વ સલામ કા નઝરાના પેશ કરેંગે.

૩. <u>બિસ્તર :</u>

મક્કા ઔર મદીના દોનોં જગહ આપ કો આપ કે કમરે મેં પલંગ, ગદેલા, તકિયા ઔર એક કમ્બલ, બેડશીટ (ચાદર) મિલેગેં. ઇસ લિયે મક્કા ઔર મદીના મેં ખુદ કે બિસ્તર કી ઝરૂરત નહીં હોતી.

મીના કે ખેમોં મે જમીન પર કાલીન બીછા હોતા હૈ. મગર તકિયા ઔર ચાદર નહીં મિલતે, ઇસ લિયે મૌસમ કે મુતાબિક એક હવાઈ તકિયા ઔર એક ચાદર લે લેં તો બેહતર હોગા.

૪. દવાઈયાં :

સાઉદી અરબ મેં દવાએ બહુત મહેંગી હૈ ઔર ઉન કે નામ ભી અલગ હોતે હૈં. ઇસ લિયે રોઝમર્રહ કી સારી દવાઈયાં સાથ લે જાયેં. સાઉદી હુકૂમત ઔર ઇંન્ડિયન હજ કમિટી કી તરફ સે ભી મુફત દવાએં મિલતી હૈ. મગર આપ અપની સેહત કી હિફાઝત ખુદ કરેં ઔર અપની દવાઈયાં અપને સાથ લે જાયેં. ઝરૂરત પડને પર મક્કા ઔર મદીના મેં હિન્દુસ્તાની કૉન્સ્યૂલેટ કે ઉપર હિન્દુસ્તાની અસ્તપાલ હૈ, જહાં હિન્દુસ્તાની ડૉક્ટર મિલતે હૈ. ઉનસે અપના મુફત ઇલાજ કરવા સકતે હૈ. વહાં સાઉદી અસ્પતાલ ભી હૈ. ઉન મેં ભી મુફત ઇલાજ હોતા હૈ. મીના મેં ભી સાઉદી અસ્પતાલ હૈ.

૫. <u>મોબાઈલ ફોન :</u>

હજ કે મૌકે પર હાજીયોં કે લિયે સ્પેશ્યલ સીમકાર્ડ નીકલતે હૈં, જો ૧૦૦ રિયાલ કા હોતા હૈ. આપ ૧૦૦ રિયાલ કી કીમત ખત્મ હોને તક બાત કર સકતે હૈ. આપકો પૂરી કીમત કા ટોક-ટાઈમ મિલતા હૈ. આપકો અપના મોબાઈલ નંબર મિલતા હૈ, જિસસે આપ અપને ઘરવાલોં ઔર સાથીયોં કો દે સકતે હૈ. મોબાઈલ અગર સહી ઇસ્તેમાલ કરેં તો બહુત સે ફાયદે હૈ. આપ હંમેશા અપને ઘર ઔર કારોબાર સે બાખબર રહતે હૈ. ઇસલીયે ઇત્મીનાન સે ઇબાદત કર સકતે હૈ. હજ કે દૌરાન સાથીયોં સે બીછડ જાને કે બાદ યા કિસી તકલીફ મેં ફૌરન દોસ્તો સે રાબતા કાયમ કર સકતે હૈ; ઔર ગલત ઇસ્તેમાલ કરેં તો વબાલ હી વબાલ હૈ. આપ વહાં ઇબાદત કે લિયે જાતે હૈ. મોબાઈલ પર વહીં સે તિજારત યા બીઝનેસ ન કરને લગેં. મોબાઈલ હરમશરીફમેં બંદ રખેં, નહીં તો લાખોં કે હિસાબ સે ગુના હોગા.

પહિયોવાલા છોટા બેગ :

હજ કે સબ સે મુશ્કીલ દિન ૮ સે ૧૩ ઝિલહજ્જ કે હોતે હૈ. ઇસ દૌરાન આપ કો મુંદર્જા ઝેલ (નીચે દીયે ગયે) સફર કરને હોંગે :

તારીખ	મકામ	દૂરી	સમય
૮ ઝિલહજ્જ	મક્કા સે મીના	૫ કિમી.	એક ઘંટા
૯ ઝિલહજ્જ સુબહ	મિના સે અર્ફાત	૬.૫ કિમી.	દો ઘંટે
૯ ઝિલહજ્જ શામ	અર્ફાત સે મુજદલફા	૫.૫ કિમી.	દો ઘંટે
૧૦ ઝિલહજ્જ સુબહ	મુજદલફા સે મિના	૧ કિમી.	આધ ઘંટા
૧૦ ઝિલહજ્જ દોપહર	મીના સે મક્કા	૫ કિમી.	એક ઘંટા
૧૦ ઝિલહજ્જ શામ	મક્કા સે મીના	૫ કિમી.	એક ઘંટા
૧૦ ઝિલહજ્જ શામ	મીના સે મક્કા	૫ કિમી.	એક ઘંટા

જો લોગ યહ સફર પૈદલ કરતે હૈં, વહ બસ યા કિસી ઓર સવારી કે સફર કરનેવાલોં કે મુકાબલે મેં ઝ્યાદા આરામ સે રહતે હૈં ઔર હર જગહ વક્ત પર પહુંચતે હૈં. ખાલી હાથ પૈદલ ચલના આસાન હૈ ઔર સામાન લેકર ચલના બહુત મુશ્કીલ. મગર મક્કા સે મીના ઔર મીના સે અરફાત કે સફર મેં સામાન તો હોતા હી હૈ. ઇસ લિયે આસાની કે લિયે જો છોટા બૅગ આપ ખરીદેં, અગર વહ દો પહિયોવાલા હો તો બહુત આસાની હોગી. મીના અરફાત કે સફર મેં સામાન બહુન હી કમ હોતા હૈ. (એક ચટાઈ, પાની કી બોતલ, થોડા સા ખાને કા સામાન ઔર એક શાલ). ઇસ લિયે યહ બૅગ ઝ્યાદા બડા ન હો. પહિયોવાલે ઇસ છોટે બૅગ સે મીના ઔર મક્કા કે સફર મેં આપ કો બહુત આરામ મિલેગા.

૬. <u>રોઝમર્રહ કે ઇસ્તેમાલ કી ચીઝેં :</u>

રોઝમર્રહ કે ઇસ્તેમાલ કી સારી ચીઝેં આપકો મક્કા ઔર મદીના શરીફ મેં દુકાનોં પર મિલ જાયેગી. ઇસ લિયે અગર હિન્દુસ્તાન સે કુછ ના

લે જાયેં યા હિન્દુસ્તાન મે કુછ ચીઝેં છુટ જાયે તો પરેશાન હોને કી ઝરૂરત નહીં. વૈસે અગર આપકા સામાન ૩૫ કિલો સે કમ હૈ, તો મુંદર્જાઝેલ (નીચે દીયે ગયે) સામાન એહતિયાત કે લિયે રખ લેં.

૧. ખાના રખને ઔર ખાને કે ન ટૂટને વાલે બર્તન.
૨. ટૂથપેસ્ટ, સાબુન ઔર સિર મેં લગાને કા તેલ.
૩. જાંનમાઝ.
૪. રાત કે વક્ત પહનને કે કપડે.
૫. રસ્સી ઔર પતલા પર્દે કા કપડા. (હો સકતા હૈ આપ કો અપને કમરે મેં ઔરતો કે લિયે પર્દા કરના પડે.)
૬. દો અદદ એહરામ, એક મોટે કપડેકા, એક પતલે કપડે કા, ઔર કમર પટ્ટા (બેલ્ટ).
૭. મુઝદલ્ફા મેં રાત ગુજારને કે લિયે ચટાઈ.
૮. પાની કા થરમોસ યા બોતલ (જિસસે આપ આબે-ઝમઝમ કમરે તક લા સકેં.)
૯. ઐસી ખાને કી ચીઝેં, જો બહુત દિનોં તક ખરાબ ન હો. મીના વ અરફાત મેં ખાને કી સબ ચીઝેં મિલતી હૈ, મગર એહતિયાત કે લિયે રખ લેના બહેતર હૈ.
૧૦. અગર આપકી નજર (બીનાઈ) કમજોર હૈ ઔર આપ ચશ્મા ઈસ્તેમાલ કરતે હૈં, તો દો અદદ ચશ્મેં સાથ રખ લેં.
દો સામાન એસે હૈ કી જિનકી ઝ્યાદા ઝરૂરત તો નહીં હોતી, મગર સાથ રખ લેં તો બહેતર હૈ - એક હૈ ધૂપ કા ચશ્મા ઔર દુસરા નાક પર લગાને કા કાગજ કા રૂમાલ (માસ્ક).
ધૂપ ઔર ચશ્મે સે દોપહર કે વક્ત દૂધ કી તરહ સફેદ ફર્શ પર તવાફ કરને મેં આસાની હોતી હૈ.
અગર આપકો નજલા અક્સર રહતા હૈ યા જલ્દી હો જાતા હૈ, તો માસ્ક ઈસ્તેમાલ કરને સે આપ ઔર દુસરે લોગ ઈન્ફેકશન સે મહફૂઝ રહતે હૈં. નોઝ-માસક સિર્ફ પાંચ રૂપયે મેં કિસી ભી મેડીકલ દુકાન પર મિલ જાતા હૈ. યહ મક્કા શરીફ મેં એક રીયાલ મેં મિલ જાયેગા.

૭. હેન્ડ બેગ :

હજ કમિટી યા બેંક વગૈરહ સે એક છોટા હેન્ડ બેગ આપ કો તોહફે કે તૌર પર મિલેગા, જો હજ કે પૂરે ચાલીસ દિન આપકા સાથી હોગા ઔર આપ કે બહુત કામ આયેગા. ઈસ મેં દો પટ્ટે લગે હોતે હૈ. એક ગર્દન સે લટકાને કે લીયે ઔર દુસરા કમર સે બાંધને કે લીયે. અગર દોનો પટ્ટે આપ અચ્છી તરહ પહન લેં તો યે આપ કે જિસ્મ સે ચિપકા રહેગા ઔર ભીડભાડ મેં ભી ઈસ કે ખોને કા ડર બહોત કમ હોતા હૈ. ઈસમેં દો હિસ્સે હોતે હૈ - એક બાહરી ઔર છોટા હિસ્સા, જિસમેં શફફાક પ્લાસ્ટીક લગા હોતા હૈ. ઈસમેં આપ અપના શિનાખ્તી કાર્ડ ઔર દુસરે કાગઝાત રખ સકતે હૈં. દુસરે હિસ્સે મેં આપ ચપ્પલ વગૈરહ રખ સકતે હૈં. હરમશરીફ કે દરવાજે કે બાહર રખી હુઈ ચપ્પલોં કો ખાદીમ વક્ફે-વક્ફે સે હટા કર ફેંકતે રહતે હૈં. દરવાઝે સે લગી અલ્મારિયોં સે ચપ્પલ દુસરે હાજી પહન કર લે જાતે હૈં. ઈસ લિયે ચપ્પલ કો પ્લાસ્ટીક કી થૈલી મેં રખકર બૈગ મેં રખ લે. હરલશરીફ મેં દો સે ચાર ઘંટે તક ભી બૈઠના પડતા હૈ. ઈસ લિયે ખાને કે લિયે કુછ ખજૂરેં ઔર બિસ્કીટ વગૈરહ ભી રખ લેં, ઔર પીને કે લિયે આબે-ઝમઝમ હરમશરીફ મેં હર જગહ મિલેગા. અગર યહ બૅગ આપકો તોહફે મેં કોઈ ન દે તો ઇંતેઝાર ન કિજીયે, બલ્કે બાઝાર સે ખરીદ લિજીયે.

૮. સફર કી સૂટકેશ :

હજ કે સફર મેં તકરિબન આઠ સે દસ બાર આપ કા લગેજ કુલી હઝરાત કે હાથો મેં હોગા. જો અકસર ઈસે બડી બેદર્દી સે ઈધર-ઉધર ફેકેંગે. ઈસ લિયે આપકા શુટકેશ ઔર બૅગ ઐસે હો કે આસાની સે ન ટૂટે યા તો ઐસે હો કે જિનકે ટૂટ જાને કા આપકો ગમ ન હો.

સન ૨૦૦૯ મેં હાજીયોં કો હવાઈ સફર મેં સખ્ત પરેશાનીયાં હુઈ થી. હાજીયોં કી કઈ ફલાઈટેં છૂટ ગઈ. કઈ-કઈ દિનોં તક એરપોર્ટ પર રહના પડા. સામાન કઈ હફતોં યા મહીનોં બાદ મિલા વગૈરહ-વગૈરહ.

ઈસકી વજહ યહ થી કે પેહલે તો હાજીયોં ને હુકૂમત કે ક્વાનીન કો નઝરઅંદાઝ કરકે ઝરૂરત સે ઝ્યાદા સામાન સાથ લઝિલયા, ફિર બગૈર ઝ્યાદા કિરાયઝિદયે સામાન મુફત મેં હિન્દુસ્તાન લાને પર અડ ગયે. ઈસ લિયે તંગ આકર જહાજ કે અમલે (સ્ટાફ) ને બગૈર હાજીયોં કે હી જહાજ રવાના કર દિયા. જબ ઐસે લાવારીસ હાજીયોં કી તાદાદ ઍરપોર્ટ પર ઝ્યાદા બઢી ઔર હુકૂમત કો દખલ દેના પડા તો ઈમરજન્સી મેં ઈસને સારે શીડ્યુલ ઔર પ્લાનીંગ કો સાઈડ મેં રખકર જો ભી ફલાઈટ ખાલી મિલી, ઉસસે હાજીયોં કો વાપસ ભેજના શુરૂ કિયા. ઈસ રવાનગી મેં હાજી કિસી ઓર જહાજ સે રવાના હોતે ઔર ઉનકા સામાન કિસી ઓર જહાજ સે રવાના હોતા ઔર હફતોં યા મહિનોં કે બાદ મિલતા.

ઈસ અફરા-તફરી કી વજહ હાજીયોં કી લાપરવાહી ઔર ઝિદ કે સિવા કુછ ભી ન થા. ઈસ લિયે હુકૂમત ને ઈસકા સખ્ત નોટિસ લિયા હૈ ઔર સૂટકેસ કે સાઈઝ ઔર વઝન કી પાબંદી કો સખ્તી સે આયદ કરને કા તહિય્યા કિયા હૈ. ઈસ લિયે ઈસ મુબારક ઔર મુકદ્દસ સફર મેં આપ ભી ઈસ બાત કા ઝરૂર ખયાલ રખેં, તા કે આપકા અપના ઔર દુસરે હાજીયોં કા સફર વક્ત પર ઔર આસાની સે હો.

● સામાન કે સિલસિલે મેં હુકૂમત કે ક્વાનીન મુંદર્જાઝેલ હૈ :

(૧) હિન્દુસ્તાન સે સાઉદી જાતે વક્ત હાજીયોં કો ૩૫ કિ.ગ્રા. સામાન મુફત લે જાને કી ઈઝાઝત હોગી.
(૨) વાપસી પર ૫૫ કિ.ગ્રા. સામાન ઔર ૧૦ લીટર આબે-ઝમઝમ લાને કી ઈઝાઝત હૈ.
(૩) વાપસી મેં ૫૫ કિ.ગ્રા.મેં સે ૪૫ કિ.ગ્રા. આપ કે ચેક-ઈન-લગેજ કા હોગા ઔર ૧૦ કિ.ગ્રા. વઝન આપકે હેન્ડબૅગકા હોગા. ચેક-ઈન-લગેજ યાની વહ છોટે સૂટકેશ, જો આપ અપને સાથ જહાજ કે અંદર લે જાયેગેં.
(૪) સાઉદી હુકૂમત કે કાનૂન કે મુતાબિક ૪૫ કિ.ગ્રા. ભી આપકે એક હી સૂટકેસ કા વઝન ન હો, બલ્કી ૨ સૂટકેસ કા વઝન હો ઔર આપ કા કોઈ સૂટકેસ ૨૩ કિલો સે ઝ્યાદા ન હો.
(૫) ઝમઝમ કે પાની કા ડિબ્બા ગોલ ન હો, બલ્કી ચૌકોર હો ઔર પ્લાસ્ટીક કી થૈલી મેં ઈસ તરહ બંદ કિયા હો કે સફર કે દૌરાન પાની નીકલકર બહને કા અંદેશા ન હો.
(૬) હજ કમિટી ઓફ ઈન્ડિયા કે મુતાબિક દોનોં ચેક-ઈન-લગેજ કે સૂટકેસ મુંદર્જાઝેલ સાઈઝ કે હોં :
પહલે સૂટકેસ કી લંબાઈ, ચૌડાઈ ઔર ઉંચાઈ કો જમાઅ કિયા જાયે તો ૬૨ ઈંચ સે ઝ્યાદા ન હો ઔર દુસરે સૂટકેસ કી લંબાઈ, ચૌડાઈ ઔર ઉંચાઈ કો જમાઅ કિયા જાયે તો ૪૪ ઈંચ સે ઝ્યાદા ન હો.
(૭) જહાજ કે અંદર અપને સાથ લે જાને વાલે બૅગ યા સૂટકેસ કા સાઈજ 22"x16"x8" સે ઝ્યાદા ન હો ઔર વઝન ભી દસ કિલો સે ઝ્યાદા ન હો. ઈસ સાઈઝ કે બૅગ કો આપ આસાની સે જહાજ કે ઉપરી ખાનો મેં રખ સકતે હૈં.
(૮) ઝ્યાદા સામાન આપકો કારગો કે ઝરીયે રવાના કરના હોગા. ૫૫ કિલો સે ઝ્યાદા સામાન પર હવાઈ જહાજ કા ઝાઈદ કિરાયા ભી દેના

હોગા ઔર હજ કમિટી પર ઇન સામાનોં કી જિમ્મેદારી નહીં હોગી. (છોટા બૅગ યા સૂટકેસ અગર પહિયોંવાલા હો, તો આપ કો મક્કા સે મીના ઔર મીના સે મક્કા પૈદલ સફર કરતે વક્ત આસાની હોગી.)

● હાજીયોં કે સામાન કા સાઇઝ ઔર વઝન સહી હોના ક્યું ઝરૂરી હૈ ?

ક્યુંકી ઍરપોર્ટ પર સામાન કો એક જગહ સે દુસરી જગહ બેલ્ટ-કન્વેયર (Belt Conveyer)સે લે જાયા જાતા હૈ. ઇન બેલ્ટ-કન્વેયર કી સામાન ઢોને કી તાકત ઔર સાઇઝ મહદૂદ હૈ ઔર યહ કઈ ખિડકીયોં સે ગુજરતે હૈ. ઇન ખિડકીયોં કી સાઇઝ મેહદૂદ હૈ. બડે સામાન અગર કન્વેયર-બેલ્ટ પર રખ ભી દિયે જાયેં તો વહ ખિડકીયોં મે જાકર અટક જાતે હૈં ઔર અગર વહ આગે હી ન બઢે તો વહ જહાજ મેં લોડ કૈસે હોંગે ?

જહાજોં મેં ભી હર સામાન અલગ-અલગ લૉડ નહીં કિયા જાતા, બલ્કી પેહલે ઉન્હેં છોટે ડિબ્બોમેં પૈક કરતે હૈં, ફિર ઉન છોટે કન્ટેનરો કો એક જીપ યા ટ્રેકટર કે ઝરિયે ખીંચકર જહાજ તક લે જાયા જાતા હૈ, ફિર લૉડ કિયા જાતા હૈ. તો બડે સામાન યા સૂટકેસ કો ઉન છોટે કન્ટેનરો મેં ભરને મેં બહુત દિક્કત હોતી હૈ. ઇસ લિયે જહાજવાલે બડે સામાન મુસાફિરોં કે સાથ લે જાને નહીં દેતે હૈ.

આપ અપને હર બુકિંગ ઔર સૂટકેસ પર અપના કવર નંબર ઔર ઘરકા પૂરા પતા Embarkation Pointયા મર્કઝ રવાનગી લિખના ન ભૂલેં, વહ ભી પરમેનન્ટ માર્કર પેન યા પક્કી રોશનાઈ સે, જિસસે કે પતા બિલકુલ ન મિટે, તા કે ખુદા-ન-ખાસ્તા, આપકા સામાન ખો જાયે, તો કવર નંબર ઔર પતે સે આપકો વાપસ મિલ જાયે.

દૂર સે ઍરપોર્ટ પર અપને સામાન કો પહેચાનને કે લિયે રિબન યા રંગ યા ઓર કોઈ રોશનાઈ લગા લેં, ઇસસે સામાન ઢૂંઢને મેં આસાની હોગી, વરના સભી સૂટકેસ દૂર સે એક જૈસે લગતે હૈં.

દુસરી અહમ બાત યાદ રખિયે કે આપકે લગેજ પર દુસરોં કે લગેજ કા ૫૦૦ કિલો સે ઝયાદા કા ભી બાર પડ સકતા હૈ. ઇસ લિયે આપ કે સૂટકેસ યા બૅગ મેં ઐસા કોઈ સામાન ન હો, જિસ કે ટૂટને સે આપકા ઔર દુસરોં કા સામાન ખરાબ હો જાએ. મક્કા ઔર મદીનાશરીફ કે કયામ ઔર મીના કે ખેમોં મેં મસ્તુરાત પર્દે કી વજહ સે અલગ રહ સકતી હૈ. ઇસ લિયે આપ અપના રોઝમર્રહ કે ઇસ્તેમાલ કા સામાન મસ્તુરાત કે સામાન સે અલગ રખેં, વરના દોનોં કો બડી પરેશાની હોગી. છોટી-છોટી ચીઝોં કે લિયે એક-દુસરે કો આવાજ દેની પડેગી.

આપ અપના સૂટકેશ મજબૂત તાલે કા લેં, તાકે આપ રૂપયા-પૈસા સૂટકેશ મેં રખકર ઇત્મિનાન સે હરમશરીફ જા સકેં.

૯. <u>અચ્છી સેહત :</u>

સબ સે જરૂરી ચીઝ, જો આપકો અપને સાથ લે જાના હૈ, વહ હૈ અચ્છી સેહત; ક્યું કે મક્કા કે કયામ ઔર હજ કે દૌરાન આપ મેં જિતની ઝ્યાદા કુવ્વત હોગી, આપ ઉતની હી ઝ્યાદા ઇબાદત કર સકેંગે. તવાફ વ સઈ ઔર રિહાઈશગાહ સે હરમ તક આપકો જિતના ચલના હૈ, ઔર ઇસમેં જિતના વક્ત દરકાર હૈ, અન્દાઝન મૈં યહાં દર્જ કરતા હું. ઇસસે આપ અંદાઝા લગા સકતે હૈં કે રોઝ કમસે કમ આપકો કિતની દેર તક લગાતાર ચલના હૈ.

● **તવાફ :**

કાબાશરીફ કે ગિર્દ સાત ચક્કર યા ફેરા લગાને પર એક તવાફ હોતા હૈ, ચક્કર યા ફેરા કો અરબી મેં 'શૂત' (شوط) કહતે હૈં.

સુબહ ૯ બજે સે ૧૦ બજે, દોપહર ૧-૩૦ સે ૨-૩૦ બજે ઔર રાત ૧૨ બજે સે ૩ બજે તક વક્ત જબ ભીડ કમ હોતી હૈ, કાબાશરીફ સે ૫૦ ફીટ દૂરી પર 'શૂત' (ફેરા યા ચક્કર) મેં ૩ મીનટ ઔર ૧૦૦ ફૂટ કી દૂરી સે એક શૂત મેં ૬ મીનટ લગતે હૈં. ઇસ લિયે સાત શૂત કે લિયે કમ ભીડ કે વક્ત ૨૦ સે ૪૨ મીનટ કે દરમ્યાન લગેંગે. ભીડ કે ઔકાત મેં સાત શૂત યાની એક તવાફ મેં એક ઘંટે સે ઝ્યાદા ભી લગ જાતા હૈ.

ઝ્યાદા ભીડ મેં જબ 'મતાફ' મેં તવાફ કરના મુશ્કીલ હોતા હૈ, તો પહલી મંજિલ યા છત પર તવાફ કરના પડતા હૈ. જહાં એક શૂત કે લિયે ૧૩ સે ૧૫ મીનટ લગતે હૈં. ઇસ લિયે સાત શૂત કે લિયે ૯૧ સે ૧૦૫ મીનટ લગ જાતે હૈ, તબ જાકર એક તવાફ હોતા હૈ.

● **સઈ :**

સફા ઔર મરવાહ કે દરમ્યાન ૩૯૫ મીટર કા ફાસલા હૈ. સફા ઔર મરવાહ પહાડ કે બીચ ચલને કો સઈ કહતે હૈ. સઈ મેં સફા ઔર મરવાહ કે દરમ્યાન ૭ ચક્કર લગાને પડતે હૈ. પહલા ચક્કર સફા સે શુરૂ હોતા હૈ ઔર સાતવાં ચક્કર મરવાહ પર ખત્મ હોતા હૈ. એક ચક્કર કે લિયે કમ ભીડ મેં ૪ સે ૫ મીનટ લગતે હૈં. ઇસ લિયે સાત ચક્કર મેં કરીબ ૩૦ મીનટ કા વક્ત લગતા હૈ. ભીડ કે ઔકાત મેં એક ઘંટે સે ઝ્યાદા ભી વક્ત લગ જાતા હૈ.

● **રિહાઇશગાહ સે હરમ શરીફ તક આને-જાને કા વક્ત :**

આમ તૌર પર હાજીયોં કા કયામ હરમ સે ૫ સે ૧૫ મીનટ કી દૂરી પર હોતા હૈ. મગર ૪ ઝિલહજ્જ સે ૧૫ ઝિલહજ્જ તક લોગોં કા જબરદસ્ત હુજૂમ હોતા હૈ. ઇસ દૌરાન ૫ સે ૧૫ મીનટ કા યે રાસ્તા તય કરને મેં ૧૫ સે ૩૦ મીનટ કા વક્ત ભી લગ સકતા હૈ.

● **નમાઝ કા ઇન્તેઝાર :**

૪ ઝિલહજ્જ તક ચું કે ૩૦ સે ૩૫ લાખ લોગ મક્કાશરીફ પહુંચ ચુકે હોતે હૈં, ઇસ લિયે હરમશરીફ મેં ભી જબરદસ્ત ભીડ હોતી હૈ. અગર નમાઝ સે ૩૦ સે ૪૫ મીનટ પહલે આપ હરમ મેં ન પહુંચે તો તમામ જગહેં ભર ચૂકી હોતી હૈ. ઇસ લિયે હર નમાઝ સે એક ઘંટા પેહલે આપકો અપને કમરે સે નમાઝ કે લિયે નીકલ જાના હોતા હૈ.

હરમશરીફ સે કમરે તક આને-જાને મેં ભી કાફી વક્ત લગતા હૈ. ઇસ લિયે લોગ તહજ્જુદ કે લિયે આતે હૈં ઔર નમાઝે-ફજ્ર પઢકર જાતે હૈં. ઇસી તરહ મગરીબ કે લીયે આતે હૈં ઔર ઇશા પઢકર જાતે હૈં. બહુત સે લોગ ઝુહર સે ઇશા તક હરમશરીફ મેં હી રહતે હૈં ઔર નમાઝ, તિલાવત ઔર તસ્બીહાત મેં મશરૂફ રહતે હૈં ઔર ઇશા પઢકર જાતે હૈં.

જો લોગ મક્કા કે રહનેવાલે હૈં, ઉનકે લિયે હરલશરીફ મેં નફ્લ નમાઝ, નફ્લ તવાફ સે અફઝલ હૈ. મગર જો લોગ દુસરે શહરોં સે આતે હૈં, ઉનકે લિયે નફ્લ તવાફ, નફ્લ નમાઝ ઔર દુસરી ઇબાદતોં સે ઝ્યાદા અફઝલ હૈ. ઇસ લિયે હર હાજી કો પાંચ વક્ત કી નમાઝ હરમશરીફ મેં પઢના ચાહિયે ઔર ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા તવાફ કરના ચાહિયે.

ઉપર દિયે ગયે વક્ત કે હિસાબ સે આપ ખુદ અંદાઝા કર સકતે હૈં કે એક દિન મેં આપ કો કિતના વક્ત ચલના ઔર હરમ મેં બૈઠકર ઇંતેઝાર કરના હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇર્શાદ હૈ કે, 'કવી મોમિન કમઝોર મોમીન સે બહેતર હૈ.' ક્યું કે કવી મોમિન દીન કે બહુત સારે વો કામ કર સકતા હૈ, જો કમઝોર મોમિન નહીં કર સકતા.

હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઇર્શાદ કે મુતાબિક - જો લોગ સિર્ફ જિહાદ કે લિયે ઘોડે પાલતે હૈં, ઉન્હેં ઘોડે કે ખાને-પીને, ચલને યાની ઉસ કે હર કામ પર સવાબ મિલતા હૈ. (બુખારી)

હમ ઔર આપ અગર અપની સેહત ઇસ મકસદ સે બેહતર બનાને કી કોશિશ કરેં કે ઇન્શાઅલ્લાહ અચ્છી સેહત સે હમ ઇસ્લામ ઔર મુસલમાનોં

કે ફલાહ ઔર બેહબૂદી કે લિયે કામ કરેંગે, તો અપની સેહત કો બેહતર બનાને કી કોશિશ સે ભી હમકો સવાબ મિલેગા.

ડૉક્ટરોં કા કહના હૈં કે હર શખ્સ કો દિન મેં કમસે કમ ૨૦ મીનટ તક તેઝ ચલના ચાહિયે. ઇસ સે દિલ કા દૌરા, ડાયાબિટીસ ઔર દૂસરી બહુત સારી બિમારીયાં નહીં હોતી યા કન્ટ્રોલ મેં રહતી હૈ.

ઇસ લિયે હજ કે લિયે સબસે પેહલી તૈયારી આપ કો કરની હૈ, વહ યહ હૈ કે સુબ્હ ઔર શામ કમ સે કમ ૩૦ મીનટ ચલેં ઔર અપની સેહત કો બેહતર બનાને કી કોશિશ કરેં.

હરમ શરીફ પહુંચકર ભી અપની સેહત કા ખ્યાલ રખેં. હજમ હોનેવાલી હલકી ગીઝા લેં. ફલોં કા ઇસ્તેમાલ ખૂબ કરેં. હંમેશા ઝમઝમ કા પાની પીયેં. ગરમી કે દિનો મેં જબ પાની સે પ્યાસ ન બૂઝે તો ઠંડે પાની ઔર મશરૂબ કે બદલે સુલેમાની ચાય યા કહવે કા ઇસ્તેમાલ કરેં. સુબહ ૪ બજે સે પહલે ઉઠેં, તાકે ઇત્મિનાન સે ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોકર આપ તહજ્જુદ પઢ સકેં.

૧૦. સબ સે અહમ ઝાદએ-સફર :

અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ,

وَتَزَوَّدُوْا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُوْنِ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

'ઔર ઝાદે-રાહ, જો બેહતરીન ઝાદે-રાહ હૈ, વહ તકવા હૈ ઔર અય અક્લમંદો ! મેરા તકવા ઇખ્તિયાર કરો.' (સુરઃ માઇદા, ૧૯૭)

હઝરત આદમ (અલૈ.)કે બેટે કાબીલ કી કુરબાની ઇસ લિયે કુબૂલ નહીં હુઈ થી, ક્યૂં કે ઉસમેં તકવા કા જઝ્બા નહીં થા.

અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ,

اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٧﴾

''અલ્લાહ મુત્તકીયોં હી સે કુબૂલ ફરમાતા હૈ.'' (સૂરઃ માઇદા, ૨૭)

રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને હજ્જતુલ-વિદાઅ કે મૌકે પર ફરમાયા,

التقوىٰ هٰهُنا و يشير الى صدره ثلاث مرات. (મુસ્લિમ)

''તકવા યહાં હોતા હૈ. આપ (સલ્લ.) ને પીન મર્તબા અપને સીને મુબારક કી તરફ ઈશારા કરતે હુએ ફરમાયા.''

ઇસ લિયે હજ કે સફર પર જાને સે પેહલે સારી તૈયારીયોં કે સાથ અપને દિલ કી કૈફિયત કો ભી સંવારેં. હાજી કહલાને કી ચાહ, દિખાવા, સૈર વ તફરીહ કી નિયત, ખૂબ ખરીદી કી તૈયારી વગૈરહ કા ઇરાદા ભી હજ કી નિયત કે સાથ હો તો તૌબા-ઇસ્તગફાર કીજિયે ઔર ખાલિસ ખુદા કી ખુશ્નુદી કે લિયે હજ કે સફર કી તૈયારી કીજિયે.''

● **અશ્યા-એ-મમ્નૂઆ :** યહ સામાન સાઉદી અરબ મેં લે જાના મના હૈ.

૧. હથિયાર યા ઉનકે હિસ્સે યા ફૌજી ઇસ્તેમાલ કી અશ્યા.
૨. તમામ કિસ્મ કી ધમાકાખેઝ અશ્યા યા બારૂદ.
૩. મિટ્ટી કા તેલ ઔર પેટ્રોલ ઔર તમામ કિસ્મ કે સય્યાલ માદ્દે ઔર સ્ટોવ વગૈરહ.
૪. આતીશગીર અશ્યા, ચમક પૈદા કરનેવાલી ગેમ, માચીસ ગેમ, રાકેટ વગૈરા.
૫. તમામ નશાઆવર મશરૂબાત ઔર દવાએં, જો કે ખ્વાબઆવર માદ્દે, અફીમ, ચરસ, મોરફીન, કોકેન યા ઇસ કિસ્મ કે માદ્દોં સે બની હુઈ હોં યા ઇનમેં ઇન અશ્યા કી મિકદાર શામિલ હોં.
૬. ઐસી અશ્યા, જિનમેં ઝહરિલા માદ્દા યા ઇસી કિસ્મ કી દવાએં શામિલ હો, જબ તક વઝારતે સેહતે આમા સે મંઝૂરી હાંસિલ ન હો.
૭. તમામ દવાએં જિનકી વઝારતે સેહતે આમા સે મંઝૂરી હાંસિલ ન હો.
૮. તમામ તબાશુદા મવાદ, જો અખ્લાકી ઔર ઇસ્લામી ઉસૂલોં કે ખિલાફ હો.
૯. નંગી તસ્વીર યા ઇસી કિસ્મ કી દૂસરી અશ્યા, જો ઈસાઈયોં કે મઝહબી ક્રોસ કી શક્લ મેં હો.
૧૦. બડી સાઇઝકી તસાવીર, જો બગૈર ફરોખ્ત આપ લે જાના ચાહતે હોં.
૧૧. ફિલ્મેં સિવા ઉન સમાજી ફિલ્મોં કે ટેપ, જો વઝારતે ઇત્તેલાઆત વ નશરિયાત ને મંઝૂર કિયે હોં.
૧૨. વાયરલેસ ઔર ઉસકે પુર્જે, જબ તક કે વહ હુકૂમત કે ઇસ્તેમાલ કે લિયે દરઆમદ કિયે જાયેંગે ઔર વઝારતે ખબર રિસાની કી મંઝૂરી હાંસિલ ન કર લી ગયી હો.
૧૩. ખિલૌનેવાલી બંદૂકે, જો બચ્ચોં કે લિયે હો.
૧૪. બચ્ચોં કે વાસ્તે શુટિંગ કે લિયે તમામ કિસ્મ કી બંદૂરે, જબ તક વઝારતે દાખલા કી મંઝૂરી ન હો.
૧૫. ચાકુ, ખંઝર ઔર હથીયાર વગૈરહ.
૧૬. વહ તમામ કિતાબેં, પેમ્પલેટ્સ યા દૂસરી અશ્યા, જિનમેં કમ્યુનિઝમ કા પ્રોપગન્ડા કિયા હો યા સાઉદી હુકૂમત કી પોલિસી કે ખિલાફ હો યા ઇસ્લામ કે ખિલાફ લિટરેચર.
૧૭. મછલીયાં પકડને કે લિયે ખુસૂસી ફૂલ, જો જહાજરાની ઔર ઇન્સાની ઝિંદગી કે લિયે નુકશાનદેહ હોં.
૧૮. વહ તમામ સામાન, જિન પર ઈસરાઈલ કા તારા યા ઉનકા કોઈ નિશાન બના હો.
૧૯. બચ્ચોં કી મીઠાઈયાં, જો સીગરેટ કી શક્લ મેં હો યા ઇસી તરહ કી અશ્યા, જો સીગરેટ કી પબ્લિસિટી કે લિયે હોં.
૨૦. તેલ ઔર તેલ સે બની તમામ અશ્યા, જો સેહત આમા કે લિયે મુઝીર હો.
૨૧. કાલે રંગકી તસ્બીહ કે દાને, જો પ્લાસ્ટિક, કાંચ યા ઇસ કિસ્મ કી દૂસરી ચીઝોં સે બને હોં.
૨૨. વિડીયો ઔર ઓડીયો કેસેટ.

મુંદર્જાઝેલ અશ્યા હર હવાઈ સફર મેં હેન્ડબેગ મેં રખના મમનૂ હૈ :

(૧) કૈંચી, નેઇલ-કટર (નાખૂન કાટને કા સામાન), બ્લેડ, છૂરી, ચાકુ ઔર ઐસે સારે સામાન, જિનસે કિસી ઇન્સાન કો ઝખ્મી કિયા જા સકતા હો.
(૨) આજકલ બમ બનાને કે કેમિકલ, સય્યાલ માદ્દે યા પ્લાસ્ટિક કી તરહ હોતે હૈં, ઇસ લિયે અબ જહાજ કે અંદર પાની કી બોતલ ઔર તમામ સય્યાલ માદ્દે લે જાના મમનૂ હૈ.
(૩) ઐસે તમામ કીસ્મ કે ખિલૌને ભી મમનૂ હૈ જીસસે કીસી કો ડરાકર જહાજ કો અગવા કીયા જા શકતા હૈ જૈસે પ્લાસ્ટીક કી બંદૂક વગૈરહ.

યે સારી ચીઝેં એરપોર્ટ પર ઝબ્ત કર લી જાતી હૈ :

(૪) એરપોર્ટ પર તલાશી કે દૌરાન અગર કોઈ ડ્રગ યા નશેવાલી ચીઝ આપ કે સામાન મેં શામિલ મિલ ગઈ, તો સાઉદી હુકૂમત મેં ઇસકી સજા આમ તૌર પર સજા-એ-મૌત હૈ.
(૫) બાલ કાટને કી કૈંચી, સબ્જી કાટને કી છૂરી, નાખૂન કાટને કે ઔજાર યા બચ્ચોં કે ખિલૌને વગૈરહ આપ ચેક-ઇન-લગેજવાલે સૂટકેશ મેં રખ સકતે હૈં, જો જહાજ કે નીચલે હિસ્સે મેં લોડ હોગા. યે સારી અશ્યા જહાજ કે અંદર લે જાના મના હૈ. ઇનકે સાથ સફર કરના મના હૈ.
(૬) બાલ કાટને કી કૈંચી, શેવિંગ બ્લેડ, નાખૂન કાટને કા ઔઝાર, સબ્જી કાટને કી છૂરી; ઇન સબ કી ઝરૂરત આપ કો ઉમરહ કે બાદ હજ સે પેહલે ઔર હરમ મેં કયામ કે દૌરાન હોગી. ઇસ લિયે ઇનકો ચેક-ઇન-લગેજ મેં રખ લેં ઔર અપને મુકામ પર પહોંચકર નિકાલ લેં ઔર ઇસ્તેમાલ કરેં.

હજ્જકે દૌરાન રાસ્તા ભૂલને ઔર ખો જાનેકા મસ્લા

મક્કા મુકર્રમા મેં ખો જાન કા મસલા :

હરમશરીફ કી મસ્જિદ મેં ૯૨ દરવાઝે હૈં, જિન પર નંબર લિખે હુએ હૈં. કુછ દરવાઝોં પર નંબર નહીં હૈ. ઉન્હેં ભી ગિના જાયે તો ૧૦૦ સે ઝ્યાદા દરવાઝે હૈં. નયે આદમી કો સબ દરવાઝે એક જૈસે લગતે હૈં. ઈસ લિયે જબ પેહલી મરતબા આપ હરમ શરીફ જાયેં તો જિસ દરવાઝે સે દાખિલ હોં, ઉસકા નંબર નોટ કર લેં ઔર ઉસી દરવાઝે સે બાહર આયેં.

જબ આપ હરમશરીફ કે અંદર મુતાફ (સેહન) મેં હોગે તબ ભી ચારો તરફ સારે દરવાઝે આપકો એક જૈસે લગેંગે. પેહચાન કે લિયે હુકૂમતને પાંચ અહમ દરવાઝોં પર પાંચ અલગ-અલગ રંગ કી મેહરાબેં બના દી હૈં. જબ આપ હરમ મેં દાખિલ હોં તો ઈન રંગો કો અચ્છી તરહ પેહચાન લેં ઔર ઈસી તરફ કે દરવાઝે સે બાહર નિકલેં. દરવાઝોં કી મહેરાબેં ઔર ઉનકે રંગ ઈસ તરહ હૈ.

દરવાઝે કા નામ	મેહરાબ કા રંગ	સિમ્ત (તરફ)
૧. બાબે અબ્દુલ અઝીઝ	હરા	યહ દરવાજા નં. ૧ હૈ ઔર મિસ્ફલા ઈલાકે કી તરફ હૈ.
૨. બાબે સફા	સફેદ	યહ હજ્રે અસ્વદ કે સામને સફા પહાડી કી તરફ હૈ, જહાં સે સઈ શુરૂ હોતી હૈ.
૩. બાબે ફત્હ	નીલા	યહ મરવા પહાડી કી તરફ હૈ.
૪. બાબે ઉમરાહ	સિલેટી	યહ દરવાજા નં. ૬૨ હૈ. ઈસ દરવાઝે કે પાસ ગૂમશુદા લોગોં કે લિયે ઓફિસ હૈ.
૫. બાબે ફહદ	પીલા	યહ દરવાજા નં. ૭૯ હૈ. શાહ ફહદ ને હરમ કે એક હિસ્સે કી બહુત ઝ્યાદા તૌસીઅ કી હૈ, જિસમેં ૮૦ હજાર લોગ નમાઝ પઢ સકતે હૈં. યહ મેહરાબ ઉસી હિસ્સે કી તરફ હૈ.

ગેટ નં. ૬૨ કે બાહર ગૂમશુદા લોગોં ઔર સામાન કા ઓફિસ હૈ. અગર આપ ગેટ ભૂલ જાયે ઔર અકેલે ઘર જાને કી હિંમત યા એતમાદ ન હો, તો ગેટ નં. ૬૨ કે પાસ ઓફિસ મેં પહુંચ જાયે. વહાં ગાઈડ કે ઝરિયે આપકો આપકે ઘર યા મુઅલ્લિમ કે ઓફિસ પહુંચા દેગેં.

જિદ્દાહ એરપોર્ટ પર ખો જાને કા મસલા :

જિદ્દાહ એરપોર્ટ બહુત વસીઅ ઔર અરીઝ હૈ ઔર ઈસ એરપોર્ટ પર આપકો કાફી દેર રૂકના હૈ ઔર તકરિબન ૩૦૦ ફીટ બસ ડીપો તક ચલના હૈ. ઈસ એરપોર્ટ કે હર ખમ્બે પર નંબર લિખા હુઆ હૈ. બસ ડીપો તક તો ગાઈડ આપકો રાસ્તા બતા દેગા, મગર દૂસરી કીસી ઝરૂરત સે અગર આપ દૂર જાતે હૈં તો આપકા સામાન જિસ ખમ્બે કે પાસ હૈ, ઉસે ઝરૂર નોંટ કર લેં.

મીના મેં રાસ્તા ભૂલને કા મસલા :

મીના મેં અક્સર હર શખ્સ એક બાર રાસ્તા ઝરૂર ભૂલતા હૈ. ઈસ લિયે અગર આપ મીના કા જુગ્રાફિયા અચ્છી તરહ સમજ લેં તો ઈન્શાઅલ્લાહ રાસ્તા નહીં ભૂલેંગે. મીના દો પહાડોં કે દરમિયાન એક વાદી કા નામ હૈ. ઈસ વાદી મેં મક્કા કી તરફ સે દાખિલ હોતે હી 'જમરાત' યાની શૈતાનોં કો કંકરી મારને કા મુકામ પેહલે હૈ, ફિર ઉસકે બાદ ખેમોં કા સિલસિલા હૈ. વાદી કે દૂસરી તરફ નિકલેં તો આધે કિલોમીટર કી દૂરી પર 'મુઝદલ્ફા' હૈ, ડિર ઓર આગે જાયેં તો ૬ કિલોમીટર કી દૂરી પર 'અરફાત' હૈ.

મીના લંબાઈ મેં બસા હૈ. ઈસકી ચૌડાઈ કમ હૈ. રાસ્તા ઔર ખેમા ન ભૂલને કે લિયે સબસે પેહલે આપ જમરાત કી જગહ પેહચાન લિજીયે, ફિર મીના કે ઉપર ચૌડાઈ કી સિમ્ત મેં તીન પુલ હૈ. ઈનકા નામ યાદ કર લિજીયે. જમરાત સે નઝદીક પેહલે પુલ કા નામ હૈ 'કિંગ ખાલિદ બ્રીજ', દૂસરે પુલ કા નામ હૈ 'કિંગ અબ્દુલ અઝીઝ બ્રીજ', તીસરા પુલ મીના સે બાહર મુઝદલ્ફા કી સરહદ પર હૈ. ઉસકા નામ 'કિંગ ફૈસલ બ્રિજ'. ઝ્યાદાતર હિન્દુસ્તાની ખેમે પેહલે ઔર દૂસરે પુલ કે આસપાસ હી હોતે હૈં. તીસરી ઔર સબસે અહમ નિશાની ઔર ખેમે કા પતા મીના મેં લગે ખમ્બે હૈં, જિન પર નંબર લગે હોતે હૈં. અગર આપ સિર્ફ ઈન ખમ્બોં પર લિખે નંબર ભી નોંટ કર લેં તો કોઈ ભી આપકો આપકે ખેમે તક પહુંચા દેગા.

એહતીયાત ઔર તદવીરેં

૧. મક્કા મુકર્રમા ઔર મદીના મુનવ્વરા પહુંચતે હી હોટલ કે કાઉન્ટર સે ઉનકા શનાખ્તી કાર્ડ માંગ લે ઔર હંમેશા અપને પાસ રખેં.

૨. એહતિયાત કે તૌર પર એક છોટી સી ડાયરી ઔર પેન જેબ મેં રખા કિજીયે ઔર ઈસ મેં મુંદર્જાઝેલ બાતેં નોટ કિયા કિજીયે.

- આપકી કયામગાહ કી સિમ્ત મેં હરમશરીફ કે દરવાઝે કા નંબર.
- આપકી કયામગાહ કે પાસ કે મશહૂર હોટલ યા દુકાનોં કે નામ.
- મીના મેં આપ કે ખેમે કે નઝદીક ખમ્બે કા નંબર.
- રોઝમર્રહ કા આપકા ખર્ચ.

  ઈસસે આપકો અપના ઠીકાના તલાશ કરને મેં આસાની હોગી ઔર ખર્ચ બજટ કે અંદર રહેગા.

- તવાફ કરતે વક્ત દો લોગ ભી સાથ હોં તો અલગ-અલગ હો જાતે હૈં. ઈસ લિયે એક-દૂસરે કા હાથ મઝબૂતી સે પકડને કે બદલે હરમ -શરીફ મેં દાખલે કે વક્ત હી આપસ મેં તય કર લેં કે ઈબાદત ખત્મ કરકે કહાં ઔર કબ મિલેંગે. હર એક હરમ-શરીફ મેં દાખિલ હોતે વક્ત બાહર સે દરવાઝે કા નંબર નોટ કર લેં ઔર મુતાફ યા ખાનએ-કાબા કે સેહન કી તરફ સે જો મેહરાબ ઉસ દરવાઝે કી તરફ હૈ ઉસકા રંગ નોટ કરેં (દરવાઝે કે નામ ઔર નંબર દોનો તરફ લિખે હુએ હૈં, મગર આસાની કે લિયે મુતાફ કી તરફ સે પાંચ અહમ દરવાઝોં કી મેહરાબેં ભી અલગ-અલગ રંગ કી હૈ ઈસ સે ભૂલને કા ડર કમ રહતા હૈ.) ફિર અગર તવાફ કરતે-કરતે સાથ છૂટ જાયે તો સાથી કો તલાશ કરને કે બદલે ઈબાદત જારી રખેં ઔર પહલે સે તયશુદા જગહ ઔર વક્ત પર હરમશરીફ કે દરવાઝે પર મિલેં.

૩. મીના ઔર અરફાત મેં ભી ભીડ મેં સાથ છૂટ જાને કા ડર રહતા હૈ. વહાં તો આપ પેહલે સે જગહ ભી તય નહીં કર સકતે, ઈસ લિયે વહાં લોગ મુંદર્જાઝેલ તદબીર ઈખ્તિયાર કરતે હૈં.

i) એક ગ્રુપ કા હર ફર્દ એક હી જૈસી કોઈ નિશાની અપને કપડે યા ટોપી યા દુપટ્ટે પર લગાયે રહતા હૈ, જૈસે લાલ રિબન યા કપડે કે ફૂલ વગૈરહ. ઈસસે એક-દૂસરે કો પેહચાનને મેં આસાની હોતી હૈ.

ii) એક ગ્રુપ મેં કિસી એક શખ્સ કે હાથ મેં કોઈ નિશાની કી ચીઝેં હોતી હૈ, જો વહ બુલંદ કિયે રહતા હૈ; જૈસે ઝંડા, છતરી, લકડી વગૈરહ. ગ્રુપ કે બાકી કે લોગ ઉસ નિશાન કો દેખકર ઉસ ગ્રુપ કે લીડર કે પીછે ચલતે રહે ઔર ખો જાને પર દૂર સે હી પેહચાન કર આ મિલતે હૈં.

યે દોનો તરીકે લોગ તવાફ કરતે વક્ત ભી ઈસ્તેમાલ કરતે હૈં.

iii) તીસરા તરીકા મોબાઈલ કા ઈસ્તેમાલ હૈ, મગર ઈસે ઉસ વક્ત ઈસ્તેમાલ કરે જબ કોઈ ચારા ન હો. મુતાફ ઔર હરમશરીફ કે અંદર મોબાઈલ બંદ હી રખેં ઔર હરમ સે બાહર આકર ઈસ્તેમાલ કરેં. મસ્જિદ કે અંદર દુનિયાદારી કી બાતેં કરને પર ફરિશ્તે લાનત ભેજતે હૈ ઔર મસ્જિદે-હરામ મેં કિયા ગયા એક ગુનાહ લાખ ગુનાહ કે બરાબર હૈ.

ગુમશુદા આજમીન કિરામ ઔર સામાન :

અગર આપકા કોઈ સાથી ખો જાયે, તો હિન્દુસ્તાની હજ મિશન કે બ્રાંચ ઓફિસ કો ફૌરન ઈત્તેલા દે ઔર અગર આપકા કોઈ સામાન ખો જાયે, તો ભી પેહલે અપને બ્રાંચ ઓફિસ A.H.O કો ઈત્તેલા કરેં ઔર ફિર ઉનકે મશજરે પર સાઉદી અરબ હુકૂમત કી ગૂમશુદા સામાન કે બ્રાંચ ઓફિસ મેં ઈત્તેલા કરે.

રકમ કા ગૂમ હોના યા ચોરી હોના :

અગર આપકી રકમ ગૂમ હો જાયે યા ચોરી હો જાયે, તો ઐસી સુરત મેં શોએબ અમીર ઈલાકે મેં મૌજૂદ હિન્દુસ્તાની મિશન કે સદર દફતર મેં ઈફાદ-એ-આમ ડેસ્ક કે રૂજૂઅ કરેં. આપ કો આરઝી ઈમ્દાદ હિન્દુસ્તાની આઝમીને ઈફાદા ફોરમ I.P.W.F. કી જાનિબ સે ફરાહમ કી જાયેગી.

અપને સાથે આજિમ કી મૌત હો જાને પર :

અગર આપકે કિસી સાથી કી મૌત હો જાયે તો મુઅલ્લિમ કે દફતર ઔર અપને બ્રાંચ ઓફિસ કો મુત્તલઅ કરેં. યાદ રખેં કે મર્હુમ કી રિહાઈશ-ગાહ સે કબીસ્તાન જાને ઔર તદફીન કી સારી ઝિમ્મેદારી મુઅલ્લિમ પર આયદ હોતી હૈ. શોએબ અમીર મેં વાકેઅ હિન્દુસ્તાની હજ મિશન કા સદર દફતર કા રાબ્તા ડેસ્ક ઈસ ઝિમ્ન મેં N.O.C. જારી કરતા હૈ.

તિબ્બી ઈમરજન્સી ઈમદાદ :

ઈમરજન્સી કી સુરત મેં હિન્દુસ્તાની મિશન કે બ્રાન્ચ કે દવાખાને યા અસ્પતાલોં સે દવા લી જા સકતી હૈ. મઝીદ મુશ્કીલ હાલાત મેં ડૉક્ટર કો અપની ઈમારત મેં ભી બુલવાયા જા સકતા હૈ.

મીના મેં કોઈ મસલા દરપેશ હો તો... :

અપને ખેમેં સે હંમેશા મુઅલ્લીમ સે રાબ્તા કાયમ કરેં. હિન્દુસ્તાની મિશન કે મીના મેં મૌજૂદ કેંપ ઓફિસ સે ભી રાબ્તા કાયમ કર સકતે હૈ.

—•—

હજ્જે મકબૂલ

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસુલૂલ્લાહ (સલ્લ.) સે કિસી ને અર્ઝ કિયા, ''યા રસુલૂલ્લાહ (સલ્લ.) ! કૌન સા અમલ ઝ્યાદા અફઝલ હૈ ?'' આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, ''અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ પર ઈમાન.'' અર્ઝ કિયા, ''ઉસ કે બાદ ?'' ફરમાયા, ''અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં જિહાદ.'' અર્ઝ કિયા, ''ફિર ?'' ફરમાયા, ''હજ્જે મકબૂલ.''

(બુખારી, મુસ્લિમ)

પેહલે કૌન ?

મૈં ૫૦ કિલો કા દુબ્લા-પતલા ઈન્સાન હું. જબ મુસલ્લે પર ખડા હોતા હું તો આધા મુસલ્લા ખાલી રહતા હૈ. હરમશરીફ મેં મુજે ઉસ જગહ નમાઝ પઢને કા બહુત શૌક થા, જહાંસે ખાનએ-કાબા સાફ નઝર આયે. ઈસ લિયે મૈં વક્ત સે પેહલે હરમશરીફ પહુંચ જાતા હું ઔર મૌઝુ જગહ મુસલ્લા બિછાકર બૈઠા રહતા હું. જૈસે-જૈસે નમાઝ કા વક્ત કરીબ આતા હૈ, આનેવાલે લોગોં કી ભીડ બઢતી જાતી હૈ. જબ સારી ખાલી જગહ ભર જાતી હૈ, તો લોગ દો નમાઝીયોં કે દરમ્યાન કુછ જગહ બના કર બૈઠને લગતે હૈ.

ચૂંકી મેરા આધા મુસલ્લા તો ખાલી હી હોતા થા, ઈસ લિયે મેરે બગલ મેં કોઈ ન કોઈ ઝરૂર આ જાતા ઔર અગર કોઈ સેહતમંદ હાજી આ જાતે તો આહિસ્તા-આહિસ્તા વહ મુસલ્લા કે બીચ મેં હોતે ઔર મૈં એક કિનારે, ઔર ઈસ તરહ અક્સર મૈંને નમાઝ દો મુસલ્લોં કે બીચ મેં પઢી, ઔર યે બાત મુજે નાગવાર ગુઝરતી.

એક દિન મૈંને દિલ મેં ફૈસલા કિયા કે આઈન્દા કિસી કો અપને મુસલ્લે પર જગહ નહીં દુંગા. મેરા ઈતના સોચના થા કે દૂસરે દિન મેરે વક્ત સે પહલે હરમ જાને ઔર અપની મનપસંદ જગહ પર નમાઝ પઢને કી તૌફીક છીન ગઈ. મૈં ખુદ દેર સે જાને લગા. દૂસરોં સે ગુજારીશ કરકે દરમ્યાન મેં જગહ બનાકર બૈઠને લગા. યહાં તક કે કભી-કભી મુસલ્લા ભી ન લે જા પાતા ઔર જનવરી કી સખ્ત સર્દીયોં મેં બર્ફ કી તરહ ઠંડી ફર્શ પર કિસી કોને યા કિનારે નમાઝ પઢતા. આખિર બહુત તૌબા ઈસ્તગફાર કે બાદ ફિર તૌફિક નસીબ હુઈ.

કિસી હાજી કે લિયે સિર્ફ બદગુમાની કી યે સજા કે ઈબાદત કી તૌફિક છીન જાયે, તો જો લોગ હાજીયોં કો તકલીફ પહુંચાતે હૈ, ઉનકા ક્યા હોગા ?

જો કોઈ ભી ખુદા કે ઘર આતા હૈ, વહ ખુદા કા મેહમાન હૈ ઔર અલ્લાહત્આલા મેઝબાન હૈ. અગર મેઝબાન કો ખુશ કરના હૈ, તો ઈસકે મેહમાનોં કી ખિદમત કો અપના નસ્બુલઐન બનાના હોગા. આપ મેહમાન સે ઝઘડા કરકે, ધક્કા દેકર, પીછે ઢકેલકર, ઉસે તકલીફ પહુંચાકર કભી મેઝબાન (અલ્લાહત્આલા) કો ખુશ નહીં કર સકતે. ખુદા ન કરે કે આપ સે ભી ઈબાદત કી તૌફિક છીન જાયે યા ઈબાદત લૌટા દી જાયે. ઈસ લિયે એરપોર્ટ પર, બસ અડ્ડે પર યા કહીં ભી જબ યે સવાલ હો કે પેહલે કૌન, તો આપકા જવાબ હોના ચાહિયે કે પેહલે અલ્લાહત્આલા કા મેહમાન, ફિર મૈં.

- રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને હજ્જતુલ-વિદા કે મૌકે પર ફરમાયા :

"હંમેશા હી મુસલમાનોં કા કત્લ કરના, ઉન કા માલ લૂટના, ઉન્હેં બેઈઝ્ઝત કરનાર, ઉતના હી સખ્તી કે સાથ હરામ હૈ, જિસ તરહ મુકદ્દસ શહર ઔર ઈસ મુકદ્દસ અરફા કે દિન ઉનકા કત્લ કરના, માલ લૂટના ઔર બેઈઝ્ઝત કરના હરામ હૈ." (બુખારી)

''મુસલમાન વો હૈ, જિસકી ઝબાન ઔર હાથ સે દૂસરે મુસલમાન કો તકલીફ ના હો.'' (બુખારી, મુસ્લિમ)

- હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે, રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "હજ ઉમરહ કરનેવાલે અલ્લાહત્આલા કે મેહમાન હૈ. અગર વો અલ્લાહ સે દુઆ કરેં, તો વહ ઉનકી દુઆ કબુલ ફરમાએ ઔર અગર વહ ઈસસે મગફિરત માંગે તો વહ ઉનકી મગફિરત ફરમાયે." (નિસાઈ, ઈબ્ને માજા, બઝ્ઝાર)
- હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કી રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને હાજીયોં કે લિયે દુઆ ફરમાઈ હે - "યા અલ્લાહ ! હજ કરનેવાલોં કો બખ્શ દે ઔર જિસ કે લિયે હાજી મગફિરત તલબ કરેં, ઉસકો ભી બખ્શ દે." (ઈબ્ને ખઝીમા)

ઈસ લિયે અલ્લાહ કે મુઅઝ્ઝીજ મેહમાન કા ખયાલ રખેં ઔર ઉનકી ઐસી ખિદમત કરેં કિ વહ આપકો દિલ કી ગહરાઈયોં સે દુઆ દેં. ●

હજ કે ખાસ દિનોં મેં સવારી કા મસ્‌લા

૧. એહસાન કા બદલા :

આપકે ઘર મેં અગર દસ લોગ રહ રહે હૈ ઔર બીસ મેહમાન બાહર સે આ જાયેં ઔર આપને ઉનકી ખુશદિલી સે ખિદમત કી, તો મેહમાન કા ક્યા ફર્ઝ બનતા હૈ ? મેહમાન કો ચાહિયે કે આપકે એહસાન કા બદલા બરાબરી કે એહસાન સે ચુકાયે. هَلْ جَزَآءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ "નેકી કા બદલા નેકી કે સિવા કુછ નહીં હૈ." (સૂરઃ રહમાન, ૬૦)

તીસ સે ચાલીસ લાખ લોગ હજ કે અય્યામ ઔર રમઝનુલ-મુબારક મેં મક્કા શહર પહુંચતે હૈ. જો મક્કા શહર કી આબાદી સે કઈ ગુના ઝ્યાદા હૈ. શહર કે લોગ ઔર હુકૂમત હર તરહ સે હાજીયોં કી ખિદમત કરતે હૈં. ઈસ લિયે હાજીયોં કો ચાહિયે કે ઉનકે રિઝ્ક મેં બરકત ઔર ખુશહાલી કી દુઆ કરેં (મક્કા મેં દાખિલ હોતે વક્ત ઔર બસ મેં ઈસ દુઆ કો આપ પઢતે ભી હૈ) ઔર અગર આપ સે ઉનકો ફાયદા પહુંચતા હૈ, તો ઉસે ખુશી સે હોને દે, તંગદિલ ન હોં. વહાં કે હોટલ, દુકાનેં, બસ, ટેક્સી વગૈરહ કી બડી આમદની કા ઝરિયા હજ ઔર રમઝાનુલ-મુબારક યે દો મૌકે હી હૈ. ઈસ લિયે અગર ઈન દો મૌકોં પર આપકો એસા મહસૂસ હો કે વહ ઝ્યાદા કમા રહે હૈં, તો ઈસકા ઉનકો હક્ક હૈ, ઔર આપકો ઈનકી મદદ કરની ચાહિયે ઔર ઝ્યાદા રૂપયા બગૈર તંગદિલ હુએ દેના ચાહિયે.

હઝરત બરીદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈરશાદ ફરમાયા કે, હજ મેં ખર્ચ કરના જિહાદ મેં ખર્ચ કરને કી તરહ હૈ.

એક હદીસ મેં હઝરત આઈશા (રદિ.) સે મરવી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે તેરે ઉમરે કા સવાબ તેરે ખર્ચ કે બકદ્ર હૈ, યાની જિતના ઝ્યાદા ઈસ પર ખર્ચ કિયા જાયેગા, ઉતના હી સવાબ હોગા.

૨. સવારી કા ઈંતેઝામ :

હજ કે મૌકે પર તીસ સે ચાલીસ લાખ લોગ એક હી વક્ત મેં એક તરફ સફર કરતે હૈં. ઈતને ઝ્યાદા લોગોં કે લિયે એક હી વક્ત સવારીયોં કા ઈંતેઝામ કરનાર મુમ્કીન હી નહીં. ઈસ લિયે મુઅલ્લિમ કા ઈંતેઝામ લોગોં કો તીન ટ્રીપ મેં બસ કે ઝરિયે મંજિલ પહુંચાના હોતા હૈ. સડક પર લોગોં કે અઝ્દહામ ઔર મોટર ગાડીયોં કી ભીડ કી વજહ સે વહ મુશ્કીલ સે દો ટ્રીપ કર પાતે હૈં. આખરી ટ્રીપ કે તિહાઈ ૧/૩ લોગોં કો યા તો અપની મંજિલ તક પૈદલ યા પ્રાઈવેટ ટેક્સી મેં હી સફર કરના પડતા હૈ.

જો લોગ બસ સે પેહલી ટ્રીપ મેં સવાર હોતે હૈં, વહ દુનિયાવી નુક્તેનઝર સે ચુસ્ત, ચાલાક ઔર સવારી કી મુશ્કીલોં સે વાકિફ હોતે હૈં. જો સબ લોગોં સે પેહલે પહુંચકર ધક્કમપેલ કરકે બસ મેં સવાર હો જાતે હૈં.

જો લોગ સબ્ર કરકે ઔર દેર તક ઈંતેઝાર કરકે દૂસરી ટ્રીપ મેં સફર કરતે હૈં, વહ અકસર સીધે સાદે, સવારી કી તકલીફોં સે નાવાકિફ ઔર ભીડભાડ સે કતરાનેવાલે લોગ હોતે હૈં. આખરી ટ્રીપ હોતી હી નહીં. ક્યૂં કે તીસરી ટ્રીપ તક મંજિલ પર પહુંચને કા વક્ત ખત્મ હો ચૂકા હોતા હૈ. ઈસલીયે વહ લોગ જિન્હોંને હજ કી તરબિયતી તાલિમ હાસિલ કી હૈ ઔર જો મસાઈલકા ઈલ્મ રખતે હૈં, વહ બગૈર બસ કા ઈંતેઝાર કીયે પૈદલ યા પ્રાઈવેટ ટૈક્સી વગૈરહ સે હી ચલ દેતે હૈં. અગર આપકો મીના સે અરફાત જાના હૈ, તો પેહલી બસ ફજ્ર કે ફૌરન બાદ ચલી જાતી હૈ, ઔર દૂસરી ટ્રીપ કે લિયે કરીબ ૧૧ બજે વાપસ આતી હૈ ઔર હાજીયોં કો લેકર ૨ બજે તક અરફાત પહુંચતી હૈ. તીસરી ટ્રીપ કે લિયે અગર વાપસ આના હુઆ તો ફિર અરફાત પહુંચતે-પહુંચતે શામ હો જાયેગી ઔર વક્ત ખત્મ હો ચૂકા હોગા. ઈસલીયે તીસરી ટ્રીપ હો હી નહીં પાતી. ઈસલીયે અબ મુઅલ્લિમ રાત હી મેં જો મસ્નૂન વક્ત સે પેહલે હી હાજીયોં કો મક્કા સે મીના ઔર મીના સે અરફાત લે જાના શુરૂ કર દેતે હૈં. ઐસી મજબૂરી કી હાલત મેં રાત કા સફર કરનાર જાઈઝ હૈ.

૩. પૈદલ સફર કરના કિતના મુશ્કીલ હૈ ?

૧. મક્કાશરીફ સે મીના તકરીબત ૪.૫ સે ૫ કિલોમટર દૂર હૈ.

૨. મીના કી લંબાઈ તકરીબન ૧.૫ સે ૨ કિલોમીટર હૈ.

૩. મુઝદલ્ફા મીના સે બિલકુલ લગા હુઆ હૈ.

૪. મીના સે અરફાત ૬.૫ કિલોમીટર હૈ.

૫. સફા ઔર મરવા કી દૂરી ૩૯૫ મીટર હૈ.

૬. જબ આપ ખાનએ-કાબા કા તવાફ મુકામેં ઈબ્રાહીમ કે બિલ્કુલ કરીબ સે કરતે હૈ, તો એક ચક્કર મેં આપ ૧૫૦ મીટર કા સફર કરતે હૈ, યાની સાત ચક્કર મેં એક કિ.મી. સે કુછ ઝ્યાદા ચલતે હૈ.

૭. જબ આપ ખાનએ-કાબા કા તવાફ કાબાશરીફ સે ૧૦૦ મીટર કી દૂરી, યાની મુતાફ સે આખરી હિસ્સે સે કરતે હૈં, તો તકરિબન પૌને દો કિ.મી. કી દૂરી તય કરતે હૈ.

૮. સફા ઔર મરવા કી દૂરી ૩૯૫ મીટર હૈ, યાની સાત ચક્કર મેં આપ તકરિબન પૌને તીન કિ.મી. ચલતે હૈ.

૯. ઉમરા મેં અગર આપ ખાનએ-કાબા સે ૧૦૦ ફીટ કી દૂરી સે તવાફ કરતે હૈ ઔર સફા ઔર મરવા કે સાત ચક્કર લગાતે હૈ, તો ૪.૫ કિ.મી. કી દૂરી તય કરતે હૈં, યાની મક્કા સે મીના કી દૂરી. અગર આપ ઉમરા આસાની સે કર સકતે હૈં તો મક્કા સે મીના ભી આસાની સે ઔર ઉતને હી વક્ત મેં જા સકતે હૈ.

૧૦. જબ આપ મક્કા પહુંચતે હી ઉમરા કરતે હૈ, તો ઉમરા કરતે વક્ત અપની જિસ્માની તાકાત કા ભી અન્દાઝા કર લેં. અગર આપ બડી આસાની સે ઉમરા કર લેતે હૈં, તો મક્કા ઔર મીના કા દરમિયાની સફર ભી આપ બડી આસાની સે કર લેંગે.

૧૧. એક બાર ઉમરા કરને કે બાદ કુછ દેર આરામ કરને કે બાદ અગર આપ સફા ઔર મરવા કે સાત ચક્કર ઔર લગા સકતે હૈં, તો આપ મીના ઔર અરફાત કે દરમ્યાન કા સફર ભી આરામ સે કર સકતે હૈ.

૧૨. લોગ દિન મેં પાંચ સે સાત બાર તવાફ કરતે હૈં. યે મક્કા ઔર મીના યા અરફાત કી દૂરી સે ભી ઝ્યાદા ચલના હૈ. મગર ક્યું કે એક હી જગહ પર ચલના હોતા હૈ, ઈસલીયે હિંમત બંધી રહતી હૈ ઔર મીના ઔર મક્કા યા મીના ઔર અરફાત કા સફર ભી પૈદલ નહીં કિયા હુઆ હોતા હૈ. ઈસલીયે ઈસ બારે મેં સોચકર હિંમત ટૂટ જાતી હૈ. ઈસલીયે અપને પેહલે ઉમરા પર બારિકી સે ગૌર કિજીયે. અપની કુવ્વત કા અન્દાઝા લગાઈયે ઔર અલ્લાહ કી મદદ પર ભરોસા કરકે ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા પૈદલ સફર કરને કી કોશિ કિજીયે.

૧૩. પૈદલ ચલને કી બહુત ફઝીલત હૈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા :
જો મક્કા કો પૈદલ હજ કો જાયે, યહાં તક કે મક્કા સે વાપસ આયે; યાની તમામ હજ પૈદલ કરે, તો ઉસકે લિયે હર કદમ પર સાતસૌ નેકિયાં હરમશરીફ કી નેકિયોં કી મિસ્લ લિખી જાયેગી. પૂછા ગયા હૈ કે હરમશરીફ કી નેકિયોં કી ક્યા મિકદાર હૈ ? નબીએ કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા "હર નેકી લાખ નેકી હૈ." (ઈબ્ન ખઝીમા વ હાકીમ) લિહાઝા ઈસ હિસાબ સે હર કદમ પર સાત કરોડ નેકિયાં હુઈ. (વલ્લાહુ જુલ્ફઝ્લિલ અઝીમ)

ઇસલીયે હજ કે અય્યામ મેં હંમેશા પૈદલ ચલના સબસે અફઝલ હૈ. મગર જો કમઝોર હૈ ઔર ઇતની મશક્કત કી હિંમત નહીં, ઉનકે લિયે મેરા ઝાતી મશ્વરા હૈ કી આપ નીચે દીયે ગયે તરીકે સે સફર કિજીયે.

૪. મક્કા સે મીના કા સફર :

મીના જાને સે પેહલે મુઅલ્લિમ સે ખેમે કા નક્શા લે લિજીયે. મક્કા મેં આપ કી રિહાઇશગાહ સે મીના જાને કે લિયે બસ કા ઇંતેઝાર કિજીયે ઔર બસ મેં હી સફર કિજીયે, ક્યું કે મુઅલ્લિમ ૭ તારીખ કી રાત સે હી હાજીયોં કો મીના પહુંચાના શરૂ કર દેતે હૈ ઔર ૮ તારીખ કો ૧૨ બજે આપ કો મીના પહુંચના હોતા હૈ. ઇસલીયે બસ મેં અકસર આરામ સે જગહ મિલ જાતી હૈ. દૂસરી વજહ યે ભી હૈ કે બસ આપકો આપકે ખેમે તક પહુંચા દેગી. પેહલી બાર ખેમા ઢુંઢના ભી એક બડા મસ્લા હૈ. અગર મુઅલ્લિમ રાત મેં હાજીયોં કો મીના પહુંચાના નહીં શુરૂ કરતા, તો સુબહ મેં બહુત ભીડ ઔર અફરા-તફરી હોગી. ઐસે હાલાત મેં આપ સુબ્હ ફજ્ર કે બાદ હી મીના પૈદલ ચલ દિજીયે.

અગર આપકે સાથ ઔરતેં ઓર બુઢે હૈ, તો ચલ નહીં સકતે તો આપ સબ્ર કિજીયે ઔર દૂસરી યા તીસરી બસ કી ટ્રીપ સે મીના પહુંચે. ક્યું કે આઠ તારીખ કો મીના પહુંચર આપકો સિર્ફ પાંચ વક્ત કી નમાઝ પઢના હૈ. અગર આપ દોપહર ૨ બજે ભી મીના પહુંચતેં હૈં તો ભી પાંચો વક્ત કી નમાઝ આસાની સે પઢ સકતે હૈં.

અગર આપ ચલ સકતે હૈ ઔર આપકે પાસ મીના કા નક્શા ભી હૈ ઔર ખેમા તલાશ કર લેને કા હૌંસલા ભી હૈ, તો અલ્લાહકા નામ લેકર પૈદલ સફર શુરૂ કર દિજીયે.

મીના કે ખેમે મેં તકરિબન ૭૦ લોગોં કો રખા જાતા હૈ. લોગ બડી મુશ્કીલ સે ખેમે મેં સો પાતે હૈં. જો લોગ મીના પેહલે પહુંચતે હૈ વો ઝ્યાદા જગહોં કો ઘેર લેતે હૈં, જિસસે આખિર મેં આનેવાલે કો સામાન રખને કી જગહ ભી નહી મિલ પાતી. અગર ઐસા હો તો સબ્ર સે કામ લિજીયે. કિસી કોને મેં સામાન રખકર દીનદાર લોગોં કો જમા કિજીયે ઔર ઔરતોં કે પર્દે કે લિયે ખેમે કે દરમ્યાન કા પર્દા ગિરાકર ઔરતોં કો ખેમે કે એકતરફ કરને કી કોશિશ કિજીયે.

ઐસા કરને સે સબ કી ઘેરી હુઈ ઝાઈદ જગહ આઝાદ હો જાતી હૈ. ફિર ઇન્સાફ કે સાથ આપસ કે સુલહ-મશ્વરે સે હરએક કો ઇન કી આસાની કે મુતાબિક જગહ દિજીયે. શરીઅત કે ઉસૂલો પર ચલને સે ન સિર્ફ આખિરત કી ઝિંદગી, બલ્કી દુન્યવી ઝિંદગી ભી આસાન હો જાતી હૈ.

૫. મીના સે અરફાત કા સફર :

૯ તારીખ કો મીના સે ફજ્ર કી નમાઝ પઢકર અરફાત કે લિયે જાના સુન્નત તરીકા હૈ ઔર અકસર લોગ ઐસા હી કરતે હૈં, મગર જબ તીસ લાખ લોગ એક સાથ ઐસા કરે તો ક્યા હાલ હોગા, આપ ઇસકા અંદાઝા કર સકતે હૈં ? સખ્ત અફરા-તફરી કા આલમ હોતા હૈ. બસ ઔર જીપ મેં સબ છત કે ઉપર તક ભરે હોતે હૈં. મીના સે અરફાત આપકા મુઅલ્લિમ કી બસ મેં જાના ઝ્યાદા બેહતર હૈ. ઇસકી ચાર વુજુહાત હૈં.

૧. મુઅલ્લિમ આપકો અપને અરફાત કે ખેમે મેં લે જાકર ઠહરાએગા, જહાં આપ સુકૂન સે બૈઠ સકતે હૈ. ઝરૂરત હુઈ તો લેટકર આરામ કર સકતે હૈ. અપને ગ્રુપ મેં જમાત બનાકર નમાઝ અદા કર સકતે હૈ, ઔર સુકૂન સે ઇબાદત કર સકતે હૈ.
૨. દોપહર કા ખાના મુઅલ્લિમ કી તરફ સે હોગા. ઇસલીયે આપકો અપને ખાને કી ફિક્ર નહીં કરની ચાહિયે.
૩. મુઅલ્લિમ કે ખેમોં કે આસપાસ હી નહાને ઓર ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોને કા અચ્છા ઇંતેઝામ હોતા હૈ. અરફાત મેં ગુસ્લ સુન્નત હૈ.
૪. અરફાત સે વાપસી કે વક્ત ભી મુઅલ્લિમ કે ખેમે કે પાસ હી ઇસ કી બસ રવાના હોગી. ઇસ લીયે અગર આપકે સાથ ઐસે લોગ હૈ, જો ચલ નહીં સકતે, તો આપકો સવારી કે લિયે આસાની હોગી.

અગર આપને અરફાત કી તરફ પૈદલ સફર કિયા ઔર મસ્જીદ નમરા કે કરીબ પહુંચ ગયે, તો વહાં ઇતની શદીદ ભીડ હોતી હૈ, જૈસે નમાઝ કે બાદ મુતાફ મેં તવાફ કરતે વક્ત હોતી હૈ. ઇસલીયે અગર આપકા પૈદલ સફર કા ઇરાદા હૈ તો અરફાત સે પેહલે દાયે યા બાયેં હોકર અરફાત મેં દાખિલ હોં, સીધે રાસ્તે પર મસ્જીદ-એ-નમરા હૈ.

મુઅલ્લિમ કી બસ સે સુકૂન સે આપકો અગર અરફાત જાના હૈ, તો આધી રાત કો જબ ઇસકી પેહલી બસ અરફાત કે લિયે રવાના હોગી, ઉસસે આપ અરફાત આ જાયેં ઔર અરફાત પહુંચ કર ફજ્ર કી નમાઝ અદા કરેં.

મીના મેં ફજ્ર કી નમાઝ પઢકર નીકલના સુન્નત હૈ. મગર મુસલમાનોં કો તકલીફ દેના હરામ હૈ. અગર આપ સુબ્હ તક ઇંતેઝાર કરતે હૈ ઔર સુબ્હ કી બસ સે રવાના હોના ચાહતે હૈ, તો ઉસ વક્ત જબ બસ છત તક ભર ગઈ હોગી. આપકા ઉસ ભીડ મેં શામિલ હોના લોગોં કી પરેશાની કા સબબ બન જાયેગા.

અરફાત કે કરીબ પહુંચકર આપકો લોગો કા એક સમંદર નઝર આયેગા. મગર ખબરદાર રહિયે ! જહાં લોગ હોં, વહાં અફરાત કે મૈદાન કા હોના ઝરૂરી નહીં હૈ. અફરાત કા મેદાન એક મહદૂદ જગહ હૈ, જિસકી નિશાનદેહી કર દી ગઈ હૈ. વકૂફે-અરફા (અરફાત મેં વક્ત બિતાના) કા ફર્ઝ ઇસી જગહ રહકર ઇબાદત કરને સે અદા હોગા. મસ્જિદે-નમરા કા કુછ હિસ્સા ઔર આસપાસ કા બહુત સા ઇલાકા અરફાત કે હુદૂદ કે બાહર હૈ. જબ આપ અરફાત કે મૈદાન મેં દાખિલ હોને લગે, તો અફરાત કે હદ કા બોર્ડ ઝરૂર દેખ લે.

મુઝદલ્ફા સે અરફાત કે તરફ કુલ ૧૧ સડકેં જાતી હૈ, જિન મેં સે ૨ સિર્ફ પૈદલ ચલનેવાલોં કે લિયે ઔર ૯ મોટર ગાડીયોં કે લિયે હૈ. પૈદલ ચલનેવાલી દો સડકે મુઝદલ્ફા મેં મસ્જિદ અલ-શઅરૂલ હરામ સે નીકલતી હૈ. ઇસમેં સડક નં.૧ મસ્જિદે-નમરા ઔર સડક નં.-૨ જબલે-રહમત તક ગઈ હૈ. ઇન સડકોં પર તરીકુલ મશાતા રક્કમ ૧ યા ૨ લિખા હુઆ હોગા. પૈદલ ચલનેવાલી સડક નં.-૧ મોટર ગાડીયોં કે સડક નં.-૪ સે ૫ કે દરમ્યાન હૈ ઔર પૈદલ ચલનેવાલી સડક નં.-૨ મોટર ગાડીયોં કે સડક નં.-૭ ઔર ૮ કે દરમ્યાન હૈ.

મસ્જીદે-નમરા અરફાત મેં દાખિલ હોતે હી હૈ. ઇસકા મુઝદલ્ફા કી સિમ્ત કા એક હિસ્સા અરફાત કે હુદૂદ કે બાહર હૈ. જબ કે જબલે રહમત અરફાત કે દરમ્યાન હૈ, ઇન દોનોં જગહ પર બહુત ઝ્યાદા ભીડ હોતી હૈ. અગર આપકે ગ્રુપ મેં ઝ્યાદા લોગ હોં ઔર ઔરતે ઔર કમઝોર લોગ હોં તો ઇન દોનો જગહોં સે દૂર હી રહેં તો બહેતર હૈ, વરના એક-દૂસરે સે બીછડ જાને કા ખતરા રહતા હૈ.

૬. અરફાત સે મુજદલ્ફા કા સફર :

હર સાલ તકરિબન ૩૫ સે ૪૦ લાખ લોગ હજ કરતે હૈં, મગર મક્કા-શરીફ સે મીના ઔર મીના સે અરફાત કા સફર લોગ ૩ સે ૪ ઘંટે કે વકફે મેં કરતે હૈં, યાનિ કિસી ને ૩ ઘંટે પેહલે ઔર કિસી ને ૩ ઘંટે કે બાદ સફર શુરૂ કિયા. મગર અરફાત સે મુઝલદલ્ફા કા વાપસી કા સફર લોગ એક સાથ, એક હી વક્ત મેં સૂરજ ડૂબતે હી કરતે હૈં. ઇસ લિયે વહ ગાડીયાં જો અરફાત કે આખરી સિરે પર, યાની મસ્જીદે-નમરા સે દૂર હોતી હૈ વહ એક હી જગહ પર ૩ સે ૪ ઘંટે ખડી રહ જાતી હૈ ઔર મુઝદલ્ફા રાત કે ૩ યા ૪ બજે પહુંચતી હૈ, જિસસે મગરિબ ઔર ઈશા કી નમાઝેં કઝા હો જાતી હૈ. મુઝદલ્ફા કી રાત બહુત અહમ હૈ. અલ્લાહત્આલાને કુર્આન-

શરીફ મેં શબે-કદ્ર કી સિર્ફ ફઝીલત બયાન કી હૈ કે યે એક રાત હજાર રાતોં સે ઝ્યાદા અફઝલ હૈ, મગર અલ્લાહત્આલાને મઝદલ્ફા કી રાત મેં અલ્લાહ-ત્આલા કો યાદ કરનેકા હુક્મ કુર્આન-શરીફ મેં ઈન અલ્ફાઝ મેં દિયા હૈ -

فَإِذَآ أَفَضۡتُم مِّنۡ عَرَفَٰتٖ فَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ عِندَ ٱلۡمَشۡعَرِ ٱلۡحَرَامِۖ
وَٱذۡكُرُوهُ كَمَا هَدَىٰكُمۡ وَإِن كُنتُم مِّن قَبۡلِهِۦ لَمِنَ ٱلضَّآلِّينَ ١٩٨

‘‘જબ અફરાત સે વાપસ હોને લગેં તો મશ્અરે-હરામ (યાની મુઝદલ્ફા) મેં અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરો ઔર ઈસ તરહ કરો, જિસ તરહ ઉસને તુમકો સિખાયા ઔર ઈસસે પહલે તુમ લોગ (ઈન તરીકોં સે મહઝ) નાવાકિફ થે.’’ (સૂરઃ બકરહ, ૧૯૮)

અગર મુઝદલ્ફા આપ વક્ત પર પહુંચ કર ઈબાદત કરના ચાહતે હૈં તો પૈદલ ચલને કે સિવા કોઈ ચારા નહીં હૈ. અરફાત સે મુઝદલ્ફા તકરિબન ૬ કિ.મી. હૈ. અરફાત મેં મુઝદલ્ફા કે સફર મેં ૨૦ લાખ લોગ આપકે સાથ પૈદલ સફર કર રહે હોંગે. ઈન સબકે સાથ આપકો ચલના બહુત અચ્છા લગેગા ઔર અગર ઠહર-ઠહર કર આરામ સે ચલેં તબ ભી ૨ સે ૩ ઘંટે મેં મુઝદલ્ફા પહુંચ જાયેંગેં ઔર અગર થક ગયે હૈં તો ઔરતોં ઔર બુઢે સાથ હો તો ફિર પ્રાઈવેટ ટેક્સી સે સફર કિજીયે, ક્યું કે બસ તો અસ્ર કી નમાઝ ખત્મ હોતે હી છત કે ઉપર તક ભર જાતી હૈ ઔર અરફાત મેં અસલ દુઆ કા વક્ત અસર સે મગરીબ કા હૈ. ઈસ દૌરાન આપ ખૂબ દિલ લગાકર ઈબાદત કિજીયે ઔર આરામ સે મગરિબ કે વક્ત ચલીયે.

મુઝદલ્ફા ઔર મીના કી સરહદેં મિલી હુઈ હૈ ઔર અબ તો જગહ કી કમી હોને કી વજહ સે મીના કે ખેમે મુઝદલ્ફા કે અંદર તક લગાયે જાતે હૈં, ઈસ લિયે યે સફર પૈદલ હી કિજીયે ઔર ઈતની નઝદિકી કે લિયે શાયદ આપકો સવારી ભી ન મિલેગી.

૭. મીના સે મક્કા-મુકર્રમા કા સફર :

જૈસા કી બયાન હો ચૂકા હૈ, મક્કાશરીફ સે મીના કી દૂરી સિર્ફ સાઢે ચાર સે પાંચ કિમી. હૈ. ઈતની દૂરી તો આપ એક ઉમરા મેં તય કર લેતે હૈં. મક્કા સે મીના ઔર મીના મક્કા કા સફર આપ પૈદલ હી તય કિજીયે. અગર આપ પૈદલ ચલતે હૈ તો યહ સફર આપ ૩૦ મીનટ મેં વકફે મેં કર લેગેં. સવારી સે દો સે તીન ઘંટે ભી લગ સકતે હૈ. સવારી કી મુશ્કીલાત સે વાકિફ સાઉદી હુકૂમત ને ઈસ મુખ્તસર સફર કે લિયે બેહતરીન સડકેં ઔર સુરંગે બનાઈ હૈં. રાસ્તે મેં સાયા ભી કિયા હૈ ઔર પાની કા ઈંતેઝામ ભી હૈ. અગર આપકા બૈગ પહિયોંવાલા હૈ ઔર આપકો કંધો પર ઉઠાકર નહીં ચલના હૈ તો સફર ઔર ભી આસાન હો જાયેગા. મીના સે મક્કા કે લિયે વાપસી કે પૈદલ સફર કી એક ઔર વજહ ભી હૈ કે આપકો ૧૨ તારીખ કો મગરિબ સે પહલે મીના સે નીકલ જાના હૈ. અપને ખેમે સે અગર આપ વક્ત પર પૈદલ રવાના હુએ તો યકીન કે સાથ મીના સે મગરીબ કે પેહલે નીકલ જાયેગેં. બસ કે સફર મેં અગર ટ્રાફિક જામ હો તો કભી-કભી બસ યા ટેક્સી એક સે દો ઘંટે જગહ પર હી ખડી રહ જાતી હૈ. ઈસલીયે અગર આપ સહી વક્ત પર ભી અપને ખેમે સે નીકલે, મગર સવારી મેં બૈઠે-બૈઠે સૂરજ ગુરૂબ હોને તક આપ અગર મીના મેં રહ જાતે હૈ, તો આપકા મીના મેં રહના અફઝલ હોગા.

૮. હરમ કે ટેક્સી ડ્રાઈવર :

હરમ કે ટેક્સી ડ્રાઈવરો સે અપને કયામે હરમ મેં હિફાઝત કિજીયે ઔર ટેક્સી ડ્રાઈવરો પર કભી ભી ભરોસા મત કિજીયે. ઈનમેં સે અકસર ગૈરમુલ્કિ ઔર મુઝરિમાના ઝહનિયત કે હૈ. ઉનકે ઝરિયે ધોકા દેને ઔર લૂંટને કી અકસર વારદાતેં હોતી હૈ.

૯. સફર સે મુતાલ્લિક કુછ ઝરૂરી માલૂમાત :

મક્કા સે મદીના, મદીના સે મક્કા યા જિદ્દાહ વગૈરહ કે સફર કે બારે મેં જાનકારી કે લિયે અપની ઈમારતો મેં ચસ્પા નોટીસ કો પઢેં યા અપને મુઅલ્લિમ સે રૂજુઅ કરેં યા અપને હિન્દુસ્તાની હજ મિશન બ્રાંચ કે ઓફિસ સે રાબ્તા કાયમ કરેં.

મક્કા-મુકર્રમા ઔર મદીના- મુનવ્વરા કે તારિખી મુકામાત કી ઝીયારત કે લિયે કઈ દલાલ આપ કી ઈમારત યા કમરે મેં આયેંગેં. યે લોગ હર શખ્સ સે ઉન મુકામાત કી ઝીયારત કે લિયે ૧૫ સે ૨૦ રિયાલ યા ઈસસે ભી ઝ્યાદા રૂપયે વસૂલ કરેંગે. યે ઉનકા મુનાફા બખ્શ કારોબાર હૈ.

અગર આપ ઓર કુછ હાજી મિલકર કોન્ટર એક્ટવાલોં સે રાબ્તા કાયમ કરેં તો બસેં ઈતને રાસ્તે મેં મિલ જાતી હૈ કે ફી કસ હર શખ્સ કો સિર્ફ ૫ સે ૧૦ રિયાલ હી અદા કરને પડેંગે. ●

ખસારે કા સૌદા

મક્કા-મુઅઝ્ઝમા ઔર મદીના-મુનવ્વરા મેં હરમશરીફ કી મસ્જિદોં કા માહૌલ ઈતના પૂરનૂર ઔર પૂરસુકૂન હૈ કે લોગ ઘંટો યૂં હી સેહન ઔર બાહર કી ખાલી જગહોં પર બૈઠે રહતે હૈ. નમાઝ કા ઈંતેઝાર કરતે હૈ ઔર અઝાન હોને પર વહીં મુસલ્લા બિછાકર નમાઝ પઢને લગતે હૈં.

જિતની દેર મસ્જિદ મેં બેઠકર નમાઝ કા ઈંતેઝાર કિયા જાયે, વહ ઈંતેજાર કા વક્ત ભી નમાઝ મેં શુમાર હોતા હૈ ઔર ઉસકા ભી સવાબ મિલતા હૈ. મગર હાજી હઝરાત દો વજહોં સે યે બેહતરીન સવાબ કમાને કા મૌકા ખો દેતે હૈ, બલ્કી કભી-કભી તો ગુનહગાર ભી હોતે હૈ.

પહલી વજહ તો યહ હૈ કી અકસર હાજી હઝરાત ઈન વક્તોં મેં આપસ મેં દુનિયાદારી કી બાતેં કરતે હૈ, જિસસે સવાબ નહીં મિલતા, બલ્કિ નમાઝ પઢને કી જગહોં પર દુનિયાદારી કી બાત કરનેવાલોં પર ફરિશ્તે લાનત ભેજતે હૈ ઔર દૂસરી યહ હૈ કી જબ ભી જમાઅત શુરૂ હો તો પેહલે અગલી સફોં કો ભરના ચાહિયે. અગર અગલી સફ ખાલી હૈ તો બગૈર અગલી સફોં કો ભરે પીછે દૂસરી સફ બનાને સે નમાઝ નહીં હોતી.

ઈન બાબરકત મસ્જિદેં, જહાં સવાબ લાખો ઔર કરોડો મેં કમાયા જા સકતા હૈ, અપને નફસ કી ઝરા સી ખુશી કે લિયે હમ ઐસે મૌકે બરબાદ કર દેતે હૈ. ઈસ લિયે જબ ભી હરમ મેં બૈઠે તો દુનિયાદારી કી બાતોં સે પરહેઝ કરેં ઔર જમાત શુરૂ હોતે હી પેહલે અગલી સફોં કો પૂર કર લેં.

બાહરી સેહન બહુત પુરકશિશ હૈ ઔર વહાં બૈઠના ભી આસાન હૈ. ઈસલીયે જમાત શુરૂ હોતે હી બાહરી સેહન તો ખચાખચ ભર જાતા હૈ. મગર પેહલી મંજિલા છત ઔર તહખાના ખાલી રહતા હૈ. નમાઝ શુરૂ હોને કે બાદ અગર કોઈ અંદર જાના ભી ચાહે તો નહીં જા પાતા યા બહુત તકલીફ સે જા પાતા હૈ.

ઈસ તરહ જાનેવાલે નમાઝીયોં કો રોકને કા વબાલ ભી બાહર નમાઝ પઢનેવાલોં પર હોગા. ઈસ લીયે ભલે હી આપ સેહન મેં બેઠકર નમાઝ કા ઈંતેઝાર કરેં, મગર નમાઝ શુરૂ હોને કે પેહલે અંદર ચલે જાયેં ઔર અંદર કી જગહેં પૂર કરેં. અંદર હરમશરીફ કી મસ્જિદ પૂરી તરહ ભર જાને કે બાદ હી બાહર નમાઝ પઢેં.

અલ્લાહત્આલા આપકી ઈબાદત કો કુબૂલ ફરમાએં ઔર હજે-મબરૂર અતા ફરમાએ. આમીન.

ઔરતોં કા જિહાદ, હજ હૈ

હઝરત આઈશા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે મૈંને અર્ઝ કિયા, ‘‘યા રસુલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! હમ જિહાદ કો અફઝલ સમજતે હૈં, તો ક્યા હમ જિહાદ ના કિયા કરેં ?’’ આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, ‘‘તુમ્હારે લિયે અફઝલ જિહાદ હજ્જે-મબરૂર હૈ.’’ (બુખારી)

સફરે હજ મેં નમાઝ કા બયાન

૧. પર્દે કે સાથ દૂસરા ઔર સબસે અહમ ઔર મુશ્કીલ કામ જો આપ કો કરના હૈ, વહ હૈ ખૈમે મેં બાજમાઅત નમાઝ કા ઇંતેઝામ. મીના મેં મસ્જિદે-ખૈફ હૈ. અગર આપકા ખેમા મસ્જિદ સે દૂર હો તો વહીં તક પાંચો વક્ત પહુંચના બડા મુશ્કીલ હોતા હૈ. ઇસલીયે ખૈમે મેં બાજમાઅત નમાઝ કા ઇંતેઝામ કરેં.

૨. મીના કે કયામ મેં ઇબાદત કે લિયે અલ્લાહત્આલા ને ખાસ તાકીદ ફરમાઈ હૈ. અલ્લાહત્આલા ફરમાતેં હૈં -

- જબ હજ કે તમામ અરકાન પૂરે કર ચૂકેં તો (મીના મેં) ખુદા કો યાદ કરો, જિસ તરહ અપને બાપદાદા કો યાદ કિયા કરતે થે, ઉસસે ભી ઝ્યાદા. (સરઃ બકરહ, ૨૦૦)
- ઔર (મીના કે કયામ) કે દિનો મેં (જો) ગિનતી કે (ચંદ દિન હૈ) ખુદા કો યાદ કરો. અગર કોઈ જલ્દી કરેં (ઔર) દો હી દિન મેં (ચલ દે) તો ઇસ પર કુછ ગુનાહ નહીં, ઔર જો બાદ તક ઠેહરા રહે ઉસ પર ભી કુછ ગુનાહ નહીં. (સૂરઃ બકરહ) ઇસ લિયે મીના મેં બહુત ઝ્યાદા ઇબાદત કરની ચાહિયે. મગર આમ તૌર પર લોગ વહાં સૈર વ તફરીહ, બહસ-મુબાહિસે ઔર ફુઝૂલ બાતોં મેં વક્ત ગંવાતે હૈં.

૩. મીના મેં તીન વુજુહાત કી બિના પર એક જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢના મુશ્કીલ હોતા હૈ.
(અ) નમાઝ કે વક્ત પર લોગોં કી નાઇત્તેફાકી.
(બ) મસ્લક કા મસ્લા
(ક) કસર નમાઝ કા મસ્લા.
હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઇરશાદ હૈ કે, જો મેરી એક સુન્નત જિંદા કરેગા, ઉસે ૧૦૦ શહીદોં કે બરાબર સવાબ મિલેગા.
જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢના હુઝૂર (સલ્લ.) કી સુન્નત હૈ. ઇસલીયે કોશિશ કરકે જમાઅત સે નમાઝ પઢેં, ઔર ઉપર બયાન કિયે ગયે તીનો વજુહાત કો આડે આને ન દેં.

૪. મીના કે ખૈમે મેં પહુંચતે હી પહલે પરદે કા એહતેમામ કરેં. ફિર તમામ લોગોં કો એક જગહ જમા કરકે નમાઝ બાજમાઅત કી કોશિશ કરેં, ઔર ઐસે શખ્સ કો ઇમામ બનાયેં, જિસકે પીછે દૂસરે મસ્લકવાલોં કો નમાઝ પઢને મેં કરાહત ના હો. (જિન હઝરાત કો કરાહત તો બાદ મેં વહ ખામોશી સે અપની નમાઝ દોહરા લે, મગર હુઝૂર (સલ્લ.) કી જમાઅત સે નમાઝ પઢને કી સુન્નત કો ના છોડેં.

૫. ચૂંકી અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ કે, અલ્લાહત્આલા કો મીનામેં ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા યાદ કરો, ઇસલીયે શરીઅત કે દાયરે મેં ઝ્યાદા ઇબાદત કી કોશિશ કરની ચાહિયે. મુસાફિર કી નમાઝ મુકામી ઇમામ કે પીછે હો જાતી હૈ, ઇસલીયે કોશિશ કરેં કે ઐસે શખ્સ કો ઇમામ બનાયા જાયે, જો મુકામી હો. ઇસસે વહ હાજી, જો મુકામી હૈ ઔર જિન પર 'કસર' લાઝિમ નહીં હૈ, ઉહેં ચારો રકઅત ઇમામ કે સાથ નમાઝ પઢને કા મૌકા મિલેગા ઔર મુસાફિર હઝરાત જો ઝ્યાદા દો રકઅત નમાઝ પઢેંગે તો ઉસકા ઉન્હેં ભી ઝ્યાદા સવાબઝ્મિલેગા. (અગર સબ મુસાફિર હૈ તો ઇમામ કા મુસાફિર મેં સે ઇંતેખાબ કરના ઔર સબ કા કસર પઢના અફઝલ હૈ.)

૬. નમાઝ કે ઇલાવા ભી ઝ્યાદા નફ્લ પઢનફકી કીશિશ કરેં યા કમ અઝ કમ નમાઝ પઢને કી જગહ પર હી ૧૫ મીનટ સે આધા ઘંટા બૈઠકર તસ્બીહ પઢતે રહેં. ઇસસે દૂસરોં કો ભી ઇબાદત કરને કા શૌક હોગા. અગર આપ અપની નમાઝ મુખ્તસર કરકે ફૌરન જગહ સે ઉઠ જાયેંગેં તો ચૂંકી નમાઝ આરામ કરને કી જગહ હી હોતી હૈ, ઇસલીયે ઇસ ખૌફ સે કી દૂસરોં કો તકલીફ હોગી, હર કોઈ નમાઝ મુખ્તસર કરકે જગહ ખાલી કરને કી કોશિશ કરેગા. ઇસલીયે શરીઅત જહાં તક ઇજાઝત દે પૂરી નમાઝ પઢને કી કોશિશ કરેં ઔર નફ્લ નમાઝ ઔર તસ્બીહાત કા ભી ખૂબ એહતેમામ કરેં.

૭. દો મોઅઝ્ઝિન ઔર દો ઇમામ મુકર્રર કર લેં. તા કે અગર એક કિસી વજહ સે ગૈરહાઝિર હો તો દૂસરા ઝરૂર અઝાન દે સકે ઔર નમાઝ પઢા સકે. નમાઝ કા વક્ત ભી કાગઝ પર લિખકર ખૈમે મેં લટકા દેં, તાકી સબકો હંમેશા યાદ રહે.
અલ્લાહત્આલા મુસલમાનો મેં ઇત્તેહાદ પૈદા કરે. ઇમાને કામીલ અતા ફરમાએ ઔર દુનિયા વ આખિરત દોનોં જગહ કામયાબ ફરમાએ. આમીન.

<u>કસર નમાઝ કા બયાન :</u>

- અગર કોઈ અપને શહર સે ૭૮ કિમી. દૂરી કે સફર કા ઇરાદા કરતા હૈ, તો ઉસ શખ્સ કા અપને શહર કો છોડતે હી મુસાફિર મેં સુમાર હોગા.
- અગર વહ શખ્સ મંઝિલ પર પહુંચકર ૧૫ દિન સે કમ રહને કા ઇરાદા રખતા હૈ, તો ઉસ શખ્સ કા દૂસરે શહર મેં ભી મુસાફિર હી મેં સુમાર હોગા, ઔર ૧૫ દિન સે ઝ્યાદા રહને કા ઇરાદા હો તો ફિર વહ શખ્સ સિર્ફ રાસ્તે કે સફર મેં હી મુસાફિર હોગા ઔર મંઝિલ પહુંચકર મુકામી હો જાયેગા.
- મુસાફિર કે લિયે ૪ રકઅતવાલી ફર્ઝ નમાઝ ૨ રકઅત હોગી, જિન્હે 'કસર ' કહતે હૈ.
- મુસાફિર અગર સુન્નત ઔર નફ્લ ના પઢે, તો કોઈ ગુનાહ ન હોગા; અગર પઢ લે તો ઉસે સુન્નત ઔર નફ્લ કે મુતાબિક હી સવાબ મિલેગા. (સવાબ કમ ન હોગા.)
- મુસાફિર કે લિયે ફર્ઝ નમાઝ કે ઇલાવા ફજ કી ૨ સુન્નત ઔર ઇશા કી ૩ વિત્ર પઢના લાઝમી હૈ.
- મુસાફિર અગર મુકામી ઇમામ કે પીછે નમાઝ પઢતા હૈ, તો ઉસકી નમાઝ બિલા કરાહિયત દુરસ્ત હોગી, ઔર ઉસે ઇમામ કે સાથ પૂરી નમાઝ પઢની હોગી.
- મુકામી હઝરાત મુસાફિર ઇમામ કે પીછે નમાઝ પઢતે હૈં, તો ઉનકી ભી નમાઝ હો જાયેગી, મગર જબ ઇમામ કસર કી ૨ રકઅત પઢકર સલામ ફેરે, તો મુકામી હઝરાત બગૈર સલામ ફેરે ઉઠકર બાકી ૨ રકઅત પૂરી કર લેં.
- મુસાફિરત કે અય્યામ મેં જબ મુસાફિર તન્હા નમાઝ પઢે, તો હનફી મસ્લક કે મુતાબિક ઉસે કસ્ર નમાઝ પઢના લાઝિમ હૈ, જબ કે દૂસરે મસ્લકોં કે મુતાબિક સિર્ફ જાયઝ હૈ, લાઝિમ નહીં.
- સાઉદી ઉલેમા કા મસ્લક હંબલી હૈ, ઇસલીયે સાઉદી મેં સારી નમાઝેં હન્ફી મસ્લક કે નમાઝ કે વક્ત સે બહુત પેહલે પઢી જાતી હૈ. કિસી ભી મસ્જિદ મેં હંબલી મસ્લક કે મુતાબિક અગર આપ જમાઅત સે નમાઝ પઢતે હૈ, તો આપકી નમાઝ હો જાયેગી. લેકિન અગર આપ અકેલે નમાઝ પઢતે હૈ યા મીના મેં સારે હાજી હન્ફી મસ્લક સે હૈ ઔર અપની અલગ જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢતે હૈ, તો ઉન્હેં હન્ફી મસ્લક કે મુતાબિક જો નમાઝ કા વક્ત હૈ ઉસ વક્ત પર નમાઝ પઢના ચાહિયે.

<u>મીના મેં ક્યા આપ મુસાફિર હૈ ?</u>

- ૭૮ કિલોમીટર દૂરી કે સફર કે બાદ અગર આપ નઈ જગહ મેં ૧૫ દિન

સે ઝ્યાદા રોઝ રહને કા ઈરાદા કરતે હૈ, તો આપ વહાં મુકામી હોંગેં, મગર નઈ જગહ પર ભી અગર આપ કા દો મુસ્તકીલ જુદા-જુદા જગહ પર ઠહરને કા ઈરાદા હૈ ઔર હર એક જગહ પર ભી આપકા કયામ કા ઈરાદા ૧૫ રોજ સે કમ હોગા તો આપ મુસાફિર મેં સુમાર હોંગે.

- પેહલે ઝમાને મેં મક્કા-મુકર્રમા એક શહર થા ઔર મીના દો પહાડિયોં કે દરમ્યાન એક વાદી થી. દોનોં જુદા-જુદા થે. મીના મેં આબાદી ન થી, યા મક્કા-મુકર્રમા સે મુસલસલ આબાદી કા સિલસિલા મીના ન થા. ઈસલીયે દો અલગ-અલગ સુમાર કિયે જાતે થે ઔર અગર કિસી હુજ્જાજ કી રિહાઈશ મક્કા-મુકર્રમા મેં હજ સે પેહલે ૧૫ દિન સે કમ હોતી તો વહ મક્કા-મુકર્રમા ઔર મીના મુઝદલ્ફા ઔર અરફાત મેં મુસાફિર હી સુમાર હોતા થા ઔર ઉસે કસર પઢના લાઝમી હોતા થા.
- મગર અબ મીના ઔર મુઝદલ્ફા કા ઈલાકા મક્કા શહર મેં શામિલ કર લિયા ગયા હૈ ઔર આપ ખુદ હી દેખેંગેં કે મક્કા-મુકર્રમા સે મુસલસલ ૧૧ આબાદી કા સિલસિલા ફૈલા હુઆ હૈ ઔર મીના કે મુતવાઝી પહાડ પર રિહાઈશી ઈમારતોં કી એક કતાર સી હૈ.
- સન ૨૦૦૯ ઈસ્વી મેં યહ ભી ખબર મિલી હૈ કે અરફાત ભી મક્કા-મુકર્રમા શહર મેં શામિલ કર લિયા ગયા હૈ ઔર વૈસે ભી હાજી અરફાત મેં રાત નહીં ગુજારતે હૈ, સિર્ફ અરફાત જાકર શામ તક વાપસ આતે હૈ.
- ઈસલીયે અબ વો હઝરાત જિનકા કુલ કયામ ૧૫ દિન સે કમ હોગા સિર્ફ વહી મુસાફિર સુમાર કિયે જાયેંગે, વરના સબ મુકામી હોંગે. કુલ કયામ યાની હજ કે અય્યામ સે પેહલે મક્કા-મુકર્રમા કે કયામ કે દિન, હજ કે પાંચ દિન ઔર હજ કે બાદ મક્કા-મુકર્રમા મેં કયામ કે દિન ઈન સબ દિનોં કી જમા યા સબ દિન મિલાકર ૧૫ દિન સે કમ હોંગે તો હાજી મુસાફિર હૈ, વરના મુકામી.

<u>વકૂફે અરફાત ઔર નમાઝ :</u>

- મીના ઔર મુઝદલ્ફા યહ દોનોં મુકદ્દસ મુકામાત મક્કા-મુકર્રમા શહર મેં શામિલ હોને કે બાદ અબ અકસર હાજી મુકામી હી હોતે હૈં ઔર ઉન્હેં નમાઝ પૂરી હી પઢની હોતી હૈ.
- અરફાત મેં શાનદાર ઔર કુશાદા મસ્જિદ, મસ્જિદે-નમરા હૈ. યહાં ઝુહર કે વક્ત હી ઝુહર ઔર અસ્ર દોનોં નમઝેં એક સાથ કસર કી તરહ (દો-દો રકઅત કરકે) પઢી જાતી હૈ. અગર આપ મુકામી હૈ તો મસ્જિદે-નમરા મેં કસર નમાઝ કિસી તરહ પઢેં, યહ અપને ઉલ્મા સે દરયાફ્ત કર લેં.
- માલિકી ઔર હમ્બલી મસ્લક કે મુતાબિક, મુકામી ઔર મુસાફિર સબકે લિયે અરફાત મેં કસર પઢના જાયઝ હૈ. જબ કી હન્ફી કે નઝદીક મુકામી શખ્સ અરફાત મેં કસર નમાઝ નહીં પઢ સકતા, ઉસે પૂરી નમાઝ હી પઢની હોગી. હન્ફી મસ્લક કે મુતાબિક મુકામી ઈમામ કસર નમાઝ પઢા હીં નહીં સકતા ઔર મસ્જિદે-નમરા કા ઈમામ મુકામી હોતા હૈ ઔર કસર પઢાતા હૈ. મગર યહ માલિકી ઔર હમ્બલી કે નઝદીક જાયઝ હૈ.
- જિન લોગોં ને બાર-બાર હજ કિયા હૈ, ઉનકે તજુર્બે કે મુતાબિક ઉનકી રાય હૈ કી અગર આપ ગ્રુપ મેં હૈ, આપ કે ગ્રુપ મેં ઔરતેં ઔર બુઢે હૈં, તો ભુલકર ભી મસ્જિદે-નમરા મત જાઈયે, ક્યું કે વહાં ઈતની શદીદ ભીડ હોતી હૈ કે નમાઝ તો દરકિનાર, સીધા ખડે હોને યા બૈઠને કે લિયે ભી જગહ મિલના મુશ્કીલ હોતા હૈ, ઔર એક-દૂસરે સે બિછડ જાના તો યકીની હૈ.
- ઈસલીયે મીના મેં ૯ ઝિલહજ્જ કી રાત યા સુબ્હ જબ મુઅલ્લિમ અપની બસ સે આપકો અરફાત મેં અપને ખૈમે પર લે જાતા હૈ, તો આપ ઉસકે સાથ ચલે જાયેં. ખૈમે પર દોપહર કા ખાના મુઅલ્લિમ કી તરફ સે હોગા. ખૈમે પર પૂરે દિન ઈત્મીનાન સે ઈબાદત કિજીયે. નમાઝ કે વક્ત નમાજ પઢેં ઔર બકીયા વક્ત તસ્બીહાત મેં મશ્ગૂલ રહેં.
- હન્ફી મસ્લક કે મુતાબિક અગર આપ મસ્જિદે-નમરા સે દૂર અપને ખૈમે મેં નમાઝ પઢતે હૈ, તો ઝુહર કે વક્ત ઝુહર કી નમાઝ પઢેં ઔર અસ્ર કે વક્ત અસર પઢેં. દોનોં કો સાથ મિલાકર ન પઢેં ઔર અગર આપ મુકામી હૈ તો પૂરી નમાઝ પઢેં, કસ્ર ન પઢેં.
- અરફાત મેં ભી અપને ખૈમે કે લોગોં કે સાથ જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢેં. નમાઝ કે પેહલે અઝાન કા ઔર જમાઅત કે પેહલે તકબીર કા એહતેમામ કરેં.
- હરમશરીફ કી નમાઝ ઔર અરફાત કે દિન મસ્જિદે-નમરા કી નમાઝ રેડીઓ ઔર ટીવી પર નશ્ર હોતી હૈ. મગર આપ ઈન કી આવાઝ પર અપને ખૈમે મેં જમાઅત કા તસવ્વુર કરકે નમાઝ નહીં પઢ સકતે. જમાઅત કે લિયે ઝરૂરી હૈ કે સફબંદી હો. ઈક્તદા કે લિયે ઝરૂરી હૈ કે ઈમામ ઔર મુક્તદી કે દરમ્યાન કોઈ ઈતના બડા મૈદાન યા ખાલી જગહ ન હો, જિસમે વહ સફેં કાયમ હો સકતી હૈ, યા ઈતની બડી સડક ન હો કે બૈલગાડી ગુઝર સકે. દરમ્યાન મેં કોઈ ખૈમા યા મકાન વગૈરહ હાઈલ ન હો. ઈસલીયે અગર મસ્જિદે-નમરા કી આવાઝ આપ લાઉડ-સ્પીકર પર સુન રહે હો, મગર દરમ્યાન મેં ફાસલા હો તો ઈસ આવાઝ પર નમાઝ ન પઢેં.

<u>મુઝદલ્ફા મેં નમાઝ :</u>

- અરફાત મેં સૂરજ ડૂબને કે બાદ મગરિબ કી નમાઝ પઢેં બગૈર મુઝદલ્ફા કૂચ કરના હૈ ઔર મુઝદલ્ફા પહુંચકર મગરિબ ઔર ઈશા દોનોં નમાઝોં કો જમા કરકે એકસાથ પઢના ચાહિયે.
- અગર આપ ઈશા કી નમાઝ સે પહલે હી મુઝદલ્ફા પહુંચ ગયે તો ભી આપ મગરિબ કી નમાઝ ન પઢેં, બલ્કી ઈશા તક ઈંતેઝાર કરેં, ફિર ઈશા કા વક્ત હોને પર એક અઝાન ઔર એક તકબીર સે પેહલે મગરિબ કી ફર્ઝ પઢેં, ફિર ઈશા કી ફર્ઝ પઢેં, ઈસકે બાદ દોનોં નમાઝોં કી સુન્નત, નફ્લ ઔર વિત્ર પઢેં.
- મુઝદલ્ફા મેં સુબ્હ સાદિક તક યહ નમાઝ કઝા મેં સુમાર ન હોંગી. ઈસલીયે જબ ભી મુઝદલ્ફા પહુંચે, અગર મુમ્કીન હો તો જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢે ઔર અગર જમાઅત બનાના મુમ્કીન ન હો તો અકેલે હી નમાઝ પઢ લેં.
- ફજ્ર કી નમાઝ કા વક્ત હોતે હી મુઝદલ્ફા મેં તોપ કા ગોલા દાગા જાતા હૈ, તા કે હાજી નમાઝ કા સહી વક્ત માલૂમ કર લેં.
- અગર આપ ગ્રુપ મેં હૈ, તો મુઝદલ્ફા મેં ભી સુબ્હ સાદિક કે બાદ ફજ્ર કી અઝાન દે, ફિર જમાઅત બનાકર નમાઝ અદા કરેં ઔર વઝાઈફ વ તસ્બીહાત મેં મશ્ગૂલ રહેં, ઔર સૂરજ નીકલને સે પાંચ મીનટ પેહલે મીના કી તરફ કૂચ કરેં.

<u>નમાઝી કે સામને સે ગુઝરના કબ જાયઝ હૈ ?</u>

- નબી કરીમ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અગર કોઈ નમાઝી કે સામને સે ગુઝરને કા અઝાબ જાન જાયે તો ૪૦ સાલ ખડા રહકર ઈંતેઝાર કરેગા, મગર સામને સે ન ગુઝરેગા (બુખારી, અબૂ દાઉદ)
- કોઈ તવાફ કરનેવાલા અગર નમાઝી કે સામને સે તવાફ કરતે હુએ ગુઝરે તો ઐસી હાલત મેં ન તવાફ કરનેવાલે પર ગુનાહ હૈ, ન નમાઝી પર.
- હન્ફી મસ્લક કે મુતાબિક કિસી દૂસરે શખ્સ કો નમાઝી કે સામને સે ગુઝરને કે બારે મેં દો કૌલ હૈ. એક કૌલ મેં નમાઝ કે મકામે સજદે કે આગે સે ગુઝર સકતે હૈ, ઔર દૂસરે કૌલ મેં નમાઝી સે દો સફ આગે સે ગુઝર સકતે હૈ. દો સફ કે માની હૈ એક નમાઝી કી સફ ઔર એક ઉસસે આગે કી સફ. બડી મસ્જીદોં કે લિયે યહી હુકમ હૈ. **(બાકી પેજ ૨૩ પર)**

મસ્લક કા બયાન

- રિવાયત મેં હૈ કે બની ઈસરાઈલ મેં એક બુઝૂર્ગ થે, ઉન્હોને અલ્લાહ-તઆલા સે દુઆ કી કે યા અલ્લાહ ! તુ મુઝે દુનિયા કી ફિક્ર સે આઝાદ કર દે, તા કે મેં શબ-વ-રોઝ તેરી ઈબાદત કિયા કરું. અલ્લાહતઆલા ને ઉનકી સુન લી. ઉનકો એક જઝીરે પર પહુંચા દિયા. જઝીરે પર એક અનાર કા પેડ ઊગા દિયા ઔર એક ચશ્મા જારી કર દિયા. વહ બુઝૂર્ગ રોઝ એક અનાર ખાતે, ચશ્મે કા પાની પીતે ઔર શબ-વ-રોઝ ખુદા કી ઈબાદત મેં મશગૂલ રહતે.

  અપની પાંચસૌ સાલ કી ઉમ્ર મેં વહ બગૈર ગુનાહ કિયે મુસલસલ ઈબાદત કરતે રહે. ઉનકી વફાત કે બાદ જબ ફરિશ્તોં ને ઉન્હે ખુદા કે હુઝૂર પૈશ કિયા તો અલ્લાહતઆલા ને ફરમાયા કે, જા મૈંને તુઝે અપને ફઝ્‌લ સે બખ્શ દિયા. બુઝૂર્ગ કો બડા અજીબ સા લગા. ઉનકે દિલ મેં એક ગુમાન સા ગુઝરા કે મેરી બખ્શિશ કે લિયે તો મેરી પાંચસૌ સાલ કી ઈબાદત સબબ હૈ. અલ્લાહતઆલા ને અપને ફઝ્‌લ સે મુઝે કૈસે બખ્શા ?

  અલ્લાહતઆલા તો દિલોં કી બાત ભી જાનતા હૈ. ઉસને ફરિશ્તોં કો હુક્મ દિયા કે ઉન્હે જન્નત મેં લે જાઓ, મગર પૈદલ.

  જન્નત કા રાસ્તા જહન્નમ કે ઉપર સે હોકર ગુઝરતા હૈ. પૂલ-સીરાત, જો કે જહન્નમ કે ઉપર હૈ, ઉસ પરસે હર એક કો પાર હોના હૈ. અલ્લાહ કે નેક બંદે ઈસ પૂલ સે બિજલી કી તેઝી સે ગુઝર જાયેંગેં, મગર જો નેક નહીં ઉન્હે મુશ્કીલ હોગી.

  જબ ફરિશ્તે બની ઈસરાઈલ કે બુઝૂર્ગ કો પૈદલ જન્નત કી તરફ લેકર ચલે, તો જૈસે જહન્નમ નઝદીક આતી ગઈ, ગર્મી કી શિદ્દત બઢતી ગઈ. બુઝૂર્ગ કો પ્યાસ લગી ઔર ગલા સૂખને લગા. જબ ઓર કરીબ પહુંચે તો પ્યાસ કી શિદ્દત ઈસ કદર બઢી કે બર્દાસ્ત કે બાહર હો ગઈ. ઉસ વક્ત એક હાથ નમુદાર હુઆ. ઉસ હાથ મેં એક ગ્લાસ પાની થા. ઉસને બુઝૂર્ગ સે કહા, યહ પાની ખરીદના ચાહતે હો તો ખરીદ લો. બુઝૂર્ગ કી પ્યાસ સે જાન જા રહી થી. પૂછા કિતને મેં દોગે ? આવાઝ આઈ, પાંચસૌ સાલ કી ઈબાદત કે બદલે. બુઝૂર્ગ કે પાસ પાંચસૌ સાલ કી ઈબાદત તો થી હી, ફૌરન ઈબાદત દેકર પાની ખરીદ લિયા ઔર પી લિયા. જબ ફરીશ્તોં ને બુઝૂર્ગ કી નેકિયોં કે ઝખીરે કો ખાલી પાયા, તો જન્નત કા સફર રોક દિયા ઔર વાપસ ખુદા કે હુઝૂર મેં પૈશ કિયા. અલ્લાહતઆલા ને ફરમાયા કે, મૈને તુમ્હે ઝિંદગી કી હર ફિક્ર સે આઝાદ કિયે રખા ઔર પાંચસૌ સાલ તક શબ-વ-રોઝ ખાના ખિલાતા રહા, પાની પિલાતા રહા ઔર સારી ઝરૂરતેં પૂરી કી. તુમને પાની કે એક ગ્લાસ કી કીમત પાંચસૌ સાલ કી ઈબાદત તય કી હૈ. અબ મૈંને જો પાંચસૌ સાલ તક તુમ પર એહસાનાત કિયે ઔર અપની નેઅમતેં અતા કી, ઉસકા તુમને કૈસે શુક્ર અદા કિયા, ઉસકા હિસાબ દો.

  બની ઈસરાઈલ કે બુઝૂર્ગ સિજદે મેં ગિર ગયે, તૌબા કી ઔર કહા : ‘અય અલ્લાહ ! બેશક તુ જિસે અપને ફઝ્‌લ સે બખ્શ દેગા, સિર્ફ વહી જન્નત મેં જાયેગા.’

- હઝરત અબ્દુલ્લા ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કા બયાન હૈ કે, નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, જો શખ્સ સુબ્હાનઅલ્લાહ કહેગા તો ઉસકે નામએ-આમાલ મેં એક લાખ નેકિયાં લિખી જાયેગી. તો કિસીને કહા કે અલ્લાહ કે રસૂલ (સલ્લ.)! ઉસકે બાદ હમ લોગ કિસ તરહ જહન્નમ મેં જાયેંગે? આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, ‘‘કસમ હૈ ઉસ ઝાત કી જિસકે કબ્ઝે મેં મેરી જાન હૈ ! આદમી કયામત કે દિન ઈતને આમાલ લેકર આયેગા કે અગર વહ કિસી પહાડ પર રખ દિયે જાયે તો પહાડ ભી ન ઉઠ શકે, લેકિન જબ મુકાબલા હોગા અલ્લાહ કી કિસી નેઅમત સે, તો યહ નેઅમત ઈસકે સારે આમાલ પર ભારી હોગી.’’ (ઈસલીયે નેક આમાલ પર કિસી કો ગુરૂર નહીં હોના ચાહિયે. અલ્લાહતઆલા કી રહમત ઔર ઉસકે ફઝ્‌લ વ એહસાન કે નતિજે મેં જન્નત મિલેગી.)(તિબરાની)
- હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કા કૌલ હૈ કે અગર અલ્લાહતઆલા મઝે જહન્નમ કી સજા દેગા, તો યે ઉસકા અદ્‌લ (ઈન્સાફ) હોગા ઔર અગર મુઝે જન્નત અતા કરેગા, તો યે ઉસકા ફઝ્‌લ હોગા.
- નબીએ કરીમ (સલ્લ.) ફરમાતે હૈ, لن ینجی احدکم عملہ.ولاانت یارسول اللّٰہ،لاالّا ان یتغمدنی اللّٰہ برحمۃ. (તુમમેં કિસી કો કિસી કા અમલ નજાત નહીં દિલાએગા, બલ્કી અલ્લાહ કા ફઝ્‌લ નજાત દિલાએગા.) હઝરત આઈશા (રદિ.)ને સવાલ કિયા, યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)! આપકા અમલ ભી આપકો નજાત નહીં દિલાએગા ? નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, મુઝે ભી મેરા અમલ નજાત નહીં દિલાએગા, જબ તક અલ્લાહ હી કા ફઝ્‌લ દસ્તગિરી ન કરેં ઔર મુઝે અપની રહમત મેં ઢાંપ ન લે. મેરા અમલ ભી નજાત દિલાનેવાલા નહીં હૈ, ફઝ્‌લે ખુદાવન્દી હી નજાત દિલાનેવાલા હૈ. (મિશ્કાત)
- પાકી નમાઝ કી શર્ત હૈ. મામૂલી ગંદકી ભી કપડોં મેં યા જિસ્મ મેં લગી હો, તો નમાઝ નહીં હોતી. આપ હાલતે-જનાબત મેં હો, ગંદકી આપ કે જિસ્મ ઔર કપડોં પર લગી હો ઔર પાની મુયસ્સર ન હો તો અલ્લાહ ફરમાતા હૈ કે તયમ્મુમ કરકે નમાઝ પઢલો. (સૂરઃ નિસા, ૩૪)

  તયમ્મુમ મેં મિટ્ટી પર હાથ મારકર ચેહરે ઔર હાથ કા મસહ કરના હોતા હૈ. ક્યા સિર્ફ મિટ્ટી સે મસહ કરને સે ગંદકી દૂર હો જાતી હૈ ? નહીં, યે સિર્ફ એક ફોર્માલિટી (અમલ) હૈ. અસલ મેં અલ્લાહતઆલા આપકી નિયત, આપકા ખુલૂસ ઔર આપકી કોશિશ દેખતે હૈં ઔર ઈસી કે બિના પર ઐસી ઈબાદત જો કબૂલ કરને લાયક ભી નહીં, કુબૂલ કર લેતે હૈ.

  અલ્લાહતઆલા સારી કાયનાત કે ખાલિક વ માલિક હૈ. ઉન્હે કિસી કી ઈજાઝત કી ઝરૂરત નહીં ઔર ન કિસી કો અપને કિયે કા હિસાબ દેના હૈ. વહ જૈસા ચાહે વૈસા કરેં.
- વહ આલિમ, જો સારી દુનિયા પર ઉંગલી ઉઠાતે હૈં ઔર અપના મસ્લક છોડકર બાકી હર મસ્લક કો ગલત બતાતે હૈં, જાઈયે ઉનસે ઝરા કહિયે કે, હઝરત, આપ અચ્છી તરહ પાક હો જાઈયે, ખાનએ-કાબા મેં જાઈયે ઔર પૂરી તવજ્જોહ ઔર ખુલૂસ કે સાથ નમાઝ પઢિયે ઔર નમાઝ પઢને કે બાદ ગારંટી દિજીયે કે અલ્લાહતઆલા આપકી ઉસ નમાઝ ઔર ઈબાદત કો ઝરૂર કુબૂલ કરેંગે.

  દુનિયા કા કોઈ ઈન્સાન ખુદ અપની ઈબાદત કી ગારંટી નહીં દે સકતા, વહ દૂસરોં કી ઈબાદત કી ગારંટી કૈસે દે સકતા હૈ કે અલ્લાહતઆલા ઉસકી ઈબાદત કુબૂલ નહીં કરેંગે ?
- ખિલાફતે અબ્બાસીયા મેં શિયા-સુન્ની કે ઈખ્તેલાફ કા ઝોર ઈસ કદર થા કે ઈસી મેં ખિલાફત કા ખાત્મા હો ગયા. મગર વહાં કે ભીખમંગે ફકીરોં કા ધંધા બહુત ઝોરોં પર થા ઔર ઈનકી કમાઈ ઉરૂઝ પર થી. ફકીરોં કા એક ગિરોહ દરિયા-એ-દજલા કે પુલ કે એક કિનારે પર હોતા ઔર ઉનકા દૂસરા ગિરોહ દૂસરે કિનારે પર. યે પુલ બીચ શહર મેં વાકેઅ થા.

  એક ગિરોહ હઝરત અલી (રદિ.) ઔર અહલે-બૈત કે મુનાકિબ ગાતા થા. દૂસરા ગિરોહ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.), હઝરત ઉમર (રદિ.) કે

ફઝાઈલ કે નગ્માસૂરા હોતા થા ઔર શિયા-સુન્ની ગુઝરનેવાલે દોનો ગિરોહોં કો ખૂબ-ખૂબ નવાઝતે થે ઔર નકદી સે ઉનકી હૌંસલા-અફઝાઈ કરતે. ઈસી તરહ ફકીરોં કે દોનોં ગિરોહ સુબ્હ સે શામ તક બડી-બડી રકમ જમા કર લેતે ઔર રાત કો યકજા હોકર આપસ મેં બાંટ લેતે થે.

- કયામત કે દિન સબસે પેહલે આલિમ અલ્લાહતઆલા કે સામને પૈશ હોંગે. અલ્લાહતઆલા ફરમાએગા, અય મેરે બંદે ! મૈંને તુઝે દીન કા ઇલ્મ દિયા થા. બતા, તુને મેરે એહસાન કા કૈસે શુક્રિયા અદા કિયા ?

  આલિમ કહેંગે, અય અલ્લાહ ! મૈને તેરે દિયે હુએ ઇલ્મ કો દિનરાત તેરે બંદો તક પહુંચાયા હૈ. અલ્લાહતઆલા કહેગા, તુ જૂઠ કહેતા હૈ. ફરિશ્તે ભી ઇસકે જૂઠે હોનેકી ગવાહી દેંગે. અલ્લાહતઆલા ફરમાએગા, તુ ઇસલીયે તકરીરે કરતા થા કે લોગ તેરી તારીફ કરેં ઔર યકીનન દુનિયા મેં તેરી તારીફ હો ચૂકી, તુજે તેરે કામ કા બદલા મિલ ચુકા. ફિર ઉસ આલિમ કો ઘસીટકર જહન્નમ મેં ડાલ દિયા જાયેગા. ઇસ હદીસ મેં આગે શોહદા ઔર અમીર કે લિયે ઇસી તરહ કે ફૈસલોં કા બયાન હૈ. (મુસ્લિમ) તો કયામત કે દિન વહ લોગ જો સબસે પહલે જહન્નમ મેં જાયેંગે, વહ આલિમ હી હોંગે.

- મુસલમાનોં કે બાહમી ઇખ્તેલાફાત સે ફાયદા ઉઠાનેવાલે બગદાદ કે ભીખ માંગનેવાલે હી નહીં થે, બલ્કે આજ ભી ઇનકી તરકીબ સે ફાયદા ઉઠાનેવાલે બરેલ્વી, દેવબંદી, એહલે હદીસ, શિયા, સુન્ની ઔર મુસલમાનોં કે દૂસરે ઇખ્તેલાફી નઝરયાત સે ફાયદા ઉઠાને વાલે આલિમ હમારે બીચ મૌજૂદ હૈ.

- નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, અગર તુમ હક પર હો ફિર ભી બહસ વ મુબાહસે મેં ન પડો, તો મૈં તુમકો જન્નત કે કરીબ એક ઘર કી ગારંટી દેતા હૂં. (અબૂ દાઉદ)

  યે ઔર ઐસી બહુત સી અહાદીસ ઔર કુરઆની આયતોં કે જાનને કે બાવજૂદ હજારોં આલિમ આપકો ઐસે મિલેંગે, જિનકી ઝિંદગી કા મકસદ હી દૂસરે મસ્લકોં પર કીચડ ઉછાલના ઔર બૂરા-ભલા કહના હૈ. એક હદીસ કે મુતાબિક જિસકે રાવી હઝરત અબૂ દરદા રદિ. હૈ, જો કિતાબ અહમદ મેં દર્જ હૈ. (મુન્તખિબ અબવાબ, સ. ૧૧૨)

  અલ્લાહતઆલાને બહુત સારે ઇન્સાનોં કો સિર્ફ જહન્નમ કે લિયે પૈદા કિયા હૈ. ઇસલીયે ઇન ઇખ્તલાફી ઉલમા કો અપને તર્જે-અમલ પર ગૌર કરનાર ચાહિયે ઔર દેખના ચાહિયે કે કહીં વહ ઇન્હીં લોગોં જૈસે કામ તો નહીં કર રહે હૈં, જિનકા જહન્નુમ મેં જાના યકીની હૈ.

  બુઝૂર્ગો ઔર દોસ્તો ! અલ્લાહ કે લિયે ઇનસે હોશિયાર રહેં ઔર ઇનકી ઇખ્તીલાફી બાતોં પર યકીન મત કિજીયે, ક્યું કે યહ અપની ઝાતી ઇઝ્ઝત વ શૌહરત ઔર ફાયદે કે લિયે લોગોં કો આપસ મેં લડાતે હૈ.

- મજબૂરી મે જૈસે ગંદગી લગી હોને કે બાવજૂદ તૈયમ્મુમ કરકે નમાઝ પઢી જા સકતી હૈ, ઇસી તરહ કી મજબૂરી સે સફરે-હજ સે આપ દોચાર હોંગે. આપ મજબૂર હૈ કે ન આપ હરમશરીફ કે ઇમામ કો બદલ સકતે હૈ ઔર ન ઇસ કા મસ્લક. અલ્લાહ ઔર અલ્લાહ કે રસૂલ (સલ્લ.) કા હુક્મ હૈ કે નમાઝ બાજમાઅત મસ્જિદ મેં પઢી જાયે ઔર અઝાન સુનને કે બાદ બગૈર શરઈ મજબૂરી કે ઘર મેં નમાઝ નહીં હોતી. ઇસલીયે ખુદા કે ઇસ હુકમ કો માનતે હુએ હરમશરીફ મેં જમાઅત સે હી નમાઝ પઢેં. અલ્લાહતઆલા આપકી કોશિશ, આપકી નિયત ઔર આપકા ખુલૂસ દેખતે હુએ ઇન્શાઅલ્લાહ ઉસે, ન કુબૂલ કરને કે લાયક હોગી, તો ભી કુબૂલ ફરમાએગા, ઔર વૈસે ભી અલ્લાહતઆલા ખુલૂસ હી દેખતે હૈં ઔર મગફિરત અપને ફઝ્લ સે ફરમાતે હૈં.

- આપ નફરત કે જઝબે કો અલગ અકેલે યા જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢતે રહેં તો જબ બની ઈસરાઈલ કે બુઝૂર્ગ પાંચસૌ સાલ કી ઇબાદત કે બલબૂતે પર ભી જન્નત હાસિલ ન કર સકે, તો ક્યા આપ અપને ઘમંડ મેં સહીઉલ-અકીદા ઇમામ કે પીછે યા અકેલે સિર્ફ કુછ સાલ કી ઝિંદગી કી ઇબાદત કે બલબુતે પર જન્નત હાસિલ કર લેંગે ?

- બુઝૂર્ગો ઔર દોસ્તો ! હરમશરીફ મેં એક નમાઝ કા સવાબ એક લાખ નમાઝોં કે બરાબર હૈ ઔર વહી નમાઝ અગર બાજમાઅત અદા કરેંગે તો ૨૭ લાખ નમાઝ કા સવાબ મિલેગા. ઇસલીયે અલ્લાહ કે વાસ્તે ઇસ હજ કે મુકદ્દસ સફર મેં મસ્લક કે ઇખ્તેલાફ સે બાહર આ જાયેં ઔર કોશિશ કરેં કે આપ હર નમાઝ હરમશરીફ મેં પઢે ઔર વહ ભી બાજમાઅત.

- અગર ઉલમા કા બયાન સુન-સુનકર આપ કા ઝહન ઐસા હો ગયા હૈ કે બાજમાઅત નમાઝ પઢને મેં આપ કો કરાહિયત મહસૂસ હોતી હૈ, તો અપની નમાઝ બાદ મેં દોહરા લેં. મગર બાજમાઅત નમાઝ પઢકર ૨૭ લાખ ગુના સવાબ ઝરૂર હાસિલ કરેં, વરના યહ આપકી ઝિંદગી કી બહુત બડી મહરૂમી હોગી.

  અલ્લાહતઆલા આપકી હર ઇબાદત કો કુબૂલ ફરમાએ, હર જાઈઝ દુઆ કો કુબૂલ ફરમાએ ઔર હજ્જે-મબરૂર અતા ફરમાએ. આમીન.

મઅઝૂર કી તરફ સે હજ

હઝરત ઇબ્ન અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે એક ઔરત ને અર્ઝ કિયા, યા રસુલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! અલ્લાહતઆલા ને અપને બંદો પર હજ ફર્ઝ કિયા. મેરે બાપ પર એસે ઝમાને મેં ફર્ઝ હુઆ કે વહ બિલકુલ બુઢે હો ગયે, સવારી પર ઠહર નહીં સકતે, તો ક્યા મૈં ઉનકી તરફ સે હજ કર સકતી હૂં ? આપ સલ્લ.ને ફરમાયા, હાં. (બુખારી, મુસ્લિમ)

હઝરત લૂકિત બિન આમીર સે રિવાયત હૈ કે વહ નબી કરીમ (સલ્લ.) કી ખિદમત મેં હાઝીર હુએ ઔર ફરમાયા, યા રસુલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! મેરે બાપ બહુત બુઢે હૈ, ના હજ કર સકતે હૈ, ના ઉમરહ ઔર ના હી ચલ સકતે હૈ, ઔર ના હી સવાર હોને કી કુવ્વત રખતે હૈ, તબ અલ્લાહ કે રસૂલ સલ્લ.ને ફરમાયા કે તુમ અપને બાપ કી તરફ સે હજે બૈતુલ્લાહ વ ઉમરાહ કર સકતે હો. (અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી)

તવાફ કે ફઝાઈલ

અલ્લાહતઆલા કુર્આન-શરીફ મેં ફરમાતા હૈ, ''ઇસ કદીમ ઘર કા તવાફ કરના ચાહિયે.'' (સૂરઃ હજ, ૨૯)

રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, ''જો બૈતુલ્લાહ કા તવાફ કરે ઔર દો રકઅત નમાઝ પઢે, ઇસકો એક ગુલામ આઝાદ કરને કા સવાબ મિલેગા.'' (ઇબ્ને માજા, કિતાબુલ મુનાસિક, બાબ : ફઝ્લુત્તવાફ, ૨૯-૫૬)

આપ (સલ્લ.) કા ઈરશાદ હૈ કે જિસને બૈતુલ્લાહશરીફ કા સાત બાર તવાફ કિયા તો અલ્લાહતઆલા હર હર કદમ પર ઇસકે ગુનાહ કો માફ ફરમાતા હૈ ઔર હર-હર કદમ પર નેકી લિખતા હૈ ઔર હર-હર કદમ પર એક દર્જા બુલંદ કરતા હૈ.'' (ઇબ્ને ખરીમા, ઇબ્ને હબાન)

રિઝ્ક મેં બરકત

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ન મસ્ઊદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ, રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા કે, હજ ઔર ઉમરા પે-દર-પે કિયા કરો, ક્યું કે હજ ઔર ઉમરહ દોનોં ફક્ર વ મોહતાજી ઔર ગુનાહોં કો ઇસ તરહ દૂર કર દેતે હૈં, જિસ તરહ લોહાર ઔર સોનાર કી ભટ્ટી લોહે ઔર સોને-ચાંદી કા મૈલ-કુચૈલ દૂર કર દેતી હૈ, ઔર હજ-મબરૂર કા સિલા ઔર સવાબ તો બસ જન્નત હી હૈ. (જામેઅ તિરમિઝી, નિસાઈ)

જમ્રાત ઔર જાન કા ખતરા

- મીના વો વાદી હૈં, જહાંસે હઝરત ઇબ્રાહીમ (અલૈ.) ને હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.) કો લેકર જિબ્હ કરને કે લિયે ગુઝરે થે, ઔર તીન જમરાત વો મુકામ હૈ, જહાં શૈતનને ઇન હઝરાત કો બહકાને કી કોશિશ કી થી ઔર જવાબ મેં ધુત્કારા ગયા. શૈતાન ઉસ વક્ત ભી ઝલીલ હુઆ થા ઔર હઝરત ઇબ્રાહીમ (અલૈ.) કી સુન્નત અદા કરકે શૈતાન કો કંકરી મારકર હાજી આજ ભી ઉસે ઝલીલ કરતે હૈં.
- જિસ જગહ હઝરત ઇબ્રાહીમ (અલૈ.) ને શૈતાન કો કંકરિયા મારી થી, ઉસ જગહ કી નિશાનદેહી કે લિયે સુતૂન ખડે કિયે ગયે હૈં. ઇન ખમ્બો મેં શૈતાન નહીં હૈ, ન હી ઇન ખમ્બો કો હી કંકરી મારના હૈ, બલ્કી અસલી કંકરી મારને કી જગહ ઇન ખમ્બોં કી બુનિયાદ યા જડ હૈ. જમરહ ઇસી જડ યા બુનિયાદ કો કહા જાતા હૈ. ઇસલીયે આપકી કંકરી યા સીધે ખમ્બોં કી જડ કે પાસ ગિરે યા ખમ્બોં સે ટકરાકર અહાતે કે બાહર જા ગિરે તો આપકી વહ કંકરી બેકાર હોગી. ઇસે ગિના નહીં જાયેગા. ઇસકે બદલે આપકો એક ઔર કંકરી મારની હૈ ઔર અગર આપને ઇસકી જગહ દૂસરી કંકરી નહીં મારી તો આપકા રમી કા રુક્ન અધૂરા રહા.
- છોટે પત્થરો (કંકરીયોં) કે ફેંકને કો અરબી મેં 'રમી-જમાર' કહતે હૈ. (રમી યાની ફેંકના, જમાર યાની પથ્થર કી છોટી કંકરિયા)
- રમી જમાર હજ કા વાજિબ રુક્ન હૈ ઔર ઉસકે તર્ક કરને પર હજ હો જાયેગા, મગર દમ દેના લાઝિમ હોગા.
- જમ્રહ કે નઝદિક કંકરિયા ચુનના યા નાપાક જગહ સે કંકરિયા લેના મકરૂહ હૈ. કંકરિયોં કો મારને સે પહલે ધો લેના મુસ્તહબ હૈ. (લાઝમી નહીં હૈ.)
- હર જમ્રહ કો ૭ કંકરિયા મારી જાતી હૈ. અલાહિદા-અલાહિદા મારના ઝરૂરી હૈ. મગર એક સે ઝ્યાદા સાતોં એક હી દફા મારેં તો એક હી કંકરી શુમાર કી જાયેગી, અગર અલગ અલગ ગિરી હો. ઇસલીયે બાકી ગિનતી પૂરા કરના ઝરૂરી હોગા.
- ૭ કંકરિયોં સે ઝ્યાદા મારના મકરૂહ હૈ. શક હો જાને કી વજહ સે ઝ્યાદા મારે તો કોઈ હર્જ નહીં.
- અગઝ્કિસીને એક દિન ચાર કંકરિયા કમ મારી હો યા તીનોં દિન મિલાકર ૧૧ કંકરિયા કમ મારી હો યા એક દિન રમી તર્ક કર દિયા હો યા તીનોં દિન રમી જમાર તર્ક કર દિયા હો. ઇન ચારો ગલતિયોં મેં સે અગર આપ સિર્ફ એક ગલતી કરેં યા ચારોં ગલતી કરેં, આપકો સિર્ફ એક હી દમ દેના હોગા.
- અગર ૧૦વી ઝિલહજ્જ કે દિન ૩ યા કમ કંકરિયા ન માર સકે ઔર બાકી દિનોં કી રમી મેં સે ૧૦ યા ઉસસે કમ કંકરિયા ન માર સકે (મારને સે રહ ગયે) તો જિતની કંકરિયા કમ મારે, ઉતના સદકા દેના હોગા. (સદકે કી મિકદાર ફિત્રે કે બરાબર યાની પૌને દો કિલો ગેહૂ હૈ) યાની અગર કિસીને દો કંકરિયા કમ મારી હૈ, તો ઉસે દો સદકા યાની સાઢે તીન કિલો ગેંહૂ સદકા કરના હોગા.
- જમ્રહસે પાંચ હાથ કી દૂરી સે કંકરી મારના સુન્નત હૈ. ઇસસે ઝ્યાદા દર સે ભી માર સકતે હૈ, મગર ઓર કરીબ સે મારના મકરૂહ હૈ.
- કંકરી પકડને કા કોઈ ખાસ તરીકા નહીં હૈ. લેકિન અંગૂઠે ઔર ઉંગલી સે પકડના મુસ્તહબ હૈ ઔર રમી કે લિયે હાથ ઇતના ઉંચા કરના મુસ્તહબ હૈ કી બગલ ખુલ જાયે.
- કંકરી મારતે વક્ત સિર્ફ એક કંકરી એકબાર મેં મારે. કંકરી મારને સે પહલે યહ પઢે - بِسْمِ اللهِ اَللهُ اَكْبَرُ، رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ وَرِضًى لِلرَّحْمٰنِ (બિસ્મિલ્લાહિ અલ્લાહુ અકબર. રગ્મંલ્-લિશ્શૈતાનિ વ રઝિયન લિર્રહમાન.)

તરજુમા : મૈં અલ્લાહત્આલા કે નામ સે શુરૂ કરતા હું. અલ્લાહ સબસે બડા હૈ. યહ કંકરી શૈતાન કો ઝલીલ કરને ઔર અલ્લાહપાક કો રાઝી કરને કે લિયે મારતા હું.

ઉપર લિખી દુઆ મેં અગર અલ્ફાઝ મેં ફેર-બદલ હો જાયેગા તો ગુના હોગા. ઇસલીયે બહેતર હૈ કે આપ અપની જુબાન મેં કહે કે મૈં શૈતાન કો ઝલીલ કરને ઔર અલ્લાહપાક કો રાઝી કરને કે લિયે મારતા હું ઔર ફિર બિસ્મીલ્લાહ અલ્લાહુ અકબર કહકર કંકરી મારેં. કંકરી કા એહાતે મેં ગિરના ઝરૂરી હૈ. એક કંકરી એક હી બાર મેં મારેં. અગર આપને એક સે ઝ્યાદા કંકરી એક બાર મેં મારી તો વહ એક હી ગિની જાયેગી.

- ૧૦ ઝિલહજ્જ કો સિર્ફ બડે શૈતાન (જમ્રહ ઉક્બા) કો સાત-સાત કંકરિયા મારના હૈ ઔર પેહલે કંકરી મારતે હુએ તલબિયા પઢના બંદ કર દે. ૧૧, ૧૨, ૧૩ ઝિલહજ્જ કો તીનોં જુમ્રે પર રમી કરના હૈ. પેહલે છોટે શૈતાન કો, ફિર દરમ્યાની શૈતાનકો ઔર આખિર મેં બડે જમ્રહ કો. ઇસી તરતીબ સે રમી કરના સુન્નત હૈ.
- રમી મેં કંકરિયા પે-દર-પે મારના મસ્નૂન હૈ. એક કે બાદ દૂસરી કંકરિયાં મારને મેં તાખિર કરના મકરૂહ હૈ. ઇસી તરહ એક જુમ્રહ પર રમી કે બાદ દૂસરે જુમ્રહ પર રમી મેં દુઆ કે અલાવા, બિલા વજહ તાખીર કરનાર મકરૂહ હૈ.
- જમ્રહ ઉલા (છોટા શૈતાન્) ઔર જમ્રહ વુસ્તા (દરમિયાની શૈતાન) પર રમી કે બાદ કિબ્લા રૂખ હોકર દેર તક દુઆ માંગના સુન્નત હૈ, ઔર યહ દોનોં મુકામાત દુઆઓં કી કુબૂલિયત કે ખુસૂસી મુકામાત મેં સે હૈ, ઇસલીયે યહાં રૂકકર કમ અઝ કમ ઇતની દેર રૂકકર દુઆ કરેં જિતની દેર મેં ૨૦ આયતેં પઢી જા સકતી હૈ. (સૂરઃ બકરહ પઢને મેં જિતના વક્ત દરકાર હૈ, નબી કરમ (સલ્લ.) ઉતની દેર રૂકકર દુઆએં માંગી થી.)
- જમ્રહ ઉક્બા (બડા શૈતાન) કી રમી કે બાદ કિસી ભી દિન દુઆ કે લિયે ઠહરના સુન્નત નહીં હૈ.
- રમી કરતે વક્ત કિસી ખાસ રૂખ કી તરફ મુંહ કરકે ખડે હોને કી કોઈ શર્ત નહીં હૈ. આપ હર સિમ્ત સે રમી કર સકતે હૈ. ૧૦ ઝિલહજ્જ કો જબ નબી કરીમ (સલ્લ.) ને જમ્રહ ઉક્બા કી રમી કી થા, ઉસ વક્ત આપકી દાહિની તરફ મીના ઔર બાંઈ તરફ મક્કા મુકર્રમા થા. ઇસલીયે ઇસ રૂખ પર ખડે હોકર રમી કરના સુન્નત હૈ. (મુખલ્લિમુલ હુજ્જાજ)

એક કંકરી કે ફૌરન બાદ દૂસરી કંકરી મારના ઔર એક જમ્રહ પર રમી બિલા તાખીર રમી કરના સુન્નતે મુઅકિદા હૈ. ઇસલીયે અગર કોઈ અપની રમી જમાર કે બાદ કિસી ઓરકા ભી રમી જમાર કરના ચાહતા હૈ તો અફઝલ યહ હૈ કે પેહલે તીનોં જમ્રહ પર અપની રમી પૂરી કર લે, ફિર દૂસરોં કી રમી શુરૂ સે કરેં. મગર અબ યહ મુમ્કીન નહીં, ક્યું કે ઐસા કરને કે લિયે કઈ કિલોમીટર કા ચક્કર લગાના પડેગા. ઇસલીયે અબ જમ્રહ પર પહલે અપની કંકરિયાં મારેં, ફિર દૂસરે શખ્સ કી તરફ સે કંકરિયા મારે.

- શરીઅત કે મુતાબિક ૧૦ ઝિલહજ્જ કો રમી જુમાર કા અફઝલ વક્ત તુલૂએ-આફતાબ સે ઝવાલે-આફતાબ તક હૈ ઔર ૧૧, ૧૨, ૧૩ તારીખ કો ઝવાલ સે લેકર ગુરૂબે-આફતાબ તક હૈ. મુબાહ વક્ત ૧૦ તારીખ કો ઝવાલ સે ગુરૂબે-આફતાબ તક ઔર ૧૧, ૧૨, ૧૩ તારીખ કો ગુરૂબે-આફતાબ સે સુબ્હ સાદિક તક હૈ.
- હર સાલ કરીબ ૩૫ સે ૪૦ લાખ હાજી હજ કરતે હૈં ઔર ઇતને લોગોં

કા એક અફઝલ વક્ત પર એક હી જગહ જમા હોના હર સાલ કિસી ન કિસી હાદસે કી વજહ બનતા હૈ ઔર કીમતી જાને ઝાયા હોતી હૈ. હદીસશરીફ કે મુતાબિક મુસલમાન કા મુસલમાન કો નુકશાન પહુંચાના હરામ હૈ ઔર અફઝલ વક્ત પર રમી જુમાર કરના સિર્ફ અફઝલ હૈ. ઈસલીયે ઉલ્મા ને ફતવા દિયા હૈ કે અફઝલ કામ કરને કી જુસ્તજુ મેં હરામ કામ ન કરેં ઔર અફઝલ વક્ત જુમાર કરને કી બજાયે મુબાહે વક્ત (જો કે હર તરહ સે બિલા કરાહિયત જાયઝ હૈ.) પર રમી જુમાર કરેં. ઉલ્મા કી ઈન નસીહતોં પર અમલ કરના હર સમઝદાર મુસલમાન કે લિયે ઝરૂરી હૈ, ક્યું કે અકસર લોગ અફઝલ વક્ત પર હર હાલ મેં જમ્રાત પર ઝરૂર જમા હોંગે. ઈસલીયે સમઝદાર હઝરાત ઈસ મુકામ સે અફઝલ વક્ત મેં દૂર રહકર ભીડ કો કમ કરને મેં ઔર હાદસાત કો ટાલને મેં મદદ કરેં. ઈસ નિયત ઔર ખુલૂસ પર અલ્લાહત્આલા ઔરઝ્યાદા અજ્ર દેગા. (ઈન્શાઅલ્લાહ)

- ઔરતોં, બુઢેં ઔર કમઝોરોં કે લિયે કરાહિયત કંકરી મારને કા વક્ત સુબ્હ સાદિક તક, ઈસ ફતવા કે પહલે ભી થા ઔર અબ તો સબકે લિયે હૈ.
- રમી જુમાર જાને સે પહલે અપને એહરામ કી ચાદર કસે ઔર અચ્છી તરહ સે લપેટ લેં. કોઈ સામાન યા બૈગ વગૈરહ હરગિઝ ન લે. કોઈ ઐસા કપડા ન પહને, જિસકે દૂસરો કે કદમોં કે નીચે દબને કા ખતરા હો. ભીડ મેં અગર આપ કી ચાદર યા ઓઢની યા બૈગ કિસી કે કદમોં કે નીચે દબ ગયા તો ઉસે ફૌરન અપને સે જુદા કર દેં, ઝુકકર યા બૈઠકર કોઈ ચીઝ નીકાલને યા ઉઠાને કી હરગિઝ કોશિશ ન કરેં, વરના જાન કા ખતરા હૈ.
- કંકરી આપ પુલ કે ઉપર સે મારેં, તો ખુલી હવા મેં દમ ઘુટને કા ખતરા કમ રહતા હૈ. પુલ પર લોગ એક તરફ સે દાખિલ હોતે હૈ ઔર દૂસરી તરફ સે નીકલ જાતે હૈ. જબ કે ઝમીન પર લોગ સડક કે કિનારે હી ગૈર કાનૂની છોટે-છોટે ખૈમેં લગાતે હૈ ઔર સામાન રખકર આરામ કરતે હૈ. ઈસલીયે જગહ ઓર છોટી હો જાતી હૈ ઔર જમ્રાત કી તરફ લોગ હર તરફ સે આને કી કોશિશ કરતે હૈ, ઈસલીયે લોગોં કા એક તરફ ચલના રૂક જાતા હૈ ઔર ભગદડ મચ જાતી હૈ.
- જબ જમ્રાત કે કરીબ પહુંચે, તો દાયે ઔર બાયેં હોકર જરા આગે બઢ જાયેં ઔર આખરી સિરે સે કંકરી મારે, ક્યું કે જોશીલે લોગ જમ્રાત કે કરીબ પહુંચતે હી કંકરી મારને લગતે હૈ. ઈસલીયે પહલે સિરે પર બહુત અફરા-તફરી હોતી હૈ.
- બહુત સારે તંદુરસ્ત લોગ ખુદ કંકરી મારને કે બદલે કિસી ઓર કો અપના વકીલ બનાકર કંકરી મારને કે લિયે મુકર્રર કરતે હૈં. યહ ગલત તરીકા હૈ ઔર ઈસસે હજ કા રુક્ન અદા નહીં હોગા. વકીલ કે ઝરિયે ઉસીકી કંકરી મારના દુરૂસ્ત હોગી, જો શરઈ તૌર પર માઝૂર હો. જો ખડે રહકર નમાઝ પઢ સકતા હૈ ઔર ચલ-ફીર સકતા હૈ, ઉન્હે ખુદ કંકરી મારના લાઝિમ હૈ, વરના દમ દેના હોગા.
- મુઝદલ્ફા સે સીધે જમ્રાત કી રમી કે લિયે સામાન વગૈરહ લેકર નહીં જાના ચાહિયે, બલ્કે પેહલે અપને ખૈમોં મેં જાયે, ફિર વહાં સે રમી જમ્રાત કરને કે લિયે જાયે.
- હર મુલ્ક કે લિયે રમી જમ્રાત કે અલગ-અલગ ઔકાત હુકૂમતે સાઉદી ને તય કિયે હૈ, તા કે જમ્રાત કે અતરાફ લોગોં કી ઝરૂરત સે ઝ્યાદા ભીડ ન હો જાયે. અપને મુઅલ્લિમ સે વક્ત માલૂમ કરકે હી રમી જમાર કે લિયે રવાના હોં.
- જમ્રાત કે લિયે ગ્રુપ મેં રવાના હોં. ગ્રુપ કે એક ફર્દ કે હાથ મેં ઊંચી લકડી, ઝંડા, છતરી યા કોઈ નિશાની દેં દે, તા કે ગ્રુપ કે બકિયા લોગ અગર દૂર ભી ચલેં, તો ભી સાથ-સાથ રહેં ઔર કોઈ બિછડને ન પાયે.
- જમ્રાત પર કિસી તરહ કા સાજો-સામાન ન લે જાયેં. માઝૂર કો વ્હીલ ચેયર પર ન લે જાયેં ઔર ન હીં બચ્ચો કો લે જાયે.

કંકરી મારને કે બાદ વાપસ આતે વક્ત અગર આપ ગલત સડક પર નીકલ આયે તો આપકો કઈ કિ.મી.કા ઝાઈદ સફર પૈદલ કરના હોગા. ઈસલીયે આપ સહી રાસ્તોં કા ખુસૂસી ખયાલ રખેં.

- હજ કે ચાર દિનોં મેં ચાલિસ લાખ લોગ શૈતાન કો ૪૯ સે ૭૦ કંકરી મારતે હૈ. અગર એક જગહ યહ કંકરિયા જમા કી જાયેં તો કંકરિયોં કા પહાડ બન જાયેગા. મગર જમ્રાત કે પાસ આપ ગૌર કિજીયે કે કંકરિયોં કા કોઈ ઢેર નહીં હોતા, ક્યું કે મકબૂલ કંકરિયાં ફરિશ્તે ચૂન લે જાતે હૈ ઔર યહ હદીસશરીફ ભી હૈ. (રાવી : હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રદિ., હાકીમ) આપ ભી ઈસ મોઅઝિજે કા મુશાહિદા કરકે અપને ઈમાન કો તાઝા કર લેં. ●

દુઆઓં કા બયાન

● હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) રાવી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "જબ તુમમેં સે કોઈ શખ્સ દુઆ માંગે તો ઐસા ન કહે : અય અલ્લાહ ! મુઝે બખ્શ દે અગર તુ ચાહે, મુઝ પર રહમ કર અગર તુ ચાહે, મુઝે રિઝ્ક અતા કર અગર તુ ચાહે, બલ્કિ પૂરે યકીન વ એતિમાદ કે સાથ માંગે (શક વ શુબ્હા કા કલેમા મસલન અગર તુ ચાહે વગૈરા ઈસ્તેમાલ ન કરેં), ક્યું કે અલ્લાહત્આલા વહી કરતા હૈ, જો વહ ચાહતા હૈ. ઉસ પર કોઈ ઝોર-જબરદસ્તી કરનેવાલા નહીં." (બુખારી)

● હઝરત નો'માન બિન બશીર (રદિ.) રાવી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "દુઆ ઈબાદત હૈ." ફિર આપ (સલ્લ.)ને યહ આયત ફરમાઈ -وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِيٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ (વ કા-લ-રબ્બુકુમુદ્-ઊની અસ્તજિબ લકુમ-સૂરઃ મુ'મીન, ૬૦)

તરજુમા : ઔર તુમ્હારે પરવરદિગાર ને ફરમાયા હૈ કિ મુજસે માંગો, મેં તુમ્હારી દુઆ કુબૂલ કરૂંગા." (અમહદ, તિરમિઝી, અબૂ દાઉદ, નિસાઈ, ઈબ્ને માજા)

● હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) રાવી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "તકદીર કો દુઆ કે ઈલાવા કોઈ ચીઝ નહીં બદલતી ઔર ઉમર કો નેકી કે ઈલાવા કોઈ ચીઝ નહીં બઢાતી." (તિરમિઝી)

● હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) રાવી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "જો શખ્સ ચાહતા હૈ કે તંગી ઔર સખ્તી કે વક્ત અલ્લાહત્આલા ઉસકી દુઆ કુબલ કરે, વહ વુસઅત વ ફરાખી કે ઝમાને મેં બહુત દુઆ કરતા રહે." (તિરમિઝી)

● હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) રાવી હૈ કે એક મરતબા મૈંને નબી કરીમ (સલ્લ.) સે ઉમરહ કરને કી ઈજાઝત માંગી તો આપ (સલ્લ.)ને મુઝે ઈજાઝત અતા ફરમાયી ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, "અય મેરે છોટે ભાઈ ! અપની દુઆ મેં હમેં ભી શરીક કર લેના ઔર દુઆ કે વક્ત હમેં ન ભુલના." હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈ કે રસૂલ (સલ્લ.)ને ઐસા કલમા ઈર્શાદ ફરમાયા કે અગર ઈસકે બદલે મેં મુઝે તમામ દુનિયા ભી દે દી જાયે તો મુઝે ખુશી ન હોગી. (અબૂ દાઉદ)

● હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) રાવી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "તીન દુઆએં કુબૂલ કી જાતી હૈ, ઈનકી કુબૂલિયત મેં કોઈ શક નહીં. એક તો બાપ કી દુઆ, દૂસરી મુસાફિર કી દુઆ ઔર તીસરી મઝલૂમ કી દુઆ." (તિરમિઝી, અબૂ દાઉદ, ઈબ્ને માજા)

● હઝરત અનસ (રદિ.) રાવી હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "તુમમેં સે હર શખ્સ કો અપની તમામ હાજતેં અપને પરવરદિગાર સે માંગની ચાહિયે, યહાં તક કે અગર ઉસકે જૂતે કા તસ્મા ભી ટૂટ જાયેં તો ઉસે ભી ખુદા સે માંગે." (તિરમિઝી)

એહરામ કા બયાન

એહરામ ક્યા હૈ ?

૧. એહરામ કે માઅને હૈ બેહુરમતી ન કરના યા અપને ઉપર કિસી ચીઝ કો હરામ કર લેના.

૨. હજ ઔર ઉમરા મેં હમ નિયત ઔર તલ્બિયા કે સાથ એહરામ કી દો ચાદરેં પહનકર બહુત સારી ચીઝેં અપને ઉપર હરામ કર લેતે હૈં; જૈસે હજામત કરાના, ખુશ્બૂ લગાના, સિલે હુએ કપડે પહનના વગૈરહ. ઇસલીયે ઇસ હાલત કો એહરામ કહા જાતા હૈ.

૩. આમ તૌર પર લોગ સફેદ ચાદરકો એહરામ કહતે હૈં, જિસે હાજી એહરામ કી હાલત મેં પહનતે હૈ. વહ દરઅસલ એહરામ કી ચાદર હૈ, બઝાતે ખુદ એહરામ નહીં હૈ. ઇન ચાદરોં કો આપ જિતની બાર ચાહેં તબ્દીલ કર સકતે હૈ, મગર એહરામ કી હાલત સે બાહર આને કે લિયે આપકો ઉમરહ યા હજ કે સારે અરકાન મુકમ્મલ કરને હોંગે. યહાં તક કે અય્યામે હજ કે સિર મુંડવાને કે બાદ ઔર ઘર કે કપડે પહનને કે બાદ ભી એહરામ કી કુછ પાબંદિયાં આપ પર બાકી રહતી હૈ, જો કે તવાફે ઝ્યારત કે બાદ હી ખત્મ હોતી હૈ, જૈસે અજદવાઝી તાઅલ્લુકાત (વૈવાહિક સંબંધ).

૪. હજ કા એહરામ ૧ શવ્વાલ સે ૯ ઝિલહજ્જ કા દિન ગુજરકર સુબ્હ સાદિક તક પહન સકતે હૈ. ઉમરહ કા એહરામ હજ કે ખાસ દિન કે અલાવા કભી ભી પહન સકતે હૈ.

૫. મીકાત સે બાહર રહનેવાલોં કે લિયે એહરામ મીકાત સે પહનના વાજિબ હૈ.

૬. મર્દો કા એહરામ ૨ મીટરX૧ મીટર કી બગૈર સિલી હુઈ દો ચાદરેં હોતી હૈ. એક ચાદર કો પહનના ઔર એક કો ઓઢના હોતા હૈ. (સાઈઝ કી કોઈ પાબંદી નહીં હૈ.)

૭. બગૈર સિલી ચાદરકા મતલબ હૈ કે ઉસમેં ઇન્સાની જિસ્મ કી સાખ્ત કે એતબાર સે કોઈ ચીઝ સિલી હુઈ ન હો; જૈસે આસ્તીન, જૈબ વગૈરહ. બગૈર સિલી કા મતલબ યહ નહીં હૈ કે ઉસમેં સુઈ-ધાગા ન લગે. ઝરૂરત પડને પર આપ ચાદર કી જગહ ગોદડી યા રઝાઈ વગૈરહ ઓઢ સકતે હૈ, જો કે કઈ ચાદરોં કી તહ કો સીકર બનાઈ જાતી હૈ.

૮. એહરામ કી ચાદરેં હો તો અફઝલ હૈ. મજબૂરી મેં આપ રંગીન ચાદરેં ભી ઇસ્તેમાલ કર સકતે હૈ.

૯. એહરામ કી હાલત મેં પૈર કે ઉપર (પંજો કે પીછે) કી ઉભરી હુઈ હડ્ડિયોં કા ખુલા રહના ઝરૂરી હૈ. ઇસલીયે ઐસા જૂતા, ચપ્પલ ન પહેને કે હડ્ડિયાં છુપ જાયે. અગર આપ હવાઈ પચ્ચલ યા સ્લીપર પહેને તો યહ હડ્ડિયા ખુલી રહેતી હૈ.

૧૦. એહરામ કી હાલત મેં મર્દ કો સિર ઔર ચેહરા ખુલા રખના હૈ ઔર ઔરતોં કો સિર્ફ ચહેરા. ઇસલીયે એહરામ કી હાલત મેં મર્દ ઔર ઔરત દોનોં કો અપને ચેહરે કો ઇસ તરહ ઢકના મના હૈ કે કપડા ચેહરે કો છુએ. ચેહરે કે કુછ હિસ્સે કો ભી ઢંકના મના હૈ; જૈસે રૂખસાર, નાક યા ઠોડી વગૈરહ. (ઔરતેં ટોપી ઔર રૂમાલ બાંધતે વક્ત એહતિયાત કરેં કે પેશાની ન ઢક જાયે.)

૧૧. એહરામ પહનને સે પહલે ખુશ્બૂ જિસ્મ પર લગાના સુન્નત હૈ. મગર એહરામ પહનકર કિસી ભી તરહ કી ખુશ્બૂ કા ઇસ્તેમાલ કરના જાયઝ નહીં હૈ. (ખુશ્બૂ જિસ્મ પર ઇતના કમ લગાયે કે એહરામ કે ચાદર પર ઇસકા દાગ ન પડે.)

૧૨. એહરામ બાંધને સે પેહલે દોનો હાથોં, પૈરો કે નાખૂન કાટના, નાપાક બાલ સાફ કરના ઔર ગુસ્લ કરના મુસ્તહબ હૈ. વુઝૂ યા ગુસ્લ એહરામ કે લિયે ફર્ઝ યા વાજિબ નહીં હૈ, લેકિન ઇનકો બિલા ઉઝ્ર તર્ક કરના મકરૂહ હૈ.

૧૩. એહરામ પહનકર એહરામ કી નિયત સે પહલે દો રકઅત નમાઝ અદા કરના સુન્નત હૈ. બિલા નમાઝ ભી એહરામ કી નિયત કી જા સકતી હૈ, મગર બિલા વજહ ઐસા કરના મકરૂહ હૈ.

- એહરામ પહનને કે બાદ પેહલે સે આપ પર જો પાબંદિયાં થી, વહ તો બાકી રહતી હૈ; જૈસે બદકલામી, ફહશ બાતેં, ફિસ્ક વ ફુજૂર ઔર જંગો-જિદાલ વગૈરહ. ઇનકે અલાવા ભી આપ પર કુછ ઓર મઝીદ પાબંદિયાં આયદ હો જાતી હૈ. ઉનકી તફસીલ મુંદર્જાઝેલ હૈ.

એહરામ કી પાબંદીયાં :

૧. બાલ ન કાટે, ન તોડે. (વુઝૂ કરતે વક્ત ખુદ સે જો બાલ ટૂટ જાયે, તો ઇસ પર દમ નહીં હૈ.)

૨. નાખૂન ન તરાશે, ન તોડે. (ટૂટે હુએ નાખૂન કો કાટ સકતે હૈ.)

૩. મર્દ ન સિર ઢાંપે, ન હી ચેહરે પર કપડા લગને દેં. મોઝા યા દસ્તાના પહનના, સિર ઔર મુંહ પર પટ્ટી બાંધના ભી મના હૈ. આપ સાયે મેં રહ સકતે હૈ. છતરી ઇસ્તેમાલ કર સકતે હૈ, સિર પર સામાન રખકર ચલ સકતે હૈ; મગર ટોપી, રૂમાલ, ચાદર યા કોઈ ચિપકનેવાલી ચીઝ સે સિર નહીં ઢાંપ સકતે.

૪. ચેહરે પર કપડા ન લગાયે. અગર ચેહરે સે પસીના પોંછના હૈ, તો હાથ સે પોંછકર હાથ કપડે સે પોંછ લે.

૫. અપને જિસ્મ કે કપડે ઔર ખાને-પીને કી ચીઝોં મેં ખુશ્બ ન ઇસ્તેમાલ કરેં.

૬. કિસી શિકાર કિયે જાનેવાલે ખુશ્કી કે જાનવર કો ન મારેં, ન બિદકાએ ઔર ન હી દૂસરોં કી ઇસ કામ મેં મદદ કરેં. ન જિસ્મ મેં પૈદા હોનેવાલે કીડોં કો મારે, જૈસે જૂં વગૈરહ. ન જિસ્મ કા મૈલ ધોએં. આપ નહા સકતે હૈ, મગર બગૈર સાબૂન કે ઔર બગૈર મૈલ છુડાએ.

૭. એહરામ કી હાલત મેં અઝદવાજી તાલ્લુકાત (વૈવાહિક સંબંધ) પર ભી પાબંદી હોતી હૈ.

એહરામ કે વાજિબાત :

- એહરામ કી હાલત મેં કોઈ સિલા હુઆ કપડા ન પહનના. (શુરૂ સે આખિર તક)
- મીકાત સે યા ઉસસે પહલે એહરામ બાંધના.
- મમ્નૂઆત એહરામ સે બચના.

એહરામ કી સુન્નતેં

- ગુસ્લ કરના ઔર એહરામ બાંધને સે પહલે ખુશ્બૂ લગાના.
- એક લુંગી ઔર એક ઉપર ઓઢનેવાલી ચાદર સે એહરામ બાંધના.
- એહરામ સે પહલે નાખૂન કાટના.
- એહરામ પહનકર એહરામ કી નિયત સે દો રકઅત નમાઝ અદા કરના.
- એહરામ કી ઇબ્તદા 'લબ્બૈક' સે કરના ઔર ફિર બાર-બાર લબ્બૈક કહતે રહેના.

<u>એહરામ કે મસાઈલ :</u>

- અગર ખુદ સે કોઈ બાલ ગિર જાયે, તો કોઈ સજા નહીં.
- અગર તીન સે કમ બાલ તોડે, તો હર બાલ પર એક મુઠ્ઠી ગેહૂં સદકા કરેં.
- તીન સે ઝ્યાદા બાલ મગર ચૌથાઈ સિર સે કમ બાલ દૂર કિયે, તો સદકા દે. (૧.૭૫ કિલાગ્રામ ગેહૂં)
- અગર ચૌથાઈ સિર યા દાઢી યા ઇસસે ઝ્યાદા બાદ સાફ કિયે, તો દમ વાજિબ હૈ.
- અગર અલગ-અલગ હાથ પૈર સે એક યા દો નાખૂન કાટે, તો હર નાખૂન કે બદલે સદકા દેના હોગા.
- અગર એક હી બાર મેં ચારોં હાથ ઔર પૈર કે નાખૂન કાટે, તો એક દમ દેના હોગા.
- અગર ચાર બાર મેં ચારોં હાથ પૈર કે નાખૂન કાટે તો ચાર દમ દેના હોગા.
- અગર ચેહરે યા સિર પર એક ઘન્ટે સે કમ વક્ત તક કપડા લગા રહા થા, તો એક મુઠ્ઠી ગેહૂં યા ઉસકી કીમત કી રકમ ખૈરાત કરના વાજિબ હૈ.
- અગર એક ઘંટા સે ઝ્યાદા મગર એક દિન યા એક રાત સે કમ વક્ત તક કપડા ઢકા રહા, તો પૌને દો કિલો ગેહૂં ઔર અગર એક દિન યા એક રાત તક યા ઇસસે ઝ્યાદા દેર તક સિર ઢકા રહા ઔર ચેહરે પર કપડા લગા રહા, તો દમ વાજિબ હોગા.
- ઇસી તરહ અગર પાંવ કી બીચ કી ઉઠી હુઈ હડ્ડી જૂતે વગૈરહ સે ઢકી જાતી હૈ ઔર અગર એક ઘન્ટા સે કમ વક્ત તક ઢકી રહી તો એક મુઠ્ઠી ગેહૂં. એક ઘન્ટા સે જ્યાદા પર ૧.૭૫ કીલગ્રામ ગેહૂં ઔર એક દિન યા એક રાત તક યા ઇસસે જ્યાદા વક્ત તક ઢકી રહી તો એક દમ દેના વાજીબ હોગા.
- સોતે વક્ત રૂખસાર (ગાલ) તકિયે પર રખના જાયઝ હૈ, મગર ચાદર સે સિર ઔર ચેહરા ન ઢંકે, સોતે વક્ત પૈર પૂરી તરહ ચાદર મેં ઢાંપ સકતે હૈ.
- એહરામ કી હાલત મેં ગલે મેં ફૂલોં કા હાર મકરૂહ હૈ. કિસી ભી ખુશ્બૂ યા ખુશ્બૂદાર સાબૂન કે એક બાર ઇસ્તેમાલ પર સદકા (પૌને દો કિલોગ્રામ ગેહૂં) ઔર બાર-બાર કે ઇસ્તેમાલ પર દમ વાજિબ હોગા.
- હિન્દુસ્તાન સે હજ ઔર ઉમરહ કે લિયે જાનેવાલોં કે લિયે મીકાત યલમલમ કા પહાડ હૈ, જો મક્કા સે જુનૂબ કી તરફ હૈ. જો હઝરાત વતન સે સીધે મક્કા પહુંચકર હજ યા ઉમરહ કા ઇરાદા કરતે હૈં, ઉન્હે મીકાત સે પેહલે એહરામ બાંધના વાજિબ હૈ. અગર બગૈર એહરામ જિદ્દાહ પહુંચ ગયે તો દમ વાજિબ હોગા.

  વતન સે પેહલે મદીના જાનેવાલોં કે લિયે એહરામ ઝરૂરી નહીં હૈ. હવાઈ સફર મેં યલમલમ જિદ્દાહ સે તકરિબન એક ઘંટા પેહલે હૈ.

<u>મર્દ એહરામ કીસ તરહ પહનેં :</u>

એહરામ કી એક ચાદર લુંગી કી તરહ પહનની હોતી હૈ. ઇસે આપ જિસ તરહ આસાની હો, વૈસે પહન સકતે હૈ. ઇસકે લિયે કોઈ ખાસ કાનૂન યા હુકમ નહીં હૈ. મગર ચૂંકી હજ કે દૌરાન લોગોં કી જબરદસ્ત ભીડ હોતી હૈ. લુંગી કે નીચે ભી આપ કો અંડરવીયર (ચડ્ડી) ઔર કોઈ ચીઝ પહનને કી ઇજાઝત નહીં હૈ. ઇસલીયે અગર લુંગી ખુલ જાયે તો પુરા બરહના (નંગા) હોને કા ડર હોતા હૈ. ઇસલીયે એહરામ કી લુંગી મુંદર્જાઝેલ તરીકે સે પહનને કી સલાહ દી જાતી હૈ, જો ઝ્યાદા મહફઝ તરીકા હૈ.

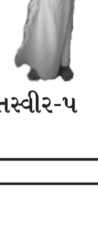
- આપ પૈરોં કો જરા ફેલાકર ખડે હો જાયે.
- લુંગી કે દોનોં સિરે હાથોંમે પકડ લેં.
- બાએ હાથ કા સીરા દાહની કમર ઔર પેટ સે ચિપકા લેં ઔર પકડે રહે ઔર દાહની તરફ કે સિરે કો થોડા સા ખીંચકર રખેં (તસ્વીર-૧)
- ફિર દાહને હાથ કો બાંઈ તરફ ઇસ તરહ લે જાયેં કે લુંગી કા વહ સિરા જો હમને દાહની તરફ દબાયા થા, વહ વહીં જમા રહેં (તસ્વીર-૨)
- દાહને હાથ કે લુંગી કે સિરે કો બાએં તરફ પૂરી તરહ લે જાને કે બાદ

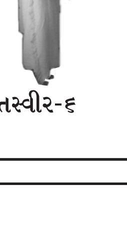

તસ્વીર-૧

તસ્વીર-૨

તસ્વીર-૩

તસ્વીર-૪

તસ્વીર-૫

તસ્વીર-૬

તસ્વીર-૭

તસ્વીર-૮

તસ્વીર-૯

ભી લુંગી દો સે તીન ફીટ બચી રહેગી. ફિર ઇસ બચે હુએ સિરે કો દાહની તરફ લે જાયે. મગર દરમ્યાન સે આગે ન બઢે, બલ્કિ દરમ્યાન મેં નાફ કે પાસ તહ કરકે લપેટ લેં. (તસ્વીર ૩-૪)

- લુંગી આપકી નાફ સે ઉપર હો ક્યું કી નાફ સતર મેં શામિલ હૈ ઔર સતર કા છુપાના લાઝમી હૈ.
- એહરામ સિર્ફ દો ચાદરોં કા નામ હૈ. ઇસમેં પટ્ટા શામિલ નહીં. મગર ચૂંકી હજ કે દૌરાન રૂપયા વગૈરહ સાથ રખના ઝરૂરી હોતા હૈ. ઇસલીયે રૂપયા રખને કે લિયે પટ્ટા પહનને કી ઇજાઝત હૈ ઔર પટ્ટા પહનને સે પેહલે ઇનમેં રૂપયા રખકર પહનના ચાહિયે.
- પટ્ટા નાફ પર યા નાફ કે ઉપર પહનેં, જિસસે લુંગી કે ઉપરી હિસ્સે સે આપકી નાફ હંમેશા છુપી રહે. એહરામ કી હાલત મેં આપ ચશ્મા, ઘડી, કાન કા આલા વગૈરહ પહન સકતે હૈ.
- ઉમરહ ઔર હજ કે તવાફે-ઝ્યારત મેં મર્દો કો રમલ ઔર ઇજતેબા કરના સુન્નત હૈ. ઇજતેબા કે લિયે એહરામ કા એક સિરા દાહિને હાથ કે બગલ સે નિકાલ કર બાયે હાથ કે કંધે પર ડાલ લેતે હૈ. (તસ્વીર-૫)
- એહરામ કી હાલત મેં તવાફ કે સાતોં ચક્કરોં મેં ઇજતેબા કરના સુન્નત હૈ. મગર તવાફે વાજીબ નમાઝ કે પેહલે મોઢે (કંધે) ઢાંક લે. ઇજતેબા કે સાથ નમાઝ પઢના મકરૂહ હૈ.
- હજ કે ખાસ દિનોં મેં જિસ્મ પર ૩ સે ૪ દિનોં તક એહરામ હોતા હૈ. એહરામ કી એક ચાદર લુંગી કી તરહ પહનકર ઔર પટ્ટે સે મજબૂત બાંધકર હાજી બેફિકર હો જાતે હૈં. મગર ઉપરી ચાદર સંભાલના ઝરા મુશ્કિલ કામ હૈ, વહ ભી ખાસકર નમાઝ કી હાલત મેં. ઇસલીયે બુઝૂર્ગ ઔર તજુર્બેકાર હઝરાત, જિન્હે કઈબાર હજ કા તજુર્બા હૈ, નીચે દિયે હુએ તરીકે સે ઉપરી પાદર લપેટને કા મશ્વરા દેતે હૈં.

૧. પેહલે ઉપરી ચાદર કંધે પર ઓઢકર પૂરી તરહ સે હાથ સીધા કરકે સામને કી તરફ ફૈલા લે ઔર ચાદર કે દોનો સિરે હાથો મેં પકડ લે. (તસ્વીર-૬)

૨. ફિર સીધે હાથકા સિરા બાયે બગલ કે નીચે લુંગી યા પટ્ટે કે નીચે અચ્છી તરહ દબા લેં. (તસ્વીર-૭)

૩. ફિર બાયે હાથ કા સિરા દાએ બગલ કે નીચે લુંગી યા પટ્ટે કે નીચે અચ્છી તરહ દબા લેં. (તસ્વીર-૮)

૪. ફિર એહરામ કા કપડા જો હાથ કે ઉપર લટકા રહા હોગા, ઉસે આસ્તીન કી તરહ સમેટ લેં. ઇસ તરહ આપકે દોનોં હાથ આઝાદ ભી હોંગે ઔર ઉપરી એહરામ કી ચાદર બાર-બાર ન ગિરેગી, ન નમાઝ મેં ખલલ પૈદા હોગા. (તસ્વીર-૯)

—●—

પેજ ૧૬ સે આગે... સફરે હજ મેં નમાઝ કા બયાન

- મસ્જિદે-નબી (સલ્લ.) ઔર મસ્જિદે-હરામ મેં હજ કે દિનોં મે ઇતની ભીડ હોતી હૈ કે નમાઝી કે સામને સે ગુઝરને કે સિવા કોઈ ચારા નહીં રહતા. ઇન હાલાત મેં અપની તરફ સે પૂરી કોશિશ કરેં કે દૂસરેં કૌલ પર અમલ હોં ઔર અગર વહ મુમ્કિન હો તબ હી પહલે કૌલ પર અમલ કરેં, યાની નમાઝી કે મુકામે-સજદે કે આગે સે ગુજરેં.
- મસ્જિદે-નબી (સલ્લ.) ઔર મસ્જિદે-ખૈફ કે બાહર લોગ ફર્ઝ નમાઝોં કે લિયે ઇસ તરહ સફબંદી કરતે હૈં કે સફ ઇમામ સે આગે બના લેતે હૈં. અગર મુક્તદી ઇમામ સે આગે હો જાયે તો મુક્તદી કી નમાઝ નહીં હોગી.

જમાઅત કી અહમિયત :

હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે ઉન્હોને ફરમાયા : જિસ શખ્સ કો ઇસકા શૌક હો કે વો કયામત કે દિન મુસલમાન કી તરહ અલ્લાહ કે સામને પૈશ હો, વો પાંચો વક્ત કી નમાઝ ઉસ મસ્જિદ મેં બાજમાત અદા કરેં, જહાં અઝાન દી જાતી હૈ. અલ્લાહત્આલા ને તુમ્હારે નબી કો જો તરિકાએ-હિદાયત અતા ફરમાયા હૈ, ઉસમેં પાંચો નમાઝેં બાજમાઅત પઢના ભી શામિલ હૈ. તો અગર તુમને અપને ઘરોં મેં પઢ લી, જૈસા યહ પીછે રહજાનેવાલે અપને ઘરોમેં પઢતે હૈં, તો બેશક તુમને અપને નબી (સલ્લ.)કી સુન્નત તર્ક કર દી, ઔર તુમને અપને નબી (સલ્લ.) કી સુન્નત તર્ક કર દી, તો તુમ ગુમરાહ હો ગયે. હમને કિસી સહાબી કો જમાઅત સે ગૈરહાઝિર નહીં દેખા, જમાઅત સે વહી શખ્સ ગૈરહાઝીર હોતા થા, જો ખુલા હુઆ મુનાફિક હોતા થા, બીમાર ભી દો આદમિયોં કે સહારે સે આકર સફ મેં શામિલ હો જાતે થે. (મુસ્લિમ)

નમાઝ કે લિયે મમનૂ ઔકાત :

ઐન તુલૂઅ આફતાબ, ઐન ઝવાલે આફતાબ, ઐન ગુરૂબે આફતાબ મેં ઇન વક્તોં પર નમાઝ હોતી હી નહીં હૈ, ચાહે આપ અપને વતન મેં હો યા હરમશરીફ મેં.

- અગર આપ નફ્લ નમાઝ શુરૂ કરકે નિયત તોડ દે તો વહ નફ્લ નમાઝ આપકે લિયે વાજિબ હો જાતી હૈ, જિસે આપકો દોબારા પઢના લાઝિમ હૈ. 'નફ્લ નમાઝ હી તો થી' એસા કહકર છોડ દેંગે ઔર દોહરાએંગે નહીં તો ગુનાહગાર હોંગે.
- ઇસી તરહ તવાફ કે બાદ દો રકઅત નફ્લ અગર આપને મમનૂ ઔકાત મેં પઢી હૈ તો પેહલે તો વહ નમાઝ નહીં હોગી. ઇસલીયે આપકા તવાફ, બગૈર નમાઝ કે અધૂરા હી રહા. ફિર અગર આપને નમાઝ દોહરાઈ નહીં તો ગુનહગાર ભી હોંગે. ઇસલીયે હરમ મેં નમાઝ કે મમનૂ ઔકાત કા ખાસ ખ્યાલ રખેં.

- મસ્જિદે હરામ મેં મુકામે ઇબ્રાહીમ પર નમાઝ પઢના અફઝલ હૈ. મગર યહ મુકામ અબ તવાફ કરનેવાલોં કે રાસ્તે કે બિલકુલ દરમ્યાન મેં હૈ. ઇસલીયે અગર ઇસ મુકામ પર કોઈ નમાઝ કે લિયે ખડા હો જાયે તો તવાફ કરનેવાલોં કો સખ્ત તકલીફ હોતી હૈ. મુસલમાનોં કો તકલીફ દેના હરામ હૈ. ઇસલીયે અફઝલ કામ કરને કી જુસ્તજુ મેં હરામ કામ કરને સે બચેં.

- મુકામે ઇબ્રાહીમ પેહલે ખાન-એ-કાબા સે બિલ્કુલ કરીબ ૭ ફૂટ કી દૂરી પર થા. જબ મુસલમાનોં કી તાદાદ બઢી ઔર તવાફ કરનેવાલે ઝ્યાદા હો ગયે તો ઇસ મુકામ પર નમાઝ પઢનેવાલોં સે તવાફ કરનેવાલોં કો તકલીફ હોને લગી. તવાફ કરનેવાલોં કી આસાની કે લિયે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુકામે ઇબ્રાહીમ કો હટાકર ખાનએ કાબા સે ૪૬ ફૂટ દૂરી પર કર દિયા. (ફત્હુલ-બારી, શરહુલ હદીસ ૭૭૮૩)
- સારી નસીહતોં કો નઝરઅંદાઝ કરકે અગર આપ મુકામે ઇબ્રાહીમ પર નમાઝ પઢને કે લિયે બઝિદ હૈ તો યહ બાત યાદ રખેં કી અબ વો ઇસ મુકામ પર નહીં હૈ, જિસ મુકામ કા ઝિક્ર હૈ. વહ મુકામ તો ખાનએ કાબા કે બિલ્કુલ કરીબ થા, ઔર દૂસરી બાત યહ યાદ રખેં કી અમીરૂલ મુઅમિનીન હઝરત ઉમર (રદિ.)ને જિસ કામ કો રુકાવટ સમજા ઔર ઉસ મુબારક પથ્થર ઉસકી મુબારક જગહ સે હટા દિયા. આજ આપ ખુદ હી રુકાવટ બનને કે લિયે બઝિદ હૈ. ઇસલીયે તવાફ કરનેવાલોં કા ખ્યાલ રખેં ઔર ઇતના પીછે હટકર નમાઝ પઢેં કેઆપસે કિસી કો કોઈ પરેશાની ન હો.

—●—

હરમ શરીફ ઔર મિના કે કયામ મેં પર્દે કા મસ્લા

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ ...
وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ

- કુલ્-લિલ્-મુઅ્મિનીન યગુદ્દૂ મિન્ અબ્સારિહીમ. વ-કુલ્ લિલ્ મુઅ્તનાતિ યગ્દુદ્દ્ન મિન્ અબ્સારિહીમ.

''મોમિન મર્દો સે કહ દો કે અપની નઝરેં નીચી રખા કરેં, ઔર મોમિન ઔરતોં સે કહ દો કે અપની નિગાહેં નીચી રખા કરેં.''

(કુર્આન, સૂરઃ નૂર, ૩૦-૩૧)

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنٰتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ
يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيْبِهِنَّ

- યા ઐયુહન્નબીય્યુ કુલ્-લિ-અઝવાજિક વ બનાતિક વન્-નિસાઇલ્ મુઅ્મિનીન યુદ્નીન અલઇહિન્ન મિન્ જલાબીબિહિન્ન.

''અય પયગંબર ! અપની બીવિયોં ઔર બેટિયોં ઔર મુસલમાનોં કી ઔરતોં સે કહ દો કે બાહર નીકલેં તો અપને મૂંહ પર ચાદર લટકા કર ઘૂંઘટ નીકાલ લિયા કરેં.'' (કુર્આન, સૂરઃ અહઝાબ, ૫૯)

- હઝરત આઇશા (રદિ.) કા ઇર્શાદ હૈ કે, હમ રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કે સાથ એહરામ કી હાલત મેં હોતે થે, મગર જબ ગૈરમહરમ મર્દ હમારે સામને સે ગુઝરતે તો હમ પર્દા કરી લિયા કરતે થે.
- એહરામ મેં ઔરતોં કા ચેહરા ઔર હાથ ખુલા રહના ઝરૂરી હૈ, મગર પર્દે કા, જો ઇસ્લામ મેં શરઈ હુક્મ હૈ, વ ખતમ નહીં હોતા. એહરામ કી હાલત મેં ભી ઔરતોં કો વૈસે હી પર્દા કરના હૈ જૈસે બગૈર એહરામ મેં કરના હૈ.
- મક્કા ઔર મદીના શરીફ કે કયામ મેં એક કમરે મેં છઃ સે ૮ યા ઉસસે ભી ઝ્યાદા લોગોં કો રખા જાતા હૈ. અગર સારે લોગ ઉમ્રદરાઝ ઔર બુઝૂર્ગ હોં, તો ઈતની તકલીફ નહીં હોતી. અગર ઉનમેં જવાન ઔર કમ દીનદાર હોં, તો મસ્તૂરાત કા ઉનકે દરમિયાન બગૈર પર્દે કે સોના બહુત મા'યૂબ ઔર તકલીફદેહ કામ હૈ. કમરે મેં મકાન-માલિક કી તરફ સે પર્દે કા કોઈ ઇન્તેઝામ નહીં હોતા, પર્દે કે લિયે આપકો ઘર સે ખુદ પર્દા, રસ્સી ઔર કંબલ વગૈરા લે જાના હોગા ઔર મકાન-માલિક કી ઇઝાજત સે કમરે મેં કીલેં લગાકર પર્દા કરના હોગા. ઇસ લિયે હજ કે સફર પર જાતે વક્ત હી યે સામાન સાથ લેતે જાયેં. પર્દે કે કપડે ઔર રસ્સી વગૈરા આપકો વાપસી કે સફર પર લગૅજ કે ઉપર બાંધને કે ભી કામ આયેગેં.
- મીના મેં કરીબ ૭૦ મર્દો ઔર ઔરતોં કો એક હી ખૈમે મેં રહના પડતા હૈ. યહ ખૈમા ૪૦X૩૦ ફિટ કા હોતા હૈ. હુકૂમત ને ઇન ખૈમોં મેં કૂલર ઔર લાઇટ કા બહુત અચ્છા ઇન્તેઝામ કિયા હોતા હૈ. સાથ હી ખૈમે કે બીચ મેં પર્દે કા ઇન્તેજામ ભી હૈ, જો કે શુરૂ મેં લિપટા હુઆ હોતા હૈ.
- મક્કા મેં જો લોગ આપકે કમરે કે સાથી ઔર પડોસી હૈ, યહી લોગ મીના મેં આપકે ખૈમે મેં હોગેં. મક્કા કે કયામ કે વક્ત હી દીનદાર લોગોં કો પહચાન લિજીયે, ઔર હો સકે તો પેહલે હી સે તય કર લિજીયે. મીના પહુંચકર સબસે પેહલે પર્દે ઔર નમાઝ બાજમાઅત કા કામ કરના હૈ, ઔર પેહલે હી સે આઠ-દસ આદમી કા ઉન દોનોં કામોં કે લિયે હમ-ખયાલ હોના ઝરૂરી હૈ.

એક ફેમિલી કે મર્દ ઔર ઔરતોં કા સામાન ઔર ખાના-પીના એક સાથ હી હોતા હૈ, ઇસલિયે યે બાત અક્સર લોગોં કો બહુત ગિરાં ગુઝરતી હૈ ઔર વહ જલ્દી પર્દે કે લિયે રાઝી નહીં હોતે, મગર જબ આઠ-દસ મર્દ પર્દે કી હિમાયત કરેં, તો ઓર લોગ દબ જાતે હૈં, ક્યું કે પર્દા કરના શરીઅત કે હુક્મ પર અમલ ભી હૈ.

મીના પહુંચકર સારે લોગોં કો ઇક્ટ્ઠા કરી લિજીયે ઔર હિકમત ઔર મસ્લેહત સે લોગોં કો રાઝી કરકે ખૈમે કે દરમિયાન કા પર્દા ગિરાકર ઔરતેં એક તરફ ઔર મર્દ એક તરફ હો જાયેં.

- હજ કે મૌકે પર હરમ શરીફ મેં અક્સર તવાફ કે લિયે બહુત ભીડ હોતી હૈ, ખાસ કરકે રૂક્ને યમાની ઔર હજ્રે અસ્વદ કે દરમિયાન. ઇસી દૌરાન અક્સર લોગોં કે જિસ્મ એક-દૂસરે સે છૂતે રહતે હૈં. અગર પીછે સે લોગોં કા ઝ્યાદા દબાવ આયે, તો અપને આપકો સામનેવાલે સે દૂર રખના બડા મુશ્કિલ હોતા હૈ. ઇસ લિયે મુમ્કિન હો તો ઔરતોં કો કમ ભીડ કે અવ્કાત મેં તવાફ કરને કે લિયે કહેં — જૈસે સુબ્હ ૧૧ બજે, દોપહર ૨ બજે સે ૩ બજે ઔર રાત મેં ૧ બજે સે ૩ બજે વગૈરા. પેહલે મઝલે ઔર છત પર ભી ભીડ કમ હોતી હૈ. ઇસ લિયે અગર વહાં તવાફ કરેં ચો બેહતર હૈ. લેકિન પેહલે મઝલે ઔર છત પર દાયરા વસીઅ હોને કી વજહ સે તવાફ કી મશક્કત બહુત બઢ જાતી હૈ.
- ઔરતોં કે પીછે યા બગલ મેં મર્દો કી નમાઝ નહીં હોતી હૈ. ઇસ લિયે હરમ શરીફ મેં મૌજૂદ પુલિસ ઔરતોં કો પીછે કી સફોં કી તરફ ભેજતી રહતી હૈ. અગર આપ તવાફ કે લિયે ઔરતોં કો ઇસ લિયે અપને સાથ લે જાતે હૈં કે કહીં રાસ્તા ન ભૂલ જાયે, તો નમાઝ સે કુછ દેર પેહલે ઉન્હેં ઔરતોં કી નમાઝ કી જગહ ખુદ લે જાકર બૈઠા દેં, ઔર નમાઝ કે બાદ ફિર અપને સાથ લે લે, નહિં તો એક ઓરત કી વજહ સે કમ અઝ કમ તીન હાજીયોં કી નમાઝ ખરાબ હોગી - એક દાયે, દૂસરા બાયે ઔર તીસરા પીછે, ઔર ઉસકા ગુનાહ ઔર અઝાબ આપકો હોગા.
- હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, ''અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ કે જિસ બંદે કો મૈંને સેહત ઔર તુદુરસ્તી બક્ષી ઔર રોઝી મેં ફરાખી ઔર કુશાદગી દી ઔર ફિર પાંચ સાલ કી મુદ્દત ગુઝર જાયે ઔર મેરે પાસ ન આયે, તો ઐસ શખ્સ મહરૂમૂલ-કિસ્મત ઔર બદકિસ્મત હૈ.''

(તરગીબ બ-હવાલા ઇબ્ને હબ્બાન, ઝાદે-રાહ, ૫૮)

હુસૂલે-ઇલ્મ ફર્ઝ હૈ

રસૂલ (સલ્લ.) ને ઇર્શાદ ફરમાયા, ''દીન કા ઇલ્મ હાસિલ કરના હર મુસલમાન (મર્દ વ ઔરત) પર ફર્ઝ હૈ.''

(ઇબ્ને માજા, બ-રિવાયત હઝરત અનસ રદિ.)

હઝરત ઇમામ હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.) સે એક શખ્સ ને અર્ઝ કિયા, ''હુઝૂર ! મૈં કમઝોર ભી હું ઔર બુઝદિલ ભી.'' ફરમાયા, ''તુ ઐસા જિહાદ કિયા કર, જિસમેં કાંટા ભી ન લગે.'' ઉસને અર્ઝ કિયા, ''ઐસા કૌન સા જિહાદ હૈ, જિસમેં તકલીફ ન પહુંચે ?'' ફરમાયા, ''હજ કિયા કર.'' (તબરાની)

હાલતે એહ્‌રામ મેં મમ્નૂ કામ ઔર ઉનકા કફ્‌ફારા

અલ્લાહતઆલા કુર્આન-શરીફ મેં ઈર્શાદ ફરમાતા હૈ કે, "જો શખ્સ ઈન મહિનોં મેં હજ કી નિયત કર લે, તો હજ (કે દિનોં) મેં ન ઔરતોં સે ઈખ્તિલાત કરેં, ન કોઈ બૂરા કામ ઔર ન કિસી સે ઝઘડેં, ઔર જો નેક કામ તુમ કરોગે વહ અલ્લાહ કો માલૂમ હો જાયેગા." (સૂરઃ બકરહ, ૧૯૭)

- **ઐસે કામ, જો હરમશરીફ મેં ઔર એહરામ પહનકર નહીં કરને ચાહિયે, જિનાયત કહલાતે હૈ. (જિનાયત કી જમા જિનાયાત હૈ.) ઐસે કામ, જો એહરામ પહનકર નહીં કરને ચાહિયે, આઠ તરહકે હૈં -**

૧. મર્દ કો સિલા હુઆ કપડા પહનના ઔર પૈરોં કી ઉપર કી હડ્ડિ કો ઢાંકના.
૨. મર્દ કો સર ઔર ચેહરા, ઔર ઔરત કો ચેહરા ઢાંકના.
૩. ઉમરહ ઔર હજ કે કિસી ફર્ઝ યા વાજિબ અરકાન કો છોડ દેના.
૪. ખુશ્બૂ ઈસ્તેમાલ કરના.
૫. બાલ ઉખાડના યા કાટના, બાલોં સે જૂં દૂર કરના યા મારના.
૬. નાખૂન કાટના.
૭. અઝ્દવાઝી તાલ્લુકાત કાયમ કરના.
૮. ખુશ્કી કે જાનવર કા શિકાર કરના.

- **ઐસે કામ, જો હરમશરીફ યાની મક્કા-મુકર્રમા ઔર મદીના-મુનવ્વરા મેં નહીં કરને ચાહિયે, વહ નીચે લિખે ગયે હૈં -**

૧. લડાઈ-ઝઘડા કરના.
૨. ઘાસ યા દરખ્ત કાટના, કિસી દરખ્ત કી શાખેં યા કાંટે તોડના. (આપ હરમ કે હુદૂદ મેં ઘાસ કા એક તિનકા ભી નહીં તોડ સકતે.)
૩. શિકાર ખેલના, કિસી શિકાર કિયે જાનેવાલે જાનવર કો ડરાના યા અપની જગહ સે હટાના. (હરમ કે હુદૂદ મેં જંગલી જાનવરોં કો ભી અમાન હૈ.) ઈનકો મારના, તંગ કરના તો દૂરકી બાત હૈ, અગર વહ સાયે મેં ખડે હો તો ઉન્હેં હટાકર આપકા સાયે મેં જાના ભી હરામ હૈ.)
૪. ગિરી-પડી ચીઝોં કા ઉઠાના.

- **ઉપર બતાએ ગયે મમનૂ કામ કરને પર ચાર તરહ કા જુર્માના આયદ હોતા હૈ.**

૧. એક મુઠ્ઠી ગેહૂં કા સદકા કરના 'જિઝા' કહલતા હૈ.
૨. ફિતરા કે બરાબર સદકા, યાની પૌને દો કિલો ગેહૂં યા ઇતની રકમ કે સદકે કો 'સદકા' કહેંગે.
૩. એક છોટે જાનવર કી કુરબાની (બકરી, દુમ્બા, ભૈડ વગૈરહ) કો 'દમ' દેના કહતે હૈ.
૪. એક બડે જાનવર કી કુરબાની, યાની એક ગાય યા ઊંટ કી કુરબાની કો 'બિદના' કહતે હૈ.

મસલા : પૂરા એક ઊંટ યા ગાય કી કુરબાની સિર્ફ દો જગહ વાજિબ હોતી હૈ. એક જનાબત ઔર હૈઝ વ નિફાસ કી હાલત મેં તવાફ કરના; દૂસરે વકૂફે-અરફા કે બાદ ઔર તવાફે-ઝ્યારત સે પેહલે હમબિસ્તરી કરના. (મસાઈલે હજ જ ઉમરહ મઆ આદાબે-ઝ્યારત, પેજ નં. ૧૧૯ સે ૧૨૧, મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ, પેજ નં. ૨૨૪ ઔર ૨૨૫)
કુરબાની હુદૂદે હરમ મેં દેના લાઝમી હૈ ઔર ઉસકા ગોશ્ત ભી ખુદ નહીં ખા સકતે, ઇસે ગરીબોં મે સદકા કરના લાઝમી હૈ, યા સદકે કી કીમત કહીં ભી દી જા સકતી હૈ.

<u>મમનુ કામ ઔર ઉનકા કફ્ફારા :</u>

૧. કિસી મર્દ ને એહરામ કી હાલત મેં સિલા હુઆ કપડા પહના તો અગર એક ઘંટા યા ઉસસે કમ પહના તો 'જિઝા' દેના હોગા; અગર આધા દિન યા આધી રાત સે કમ પહના તો 'સદકા' દેના હોગા. અગર આધા દિન યા આ આધી રાત સે બરાબર યા ઝ્યાદા પેહના તો 'દમ' વાજિબ હોગા.
૨. એહરામ કી હાલતમેં કિસી વજહ સે અગર એક ઘંટે સે કમ વક્ફા તક સિર ઢંકા રહા તો 'જિઝા' દેના વાજિબ હૈ. અગર ૧૨ ઘંટે સે કમ વક્ત તક સિર ઢંકા રહા તો 'સદકા' કરના વાજિબ હૈ. અગર ૧૨ ઘંટે સે જ્યાદા ઢંકા રહા તો 'દમ' દેના વાજિબ હૈ.
૩. એહરામ કી હાલત મેં ગલે મેં ફૂલોં કા હાર ડાલના મકરૂહ હૈ. ખુશ્બૂદાર ફૂલ સૂંઘના ભી મના હૈ. ખુશ્બૂદાર સાબુન કે એક બાર ઇસ્તેમાલ સે 'સદકા' ઔર બાર-બાર ઇસ્તેમાલ સે 'દમ' વાજિબ હો જાતા હૈ.
૪. બાલ નોંચને યા ખુજલાને વગૈરહ સે દાઢી યા સીર કે તીન બાલ તક ગિરેં તો હર બાલ કે બદલે 'જિઝા' દે. તીન સે ઝ્યાદા બાલોં પર 'સદકા' કરેં. અપને આપ ગિરનેવાલે બાલોં પર 'સદકા' નહીં હૈ.
૫. અગર એક હાથ યા પાંવ કે પાંચો નાખૂન એક હી વક્ત મેં કાટે તો એક 'દમ' વાજિબ હોગા અગર ચારોં હાથ ઔર પૈરોં કે સારે નાખૂન એક હી વક્ત મેં કાટે તો ભી એક હી 'દમ' વાજિબ હોગા. અગર ચારોં હાથ પૈરોં કે સારે નાખૂન અલગ-અલગ કાટે તો ઉતની બાર 'દમ' દેના હોગા. અગર કિસી હાથ-પૈર કે પાંચો નાખૂન એક સાથ નહીં કાટે, બલ્કી એક-એક યા દો-દો નાખૂન કાટે તો જિતને નાખૂન ઉતને 'સદકે' દેને હોંગે. (યાની જબ પાંચો નાખૂન એક સાથ કાટેં જાયે તો 'દમ' લાઝિમ હોગા, વરના 'સદકા'.) ટૂટે હુએ નાખૂન કો કાટને યા તોડને પર કોઈ સજા નહીં હૈ.
૬. અગર કિસી ને જંગલી યા મૈદાની જાનવર કા શિકાર કિયા યા શિકાર કરને મેં કિસી કી મદદ કી, તો ઇસી જાનવર કે મિસ્લ 'સદકા' કરના હોગા.
૭. અગર હાલતે એહરામ મેં શહવત કે સાથ મર્દ અપની બીવી કે સાથ બોસા-વ-કિનાર હોતા હૈ, તો ઐસી સૂરત મેં ઈન્ઝાલ હુવા હો યા ના હુવા હો, દોનોં સૂરતો મેં જુર્માને મેં એક દુમ્બા યા ગાય કી કુરબાની વાજિબ હો જાયેગી; ઔર અગર બીવી કો શહવત હો જાયે તો ઉસ પર ભી અલગ સે એક કુરબાની વાજિબ હો જાયેગી.
૮. અગર કિસી ને બીવી સે હમબિસ્તરી કી ઔર અગર યહ હમબિસ્તરી ૧૦ તારીખ કો બડે શૈતાન કો કંકરી મારને સે પેહલે કી થી, તો હમ્બલી, માલિકી ઔર શાફઈ કે મુતાબિક ઉસકા હજ નહીં હોગા. ઉસે હજ કે બાકી અરકાન પૂરે કરને હોંગે. અગલે સાલ દોબારા હજ કરના હોગા ઔર ઊંટ યા ગાય કા 'દમ' દેના હોગા.
અગર હમબિસ્તરી ૧૦ તારીખ કો બડે શૈતાન કો કંકરી મારને કે બાદ કી, તો ઉસકા હજ હો જાયેગા, મગર બડે જાનવર કી કુરબાની દેની હોગી.

<u>(બાકી પેજ નં. ૭૬ પર)</u>

ઔરતોં કા એહ્‌રામ

ઔરતેં ભી હજ કે તમામ અફઆલ મર્દોં કી તરહ કરેં, લેકિન કુછ ઉમૂર મેં ઉનકે લિયે મર્દોં સે અલગ હુકમ હૈ ઔર ચન્દ ઉમૂર ઔરતોં હી કે સાથ મખસૂસ હૈ. ઉનકી તફસીલ નીચે દિયે હુએ તરીકે સે હૈ –

૧. ઔરતોં કે લિયે કિસી ભી સફર કે લિયે મેહરમ કા સાથ હોના ઝરૂરી હૈ. હજ ઔર ઉમરહ કા સફર બગૈર મેહરમ કે કરના નાજાયઝ હૈ ઔર ગુનાહ હૈ.

૨. અગર કિસી ઔરત પર હજ ફર્ઝ હૈ, મગર કિસી મેહરમ કા સાથ નહીં તો ઉસકો ચાહિયે કે મેહરમ મિલને તક હજ મુલ્તવી કર દેં. ઇસ મજબૂરી કી વજહ સે હજ મેં જો તાખીર હોગી, ઉસકા કોઈ ગુનાહ ન હોગા ઔર અગર ઉસી હાલત મેં મૌત આ ગઈ તો ઔરત કો મરતે વક્ત હજ-એ-બદલ કે લિયે વસિયત કરના વાજિબ હૈ.

૩. ઇદ્દતવાલી ઔરતેં અય્યામે ઇદ્દત મેં મેહરમ હોને કે બાવજૂદ હરગિઝ હજ કે લિયે ના જાયેં, યે ઉનકે લિયે હરામ હૈ.

૪. મેહરમ વહ શખ્સ હૈ, જિસસે નિકાહ હંમેશા કે લિયે હરામ હૈ;. જૈસે બાપ, બેટા, ભાઈ, ભતીજા, ભાંજા, શૌહર કા બાપ વગૈરહ.

૫. બહનોઈ, ફૂફા, ખાલુ વગૈરહ મેહરમ નહીં હૈ. તન્હા ઇનકે સાથ હજ કરને પર ગુનાહ હોગા.

૬. અગર ઔરત માલદાર હો ઔર મેહરમ કા સાથ ભી હો, તો વહ શોહર કી ઇજાઝત કે બગૈર પેહલા હજ કર સકતી હૈ, ક્યું કે એક હજ ફર્ઝ હૈ. નફ્લ ઉમરહ ઔર હજ કે લિયે શૌહર કી ઇજાઝત ઝરૂરી હૈ.

<u>એહરામ કા બયાન :</u>

૧. ઔરતોં કા એહરામ ઉનકે રોઝમર્રહ કે કપડે હૈ. સિર્ફ ઇસ બાત કા ખયાલ રખેં કે યે કપડે બારીક, ચુસ્ત ઔર ઐસે ન હો જિસસે દૂસરોં કી તવજ્જો અપની તરફ ખીંચે. કપડે બિલ્કુલ સાદા ઔર સાફ-સુથરે હોને ચાહિયે.

૨. એહરામ કી હાલત મેં બાલ કાટના ઔર તોડના મના હૈ. ઓઢની અગર સર સે બાર-બાર સરકતી રહે, તો ઉસકે સરકને સે બાર-બાર સિર ઢાંકને સે હો સકતા હૈ કે બાલ ટૂટ જાયે, ઇસલીયે એહતિયાત કે લિયે સર પર એક રૂમાલ યા ટોપી બાંધ લી જાતી હૈ. યે સિર્ફ એહતિયાત કી તદબીર હૈ. સર પર બાંધા જાનેવાલા કપડા યા ટોપી કા એહરામ સે કોઈ વાસ્તા નહીં હૈ. યે ઔરતોં કા એહરામ નહીં હૈ. મર્દોં કે લિયે જૈસે એહરામ કે કપડે ઔર એહરામ કી ચાદરેં હૈ, ઇસ તરહ ઔરતોં કે લિયે એહરામ કા કોઈ મખ્સૂસ કપડા નહીં હૈ.

૩. એહરામ કી હાલત મેં ઔરતોં કો એહરામ ખુલા રખના હૈ. ઇસલીયે સર પર ટોપી યા રૂમાલ બાંધતે વક્ત ઇસ બાત કા ખયાલ રખેં કે માથા ઢંકા ના હો, વરના સદકા યા દમ દેના લાઝિમ હોગા.

૪. મર્દોં કી તરહ ઔરતોં કો પાંવ કે પંજે કે ઉપરી હિસ્સે કી હડ્ડી કો ખુલા રખના ઝરૂરી નહીં હૈ. ઔરતેં જુતિયાં પહન સકતી હૈ, જિસસે યે હડ્ડી છિપ જાયે.

૫. ગુસ્લ ઔર વુઝૂ કરતે વક્ત સર પર બાંધી હુઈ ટોપી યા રૂમાલ કા ખોલના ઝરૂરી હૈ. સર ખોલ કર અગર આપને સર કા મસહ ન કિયા, તો ન વુઝૂ હોગા, ન હી આપકી નમાઝ હોગી.

૬. ઉમરહ મેં સઈ કે બાદ ઔર હજ મેં કુર્બાની કે બાદ હલાલ હોને કે લિયે તમામ સર યા કમ-અઝ-કમ એક ચૌથાઈ સર કે બાલોં સે લમ્બાઈ મેં ઉંગલી કે પોર કે બરાબર ખુદ ભી અપને હાથ સે કાટ સકતી હૈ યા અપને જૈસી કિસી ઓર ખાતૂન હાજી સે, જિસને બાલ કાટને સે પેહલે કે સારે અરકાન અદા કર લિયે હોં, બાલ કટવા સકતી હૈ. ઔરતોં કા અપને શૌહર ઔર અપને સાથ આયે મહરમ મર્દ કો છોડ કર કિસી ગૈરમહરમ સે બાલ કટવાના જાઈઝ નહીં હૈ.

૭. એહરામ કી હાલત મેં કંઘી ન કરેં. અગર જાનબુઝકર કોઈ બાલ ટૂટ ગયા, તો 'જિઝા' દેના હોગા.

૮. બે ખુશ્બૂદાર તેલ જિસ્મ પર ઔર બાલોં મે લગાયા જા સકતા હૈ. બાલ ટૂટને કે ડર સે અગર ન લગાયા જાયે તો બેહતર હૈ.

૯. આંખો મેં ઐસા સુરમા લગાના બિલાકરાહિયત જાઇઝ હૈ, જિસમેં કોઈ ખુશ્બૂ ના હો ઔર અગર ઐસા સુરમા હૈ કે ઉસમેં ખુશ્બૂ નુમાયા ઔર વાઝેહ હો તો ઉસ સુરમે કો હાલતે એહરામ મેં લગાને સે સદકા વાજિબ હોગા. (અનવારે મનાસિક, પેજ ૨૨૮; મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ, પેજ ૧૧૫)

૧૦. હાલતે એહરામ મેં મહેંદી લગાના જાઇઝ જહીં. લિહાઝા અગર પૂરે સર પર યા પૂરી દાઢી પર મહેંદી લગાઈ હૈ યા ઔરત ને હથેલી યા સર મેં મહેંદી લગાઈ હૈ તો 'દમ' વાજિબ હોગા, ઇસલીયે કે મહેંદી પૂરે હિસ્સે પર લગાઈ હૈ. અગર કુછ હિસ્સે દાઢી પર યા હથેલી ઔર પૈર કે કુછ હિસ્સો પર લગાઈ હૈ તો 'સદકા' વાજિબ હો જાયેગા. (બદાએ કદીમ, પેજ ૧૬૨/૨; અલ-મબૂત ૧૨૪/૪, અલ-બહરૂર્રાઈક જદીદ ૪/૩, અલ-મસાલિક ફિલ મનાસિક ૪૭૬/૨; અનવારે મનાસિક ૨૩૨, ૨૧૧; મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ ૨૬)

૧૧. એહરામ કી હાલત મેં ઔરતેં ઝેવર પેહન સકતી હૈ, મગર ઝેવર ઐસા ન હો કે દૂસરોં કી તવજ્જો આપ કી તરફ હો જાયે.

<u>ઔરતોં કે લિયે મુમાનિઅત :</u>

૧. ઔરતેં તલ્બિયા, તકબીર યા ઔર કોઈ તસબીહ બુલંદ આવાઝ સે ન પઢેં. ઔરતોં કી આવાઝ કા ભી પર્દા હૈ.

૨. ઔરતેં ન રમલ કરેં, ન સફા મરવા કે દરમ્યાન તેઝ ચલે, ન દૌડ લગાયે.

૩. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને રાસ્તોં પર ચલતે વક્ત ઔરતોં કો રાસ્તે કે કિનારે ચલને કા હુક્મ દિયા થા. ઇસ હુક્મ કે બાદ સહાબાએ કિરામ (રદિ.) કી ઔરતેં રાસ્તે કે ઇતના કિનારે ચલતી થી કેઉનકે કપડે દીવારોં સે રગડ ખાતે થે. (અબૂ દાઉદ, બહતી)

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કી નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "મર્દોં કે લિયે સબસે બેહતરીન સફ પેહલી સફ હૈ ઔર સબસે બદતરીન સફ આખરી સફ હૈ, ઔર ઔરતોં કે લિયે સબસે બેહતરીન સફ સબ સે આખરી સફ હૈ ઔર સબસે બદતરીન સફ પેહલી સફ હૈ. (અબૂ દાઉદ)

૪. કોઈ અમલ યા ઇબાદત ઉસ વક્ત તક કામિલ નહીં હો સકતી, જબ તક નબી કરીમ (સલ્લ.) કે હુક્મ કે મુતાબિક ન હો. ઇસલીયે ઔરતેં મર્દોં કે દરમ્યાન ઘૂસકર તવાફ ઔર સઈ ન કરેં. નમાઝ ભી ઔરતોં કે નમાઝ કે મુકામ પર પઢેં. મર્દોં કે દરમ્યાન ન પઢે.

૫. અગર કોઈ ઔરત જમાઅત મેં મર્દોં કે દરમ્યાન ખડી હો જાયે, તો ઉસ ઔરત કે દાયે, બાયેં ઔર પીછે ખડે હોનેવાલે મર્દોં કી નમાઝ નહીં હોગી. ઉસકા ગુનાહ ઔરત પર ઔર ઉસકે સાથ ઝિમ્મેદાર મર્દ હોગા.

૬. હજ કે મૌકે પર હરમશરીફ મેં અકસર તવાફ કે લિયે બહુત ભીડ હોતી હૈ. ખાસકર રુક્ને-યમાની ઔર હજ્રે-અસ્વદ કે દરમ્યાન. ઈસી દૌરાન અસકર લોગોં કે જિસ્મ એક-દૂસરે કો છુતે રહતે હૈ. અગર પીછે સે લોગોં કા ઝ્યાદા દબાવ આયે તો અપને આપકો સામનેવાલે સે દૂર રખના બડા મુશ્કીલ હોતા હૈ.

ઈસલીયે અગર મુમ્કીન હો તો ઔરતોં કો કમ ભીડ કે અવકાત મેં તવાફ કરને કે લીયે કહેં; જૈસે સુબહ ૧૧ બજે, દોપહર ૨ બજે સે ૩ બજે ઔર રાત મેં ૧ સે ૩ બજે વગૈરહ. પેહલી મંજિલ ઔર છત પર ભી ભીડ કમ હતી હૈ. ઈસલીયે અગર વહાં તવાફ કરેં તો ભી બહેતર હૈ. લેકિન કી મશક્કત બહુત બઢ જાતી હૈ.

૭. એહરામ કી હાલત મેં ઔરતોં કા સિર્ફ ચેહરા ખુલા રખના હૈ. એહરામ મેં પર્દે કા હુક્મ મનસૂખ નહીં હૈ.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈ કે હમ ઔરતેં હજ મેં રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કે સાથ એહરામ કી હાલત મેં થી. એહરામ કી વજહ સે હમ ચેહરોં પર નકાબ નહીં ડાલતી થી. મગર જબ હમારે સામને સે મર્દ ગુઝરતે તો હમ અપની ચાદર સર કે ઉપર સે લટકા લેતી થી ઔર ઈસ તરહ પર્દા કર લેતી થી. ફિર જબ મર્દ આગે બઢ જાતે તો અપને ચેહરે ખોલ દેતી થી. (અબૂ દાઉદ, મઆરિફુલ હદીસ)

૮. પર્દા કરના અફઝલ યા સિર્ફ સવાબ કા કામ નહીં હૈ, બલ્કિ ઔરતોં પર વાજિબ હૈ, ક્યું કે પર્દે કા હુક્મ અલ્લાહત્આલાને વહી કે ઝરિયે કુર્આન-મજીદ કી આયત મેં નાઝિલ ફરમા દિયા હૈ ઔર ઈસ આયત કા મફહૂમ ઈસ તરહ હૈ —

"અય નબી (સલ્લ.) ! અપની બીવીયોં સે ઔર અપની શાહબઝાદીયોં સે ઔર મુસલમાનોં કી ઔરતોં સે કહ દો કે વહ અપને ઉપર અપની ચાદરેં લટકા લિયા કરેં." (સૂરઃ અહઝાબ, ૫૯)

ઈસલીયે અગર આપ અપને ઘર ઔર મહોલ્લોં મેં પર્દા ન કરતી હો, તો ભી હજ કે સફર સે પહલે બુર્કા યા બડી ચાદર ઝરૂર લે લેં ઔર હરમશરીફ મેં ઈસકા ઈસ્તેમાલ ઝરૂર કરેં, વરના હરમશરીફ મેં એક ગુનાહ ૭૦ યા ૧૦૦ ગુનાહ કે બરાબર હોતા હૈ.

નાપાકી કી હાલત મેં ઈબાદત :

એહરામ કી હાલત મેં હાયેઝા ઔરતેં નમાઝ ઔર તિલાવતે-કુર્આન કો છોડકર દિગર ઈબાદત કર સકતી હૈ. ઉનકે લિયે ઝિક્ર ઔર દુરૂદ વ વઝાઈફ પઢના જાઈઝ હૈ. મુસ્તહબ યે હૈ કે હર નમાઝ કે વક્ત પાક-સાફ હોકર વુઝૂ કરકે મુસલ્લે પર બૈઠ કર જિતની દેર નમાઝ અદા કરને મેં હોતી હૈ, ઉતની દેર ઝિક્ર વ દુઆએં પઢતી રહે, તા કે ઈબાદત કી આદત બાકી રહે.

રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, હાયેઝા ઔરત અગર નમાઝ કે વક્ત સત્તર બાર ઈસ્તગફાર પઢ લેં તો ઉસકે લિયે હજાર બરકતેં લિખી જાતી હૈ ઔર સત્તર ગુનાહ મુઆફ હો જાતે હૈં ઔર ઉસકા દર્જા બઢતા હૈ, ઔર ઉસકો ઈસ્તગફાર કે હર હુરૂફ કે બદલે નૂર મિલતા હૈ ઔર બદન કી રગ કે એવઝ મેં હજ ઔર ઉમરહ લિખા જાતા હૈ. (મજાલિસુલ અબરાર બસીર)

—•—

હૈઝ ઔર નિફ઼ાસ કે મસાઈલ

સફ઼ર કે પહલે હૈઝ કા આના :

અગર કિસી કો મક્કા-શરીફ કે સફર સે પેહલે હી હૈઝ શુરૂ હો જાયે તો ઐસી હાલત મેં વહ નાપાકી હી મેં ગૈરઝરૂરી બાલ સાફ કરકે, નાખૂન તરાશકર, ગુસ્લ કરકે એહરામ કે કપડે પહન લે ઔર મીકાત પહુંચકર ઉમરહ કી નિયત ભી કરલે. મગર મક્કા-શરીફ પહુંચકર તવાફ ઔર સઈ ન કરે. પાક હોને તક ઈંતેઝાર કરે ઔર પાકી કે બાદ તવાફ ઔર સઈ કર લે. ઈસ નાપાકી કી મુદ્દત મેં વહ એહરામ કી હાલત મેં હી રહેગી ઔર એહરામ કી સારી પાબંદિયાં ઉસકે ઉપર આઈદ રહેગી.

એહરામ પહનને કે બાદ હૈઝ આના :

અગર કિસી કો એહરામ પહનને ઔર નિયત કરને કે બાદ મગર તવાફ ઔર સઈ સે પહલે હૈઝ આ જાયે, તો વહ પાક હોને પક ઈંતેઝાર કરે ઔર પાકી કે બાદ તવાફ વ સઈ કરકે ઉમરહ પૂરા કર લેં ઔર એહરામ ઉતાર દેં. ઈન નાપાકી કે દિનોં મે એહરામ કી પાબંદિયાં આઈદ રહેગી.

તવાફ઼ કે બાદ હૈજ આના :

અગર જન્સી કે હૈઝ કે દિન કરીબ હો, તો જબ તક ખૂન ન આ જાયે મુતાફ મેં તવાફ કરના જાઈઝ હૈ. અગર તવાફ પૂરા કરને કે બાદ હૈઝ આ જાયે તો નાપાકી હી મેં સઈ કરકે બાલ તરાશ કે ઉમરહ પૂરા કરે. સઈ કે લિયે પાકી શર્ત નહીં હૈ, ઔર અગર તવાફ કરતે-કરતે હૈઝ આ જાયે તો ફૌરન હરમ સે બાહર ચલી જાયે ઔર પાકી કે બાદ તવાફ ઔર સઈ કરકે ઉમરહ પૂરા કર લે. જબ તક ઉમરહ પૂરા ન હોગા એહરામ કી પાબંદિયાં આઈદ રહેંગી.

હજ સે પહલે યા હજ કે દૌરાન હૈઝ આના :

અગર કિસી કો ૮ ઝિલહજ્જ સે પેહલે હૈઝ શુરૂ હો જાયે તો ઉમરહ હી કી તરહ બાલ સાફ કરકે નાખૂન તરાશકર ગુસલ કરકે એહરામ કી નિયત કર લે ઔર તવાફે-ઝ્યારત કો છોડકર સારે હજ કે અરકાન અદા કર લે. ઈસી તરહ હજ કે દૌરાન ભી હૈઝ આ જાયે તો નમાઝ, કુર્આન કી તિલાવત ઔર તવાફે-ઝ્યારત કો છોડકર સારે અરકાન અદા કરે. તવાફે-ઝ્યારત લિયે પાક હોને તક ઈંતેઝાર કર લે, ચાહે ૧૨ ઝિલહજ્જ ગુઝર જાયે. પાકી હાસિલ કરને કે બાદ તવાફે-ઝ્યારત કરે. ઈસી તરહ આપકા હજ હો જાયેગા. મગર તવાફે-ઝ્યારત તક એહરામ કી પાબંદિયાં આઈદ રહેગી. તાખીર કી વજહ સે 'દમ' લાઝિમ નહીં હોગા.

ઉમરહ ઔર હજ દોનોં કે પહલે હૈઝ આના :

કિસી ઔરત ને તમત્તો કી નિયત સે એહરામ બાંધા ઔર મક્કા-મુઅઝ્ઝમા પહુંચને સે પેહલે યા મક્કા-મુઅઝ્ઝમા પહુંચને કે બાદ ઉમરહ કા તવાફ કરને સે પેહલે હી ઉસ કો હૈઝ યા નિફાસ હો ગયા ઔર ખૂન જારી રહા, યહાં તક કે ૮ ઝિલહજ્જ યાની કીના જાને કા દિન આ ગયા તો ઐસી ઔરત ઉમરહ તર્ક કરકે ઔર મમ્નૂઆતે-એહરામ (ખુશ્બૂ લગાના, નાખૂન કાટના વગૈરહ) મેં સે કોઈ કામ કરકે સર કે બાલ ખોલકર ઉસમેં તેલ ડાલકર કંઘી કર ઉમરહ કા એહરામ ખોલ દે ઔર ફિર ગુસ્લ કરકે "હજ કા એહરામ" બાંધકર તલ્બિયા પઢ લે ઔર મીના ચલી જાયે ઔર હજ કે તમામ અફઆલ અદા કરતી રહે ઔર હૈઝ બંધ હોને કે બાદ પાકી કા ગુસ્લ કરકે તવાફે-ઝ્યારત ઔર સઈ કરે. અબ ઉસ ઔરત કા હજ "હજ્જે-ઈફરાદ" શુમાર હોગા.

હજ સે ફરાગત કે બાદ ઇસ છોડે હુએ ઉમરહ કી કઝા કી નિયત સે એક ઉમરહ કર લે ઔર કુરબાની યાની દમ દે, વહ દમ જો સાબિક ઉમરહ છોડને કી વજહ સે વાજિબ હુઆ થા.

ઐસી ઔરત પર "હજ્જે તમત્તો" કે શુક્રાને કા 'દમ' વાજિબ નહીં હૈ. ઇસલીયે કે ઉસકા હજ, હજ્જે-ઇફરાદ હુઆ હૈ ઔર હજ્જે-ઇફરાદ કરનેવાલે પર કુરબાની નહીં હૈ. (ખૈરુલ ફતાવા ૨૩૩/૪, ઐની શરહ બુખારી, ૧૨૩/૧૦; મિશ્કાત, ૩૦૪-૩૦૬/૫)

નોંટ : ઔરત કો અપની આદત કે મુતાબિક ઇસ બાત કી ઉમ્મીદ ન હો કે વહ પાક હોકર અય્યામે હજ સે પેહલે ઉમરહ અદા કર સકેગી, ઉસકે લિયે બેહતર યહી હૈ કે વહ હજ્જે-ઇફરાદ કા એહરામ બાંધે, તા કે ઉમરહ છોડને કી વજહ સે જો 'દમ' વાજિબ હોતા હૈ, વહ લાઝિમ ન હો.

નાપાકી કી હાલત તવાફે-ઝ્યારત :

૨૪ સે ૨૭ ઓક્ટોબર ૧૯૯૭ હજ હાઉસ, મુંબઈમેં મુન્અકિદ હોનેવાલી ૧૦ વેં ફિકહી સેમિનાર મેં હજ વ ઉમરહ સે મુતાલ્લિક જો અહમ તજાવીઝ ઔર ફૈસલે સામને આયે થે, ઉનમેં સે એક તજવીઝ નં. ૧૦ હસ્બેઝેલ કરાર પાઈ થી.

(અલિફ) તજવીઝ નં. ૧૦ :

અગર તવાફે-ઝ્યારત સે પેહલે કિસી ઔરત કો હૈઝ કા ખૂન આ જાયે ઔર ઉસકે પેહલે સે તયશુદા પ્રોગ્રામ મેં ઇતની ગુંજાઈશ નહીં હૈ કે વહ હૈઝ સે પાક હોકર તવાફે-ઝ્યારત કર સકે તો ઉસકે લિયે પેહલે તો ઝરૂરી હૈ કે હર મુમ્કીન કોશિશ કે ઝરીયે (પાક હોકર તવાફે-ઝ્યારત કર સકે ઇતને વક્ત કે લિયે અપના સફર મોઅખ્ખર કરવા લે) અગર યહ મુમ્કિન ન હો તો હાલતે હૈઝ હી મેં તવાફે-ઝ્યારત કર લે ઔર એક બડે જાનવર કી કુર્બાની દમ-એ-જનાબત કી નિયત સે કરે. ઇસ તરહ કરને સે ઉસકા તવાફે-ઝ્યારત અદા હો જાયેગા ઔર તમામ પાબંદી સે મુકમ્મલ હો જાયેગી.

બગૈર તવાફે-ઝ્યારત કે ઘર વાપસી :

તવાફે-ઝ્યારત હજ કે તીન ફરાઈઝમેં સે એક ફર્ઝ હૈ. અગર કોઈ કિસી વજહ સે તવાફે-ઝ્યારત નહીં કરેગા તો ઉસકા હજ પૂરા ન હોગા, ન વહ અપને શરીકે હયાત સે અઝ્દવાજી તાલ્લુકાત કામય કર સકતા હૈ. દોનોં એક-દૂસરે કે લિયે ઉસ વક્ત તક હરામ હોંગે, જબ તક તવાફે-ઝ્યારત ન કરલેં. ઇસલીયે અગર કોઈ ૧૨ ઝિલહજ્જ કે ગુરૂબે આફતાબ તક ન કર સકા તો તવાફે-ઝ્યારત મેં દેરી કરને કી વજહ સે સિર્ફ દમ દેના હોગા, મગર ઇસકે બાદ વહ સારી ઉમ્ર મેં કભી ભી કર સકતા હૈ.

તવાફે વિદા સે પહલે હૈજ આના :

અગર કોઈ ઔરત હજ કે સારે અરકાન પૂરે કર ચૂકી હો ઔર મક્કા શરીફ સે રવાનગી સે પેહલે હૈઝ આ ગયા તો ઐસી હાલત મેં વહ તવાફે-વિદા ન કરે ઔર બગૈર તવાફે-વિદા કિયે અપને સફર પર રવાના હો જાયે. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે હદીસ મરવી હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને હાયેઝા ઔરત કો રૂખ્શદ દી હૈ કે અગર ઉસને તવાફે-ઝ્યારત કર લિયા હો, તો તવાફે-વિદા કિયે બગૈર હી સફર પર રવાના હો જાયે."

(અહમદ, હદીસ નં. ૩૫૦૫)

બીમારી કા ખૂન :

ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા હૈઝ કી મુદ્દત દસ દિન ઔર કુછ બચ્ચે કી પૈદાઈશ કે બાદ નિફાસ કી મુદ્દત ચાલીસ દિન હૈ. ઇસસે ઝ્યાદા મુદ્દત કે બાદ ભી અગર ખૂન આયે તો વહ ઇસ્તેહાઝા યાનિ હૈઝ કી પૂરાની બીમારી મેં શુમાર હોગા.

ઇસ તરહ કિસી ઔરત કો હંમેશા યહ આમ તૌર પર સિર્ફ તીન યા પાંચ દિન હી હૈઝ કા ખૂન આતા હો ઔર હરમશરીફ મેં ઇતને દિનોં તક ખૂન આ જાયે તો ઝ્યાદા દિન કા ખૂન ભી હૈઝ કે બદલે બીમારી મેં શુમાર હોગા.

ઇસી તરહ અગર કિસી ઔરત કો તીન દિન સે કમ દિન ખૂન આયે, તો ભી બીમારી મેં શુમાર હોગા.

અગર ઐસી બુઢી ઔરત જિસકા હૈઝ બંદ હો ચૂકા હો, ઉન્હે ખૂન આયે તો ભી બિમારી મેં શુમાર હોગા.

અગર કિસી હામેલા ઔરત કો ખૂન આ જાએ તો વો ભી બીમારી કે ખૂન મેં શુમાર હોગા.

ઇન ખૂન કી પહચાન યહ હૈ કે ઇનમેં હૈઝ કે ખૂન કી તરહ બદબૂ નહીં હોતી હૈ.

ઇસ્તેહાઝા કા ખૂન યા બીમારી કે ખૂન કી મિસાલ નકસીર; (નાક સે ખૂન આના) જૈસી હૈ, જો કભી ભી કિસી કો ભી આ સકતા હૈ. ઇસ ખૂન સે ઔરતોં કા ન રોઝા યા નમાઝ છોડને સે, ન તવાફ સે મહરૂમ હોના હૈ. ઐસી ઔરતોં કો શરીઅત મે મા'ઝૂર માના ગયા હૈ.

યહ ઔરતેં નમાઝ કે પાંચો વક્ત તાજા વુઝૂ કરેં (ગુસ્લ લાઝમી નહીં હૈ). હૈઝ કે દિનો મેં વહ જિસ તરહ પૈડ (સેનીટરી નેપ્કીન) કા ઇસ્તેમાલ કરતી થી, ઉસી તરહ સાફ પૈડ કા ઇસ્તેમાલ કરકે તાઝા વુઝૂ સે હરમ શરીફ મેં તવાફ ઔર નમાઝ અદા કર સકતી હૈ.

ક્યા હમ ભી મુસલમાન હૈ

હઝરત હસન બસરી (રહ.) જલીલ વ કદ્ર તાબઈ ગુઝરે હૈં, જિન્હોને બડે-બડે સહાબા (રદિ.) કી ઝ્યારત કી. આપ (રહ.) ઐસે ઝમાને મેં થે જબ કે કદમ-કદમ પર મુહદેસીન, અઈમ્મા, ઉલમા ઔર સુલહા મૌજૂદ થે.

એક દિન કિસી ને સવાલ કિયા; હઝરત સહાબા એ કિરામ કૈસે થે ? ફરમાયા કે અગર તુમ ઇન્હે દેખતે તો કહતે કે યે તો દિવાને હૈ, ઔર અગર વો તુમ્હે દેખતે તો કહતે કે ઇન કો ઇસ્લામ સે દૂર કા ભી વાસ્તા નહીં !

અંદાઝા કિજીયે કે હસન બસરી (રહ.) ઉસ ઝમાને મેં યે બાત કહ રહે હૈ કે અભી સહાબા એ કિરામ (રદિ.) કી ઝ્યારત કરનેવાલે લોગ લાતાદાદ મૌજૂદ થે. આજ હમારે અફઆલ, આમાલ ઔર કિરદાર કો દેખતે તો ના જાને ક્યા કેહતે ?

ઉમ્ર ભર કા કફ્ફારા

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) સે સુના હૈ કે જિસ ને હજ કિયા ઔર કોઈ બેહયાઈ કા કામ નહીં કિયા ઔર ફિસ્ક વ ફુજૂર સે બચા રહા, તો વહ ગુનાહોં સે ઇસ તરહ પાક હો જાયેગા, જૈસે આજ પૈદા હુઆ હૈ. (બુખારી, મુસ્લિમ)

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કી રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, એક ઉમરહ સે દૂસરે ઉમરહ તક બીચ કે તમામ ગુનાહોં કા કફ્ફારા હૈ ઔર હજ્જે-મબરૂર કી જઝા જન્નત હૈ. (બુખારી, મુસ્લિમ)

હરમ ઔર મીકાત કા બયાન

- નબી કરીમ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે, ''અરબોં સે મહોબ્બત કરો, ક્યું કે મેં અરબી હું. કુર્આન અરબી મેં હૈ ઔર જન્નત કી ઝબાન અરબી હૈ. (બયહકી, હાકિમ) ઈસ લીયે હમ સાઉદી અરબ કા દિલ સે એહતરામ કરતે હૈં.
- ઈસ કાબિલે એહતરામ મુલ્ક મેં એક વસીઅ ઈલાકે મેં અલ્લાહત્આલા ને મુકદ્દસ કરાર દિયા હૈ. સિર્ફ સમજને કે લિયે ઈસ વસીઅ ઈલાકે કો હમ મુકદ્દસ ઝિલા કા નામ દેતે હૈ.
- ઈસ મુકદ્દસ ઝિલે કે મર્કઝ મેં એક ઈન્તેહાઈ મુકદ્દસ શહર હૈ. ઈસ મુકદ્દસ શહર કા નામ મક્કા-મુકર્રમા હૈ. ઈસ શહર કી હુદૂદ ભી અલ્લાહત્આલા ને મુતય્યન કર દી હૈ. ઈસકી એક મશહૂર હદ કો 'તન્ઈમ' કહતે હૈ.
- અલ્લાહત્આલા કે હુકમ સે ઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ)ને ઈસ મુકદ્દસ ઝિલે ઔર મુકદ્દસ શહર કે હુદૂદ કી નિશાનદહી હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કો કી થી. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)ને ઈન મુકામાત પર બુર્જ યા સુતૂન કી શકલ મેં નિશાની ખડી કર દી થી.
- હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કે બાદ હર ઝમાને કે હુકમરાં ઉન નિશાનીયોં કી દેખભાલ ઔર મરમ્મત કરતે રહે ઔર યે મીકાત કહલાતે હૈ ઔર વો આજ તક કરતે હૈં.
- મુકદ્દસ ઝિલા ઔર મુકદ્દસ શહર કે વહ હુદૂદ કી નિશાનદહી હઝરત જિબ્રઈલ (અ.સ.) ને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કો કી થી, મીકાત કહલાતા હૈ. મુકદ્દસ ઝિલા ઔર મુકદ્દસ શહર કે મીકાત અલગ-અલગ હૈ.
- મુકદ્દસ ઝિલા કી સરહદ (મીકાત) કે કુછ મશહુર મુકામાત ઈસ તરહ સે હૈ : ઝુલ્હલિફા (બીરઅલી), ઝાતુલ-ઈરાક, કરાનુલમુનાઝિલ, યલમલમ, જિદ્દાહ, ઝોહફા. મુકદ્દસ શહર મક્કા-મુકર્રમા કી સરહદ (મીકાત) કે કુછ મશહૂર મુકામાત ઈસ તરહ હૈ : તન્ઈમ, ઝઅરાના, વાદીએ-મુહલ્લા, મુઝદલ્ફા, ઈઝાતુલ્લૈન, હુદૈબિયા.
- મક્કા-મુકર્રમા કે રહનેવાલોં કો અહલે-હરમ મક્કી કહતે હૈં. મક્કા-મુકર્રમા કે હુદૂદ કે બાહર મગર મુકદ્દસ ઝિલા કે હુદૂદ કે અંદર કી ઝમીન કો 'હિલ' કહતે હૈ ઔર યહાં કે રહનેવાલોં કો 'અહલે હિલ' કહતે હૈં. મુકદ્દસ ઝિલા સે બાહર રહનેવાલોં કો ''આફાકી' કહતે હૈં.
- પેહલે ઝમાને મેં યહ ઉસૂલ થા કે જબ કોઈ કિસી નયે મુલ્ક મેં તિજારત કે લિયે જાતા, તો પેહલે ઉસ મુલ્ક કે બાદશાહ કે દરબાર મેં હાઝરી દેતા યા તોહફા પૈશ કરકે ઈજાઝત તલબ કરતા ઔર ઈજાઝત મિલને પર મુલ્ક મેં ઘૂમ-ફિર સકતા, તિજારતા કરતા ઔર મુનાફા કમાતા. હર શખ્સ કે લિયે હર મુલ્ક કી સરહદેં મુફ્ત મેં ખુલી ન થીં, બલ્કી કુછ ઉસૂલ થે ઔર મૌઝું ઉસૂલ થે.
- ઐસે હી ઉસૂલ મુકદ્દસ શહેર મક્કા-મુકર્રમા કે લિયે ભી થે. કોઈ ભી શખ્સ કિસી ભી ઝરૂરત સે, ચાહે વહ ઈબાદત કી ગર્ઝ સે હો યા તિજારત કી ગર્ઝ સે હો, દનદનાતે હુએ ઈસ શહર મેં દાખિલ નહીં હો સકતા હૈ. ઉસે કુછ ઉસૂલ કી પાબંદી કરની હી હોગી. વહ નીચે દિયે ગયે હૈ.

૧) મુકદ્દસ ઝિલા કી સરહદ (મીકાત) મેં દાખિલ હોને સે પેહલે એહરામ પહને.

૨) તલ્બિયા પઢતે હુએ સારે જહાં કે ખાલિક વ માલિક કે ઘર પર હાઝરી દેં.

૩) ફિર મૌકે કે મુતાબિક હજ યા ઉમરહ કરેં.

૪) ઈન સબસે ફારિગ હોકર વહ ફિર દૂસરે કામ કર સકતા હૈ.

૫) મુકદ્દસ શહેર મક્કા મેં અગર કિસી આફાકી કો સિર્ફ તિજારત કે લિયે જાના હૈ ઔર ઈબાદત કા ઈરાદા ન હો તબ ભી ઈન ઉસૂલોં કી પાબંદી કરના લાઝમી હૈ.

૬) અહલે હિલ ઔર અહલે હરમ કે લિયે તિજારત કી ગર્ઝ યા સિર્ફ તવાફ કી ગર્ઝ સે મુકદ્દસ શહર ઔર મુકદ્દસ ઝિલા કે દરમ્યાન બગૈર એહરામ કી પાબંદી કે આને ઔર જાને કી ઈજાઝત હૈ. મુકદ્દસ ઝિલા સે બાહર જાને કે બાદ ઉન્હેં એહરામ પહનકર હરમશરીફ કી હુદૂદ મેં દાખિલ હોના હૈ.

- અહલે હિલ ઔર અહલે હરમ કો અગર ઉમરહ કરના હૈ, તો ઈન મુકદ્દસ શહર કી સરહદ પર પહુંચકર પેહલે એહરામ પહનના હૈ, ફિર તલ્બિયા પઢતે હુએ સારી કાયનાત કે ખાલિક વ માલિક કે દરબાર મેં હાઝરી દેકર ઉમરહ કે અરકાન અદા કરના હૈ. તનૂઈમ ઈન મુકામાત મેં સે એક હૈ.
- એહલે હરમ ઔર અહલે હિલ કો અગર હજ કરના હૈ તો ઉન્હેં ઘર હી મેં સે એહરામ પહનના હૈ.

  મુકદ્દસ ઝિલા સે બાહર રેહનેવાલે યાની આફાકી જબ મુકદ્દસ શહર મક્કા પહુંચકર ઉમરહ યા હજ કર લેતે હૈં ઔર મક્કા-મુકર્રમા મેં હી કયામ કરતે હૈં, તો વહ ભી અહલે હરમ કી તરહ હૈ, યાનિ અગર ઉન્હેં ઉમરહ કરના હૈ તો ઝિલા કે સરહદ પર (મીકાત) પર એહરામ બાંધને કી ઝરૂરત નહીં હૈ. વે અહલે હરમ કી તરહ મુકદ્દસ શહર કી સરહદ પર જાકર એહરામ બાંધ સકતે હૈં. ઈસલીયે હાજી હઝરાત મક્કા કે કયામ મેં સિર્ફ તન્ઈમ તક જાકર એહરામ બાંધતે હૈ. મગર યહી હઝરાત અગર મુકદ્દસ ઝિલા સે નીકલેંગેપ યાની મીકાત સે બાહર ચલે ગયે, તો ફિર ઉમરહ કરને કે લિયે મુકદ્દસ ઝિલા કી સરહદ યા મીકાત સે હી એહરામ બાંધના હોગા. ઈસલીયે મક્કા સે મદીના જાને કે બાદ અગર વાપસ આકર ફિર ઉમરહ કરના હો, તો ઝુલ્હલિફા, જો કે મદીના કી તરફ સે મુકદ્દસ ઝિલા કી સરહદ હૈ યા મીકાત હૈ વહાં સે એહરામ બાંધના ઝરૂરી હૈ.
- અગર કોઈ મદીના સે આતે વક્ત ઝુલ્હલિફા કે બજાયે તન્ઈમ આકર એહરામ બાંધકર ઉમરહ કરેગા, તો મુકદ્દસ ઝિલા મેં બગૈર એહરામ કે દાખિલ હોને કે ઝુર્મ મેં 'દમ' લાઝિમ હોગા.
- આપકા વતન યા રિહાઈશ મુકદ્દસ ઝિલા કી સરહદ યા મીકાત કે જિસ સિમ્ત હૈ, મક્કા-મુકર્રમા મેં ઉમરહ યા હજ કી નિયત સે આતે વક્ત ઉસ સિમ્ત કી મીકાત સે એહરામ બાંધના ઝરૂરી હૈ. આપ ગોલ ચક્કર લગાકર હરમ સે બિલ્કુલ કરીબ આકર એહરામ નહીં બાંધ સકતે, ક્યું કે અલ્લાહત્આલા અપને બંદો કો એહરામ કી હાલત મેં તલ્બિયા પઢતા દેખના પસંદ કરતા હૈ. આપ જિતના ઝ્યાદા વક્ત એહરામ પહનકર તલ્બિયા પઢતે હુએ સફર કરેં, ઉતના ઝ્યાદા વક્ત અલ્લાહ ત્આલાકી પસંદીદા હાલત મેં હોંગે.
- આપ મીકાત સે ગુઝરેં યા ઉસકી સીધ સે ગુઝરેં, મીકાત પર યા ઉસસે પેહલે આપ કો એહરામ પહનના ઝરૂરી હૈ. વરના, યા તો ફિર મીકાત પર વાપસ જાકર એહરામ પહનના હોગા યા 'દમ' દેના લાઝિમ હોગા.
- હિન્દુસ્તાન કી તરફ મુકદ્દસ ઝિલા કી સરહદ મીકાત 'યલમલમ' કા પહાડ હૈ. અબ આપ યલમલમ કે પાસ યા ઈસ કી સીધ સે પૈદલ યા પાની કે જહાઝ યા હવાઈ જહાઝ સે ગુઝરેં, ઈસ કે પેહલે આપકો એહરામ પહનના લાઝમી હૈ. હવાઈ જહાઝ યા પાની કા જહાઝ ચક્કર કાટકર દૂસરી તરફ સે જિદ્દાહ પહુંચ જાયેગા ઔર આપ જિદ્દાહ સે એહરામ પહનકર હુદૂદે હરમ મેં દાખિલ હો, તબ ગુનાહગાર હોંગે ઔર આપકો 'દમ' દેના હોગા. **(બાકી પેજ નં. ૩૫ પર)**

કુર્બાની મેં ધોકા

- હજ એક અઝીમ ઇબાદત હૈ. બહુત સારે લોગ ખિદમતે-ખલ્ક કે જઝબે સે પાની પિલાતે હૈ ઔર ખાના ખિલાતે હૈ. મીના ઔર અરફાત મેં ઇસ્તેમાલ હોનેવાલી ચીઝેં હાજીયોં કો મુફ્ત બાંટતે હૈં.

  ઐસા હી એક તબકા આપકો અપની ખિદમત ૧૦ ઝિલહજ્જ કે દિન કુર્બાની મેં મદદ કે લિયે પૈશ કરેગા. યહ આપ સે કહેંગે કે હર સાલ હમ સૌ યા દોસૌ યા ઇસસે ભી ઝ્યાદા હાજીયોં કે લિયે કુર્બાની કરાતે હૈં. અગર આપ ચાહેં તો આપકે લિયે ભી કુર્બાની કરકે આપ પર અહેસાન કર સકતે હૈં. ઐસા હી આપ કે બિલ્ડીંગ કે ઝિમ્મેદાર ભી કહેંગે. ખબરદાર રહિયે, યહ સફેદપોશ મદદગાર નહીં, ધોકેબાજ હૈ.

- હર હાજી મક્કા મેં નયા હોતા હૈ. ૧૦ ઝિલહજ્જ કે દિન બહુત ઝ્યાદા કામ હોતા હૈ. લંબી દૂરી તય કરકે મઝ્હબખાના જાકર કુર્બાની કરને કા હૌસલા નહીં હોતા હૈ. એહરામ ઉતારને કી જલ્દી હોતી હૈ, ઇસલીયે હર હાજી શોર્ટકટ ઇખ્તિયાર કરના ચાહતા હૈ ઔર દલાલોં કો રૂપયા દેકર બરીઉઝ્ઝિમ્મા હોના ચાહતા હૈ. મગર યે બહુત બડી ગલતી હૈ.

- હમને ઔર હમારે કઈ સાથીયોં ને હજ સે તીન દિન પેહલે કઅકઈ મઝ્બહખાના જાકર જાનવર બેચનેવાલોં સે જાનવરોં કી કીમત, દલાલોં કે ઝરિયે કુર્બાની, મઝ્બહખાનોં મેં કુર્બાનીકા તરીકા, કુર્બાની કે ગોશ્તકા મસ્રફ વગૈરહ કે બારે મેં ગહરાઈ સે તહકીકાત કી, જિસસે પતા ચલા કે :

૧. હર દલાલ કા જાનવર બેચનેવાલે સે એક કારોબારી સંબંધ હોતા હૈ. અગર વો હાજીયોં સે ૩૦૦ યા ૩૨૫ રીયાલ વસૂલ કરેગા તો ઐસે જાનવર ખરીદેગા, જિનકી કીમત સિર્ફ ૨૭૦ સે ૨૮૦ રીયાલ તક હોગી.

૨. વહ જાનવર બેચનેવાલે સે ભી કમિશન વસૂલ કરેગા.

૩. અગર સૌ કુર્બાની કે લિયે રૂપયા વસૂલ કિયા હૈ તો સિર્ફ ૭૦ યા ૮૦ જાનવરોં કી કુર્બાની કરાએગા.

૪. કુર્બાની કરતે વક્ત કિસી ભી હાજી કા નામ નહીં લિયા જાતા હૈ.

હમલોગ તહકીક કર હી રહે થે કે ઉસ વક્ત તક હર હાજી કિસી ન કિસી દલાલ કો રૂપયા દે ચૂકા થા. હમમેં સે કઈ હાજીયોં ને દલાલોં સે રૂપયા વાપસ લે લિયા ઔર જો ન લે સકે ઉન્હોંને અપને દિલ કે ઇત્મિનાન કે લિયે ફિરસે કુર્બાની કી.

- મક્કા-મુકર્રમા મેં તીન અઝ્બહખાને હૈ - એક મીના ઔર મુઝદલ્ફા કે બીચ મેં હૈ ઔર મીના સે બહુત નઝદીક હૈ, જહાં આપ પૈદલ જા સકતે હૈ; દૂસરા કઅકઈ હૈ, ઔર તીસરા સબસે બડા અલ-મૈસમ હૈ. કઅકઈ મઝ્બહખાના મક્કા-મુકર્રમા શહર સે ૫ કિ.મી. દૂર હૈ. યહાં જાને કે લિયે આપકો હરમ મેં મિસ્ફિલા ઇલાકે સે ટેક્સી મિલેગી. અગર આપ શેયર-ટેક્સી સે સફર કરેં તો ૨ સે ૫ રીયાલ કિરાયા હોગા ઔર અગર એકેલે સફર કરેં તો ૨૦ રીયાલ ભી કિરાયા હો સકતા હૈ.

  મૈસમ મઝ્બહખાના બહુત બડા હૈ ઔર યહાં સે હી સારી દુનિયા મેં કુર્બાની કા ગોશ્ત ગરીબ મુલ્કોં મેં ભેજા જાતા હૈ. યહ મઝ્બહખાના મીના ઔર મુઝદલ્ફા કે દરમિયાન હૈ. યહ ફૈસલ પુલ ઔર અબ્દુલ અઝીઝ પુલ કે દરમિયાન મેં વાકેઅ હૈ. અગર આપ અરફાત કી તરફ રૂખ કરેં તો યહ મીના કે બાંઈ તરફ પહાડી કે પીછે હૈ. ફૈસલ પુલ સે યહ ૩ કિ.મી. કી દરી પર હૈ ઔર અબ્દુલ અઝીઝ પુલ સે દૂરી ૨ કિ.મી. હૈ ઔર વહાં પહુંચને કે લિયે સુરંગ સે હોકર ગુઝરના હોગા. મૈસમ ઔર કઅકઈ મેં કુર્બાની કા અચ્છા ઇંતેઝામ હૈ, જહાં બકરે, દુંબે, ગાય ઔર ઊંટ વગૈરહ આપ અપની ઇસ્તેતાઅત કે મુતાબિક ખરીદ સકતે હૈ. જાનવર ખરીદકર આપ ઉન્હેં મઝ્બહખાને મેં જમા કર દિજીયે. વે બકરે કી કુર્બાની કા ૩૦ રીયાલ, ગાય કા ૧૫૦ રીયાલ ઔર ઊંટ કા ૨૫૦ રીયાલ લેંગે. કુર્બાની હુકૂમત કે આદમી હી કરતે હૈં, મગર આપ ગૈલરી મેં ખડે રહકર દેખ સકતે હૈ. જાનવર જમા કરને પર આપ કો એક કુપન મિલેગા, જિસે દિખાકર અગર આપ ચાહેં તો જાનવર કા પૂરા ગોશ્ત ઘર લે જા સકતે હૈ ઔર નહીં તો હુકૂમત ઉસે ગરીબ મુલ્કોં મેં ભેજ દેગી.

- મીના મઝ્બહખાને મેં ભી ઊંટ ઓર ગાય, બૈલ કી કુર્બાની કા ઐસા હી ઇંતેઝામ હૈ. દૂસરા આસાન તરીકા બૈંક મેં રૂપયા જમા કરના હૈ. યે ભી સહી તરીકા હૈ. બૈંક મેં રૂપયા જમા કરને મેં કોઈ હર્ઝ નહીં. ક્યું કે કુર્બાની કી ઝિમ્મેદારી હુકૂમત લેતી હૈ ઔર હુકૂમત દિલો-જાન સે હાજીયોં કી ખિદમત કરને મેં કોઈ કસર નહીં છોડતી.

- અગર લોગોં કી ભીડ, વક્ત કી કમી, ખો જાને કા ડર, કમઝોરી વગૈરા સે આપ ખુદ કુર્બાની નહીં કર સકતે, તો બૈંક કે ઝરિયે કુપન લેકર કુર્બાની કર દિજીયે, વરના કુર્બાનગાહ જાકર કુર્બાની કિજીયે, જો ઝ્યાદા બેહતર હૈ. મગર હર હાલ મેં દલાલોં સે હોશિયાર રહીયે. અગર આપ હજ સે પેહલે મઝ્બહખાના જાકર કુર્બાની કે જાનવરોં કે બારે મેં અચ્છી તરહ માલૂમાત હાસિલ કર ચૂકે હૈં, તો હી હજ કે દૌરાન ખુદ કુર્બાની કિજીયે, વરના મદરસા સૌલતિયા યા બૈંક કે ઝરિયે કુર્બાની કિજીયે, ક્યું કે નયે લોગોં કો હજ કે શદીદ ભીડવાલે દિનોં મે ખુદ કુર્બાની કરને મેં કઈ બાર બહુત મુશ્કિલાત પૈશ આતી હૈ.

  મક્કા-શરીફ મેં હરમ સે બાહર મદરસા સૌલતિયા હૈ, જો બરસોં સે હાજીયોં કી ખિદમત કરતા ચલા આ રહા હૈ ઔર એક ઝિમ્મેદાર ઔર દીનદાર ઇદારા હૈ. મદરસા સૌલતિયા બાબે ફહદ કે કરીબ હારતુલ બાબ ઇલાકે મેં બચ્ચિયોં કે કબ્રસ્તાન કે કરીબ હૈ. અગર આપ મદરસા સૌલતિયા કે ઝરિયે કુર્બાની કરેં તબ ભી સહીહ હૈ. વહ આપકે બતાએ હુએ વક્ત પર હી કુર્બાની કરેંગે, યા ફિર ઉનસે પૂછ લેં કે વહ આપકી કુર્બાની કિસ દિન ઔર કિસ વક્ત કરેંગે. ફિર ઉસકે બાદ સર મુંડવાએં, ઔર ઇસ તરહ આપકે અરકાન સહી તરતીબ સે અદા હો જાયેંગે.

  હાજી કે લિયે દો કુર્બાનીયાં હૈ : એક હજકી કુર્બાની ઔર દૂસરી ઈદુઝ્-ઝુહા કી કુર્બાની. હજ કી કુર્બાની મુતમ્આ ઔર કારિન પર હુદૂદે હરમ મેં વાજિબ ઔર મુફરિદ પર મુસ્તહબ હૈ, જબ કે ઈદુઝ્-ઝુહા કી કુર્બાની વાજિબ નહીં હૈ ઔર અગર મુસાફિર નહીં હૈ તો વાજિબ હૈ. યહ કુર્બાની વહ હુદૂદે-હરમ મેં ભી કર સકતા હૈ ઔર અપને વતન મેં ભી. ઇસલીયે અગર કિસી કો કુર્બાની અપને વતન મેં કરના હો, તો પેહલે હી સે અપને ઘરવાલોં કો કુર્બાની કી હિદાયત દેકર રખેં.

- કિસી ગલતી પર અગર 'દમ' લાઝિમ હો ગયા હો તો વહ કુર્બાની ભી હુદૂદે હરમ મેં દેના લાઝિમ હૈ, ઔર ઉસકા ગોશ્ત આપ ખુદ ઇસ્તેમાલ નહીં કર સકતે.

- બકરી, મેંઢા, દુમ્બા વગૈરા પર સિર્ફ એક હી કુર્બાની હોગી. ઊંટ, બૈલ વગૈરા પર સાત કુર્બાની કે હિસ્સે હો સકતે હૈં.

(બાકી પેજ નં. ૩૫ પર)

તારીખે મક્કા-મુકર્રમા ઔર કાબાશરીફ

- હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) રાવી હૈ કે, આસમાન વ ઝમીન કી પૈદાઈશ કે ઝમાને મેં પાની કી સતહ સે સબસે અવ્વલ કાબા કા મુકામ નમુદાર હુવા, ફિર ઈસ કે બાદ ઝમીન ઈસ કે નીચે સે ફૈલાઈ ગઈ. (મામૂરેફત કાબા, પેજ-૫)
- અલ્લાહત્આલા ફરમાતેં હૈં - લોગોં કે લિયે ઈબાદત કી ગરઝ સે બનાયા જાનેવાલા પેહલા ઘર મક્કા મેં હૈ, જો તમામ દુનિયા કે લિયે બરકત વ હિદાયતવાલા હૈ. (સૂરઃ આલે ઈમરાન, ૯૬)
- કાબાશરીફ કી તા'મીર ૧૨ મરતબા હુઈ. ઈસમેં પાંચ બહુત મશહૂર હૈં – (૧) ફરીશ્તોં ને પેહલી બાર તા'મીર કિયા. (૨) હઝરત આદમ અલૈ.ને દૂસરી બાર તા'મીર કિયા. (૩) હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈ.ને તીસરી બાર તા'મીર કિયા. (૪) હુઝૂર સલ્લ. જબ ૨૫ સાલકે થે, તબ કુરૈશ ને મરમ્મત કિયા. (૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદિ. ૬૫ હિ. મેં નયે સિરે સે તા'મીર કિયા.
- હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)કે ઝમાને તક હતીમ ખાનાએ-કાબા કા હિસ્સા થાય. કુરૈશ ને જબ કાબાશરીફ કી ફિરસે મરમ્મત કી, તો હલાલ ઔર પાક દૌલત કી કમી કી વજહ સે ખાનાએ-કાબા કો પહેલી શક્લ મેં ના બના સકે ઔર હતીમ કા હિસ્સા ખાનાએ-કાબા સે અલગ કર સકે.
- હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.)ને જબ ખાનાએ-કાબા કી મરમ્મત કી, તો હતીમ ભી ખાનાએ-કાબા મેં શામિલ કરી લિયા ઔર પેહલે કી તરહ ખાનાએ-કાબા મેં દો દરવાઝે કર દિયે. એક મશ્રૂરિક કી તરફ ઓર એક મગરિબ કી તરફ. જબ હિજ્જાજ મક્કા-મુકર્રમા કા ગવર્નર બના, તો ઉસને હઝરત ઝુબૈર (રદિ.)કો શહીદ કરી દિયા ઔર ખલીફા અબ્દુલ મલીક બિન મરવાન કી ઈજાઝત સે હતીમ કો ફિરસે ખાનાએ-કાબા કે બાહર કર દિયા ઔર મગરિબી દરવાઝા ભી બંદ કરી દિયા. ખલીફા કો જબ હઝરત આઈશા (રદિ.) કી હદીસ પહુંતી તો બહુત પછતાયા. મગર ઉસને ખાનાએ-કાબા કો ઈસી તરહ રહને દિયા ઔર આજ તક ખાનાએ-કાબા ઉસી હાલત મેં હૈ.
- કુર્આન-શરીફ મેં મક્કા-મુકર્રમા કે પાંચ નામ હૈ :
  મક્કા, બક્કા, અલ-બલદુલ-અમીન, ઉમ્મુલ કુરા, કરયા.
- દૂસરી મઝહબી કિતાબોં મેં ભી ખાનાએ-કાબા કા ઝિક્ર હૈ. હિંદુઓ કી કિતાબોં મેં ખાનાએ-કાબા કે નિમ્ન-લિખીત નામ હૈ :
  <u>ઈલાસ્પદ</u> – ઈલા યાનિ અલ્લાહ ઔર સપદ યાનિ મકામ (અલ્લાહ કા મકામ.)
  <u>નાભા-પૃથ્વિયા</u> – નાભ યાનિ નાફ, પૃથ્વિયા યાનિ પૃથ્વી યા ઝમીન (નાફે ઝમીન).
  <u>નાભી કમલ</u> – નાભિ યાનિ નાફ, કમલ યાનિ કમલ કા ફૂલ (ઉનકે મુતાબિક ખાનાએ-કાબા કી ઝમીન પેહલે કમલ કે ફૂલ કી તરહ પાની સે ઉપર આઈ ઔર ફિર ચારોં તરફ ફૈલ ગઈ ઔર ઈસ કમલ કા દરમ્યાની હિસ્સા ખાનાએ-કાબા હૈ.)
  <u>આદિ પુષ્કર તીર્થ</u> – આદિ પુષ્કર યાનિ બેહદ મુકદ્દસ, તીર્થ યાનિ મુકદ્દસ મુકામ (યા બેહદ મુકદ્દસ મુકામ).
  <u>મુક્તેશ્વર</u> – મક્ત યાનિ મક્કા, મક્કા-મુકર્રમા; ઈશ્વર યાનિ પરમેશ્વર યા ખુદા (મક્તેશ્વર યાનિ ખુદા કા મક્કા).
  ઔર ભી કઈ નામ હે, જૈસે દારુનકાબા, અલાયાસ્પદ વગૈરા.
- બાઈબલ મેં મક્કા-મુકર્રમા કા ઝિક્ર 'બક્કા' સે હૈ, ઔર ખાનાએ-કાબા કો અલ્લાહ કા ઘર બયાન કિયા ગયા હૈ. (પાસલ્મ્સ, ૮૪:૪:૬)
- અલ્લાહત્આલા ને કાબાશરીફ કે ઈતરાફ એક બડે ઈલાકે કો હરમ કરાર દિયા હૈ. હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને ઈસ ઈલાકે કી નિશાનીદહી હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કો કી થી. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)ને હરમ કી સરહદ પર નિશાની કે તૌર પર બુર્જ બના દિયે થે. હર દૌર મેં ઈસકી મરમ્મત હોતી રહી ઔર આજ તક બાકી હૈ. ઈસમેં સે એક તનૂઅીમ હૈ, જહાંસે ઉમરે કે લિયે હાજી એહરામ બાંધતે હૈ. ઈસ ઈલાકે મેં હર જાનદાર કો અમાન હૈ. અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ, "જો શખ્સ ઈસ હરમ મેં દાખિલ હો જાયે વહ અમનવાલા હો જાતા હૈ." (સૂરઃ આલે ઈમરાન, ૯૮) ઈસ ઈલાકે મેં અગર કોઈ કત્લ કરકે ભી દાખિલ હો જાયે તો ન ઈસે હરમ મેં કત્લ કિયા જાયેગા, ન ગિરફતાર; જબ તક વહ હરમ સે બાહર ન આ જાયે. હાં, અગર વહ હરમ મેં જુર્મ કરે તો સજા મિલેગી, ક્યું કે ઈસને હરમ કી બેહુરમતી કી હૈ.
- હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈરશાદ હૈ કે મસ્જિદે-હરામ કી એક નમાઝ એક લાખ નમાઝોં સે ભી બઢકર હૈ. (મુસ્નદે અહમદ)
  યાની એક વક્ત કી નમાઝ ૫૫ સાલ કી નમાઝોં સે ઝ્યાદા હૈ ઔર યહ એક લાખ ગુના ઝ્યાદા સવાબ કા મિલના સબ નેકીયોં કે લિયે હૈ. ઈસી તરહ મક્કા-મુકર્રમા મેં જિસ તરહ નેકિયાં બઢતી હૈ, ઉસી તરહ ગુનાહ ભી બઢતે હૈ.
- મુકામે ઈબ્રાહીમ વહ પત્થર હૈ, જિસે અલ્લાહત્આલા ને હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કે લિયે નરમ કર દિયા થા ઔર ઈસ પર ખડે હોકર વહ ખાનાએ-કાબા કી તા'મીર કરતે થે ઔર ઈસ પર હજરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.) કે કદમોં કે નિશાન હૈ. પેહલે યહ પત્થર ખાનાએ-કાબા સે બિલકુલ લગા હુઆ થા. અલ્લાહત્આલા ફરમાતેં હૈં કે તુમ મુકામે ઈબ્રાહીમ કો જાંનમાઝ બનાઓ. (બુખારી-૭૦૨)
  મુસલમાનોં કી તાદાદ ઝ્યાદા હોને કે બાદ મુકામે ઈબ્રાહીમ પર નમાઝ પઢનેવાલોં સે તવાફ કરનેવાલોં કો દુશ્વારી હોને લગી, તો હઝરત ઉમર (રદિ.)ને મુકામે ઈબ્રાહીમ કો ખાનાએ-કાબા સે તકરિબન ૧૪ મીટર દૂર કર દિયા ઔર આજ તક ઉસી જગહ હૈ. (ફતેહ અલ-બારી, શરહ હદીસ-૭૭૮૩)
  ખાનાએ-કાબા કા રક્બા તકરિબન ૧૯૦૦ સ્ક.ફીટ હૈ અગર હતીમ કો ભી શામિલ કર લિયા જાયે તો ૨૩૦૦ સ્ક.ફીટ હો જાયેગા. ખાનાએ-કાબા કી ઊંચાઈ ૪૬ ફીટ હૈ.
  ખાનાએ-કાબા કી છત કો તીન ઉમુદી સૂતુનો (કોલમ) કા સહારા હૈ. ખાનાએ-કાબા કે અંદરૂની હિસ્સે કી સજાવટ બિલ્કુલ મસ્જિદે-નબવી કે રિયાજુલ-જન્ના કી તરહ હૈ. અંદરૂની હિસ્સે કી સફાઈ કા વીડિયો આપ ઈન્ટરનેટ યુ-ટ્યુબ પર દેખ સકતે હૈ.
- ખાનાએ-કાબા પર પેહલી બાર ગિલાફ દૌરે-જાહિલિયત મેં તબઅ અસ્અદુલ હમૈરી ને ચમડે કા પહનાયા થા. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફત્હે મક્કા કે બાદ યમની કપડે કા ગિલાફ પહનાયા થા. નાસિર અબ્બાસીને પેહલી બાર કાલે રંગ કા ગિલાફ પહનાયા થા. તબસે અબ તક ગિલાફ કાલે રંગકા હી પહનાયા જાતા હૈ.
- હજરે અસ્વદ ઔર મકામે ઈબ્રાહીમ યહ દોનોં જન્નત કે દો ચમકદાર પત્થર થે, લેકિન અલ્લાહત્આલા ને ઉનકા નૂર ખત્મ દિયા. અગર અલ્લાહત્આલા ઉનકા નૂર ખત્મ ન ફરમાતે તો યહ ઝમીન વ આસમાન કે દરમિયાન યા મશરિક ઔર મગરીબ કે દરમિયાન પૂરી દુનિયા કો રોશન કર દેતે. (મુસ્નદ અહમદ-૨૧૩/૨)
- ઝમીન પર બહેતરીન પાની આબે-ઝમઝમ હૈ. યહ ખુરાક ભી હૈ ઔર બીમારી સે શીફા ભી. (મોઅજ્જા કબીર, તિબરાની, હદીસ-૧૧૧૬૮)
- હજ્રે-અસ્વદ ઔર કાબા કે દરવાઝે કે દરમિયાન કી જગહ કો 'મુલ્તઝમ' કેહતે હૈં. હઝરત મુજાહિદ ને ફરમાયા, જો ઈસ જગહ અલ્લાહ-સુબ્હાનહૂ તૂઆલા સે દુઆ કરેગા, અલ્લાહત્આલા ઝરૂર ઉસકી દુઆ કુબૂલ ફરમાએંગેં. (તારીખે મક્કા, અઝરકી, ૩૬૮/૨) હુઝૂર (સલ્લ.) યહાં દીવાર સે ઈસ તરહ ચીમટકર દુઆ માંગા કરતે થે, જૈસે બચ્ચા અપની માં સે ચીમટ જાતા હૈ ઔર યહાં ઈસ તરહ દુઆ માંગના સુન્નત હૈ. ●

મક્કા-મુકર્રમા કે તારીખી મુકામાત

મૌલિદે રસૂલ યાનિ હુઝૂર (સલ્લ.) કી જાએ-પૈદાઈશ : યહ વહ મુકામ હૈ, જહાં ૨૨ અપ્રૈલ હિ. ૫૭૧ કો નબી કરીમ (સલ્લ.) રહમતે આલમ બનકર દુનિયા મેં તશરીફ લાયે થે. અબ ઈસી મુકામ પર એક લાયબ્રેરી ઔર મદ્રસા હૈ. યહ મુકામ હરમશરીફ સે ૩ ફલાંગ કી દૂરી પર સફા-મરવા કી જાનિબ ટેક્સી સ્ટેન્ડ કે પાસ હૈ.

જન્નતુલ મુઅલ્લા : યહ મક્કા-મુકર્રમા કા કબ્રસ્તાન હૈ. યહાં પર ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરત ખદીજતુલ કુબરા (રદિ.), બહુત સારે સહાબા (રદિ.), તાબેઈન ઔર ઔલિયાએ-કિરામ (રહ.) મદફૂન હૈ. મસ્જિદે-જિન્ન કે કરીબ મીના જાનેવાલી સડક પર હૈ.

મસ્જિદે-અલ-યયા : યહ વહ જગહ હૈ, જહાં નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફત્હે-મક્કા કે મૌકે પર અપના ઝંડા નસબ ફરમાયા થા.

મસ્જિદે-જિન્ન : ઈસ જગહ નબી કરીમ (સલ્લ.)ને જિન્નાતોં સે બૈત લી થી.

જબલે-નૂર : યહ પહાડ મક્કા-મુકર્રમા સે મીના જાનેવાલે રાસ્તે પર તકરિબન ૩ મીલ કી દૂરી પર હૈ. ઈસકી ઊંચાઈ તકરિબન ૨૦૦૦ ફીટ હૈ. ઈસકી ચોટી પર ગારે-હિરા હૈ, જહાં પેહલી બાર નબી કરીમ (સલ્લ.) પર વહી નાઝિલ હુઈ થી.

જબલે સૌર : યહ પહાડ મક્કા-મુકર્રમા સે તકરિબન ૬ મીલ કી દૂરી પર હૈ. ઈસકી ચોટી પર ગારે-સૌર વાકેઅ હૈ, જિસમેં નબી કરીમ (સલ્લ.)ને હિજરત કે વક્ત હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કે સાથ તીન દિન કયામ ફરમાયા થાય. ઈન દોનોં પહાડોં પર કમઝોર, ઝઈફ ઔર બીમાર ન ચઢેં.

મસ્જિદે-આઈશા રદિ. : ઈસ મસ્જિદ કો મસ્જિદે-તન્ઈમ ભી કહતે હૈં. યહ હુદૂદે હરમ કે બાહર હૈ. મક્કા-મુકર્રમા મેં રહતે હુએ અગર કિસી કો ઉમરા કરના હો તો ઈસ મુકામ પર આકર ઉમરા કા એહરામ બાંધા જાતા હૈ.

હઝરત ખદીજા (રદિ.) કા ઘર : ઈસ મુકામ પર નબી કરીમ (સલ્લ.) ને મદીના-મુનવ્વરા હિજતર કરને તક કયામ ફરમાયા થા. હઝરત ઈબ્રાહીમ (રદિ.) કે ઈલાવા આપ (સલ્લ.) કી સારી ઔલાદેં ઈસ મુકામ પર પૈદા હુઈ. યહ મુકામ મરવા કી તરફ છપરા બાઝાર મેં દાખિલ હોતે હી દાંઈ જાનિબ ઝરગરોં કી પેહલી ગલી મેં હૈ. અબ યહાં દારુલ હુફ્ફાઝ કાયમ કર દિયા ગયા હૈ, જહાં બચ્ચે કુર્આન-પાક હિફ્ઝ કરે હૈં.

મસ્જિદે-ખૈફ, મસ્જિદે નમરા, મસ્જિદે શઅ્રૂલ હરામ, જબલે રહમત, જમ્રાત યહ વહ મુકામાત હૈં, જહાં આપકો હજ કે પાંચ ખાસ દિનો જાના હોગા. મગર લોગોં કે હુજૂમ કી વજહ સે આપ કિસી ભી મુકામ કો ઠીક સે નહીં દેખ પાયેંગે. ઈસ લિયે હજ સે પેહલે યા બાદ મેં ઈત્મિનાન સે ઈન મુકામાત પર ઝરૂર દેખેં.

કુછ મશહૂર નામોં કા તા'રૂફ :

કાબા યા બૈતુલ્લાહ : અલ્લાહત્આલા કા ઘર જિસ કા હજ ઔર તવાફ કિયા જાતા હૈ, ઉસકો કાબા યા બૈતુલ્લાહ કહતે હૈં, ઔર વહ મસ્જિદ, જિસ મેં બૈતુલ્લાહ વાકેઅ હૈ, ઉસે મસ્જિદે-હરામ કહતે હૈં.

રુકને યમાની : ખાનાએ કાબા કા જુનૂબ મગરિબી કોના હૈ. યમન કી સિમ્ત વાકેઅ હૈ.

રુકને ઈરાક : ખાનાએ કાબા કા ઈરાક કી સિમ્ત કા કોના હૈ.

રુકને શામી : ખાનાએ કાબા કા શામ કી સિમ્ત કા કોના હૈ.

હજ્રે અસ્વદ : દીવારે કાબા મેં રુકને યમાની કે બાદવાલે કોને મેં નસબ વહ પત્થર હૈ, જિસે બોસા દેકર યા જિસકી તરફ મુંહ કરકે દૂર સે હાથ ઉઠાકર તવાફ કા હર ચક્કર શુરૂ કિયા જાતા હૈ.

મુલ્તઝિમ : હજ્રે અસ્વદ ઔર બૈતુલ્લાહ કે દરવાઝે કે દરમિયાન કી દીવાર, જિસ પર લિપટકર દુઆ માંગના મસનૂન હૈ.

હતીમ : બૈતુલ્લાહ સે મુતસ્સિલ સુમાલી જાનિબ કા યહ હિસ્સા, જો ખાનાએ કાબા મેં શામિલ થા. યહ બૈતુલ્લાહ હી કા હિસ્સા હૈ, જો કુરૈશ કી તા'મીર કે વક્ત હલાલ કમાઈ કે કમ પડને કી વજહ સે બૈતુલ્લાહ સે બાહર છોડી દિયા ગયા થા.

મિઝાબે રહમત : ખાનાએ કાબા કી છત સે હતીમ કી તરફ બારિશ કે પાની કે ગિરને કી જગહ (પરનાલા), યહ વહ જગહ હૈ, જિસ પર ખડે હોકર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)ને બૈતુલ્લાહ કો તા'મીર કિયા થા.

તન્ઈમ : યહ એક મીકાત હૈ, જહાં સે મક્કા-મુકર્રમા મેં કયામ કે દૌરાન ઉમરા કે લિયે એહરામ બાંધતે હૈ.

મીકાત : ઉસ જગહ કો કહતે હૈ, જહા સે હુદૂદે હરમ સે બાહર રહનેવાલોં કે મક્કા-મુકર્રમા કે લિયે ઉમરા યા હજ કી નિયત સે આને કે લિયે એહરામ બાંધના ઝરૂરી હોતા હૈ.

ઝુલ્હલિફા : મદીના સે મક્કા કી તરફ તકરીબન ૧૦ કિ.મી. પર વાકેઅ હૈ, જો મદીનાવાલોં કી મીકાત હૈ.

ઝાતુલ-ઈરાક : મક્કા સે ઈરાક કી તરફ તકરીબન તીન રોઝ કી મુસાફરત પર હૈ, જો ઈરાક સે આનેવાલોં કે લિયે મીકાત હૈ.

યલમલમ : મક્કા સે જુનૂબ કી તરફ દો મંઝિલ પર એક પહાડ હૈ, યહ હિંદુસ્તાનીયોં ઔર પાકિસ્તાનીયોં કે લિયે મીકાત હૈ.

ઝોહફા : શામ કી તરફ મક્કા સે તીન મંઝિલ પર હે, જો શામિયોં કે લિયે મીકાત હૈ.

કુરનુલ-મનાઝિલ : નજ્દ કી તરફ સે આનેવાલોં કે લિયે મીકાત હૈ.

સફા : કાબા કે કરીબ જુનૂબ મેં એક પહાડી હૈ, જહાં સે સઈ શુરૂ કરતે હૈં. યહી વહ પહાડી હૈ, જહાં ખડે હોકર નબી કરીમ (સલ્લ.)ને સબસે પેહલે કુરૈશ કો ઈસ્લામ કી દાવત દી થી.

મરવા : કાબા કે સુમાલ મશ્રિકી ગોશે કે કરીબ એક પહાડી હૈ, જહાં સે સઈ ખત્મ કરતે હૈં.

મસા : સફા ઔર મરવા કે બીચ સઈ કરને કી જગહ.

મીલૈન અખ્દરૈન : ઈસ જગહ સે ખાનાએ કાબા કે પાસ લેટે હુએ નન્હે હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.) નઝર નહીં આતે થે, ઈસલિયે ઈસ જગહ સે હઝરત હાજરા (રદિ.) દૌડકર ગુઝરતી થી. ઈસ જગહ કી નિશાનદહી કે લિયે દો હરે રંગ કે સુતૂન ખડે કર દિયે ગયે હૈ. હઝરત હાજરા (રદિ.) કી સુન્નત અદા કરને કે લિયે મર્દ હાજીયોં કો યહાં દૌડકર ગુઝરના હૈ.

અરફાત : મીના સે તકરીબન ૬ કિ.મી. દૂર એક મૈદાન હૈ, જહાં કી મસ્જિદ મેં હજ કા ખુત્બા દિયા જાતા હૈ ઔર જહાં હજ કે દિન હાઝિર હોના ઝરૂરી હૈ. યહ ઝરૂરી નહીં કે સિર્ફ મસ્ઝીદ નમરા મેં હી હાઝિર હોં, બલ્કિ મૈદાને અરફાત મેં જહાં કહીં ભી હાઝિર હોં, જાયઝ હૈ. યાદ રહે કે અગર આપ અરફાત કે મૈદાન મેં હાઝિર નહીં હુએ, તો હજ ન હોગા.

જબલે રહમત : અરફાત મેં વહ પહાડ, જિસકે કરીબ નબી કરીમ (સલ્લ.)ને હજ્જતુલ-વિદા કા ખુત્બા દિયા થા. યહીં પર ઝમીન પર પેહલી બાર માં હવ્વા ઔર હઝરત આદમ (અલૈ.)કી મુલાકાત હુઈ થી.

હમત : યહ વહ વાદી હૈ, જહાં પર હઝરત ઈબ્રાહીમ (અલૈ.)ને હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.)કી કુરબાની દેને કી કોશિશ કી થી. યહાં પર હાજીયોં કો કમ-અઝ-કમ તીન દિન રહના વાજિબ હૈ. **(બાકી પેજ નં. ૩૫ પર)**

હજ ક્યા હૈ ?

હજ ક્યા હૈ ?

- ખાનાએ કાબા કી તરફ ખુદા કે હુક્મ કે મુતાબિક આના, તવાફ વ સઈ કરના ઔર અરફાત મેં ઠહરને ઔર રસૂલ કરીમ (સલ્લ.) કે સિખાએ હુએ તરીકે કે મુતાબિક અરકાન અદા કરને કો હજ કહતે હૈં.

  હજ હર મુસલમાન, બાલિગ, આકિલ, સમઝદાર ઔર હર માલદાર પર, ઝિંદગી મેં એક બાર ફર્ઝ હૈ.

- અલ્લાહત્આલા ફરમાતે હૈં –

  وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيْلًا

  વ-લિલ્લાહિ અલન્નાસિ હિજ્જુલ બઈતિ મનિસ્-તતાઅ ઇલયહિ સબીલા.

  તર્જુમા : લોગોં પર અલ્લાહ કા યહ હક્ક હૈ કે જો ઉસકે ઘર તક પહુંચને કી ઇસ્તેતાઅત રખતા હો, વહ ઉસકા હજ કરેં. (સૂરઃ આલે ઇમરાન, ૯૭)

- નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''અય લોગોં ! અલ્લાહત્આલા ને તુમ પર હજ ફર્ઝ કિયા હૈ, ઇસ લિયે હજ કરો'' (મુસ્લિમ, નિસાઈ)
- નબી કરીમ (સલ્લ.)કા ઇર્શાદ હૈ, ''જો હજ કા ઇરાદા રખતા હો, વહ જલ્દી કરે.'' (અહમદ, અબૂ દાઉદ)
- ઇમામ અહમદ (રહ.), ઇમામ અબૂ હનીફા (રહ.) ઔર ઇમામ માલિક (રહ.) ફરમાતે હૈં કે, ઇન્સાન માલી ઔર જિસ્માની તૌર સે હજ કરને કે કાબિલ જૈસે હી હોતા હૈ, ઉસ પર હજ ફૌરન વાજિબ હો જાતા હૈ. (ઇસમેં દેર નહીં કરની ચાહિયે.) લેકિન ઇમામ શાફઈ (રહ.) કા ખયાલ હૈ કે, કુછ વક્ફા દેર કી જા સકતી હૈ, લેકિન આખિર ઉમ્ર તક નહીં, બલ્કિ હંમેશા હજ કા ઇરાદા કિયે રહે, જબ તક પૂરા ન કર લેં (ઔર જિતની જલ્દી મુમ્કિન હો હજ કર લે), વરના ગુનાહગાર હોગા.

હજ કી ફઝીલત :

- જિસ શખ્સ ને હજ કિયા ઔર ઝિના ઔર ગુનાહ સે મહફૂઝ રહા, તો વહ તમામ ગુનાહોં સે પાક હોકર ઐસા લૌટા, જૈસે માં કે પેટ સે પૈદા હોને કે રોઝ પાક થા. (બુખારી, મુસ્લિમ)
- હઝરત અબૂ હુરૈરા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે, નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા હૈ કે ઉમરા, દૂસરે ઉમરા તક કે ગુનાહોં કા કફ્ફારા હૈ, જો ઇનકે દરમિયાન સરઝદ રહા ઔર હજે-મબરૂર કા સવાબ જન્નત હૈ. (બુખારી, મુસ્લિમ)

હજ ન કરને પર વઈદ :

- હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ તંદુરસ્ત હો, હજ કે અખ્રાજાત રખતા હો, ફિર ભી બગૈર હજ કિયે મર જાઅયે, તો કયામત કે દિન ઉસકી પૈશાની પર કાફિર લિખા હોગા. (દુર્રે મન્સૂર)
- હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે, રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે, જિસ શખ્સ કો કિસી ઝરૂરી હાજત યા ઝાલિમ બાદશાહ યા શદીદ મર્ઝ ને હજ સે નહીં રોકા ઔર ઉસને હજ નહીં કિયા ઔર મર ગયા, તો વહ ચાહે યહૂદી હોકર મરે યા નસરાની હોકર કરે. (દારમી)
- હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, બુનિયાદ પાંચ ચીઝોં પર હૈ - ૧. કલમા, ૨. નમાઝ, ૩. ઝકાત, ૪. રોઝા ઔર ૫. હજ; તો જો શખ્સ ઇનમેં સે કિસી રુક્ન કો તર્ક કરતા હૈ, તો વહ ઇસ્લામ કી ઇમારત કો ઢ્હાના ચાહતા હૈ. (બુખારીશરીફ)

ફલસફએ હજ :

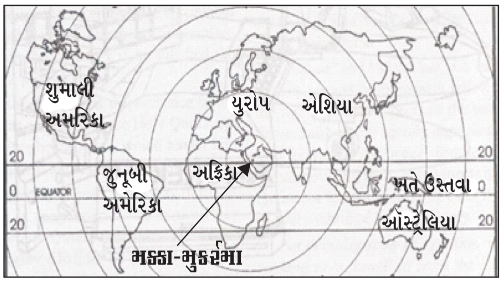
જિસ્મ મેં દિલ કી ઔર દૌરાને ખૂન કી ક્યા અહમિયત હૈ ?

દૌરાને ખૂન કે અમલ સે ખૂન, જિસે સફાઈ કી ઝરૂરત હૈ, દિલ તક પહુંચતા હૈ, ઔર વહાં સે સફાઈ કે લિયે ભેજા જાતા હૈ ઔર ફિર સાફ ખૂન તમામ જિસ્મ મેં વાપસ લૌટતા હૈ, તા કે તમામ જિસ્મ ભૂલફુલ તંદુરસ્ત રહે. જિસ્મ કે વહ હિસ્સે, જિસમેં ખૂન કા દૌરાન કમ હોતા હૈ, કમઝોર પડ જાતે હૈં ઔર જિસ્મ કા વહ હિસ્સા, જિસમેં ખૂન કા દૌરાન રૂક જાતા હૈ, સડ જાતા હૈ.

ઝમીન કા મર્કઝ કહા હૈ ?

- અગર હમ ઝમીન કા નક્શા દેખેં, તો જો ખુશ્કી કા ઇલાકા હૈ ઔર જહાં ઇન્સાન બસતે હૈં, વહ ખતે-ઉસ્તવા (Equator) કે ૪૦ ડિગ્રી જુનૂબ મેં હૈ ઔર ૮૦ ડિગ્રી શુમાલ કે દરમિયાન હૈ. યાનિ ખતે-ઉસ્તવા ખુશ્કી કે મર્કઝ સે નહીં ગુઝરતા, બલ્કિ ખુશ્કી કે મર્કઝ સે ગુઝરને કે લિયે હમેં ૨૦ ડિગ્રી શુમાલ કી તરફ બઢના પડેગા.
- ઇસી તરહ ઝીરો ડિગ્રી ખતે-તુલૂલ-બલદ ગ્રન-વિચ મુકામે ગુઝરતા હૈ, મગર યહ ભી ઇન્સાની આબાદી ઔર ખુશ્કી કે મર્કઝ સે નહીં ગુઝરતા, બલ્કિ ખુશ્કી કે મર્કઝ સે ગુઝરને કે લિયે હમેં ૨૦ ડિગ્રી મશ્રિક કી તરફ બઢના હોગા.
- ઝમીન કે આબાદીવાલે ઇલાકોં કા મર્કઝ અગર હમ .પર બતાયે ગયે તરીકે સે તલાશ કરેં, તો જિસ મુકામ પર હમ પહુંચેંગે, વહ શહર મક્કમ-મુકર્રમા હોગા, જિસે આપ ખુદ નક્શે મેં દેખ સકતે હૈં.

  (મક્કા શહર દુનિયા કે નક્શે મેં તુલૂલ-બલદ Longtitude 38.5 ડિગ્રી ઔર અરઝુલ-બલદ Latitude 21.5 ડિગ્રી પર હૈ.)

- યહ શહર ઝમીન કા મર્કઝ ઔર ઇસકે દિલ કી તરહ હૈ. અલ્લાહત્આલા ને કુર્આન-શરીફ મેં ફરમાયા હૈ –

  إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِيْ بِبَكَّةَ مُبٰرَكًا وَّهُدًى لِّلْعٰلَمِيْنَ

  ઇન્ના અવ્વલા બયતિં-વ્-વુઝિઅ લિન્નાસિ લલ્લઝી બિ-બક્કત મુબારકં-વ્-વ-હુદંલ્-લિલ્-આલમીન. (સૂરઃ આલે ઇમરાન, ૯૬)

  તર્જુમા : પહલા ઘર જો લોગોં કે ઇબાદત કરને કે લિયે મુકર્રર કિયા ગયા હૈ, વહી હૈ, જો મક્કા-મુકર્રમા મેં હૈ. બાબરકત ઔર જહાં કે લિયે મૌઅજિબ હિદાયત.

- તો યહ ઘર લોગોં કે લિયે હિદાયત કા ઝરિયા હૈ ઔર યહ બાત કયામત તક કે લિયે અટલ રહેગી ઔર મક્કા-મુકર્રમા સહી દીન કા હંમેશા સરચશ્મા રહેગા.

- જૈસે અલ્લાહત્આલા ને કુર્આન કી હિફાઝત ઝિમ્મેદારી ખુદ લી હૈ ઔર કયામત તક કોઈ ઈસમેં તબ્દીલી નહીં કર સકતા. ઈસી તરહ ખાનાએ કાબા કે ઉલમા ઔર ઉસકે ઝિમ્મેદારોં સે દુનિયા કો હંમેશા હિદાયત કા રાસ્તા મિલેગા. ઈસકી ઝિમ્મેદારી ભી અલ્લાહત્આલા ને ખુદ લી હૈ. ઈસ મુકદ્દસ ઘર કો અલ્લાહત્આલા કભી ગુમરાહી ફૈલાનેવાલે ઈમામ ઔર આલિમ કી સરપરસ્તી મેં નહીં દેગા, યા યહાં સે દુનિયા મેં કભી ગુમરાહી નહીં ફૈલેગી.

તૂફાને નૂહ ઔર ગુમરાહી :

- તૂફાને નૂહ એક આલમી સજા થી. ઈસમેં હઝરત નૂહ (અલૈ.) ઔર ઉનકે સાથીયોં કે ઈલાવા સારી દુનિયા હલાક હો ગઈ થી. બાદમેં સારી દુનિયા હઝરત નૂહ (અલૈ.) ઔર ઉનકે સાથીયોંસે હી આબાદ હુઈ. ઈસ લિયે દુનિયા કી હર કૌમ મેં ઈસ તૂફાને નૂહ કા ઝિક્ર મૌજૂદ હૈ, મગર અહમ બાત યહ હૈ કે હર કૌમ કે તૂફાને નૂહ કી તફસીલ મેં ઝમી-આસમાન કા ફર્ક હૈ.

  (ઈન્ટરનેટ પર Flood Legend કે ઉન્વાન સે આપ ખુદ તલાશ કરકે ઈસ મૌઝુ પર પઢ સકતેં હૈં.

  દુનિયા નયે સિરે સે હઝરત નૂહ (અલૈ.) ઔરૈ નકે સાથીયોં સે આબાદ હુઈ, તો સારી દુનિયા મેં જહાં ભી યે બસે, તૂફાન કા કિસ્સા એક જૈસા હોના ચાહિયે થા, મગર ઈસ લિયે નહીં હૈ કે હર દૌર મેં જબ ઈસ કિસ્સે કો કહને-સુનને મેં કુછ-કુછ ગલતિયાં હોને લગી, તો લ્સકી ઈસ્લાહ કરનેવાલા કોઈ ન થા. ખતા પર ખતા હોતી ચલી ગઈ, ઔર આખિર મેં સારા કિસ્સા અસલ સે બિલકુલ મુખ્તલિફ હો ગયા.

  જો તૂફાને નૂહ (અલૈ.) કે કિસ્સે કે સાથ હુઆ વહી તમામ મઝાહિબ કે નઝરિયા કે સાથ હુઆ. કિસી પયગંબર ને શિર્ક ઔર બૂતપરસ્તી કી તાલીમ નહીં દી થી, મગર જબ નઝરિયા મેં બિગાડ પૈદા હુઆ, તો લોગોં ને ઈસકી ઈસ્લાહ કી કોશિશ ન કી યા ઉન્હોને ઈસ નિઝામ પર અમલ નહીં કિયા, જિસસે ઈસ્લાહ હો.

- હજ દુનિયા કી દાઈમી હિદાયત ઔર ઈસ્લાહ કા ઝરિયા હૈ. ઈસ હજ કી ઈબાદત કે ઝરિયે દૌરાને-ખૂન કી તરહ સારી દુનિયા કે ઈન્સાનોં કો ઝમીન કે દિલ યાનિ મર્કઝ (મક્કા-મુકર્રમા) મેં જમા હોના હૈ ઔર અપની ઈસ્લાહ કે બાદ ફિર સારી દુનિયા મેં ફૈલ જાના હૈ. જબ તક લોગ મર્કઝ મેં આતે-જાતે રહેંગેં, ઉનકા મઝહબ ઔર નઝરિયાત બિલકુલ સહી રહેંગેં. ન કભી નમાઝ કા તરીકા બદલેગા, ન હી ર?જે કા, ન કભી ઝકાત કા, ન કભી હજ કા. ઈસ્લામ હંમેશા અપની અસલ શક્લ મેં બરકરાર રહેગા. મગર મર્કઝ સે રિશ્તા કમઝોર હો ગયા યા કટ ગયા, તો ફિર સડે હુએ જિસ્મ કી હાલત હોતી વહી ઉસ કૌમ કી હોગી.

  અલ્લાહત્આલા ને હર કૌમ કો ઈસ મર્કઝ પર જમા હોકર ઈબાદત કરને કી તલ્કીન કી હૈ, મગર ઉન્હોને નઝરઅંદાઝ કિયા ઔર ખુદ ગુમરાહ હો ગયે. મિસાલ કે તૌર પર, ચાર હજાર સાલ પુરાને ઋગ્વેદ મેં હૈ –

  ‘‘અય ઈબાદતગુઝારોં ઔર મુલ્ક મેં સમંદર કે કિનારે દારુનકાબા (ખાનાએ કાબા) હે, જિસે કભી ઈન્સાન ને નહીં બનાયા. ઈસમેં ઈબાદત કરો, તા કે અલ્લાહ કી રહમત સે જન્નત મેં દાખિલ હો સકો.’’ (ઋગ્વેદ, ૩-૧૫૫-૧૦)

દો હજાર સાલ પુરાને બાઈબલ મેં હૈ (Pslam, 84:1:12)

અય દુખા ! આપકા ઘર કિતના ખૂબસુરત હૈ !
મેરી રૂહ તડપતી હૈ તેરે ઘર કે દિદાર કે લિયે.
મેરા જિસ્મ, મેરા દિલ રોતા હૈ ઈસ હંમેશા ઝિંદા રહનેવાલે ખુદા કે લિયે.
અય અઝીમ ઔર સારી કાયનાત કે શહનશાહ !
વો ખુશનસીબ હૈ જિન્હેં તેરે ઘર કા દિદાર હુઆ.
વો તેરી ઈબાદત કસરત સે કરતેં હૈં.
વો ખુશનસીબ હૈં જિનકા તુઝ પર ભરોસા હૈં.
વો ખુશનસીબ હૈં જિસને તેરે ઘર પર હાઝિરી (હજ)કા ઈરાદા કિયા.
જબ વો વાદીએ-મક્કા (મક્કા-મુકર્રમા) સે ગુઝરતે હૈં,
તો ઈસ ચશ્મા (ઝમઝમ) કે પાસ ઠહરતે હૈં,
જિસે બરસાત કા પાની (તેરી રહમત) ભી ભર દેતા હૈ.
અય અલ્લાહ ! તેરે ઘર કા એક દિન દૂસરી જગહોં કે હજાર દિન કે બરાબર હૈ.
મેરે લિયે તેરે ઘર કા દરબાન બનના કિસી ગુનહગાર કે ઘર મેં રહને સે બેહતર હૈ.
અય અઝીમ માલિક ! વો ખુશનસીબ હૈ, જિનકા ઈમાન તુઝ પર હૈ.

(યે અલ્ફાઝ હઝરત દાઉદ અલૈ. કી દુઆ કે હૈં, જો ઉન્હોને ફલસ્તિન કી ફત્હ સે પેહલે અલ્લાહત્આલા સે માંગી થી.) ઈસસે યહ બાત સાબિત હોતી હૈ કે ઉસ ઝમાને મેં ભી લોગોં કો મક્કા-મુકર્રમા, ખાનાએ કાબા, ઝમઝમ ઔર હજ કે બારે મેં પૂરા ઈલ્મ થા.

- હરમૈન-શરીફૈન કે ઈમામોં ઔર આલિમોં કા મઝહબ ઔર અકીદા બિલકુલ સહી હૈ, ક્યું કે અલ્લાહત્આલા ને ઈન મુકદ્દસ મુકામાત કે હિદાયત કા ઝરિયા હોને કી ઝિમ્મેદારી લે રખી હૈ. (સૂરઃ આલે ઈમરાન, ૯૬) વો સારે મસ્લક ભી સહી હૈ, જો હરમૈન-શરીફૈન કે ઈમામ ઔર ઉલ્મા કો સહી સમઝતે હૈં ઔર ઈનકે પીછે નમાઝ પઢને મેં કોઈ કરાહત મહસૂસ નહીં કરતે ઔર વહ સારે મસ્લક ઔર જો લોગ હરમૈન-શરીફૈન કે ઈમામ ઔર ઉલમા કો ગલત કહતે હૈં, ઉનકે કહને કા મતલબ ઐસા હૈ કે કિસી ઝમાને મેં હરમ હિદાયત કા ઝરિયા હુઆ કરતા હથા, અબ નહીં રહા ઔર યહ ઈસલિયે હુઆ હૈ કે (નઊઝુબિલ્લાહ) અલ્લાહત્આલા ને ઈસકી હિફાઝત કી જો ઝિમ્મેદારી લે રખી થી, વહ પૂરી ન કર સકે. ઐસે નઝરિયાત રખના ગુનાહ હૈ.

કુર્આન-શરીફ મેં અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ –

وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا
كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

વમા લહુમ્ અલ્લા યુઅઝ્ઝિબહુમુલ્લાહુ વ-હુમ્ યસુદ્દૂન અનિલ્-મસ્જિદિલ્-હરામિ વ-મા કાનૂ અવલિયા-હ. ઈન્ અવલિયા-ઉહૂ ઈલ્લલ્ મુત્તકૂન વ-લા કિન્ન અક્સરહુમ્ લા-યઅ્લમૂન. (સૂરઃ અન્ફાલ, ૩૪)

તરજુમા : ઔર અબ ઉનકે લિયે કૌનસી વજહ હૈ કે વહ (અલ્લાહ-ત્આલા) ઉન્હેં અઝાબ ના દે, જબકે વહ મસ્જિદે-હરામ મેં (લોગોં કો) નમાઝ પઢને સે રોકતે હૈં ઔર વહ ઈસકે મુતવલ્લી ભી નહીં હૈ. ઈસકે મુતવલ્લી તો સિર્ફ પરહેઝગાર હૈં. લેકિન ઈનમેં સે અકસર નહીં જાનતે.

ઈસ આયત કી રૂ સે જો ભી ઈસ મસ્જિદે-હરામ કે મુતવલ્લીયોં કો ગુમરાહ કહેગા ઔર ઈનકે પીછે નમાઝ પઢને સે રોકેગા વહ ભી ખુદા કે અઝાબ કા મુસ્તહિક હોગા. અરમ-શરીફ કી ઝ્યારત ઈસ અકીદે સે કરે કે ચારોં મસ્લક બરહક હૈં ઔર ચારો મસ્લકોં મેં સે કોઈ ભી ગલત નહીં હૈ, ઔર ઈસ મસ્જિદ કે ઈમામ ભી હક પર હૈ ઔર ઉનકે પીછે નમાઝ પઢના સહી હૈ, ઔર સારી દુનિયા નમાઝેં ભી બાજમાઅત હરમ મેં પઢેં.

હજ આખિરત કા રિહર્સલ :

- ઉલ્મા કહતે હૈં કે હજ દરઅસલ સફરે આખિરત કી એક રિહર્સલ હૈ. જબ કિસી કા ઇન્તેકાલ હોતા હૈ તો દોસ્ત-એહબાબ ઉસે નહેલા-ધુલાકર, કફન પહનાકર, કબ્રસ્તાન લે જાકર છોડ દેતેં હૈં. મરનેવાલા વિરાને મેં કયામત તક પડા રહતા હૈ, ફિર કયામત કે દિન વહ અપની કબ્ર સે નીકલકર હશ્ર કે મૈદાન મેં જાએગા ઔર ખુદા કે સામને અપને આ'માલ કા હિસાબ-કિતાબ દેગા. અગર કિસી વજહ સે આ'માલ કા વઝન કમ હુઆ તો ઉસે કોઈ ઓર મૌકા નહીં મિલેગા, બલ્કિ સજા હોગી.

  યહ અલ્લાહતૂઆલા કા એહસાન વ કરમ હૈ કે ઉસને ઇન્સાનોં પર હજ ફર્ઝ કરકે સફરે આખિરત કી રિહર્સલ કા મૌકા દિયા ઔર ઇસ બાત કા મૌકા દિયા કે દુનિયા કે હશ્ર કે મૈદાન મેં આકર આ'માલ કા પલડા હલ્કા હૈ, બંદા રો-રો કર દુઆ માંગે, ઔર અપની મગફિરત કરા લે.

  હાજી કફન (એહરામ) પહનકર વિરાને (મીના) મેં જાતે હૈં, ઔર વહાં કયામ કરતે હૈં. ફિર વહાં સે હશ્ર કે મૈદાન (અરફાત) જાતે હૈં ઔર દિનભર અલ્લાહ કી ઇબાદત કરતે હૈં ઔર રો રો કર પિછલે ગુનાહ માફ કરાકર અપની મગફિરત કરા લેતે હૈં.

  અલ્લાહતૂઆલા કે ઇસ એહસાન ઔર કરમ કી કદ્ર કરની ચાહિયે, શજ કી અહમિયત કો સમજના ચાહિયે ઔર ઇસસે પેહલે કે મૌત આ જાયે, યા સૂરજ સવા નેઝે પર આ જાયે, સહી તરીકે સે હજ કરકે અપની આખિરત સંવાર લેના ચાહિયે.

રિઝ્ક મેં બરકત :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)સે રિવાયત હૈ કે રસૂલ (સલ્લ.)ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે હજ ઔર ઉમરા પે-દર-પે કિયા કરો, ક્યું કે હજ ઔર ઉમરા ફક્ર ઔર મોહતાજી ઔર ગુનાહોં કો ઇસ તરહ દૂર કર દેતે હૈં, જિસ તરહ લોહાર ઔર સોનાર કી ભટ્ટી લોહે ઔર સોને-ચાંદી કા મૈલકુચૈલ દૂર કર દેતી હૈ, ઔર હજ્જે-મબરૂર કા સિલા ઔર સવાબ બસ જન્નત હી હૈ. (જામેઅ તિરમિઝી, નિસાઈ)

ઉપર બયાન કિયે ગયે મઝમૂન સે વાઝેહ હોતા હૈ કે –

૧. હજ કા મક્સદ સારી દુનિયા કી ઇસ્લાહ ઔર હિદાયત હૈ.
૨. હજ આખિરત કી રિહર્સલ હૈ.
૩. અલ્લાહતૂઆલા ને હજ્જે-મબરૂર કે ઝરિયે તમામ ઇન્સાનોં કો ગુનાહોં સે પાક હોને કા એક નુસ્ખા દિયા હૈ.
૪. હજ એક બાબરકત ઇબાદત હૈ. ઇસકો કરને સે માલ-વ-દૌલત મેં ઇઝાફા હોતા હૈ.

(જો લોગ હરમશરીફ મેં નમાઝ નહીં પઢતે ઔર દૂસરે તરહ કે ગુનાહ કરતે હૈં. ચૂંકિ હરમ કા એક ગુનાહ એક લાખ ગુનાહ કે બરાબર હૈ, ઇસલિયે હજ કે બાદ વહ લોગ અક્સર બર્બાદ યા મઝીદ બદ્દીન હો જાતે હૈં. જો લોગ ખુલૂસ કે સાથ ઇબાદત કરને કી કોશિશ કરતે હૈં, વહ હંમેશા હજ કે બાદ તરક્કી કરતે હૈં ઔર ખુશહાલ હો જાતે હૈં. યહ મેરા ઝાતી તજરુબા ઔર મુશાહેદા હૈ.)

રમઝાન કા ઉમરા

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, રમઝાન કા ઉમરા હજ કરને કે બરાબર હૈ, જો મેરે સાથ કિયા જાએ. (બુખારી, મુસ્લિમ)

પેજ નં. ૨૯ કા બકાયા - હરમઔર મીકાત કા બયાન

હરમ કી હુદૂદ મેં નીચે દી ગઈ બાતેં હરામ હૈ :

૧. લડાઈ ઝઘડા કરના.
૨. ઘાસ યા પેડ કાટના, કિસી પેડ કી શાખેં યા કાંટે તોડના. (આપ હરમ કે હુદૂદ મેં ઘાસ કા એક તિન્કા ભી નહીં તોડ સકતે.)
૩. શિકાર ખેલના, કિસી શિકાર કિયે જાનેવાલે જાનવર કો ડરાના યા અપની જગહ સે હટાના.
   (હરમ કે હુદૂદ મેં જંગલી જાનવરોં કો ભી અમાન હૈ. ઉનકો મારના તંગ કરના તો દૂર કી બાત હૈ, અગર વહ સાયે મેં ખડે હોં, ઉન્હેં હટાકર આપકા સાયે મેં જાના ભી હરામ હૈ.)
૪. ગિરી-પડી ચીઝોં કો ઉઠાના.

ઇન કામોં મેં સે કોઈ અગર એક ભી કામ કરતા હૈ, તો ગુનાહગાર હોગા ઔર કફ્ફારા દેના હોગા. મીના ઔર મુઝદલ્ફા ભી હુદૂદે હરમ મેં શામીલ હૈ ઔર નબી કરીમ (સલ્લ.) ને મદીના-મુનવ્વરા કો ભી હરમ કરાર દિયા હૈ.

અલ્લાહતૂઆલા કુર્આન-શરીફ મેં ઇર્શાદ ફરમાતે હૈં કે, "જો શખ્સ ઇન મહિનોં મે હજ કી નિયત કરે, તો હજ (કે દિનોં) મેં ન ઔરતોં સે ઇખ્તેલાત કરે, ન કોઈ બૂરા કામ ઔર ન કિસી સે ઝઘડે, ઔર જો નેક કામ તુમ કરોગે, વહ ખુદા કો માલૂમ હો જાયેગા." (સૂરઃ બકરહ-૧૯૭)

પેજ નં. ૩૦ કા બકાયા - કુર્બાની મેં ધોકા

- કુર્બાની કે વક્ત ઊંટ કી ઉમ્ર કમ-સે-કમ પાંચ સાલ કી હો. ગાય દો સાલ કી હો. બકરા, મેંઢા, દુમ્બા, વગૈરા દો દાતા હો (મુસિન્ના) યહ સામને કે દો દાત સવા સાલ મેં આ જાતે હૈ. ભેડ કી કુછ કિસ્મોં મેં એક સાલ મેં હી દો દાંત હો જાતે હૈ. ઇસસે કમ ઉમ્ર કે જાનવર કી કુર્બાની કા ઐતબાર નહીં.

  નબી કરીમ (સલ્લ.) ને હજ કે મૌકે પર અપની ઔર અપની ઉમ્મત કી તરફ સે કુર્બાની કી થી. ઇસલીયે હમેં ભી ચાહિયે કી અપની કુર્બાની કે સાથ અપને શફીક નબી કરીમ (સલ્લ.) કી તરફ સે ભી કુર્બાની કરેં.

પેજ નં. ૩૨ કા બકાયા
મક્કા-મુકર્રમા કે તારીખી મુકામાત

મુઝદલ્ફા : મીના સે અરફાત કી તરફ તકરીબન એક કિ.મી. કી દૂરી પર વાકેઅ મૈદાન, જહાં અરફાત સે વાપસી પર હુજ્જાજ-કિરામ કો રાત ખુલે આસમાન કે નીચે બસર કરની હોતી હૈ ઔર અપના વક્ત ઇબાદત મેં ગુઝારના હોતા હૈ.

વાદીએ મુહસ્સિર : મુઝદલ્ફા સે મિલા હુઆ મૈદાન, જહાં સે ગુઝરતે વક્ત દૌડકર નીકલતે હૈં. યહાં કયામ રના મના હૈ. ઇસી વાદી મેં ઉસ લશ્કર કો અલ્લાહતૂઆલા ને હલાક વ તબાહ કર દિયા થા, જો કાબાતુલ્લાહ કો ઢાને આ રહા થા. ઇસ લિયે યહ જાએ-અઝાબ હૈ. યહાં સે દૌડકર, અગર નહીં, તો જલ્દી ગુઝરના સુન્નત હૈ.

નબીએ કરીમ (સલ્લ.) કા હજ

નબી કરીમ (સલ્લ.)ને સિર્ફ એક બાર હજ કિયા હૈ. ઇસ હજ કો ૪ નામોં સે યાદ કિયા જાતા હૈ - હજ્જતુલ-બલાગા, હજ્જતુલ-ઈસ્લામ, હજ્જતુલ-વિદા, હજ્જતુલ-અત્માામ વલ અકમામ.

- સન ૧૦ હિ. માહે ઝિલ્કઅદ મેં જબ આપને હજ કા ઇરાદા ફરમાયા તો એલાન કરા દિયા. ઇસ ઐલાન પર તકરિબન ૧ લાખ ૨૪ હજાર (કુછ રિવાયતોં મેં ૧ લાખ ૪૪ હજાર) લોગ મક્કા-મુકર્રમા પહુંચતે-પહુંચતે આપ કે સાથ હો ગયે.
- આપને ૨૫ ઝિલ્કઅદ ૧૦ હિ. કો ઝુહ્ર કી નમાઝ કે બાદ કૂચ કિયા ઔર મદીના સે ૬ મીલ દૂર મીકાતે ઝુલ્હલીફા મેં કસ્ર કરકે અસર કી નમઝ પઢી ઔર શબ ગુઝારી.
- ઝુહ્ર કે બાદ ગુસ્લ કરકે એહરામ બાંધા ઔર અપની ઊંટની પર સવાર હોકર બાઅવાઝ બુલંદ તલ્બિયા પઢા.
- આપ (સલ્લ.)ને હુક્મ દિયા કે જો કુરબાની કે જાનવર સાથ લાયે હૈં, વો હજ્જે-કિરાન કી નિયત કરેં ઔર જો નહીં લાયે હૈં વો હજ્જે-તમત્તો કી નિયત કરેં.
- ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હઝરત આઇશા (રદિ.) મક્કા-મુકર્રમા સે બારહ મીલ કી દૂરી પર હજ સે પેહલે હી હાયેઝા હો ગઈ. આપ (સલ્લ.)ને હઝરત આઇશા (રદિ.) કો હુકમ દિયા કે ઉમરહ કા એહરામ ઉતાર દો ઔર હજ કા એહરામ પહન લો ઔર તવાફે-ઝ્યારત છોડકર સારે અરકાન અદા કરતી રહેં. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ઉમરા કા એહરામ ઉતારને કે લિયે સર ખોલકર કંઘી કી ઔર ફિર હજ કા એહરામ બાંધ લિયા. હજ કે બાદ ફિર આપને તન્ઈમ સે ઉમરા કા એહરામ બાંધકર છુટે હુએ ઉમરા કો દોહરાયા.
- બહુત સે લોગ હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથે પૈદલ સફર કર રહે થે. ઇસલીયે યહ સફર ૯ દિન મેં તય કિયા. રાસ્તે મેં આપકા સામાન સે લદા ઊંટ ખો ગયા, મગર બાદ મેં ફિર મિલ ગયા.
- રાસ્તે મેં કિસી બીમારી કે સબબ આપ (સલ્લ.) ને સર મેં પિછને લગવાએ. (ફાસિદ ખૂન નીકલવાયા.)
- ૪ ઝિલહજ્જ કો મક્કા-મુકર્રમા મેં દિન કે વક્ત દાખિલ હુએ. ખાનાએ-કાબા પર નજર પડી તો યહ દુઆ કી –
  "અય અલ્લાહ ! ઇસ ઘર કી તાઝિમ, તકરીમ વ હૈબત મેં ઇજાફા ફરમા. જો શખ્સ ઇસ ઘર કો શર્ફ વ અઝમત દે ઔર ઇસકા હજ ઔર ઉમરા કરેં તો ઇસકી તશરીફ, તકરીમ, તાઝિમ વ નેકી મેં ઇજાફા ફરમા."
- આપ (સલ્લ.)ને વુઝૂ ફરમાકર તહિયતુલ મસ્જિદ નમાઝ નહીં પઢી, બલ્કી સીધે તવાફ શુરૂ કિયા. તવાફ સે પેહલે ઇસ્તેબા કિયા ઔર પેહલે તીન ચક્કરો મેં રમલ કિયા ઔર બાદકે ચાર ચક્કર મામૂલી રફતાર સે મુકમ્મલ કિયે. હર ચક્કર મેં હજ્રે અસ્વદ કા ઇસ્તેલામ (બોસા દેના) કિયા ઔર રૂકને યમાની કો છુઆ.
- રિવાયત હૈ કે જબ આપ (સલ્લ.) હજ્ર અસ્વદ કે સામને આયે તો મુહજ્જીન (એક અસા, જિસકા સર ટેઢા થા) સે ઇશારા ફરમાતે ઔર ફિર મુહજ્જીન કે સર કો બોસા દેતે ઔર કભી લબે મુબારક કો સંગે અસ્વદ પર રખકર બોસા દેતે.
- તવાફ મુકમ્મલ કરકે જબ મુકામે ઇબ્રાહીમ પર તશરીફ લાયે તો યહ આયત પઢી – وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى
  "વત્તખિજૂ મિમ્-મકામે ઇબ્રાહીમ મુસલ્લા" (સૂરઃ બકરહ, ૧૨૫)
  તરજુમા : ઔર મકામે ઇબ્રાહીમ કો નમાઝ પઢને કી જગહ બના લો.
- મુકામે ઇબ્રાહીમ પર આપ (સલ્લ.)ને દો રકઅત નમાઝ અદા ફરમાઈ. પેહલી રકઅત મેં સૂરઃ કાફિરૂન ઔર દૂસરી રકઅત મેં સૂરઃ ઈખ્લાસ કી તિલાવત ફરમાઈ. નમાઝ કે બાદ હજ્રે અસ્વદ કો બોસા દિયા. ઉસકે બાદ આબે-ઝમઝમ નૌશ ફરમાયા ઔર ઉસકે બાદ સફા પહાડી કી જાનિબ તશરીફ લે ગયે ઔર પહાડી કે કરીબ પહુંચકર યહ આયત તિલાવત ફરમાઈ –

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

"ઇન્નસ્-સફા વલ મર્વતા-મિન્ શઆ-ઈરિલ્લાહ, ફમન હજ્જલ્ બૈત અવિઅ્ ત-મ-રા ફલા જુનાહા અલૈહિ અંય્યં-યત્તવ્વફા બિહિમા. વ-મન્ ત-તવ્વઆ ખૈરન ફ-ઇન્નલાહા શકિરુન અલીમ. (સૂરઃબકરહ, ૧૫૮)
"બેશક કોહે સફા ઔર મરવા અલ્લાહ કી નિશાનીયોં મે સે હૈ. તો જો શખ્સ ખાનાએ-કાબા કા હજ યા ઉમરા કરે, ઉસ પર કુછ ગુનાહ નહીં કે દોનોં કા તવાફ કરેં. બલ્કિ તવાફ એક કિસ્મ કા નેક કામ હૈ ઔર જો કોઈ નેક કામ કરે તો અલ્લાહ કદ્ર-શનાશ ઔર દાના હૈ.

- કોહે સફા પર ચઢકર બૈતુલ્લાહ કી તરફ રૂખ કિયા ઔર તૌહિદ વ કિબ્રીયાઈ બયાન ફરમાઈ –

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ.

"લા ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહુ વહ-દહુ લા શરી-ક-લહૂ. લ-હુલ મુલ્કુ વ-લ-હુલ હમ્દુ વ હુવા અલા કુલ્લી શઈ-ઈન કદીર. લા ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહુ વહ-દહુ. અન્જઝા વઅ્-દહૂ વ ન-સ-રા અબ્દહૂ વ હ-જ-મલ અહ-જાબા વહ-દહૂ."
તરજુમા : "અલ્લાહ કે સિવા કોઈ માબૂદ નહીં. વહ અકેલા હૈ. ઇસકા કોઈ શરીક નહીં. બાદશાહત ઉસી કી હૈ. સબ તારીફ ઉસી કે લિયે હૈ ઔર વહ હર ચીઝ પર કાદીર હૈ. અલ્લાહ કે સિવા કોઈ માબૂદ નહીં. વહ તન્હા હૈ. ઉસને અપના વાદા પૂરા કિયા, અપને બંદે કી મદદ ફરમાઈ ઔર ઉસ એકેલે ને તમામ લશ્કરોં કો શિકસ્ત દે દી."

- ફિર દુઆ માંગી ઔર યહ અમલ તીન બાર દોહરાયા. સફા સે મરવા કી તરફ પૈદલ સઈ શુરૂ કી. જબ હુજૂમ બઢ ગયા તો ઊંટની પર સવાર હો ગયે. બતને-વાદી મેં તેઝી સે ઔર ચઢાઈ પર આહિસ્તા ચલે.
- મરવા પર પહુંચકર વૈસી હી તકબીર ઔર દુઆ કા અમલ કિયા જૈસા સફા પર કિયા થા. ઉસી તરહ ૭ વાં ચક્કર પૂરા કિયા. સઈ કે બાદ આપ (સલ્લ.)ને સર કે બાલ નહીં મુંડવાયે.
- આપ (સલ્લ.)ને ઇર્શાદ ફરમાયા કે, "જિસ શખ્સ કે સાથ કુરબાની કા જાનવર ન હો, વો ઉમરા કે અરકાન અદા કરકે એહરામ ખોલ દે. હજ્જે- તમત્તો કરનેવાલોં કે પાસ ભી અગર (કુરબાની કરને કી ઇસ્તેતાઅત ન હો યા) જાનવર મયસ્સર ન હો તો અય્યામે હજ મેં તીન રોઝે રખેં ઔર બાકી ૭ રોઝે અપને ઘરોં પર પહુંચકર રખેં." આપ (સલ્લ.) ઉમ્મત કે લિયે આસાની પસંદ કરતે થે. ઇસલીયે આફાકી કે લિયે આપ (સલ્લ.)ને હજ્જે-તમત્તો કો ઝ્યાદા પસંદ કિયા.
- ઉમરા કે બાદ આપ (સલ્લ.)ને મક્કા કે બાહર ૪ દિન કયામ ફરમાયા. ઉસ દૌરાન નમાઝે કસ્ર કરકે અદા ફરમાઈ.
- ૮ ઝિલહજ્જ ૧૦ હિ. યૌમે તરવિયા કો આપ ઔર તમામ સહાબા (રદિ.) ને મુકામે-અબતાહ મેં એહરામ બાંધા. તલ્બિયા કહતે હુએ મક્કા- મુકર્રમા સે મીના કી તરફ રવાના હુએ.

- મીના મેં અપને-અપને વક્ત પર ઝુહ્ર, અસ્ર, મગરિબ ઔર ઇશા કી નમાઝેં અદા કી. ૯ ઝિલહજ્જ કી રાત ભી હુઝૂર (સલ્લ.)ને મીના મેં બસર ફરમાઈ. ફજ્ર અદા કી. સૂરજ નીકલ આયા તો અરફાત રવાના હુએ. અરફાત મેં આપ (સલ્લ.) ને નમરા મુકામ પર કંબલ કે ખૈમે મેં કયામ ફરમાયા. ઝવાલ કે બાદ ઊંટની કસવા કો તૈયાર કરને કા હુકમ દિયા. ઉસ પર સવાર હોકર બત્ને-વાદી મેં તશરીફ લાયે ઔર લોગોં કો ખુત્બા ફરમાયા.
- આપ (સલ્લ.)કા યહ ખુત્બા 'ખુત્બએ હજ્જતુલ-વિદા' કે નામ સે યાદ કિયા જાતા હૈ. યહ ખુત્બા તો મુખ્તસર થા, મગર ઇસમેં ઇન્સાનો કે લિયે દુનિયા ઔર આખિરત કી કામિયાબી કા નીચોડ મૌજૂદ હૈ.
- ખુત્બા હજ્જતુલ-વિદા કે બાદ હુઝૂર (સલ્લ.) ઊંટની સે ઉતરે ઔર હઝરત બિલાલ (રદિ.) કો ફરમાયા કે અઝાન દો. અઝાન દી ગઈ ઔર આપ (સલ્લ.)ને નમાઝે ઝુહ્ર ઔર અસ્ર દો-દો રકઅત કરકે એક કે બાદ એક કસ્ર પઢાઈ.
- એહલે-મક્કા જો આપકે સાથ હજ કે લિયે આયે થે, વહ મુકામી થે. મગર ઉન્હોંને ભી હુઝૂર (સલ્લ.) કે સાથ હી કસ્ર નમઝ પઢી.
- નમાઝ સે ફારિગ હોકર હુઝૂર (સલ્લ.) કસવા ઊંટની પર સવાર હુએ ઔર મૈદાને અરફાત મેં આયે. વહાં દામને કોહ મેં બડે-બડે પત્થરોં પર કિબ્લા રૂખ હોકર ઊંટની પર ખડે હુએ ઔર દુઆ-વ-ઝારી શુરૂ કી, યહાં તક કે આફતાબ ગુરૂબ હો ગયા. ફિર આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે જિસ જગહ હમ ખડે હૈં, યહી મખ્સૂસ જગહ નહીં હૈ. જહાં ચાહે ખડે હો.
- અરફાત મેં આપ (સલ્લ.) દુઆ કે લિયે સીને તક હાથ ઉઠાતે થે ઓર ઇસ તરહ દુઆ માંગતે થે, જૈસે કોઈ મિસ્કીન રોટી તલબ કરતા હો. આપ (સલ્લ.) કા ઇરશાદ હૈ કે હજ યૌમે-અરફા હૈ ઔર બેહતરીન દુઆ યૌમે-અરફા કી દુઆ હૈ.
- ગુરૂબે આફતાબ પર આપ (સલ્લ.) મુઝદલ્ફા કે લિયે રવાના હુએ ઔર ઉસામા બિન ઝૈદ (રદિ.) કો કસવા ઊંટની પર પીછે સવાર કર લિયા ઔર ઊંટની કો આહિસ્તા ચલાને કે લિયે મહાર ખીંચે રખા. રાસ્તે મેં આપ (સલ્લ.) લોગો સે ફરમાતે થે, "અય લોગો ! આહિસ્તા ચલો. દૌડના ઠીક નહીં ઔર ભાગ-દૌડ પરહેઝગારી કે ખિલાફ હૈ."
- આપ (સલ્લ.) એક રાસ્તે સે અરફાત ગયે ઔર દૂસરે રાસ્તે સે આયે. રાસ્તે મેં આપ (સલ્લ.) તલ્બિયા ફરમાતે રહે. રાસ્તે મેં આપ (સલ્લ.) ને ઇસ્તિન્જા કિયા ઔર વુઝૂ કિયા, મગર મગરિબ કી નમાઝ કે લિયે નહીં રૂકે.
- મુઝદલ્ફા મેં આપ (સલ્લ.)ને ૧૦ ઝિલહજ્જ કી રાત મશઅરૂલ-હરામ કે પાસ કયામ ફરમાયા ઔર ફરમાયા કે પૂરા મુઝદલ્ફા વકુફ કા મુકામ હૈ સિવા બત્ને મહશર કે. મુઝદલ્ફા પહુંચકર ફિર વુઝૂ કિયા ઔર એક અઝાન ઔર દો અકામતોં કે સાથ મગરિબ ઔર ઇશા કી નમાઝ જમા કરકે ઇશા કે વક્ત અદા ફરમાઈ. નમાઝેં કસ્ર કી ઔર દોનોં નમઝોં કે દરમ્યાન કોઈ નમાઝ નહીં પઢી ગઈ. અલબત્તા, બરાબર લબ્બૈક કહતે રહે. રાતભર આરામ ફરમાયા. યહાં તક કે મામૂલ કી તહજ્જુદ કે લિયે ભી બેદાર નહીં હુએ. ફજ્ર કી સફેદી ફૈલને કે બાદ નમાઝે ફજ્ર અદા ફરમાઈ.
- સુબ્હ કી નમાઝ કે બાદ અલ્લાહત્આલા સે ફિર મઝલૂમ વ ઝાલિમ કે બારે મેં દુઆ દોહરાઈ, જો કુબૂલ હો ગઈ ઔર આપ (સલ્લ.) કે ચેહરે પર તબસ્સુમ કે આસાર નુમાયા હુએ.
- હઝરત સૌદા (રદિ.) ઔર એહલે બૈત કે કમઝોર અફરાદ કો રાત હી મેં મીના જાને કી ઇજાઝત દે દી. સાથ મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) થે. નમાઝે ફજ્ર કે બાદ કસવા પર સવાર હોકર શઅરૂલ-હરામ કે પાસ ખૂબ રૌશની ફૈલને તક કિબ્લા રૂખ હોકર તસ્બીહ વ તહલીલ, તકબીર ઔર દુઆઓં મે મશગૂલ રહેં.
- તુલૂ આફતાબ કે બાદ મુઝદલ્ફા સે મીના રવાના હુએ. આપ (સલ્લ.) જુમ્રે ઉક્બા (બડે શૈતાન) તક બરાબર તલ્બિયા કહતે રહે. હુજૂમ બહુત ઝ્યાદા થા. આપ બરાબર લોગોં કો આહિસ્તા ચલને કી તલ્કીન ફરમાતે રહે.
- બત્ને મહશર કો છોડકર આયેં તો રમી કે લિયે ચને સે બડે ઔર છોટે બેર સે કિસી કદર છોટી કંકરી જમા કરને કા હુક્મ દિયા. લોગોં ને તા'મિલ કી. ફઝ્લ બિન અબ્બાસ ઝિદ.) ને આપ (સલ્લ.) કે લિયે ૭ કંકરિયાં ચુની.
- આપ (સલ્લ.) જમ્રહ ઉક્બા કે કરીબ પહુંચકર એક દરખ્ત કે નીચે રૂક ગએ. ઉસ વક્ત આપકે બાંઈ જાનિબ મીના ઔર દાંઈ જાનિબ મક્કા-મુકર્રમા થા. આપ (સલ્લ.) ને કસવા પર હી સે હર બાર 'અલ્લાહુ અકબર' કહકર ૭ કંકરિયા જુમરે ઉક્બા (બડે શૈતાન) પર મારી. યહ રમી જુમાર આપ (સલ્લ.)ને આફતાબ કે તુલૂ હો જાને કે બાદ ફરમાઈ ઔર તલ્બિયા મૌકુફ કર દિયા.
- ચાશ્ત કા વક્ત થા. આપ (સલ્લ.) ને ઊંટની પર બૈઠકર ફરમાયા, "મુઝસે મનાસિકે હજ શીખ લો. મુઝે નહીં માલૂમ કે ઇસ હજ કે બાદ દૂસરા કર સકુંગા યા નહીં." જુમરે ઉક્બા સે આપ મીના કે લિયે રવાના હુએ. હઝરત ઉસામા (રદિ.) સાથ બૈઠે ધૂપ સે બચને કે લિયે ચાદર તાને હુએ થે. હઝરત બિલાલ (રદિ.) કસવા કી મહાર થામે હુએ થે. ઇસકે બાદ આપ (સલ્લ.)ને ખુત્બા દિયા.
- ૧૦ ઝિલહજ્જ કે ઇસ ખુત્બે કે બાદ કુર્આન-શરીફ કી સૂરઃ માઇદા કી આયત નં. ૩ નાઝિલ હુઈ, જિસકા મફહૂમ હૈ કે આજ મૈંને તુમ્હારે દીન કો તુમ્હારે લિયે મુકમ્મલ કર દિયા ઔર અપની નેઅ્મત તુમ પર પૂરી કર દી ઔર તુમ્હારે લિયે ઇસ્લામ કો તુમ્હારે દીન કી હૈસિયત સે કુબૂલ કર લિયા હૈ. કુછ રિવાયતોં કે મુતાબિક યહ આયત અરફાત કે ખુત્બે કે બાદ નાઝિલ હુઈ.
- ઇમામ શાફઈ (રહ.) ફરમાતેં હૈ કે ઇસ ખુત્બે મેં આપ (સલ્લ.)ને મનાસિકે-હજ બયાન ફરમાયા. ખુત્બે કે બાદ આપ (સલ્લ.)સે પૂછા ગયા કે કુરબાની વ કંકરિયા મારને ઔર બાલ કટવાને મેં અરકાન આગે-પીછે હો જાયે તો ક્યા હુક્મ હૈ ? આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, લાહર્જ, લાહર્જ. યાનિ કોઈ મુઝાહેકા નહીં, કોઈ મુઝાહેકા નહીં.
- યહાંસે આપ (સલ્લ.) કુર્બાનગાહ કી તરફ તશરીફ લે ગયે ઔર હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) કે મુતાબિક ૭ ઊંટ અપને હાથોં સે નહર (કુર્બાન) કિયે. ઉસકે બાદ હઝરત અલી (રદિ.) કે સાથ ૫૬ ઊંટ કુર્બાન કિયે ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ને ૩૭ ઊંટ કુર્બાન કિયે. ઈસ તરહ કુલ ૧૦૦ ઊંટ કુર્બાન કિયે.
- કુર્બાની કે બાદ આપ (સલ્લ.) ને સર મુંડવાયા. હઝરત મુઅમ્મિર બિન અબ્દુલ્લાહ અદદી (રદિ.) ને આપકા સર મુંડા. સારે બાલ એક-એક દો-દો હાઝરીન મેં તક્સીમ કર દિયે ગયે. આપ (સલ્લ.) ને સર મુંડાનેવાલે કે લિયે ૩ બાર ઔર તરાશનેવાલોં કે લિયે ૧ બાર દુઆ ફરમાઈ.
- ઝવાલ આફતાબ સે પેહલે આપ (સલ્લ.) તવાફે-ઝ્યારત કે લિયે મક્કા-મુકર્રમા રવાના હુએ. લોગોં કે હુજૂમ કી વજહ સે કસવા પર હી સવાર હોકર બૈતુલ્લાહ કા તવાફ ફરમાયા. તવાફ કે બાદ ઝમઝમ પર તશરીફ લે ગયે ઔર પાની નોશ ફરમાયા. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.)ને ખજૂર કા શરબત પૈશ કિયા તો વહ ભી નૌશ ફરમાયા.
- હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને પાની પિલાને કી ખિદમત કી ખાતિર ૧૧, ૧૨, ૧૩ ઝિલહજ્જ કી રાત મેં મીના કે બજાયે મક્કા મેં રહને કી ઇજાઝત તલબ કી. આપ (સલ્લ.)ને ઇજાઝત દે દી.
- ઇસકે બાદ આપ (સલ્લ.) મીના વાપસ તશરીફ લે ગયે.
- ૧૧, ૧૨,૧૩ ઝિલહજ્જ કો તીનો જુમરોં કો કંકરિયા મારી. જુમરએ-

ઉલા પર રમી કે બાદ કિબ્લા રૂખ હોકર હાથ ઉઠાકર બડી દેર તક દુઆ માંગી; ઇતની દેર કે એક આદમી ઇસમેં સૂરઃ બકરહ પઢ લે. જુમરએ-વુસ્તા પર ભી ઐસા કિયા. જુમરએ-ઉક્બા પર કંકરિયા મારી, લેકિન ઠહરે નહીં, વાપસ ચલે આયે.

- અય્યામે તશરીક કે વસ્ત મેં સૂરઃ અસ્ર નાઝિલ હુઈ. આપ (સલ્લ.) ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩ ઝિલહજ્જ કો રોઝા રખને સે મના ફરમાયા. આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે યહ ખાને-પીને કે ઔર ઝિક્ર કે દિન હૈં.
- આખરી દિન ઝવાલ કે બાદ રમી ફરમાઈ ઔર મીના સે મક્કા કે લિયે રવાના હુએ. રાત મેં મક્કા-મુકર્રમા સે બાહર મુહસ્સીબ (મુઆબદા) મેં કયામ ફરમાયા. હઝરત આઇશા (રદિ.)ને તનૂઅીમ સે ઉમરા કિયા. યહ ૧૪ ઝિલહજ્જ કી રાત થી.
- ૧૪ ઝિલહજ્જ કો સેહરી કે વક્ત બેદાર હોકર તવાફે-વિદા કે લિયે મસ્જિદે-હરામ તશરીફ લે ગયે. તવાફ કે બાદ મુલ્તઝીમ પર વકુફ ફરમાયા. યહાંસે ચાહે-ઝમઝમ પર જાકર ખુદ અપને દસ્તે-મુબારક સે ડોલ ખીંચા. કિબ્લા રુખ હોકર પાની નોશ ફરમાયા ઔર બચા હુઆ પાની કુએં મેં ડાલ દિયા.
- બૈતુલ્લાહ સે વિદા હોતે હુએ આપ (સલ્લ.) મગમુમ, આબદીદા ઔર હઝ્ન-વ-મલાલ સે મગલૂબ થે. આપ (સલ્લ.) સૂરજ નીકલને સે પેહલે મએ-અહબાબ મક્કા સે રવાના હો ગયે ઔર મકામે 'ઝી તવા' મેં જાકર પડાવ ડાલા. વહીં રાત ગુઝારી ઔર સુબ્હ કો મદીના-મુનવ્વરા કે રાસ્તે પર ગામઝન (રવાના) હુએ. યહીં સે દૂસરે મુસલમાન અપને-અપને વતન કો જાનેવાલે રાસ્તોં પર ચલ પડે.
- આપ (સલ્લ.)ને કુલ ૧૦ દિન મક્કા મેં કયામ ફરમાયા થા. નમાઝ મેં કસ્ર અદા કિયા. સલામ કે બાદ ઇર્શાદ ફરમાતે થે. "મક્કાવાલોં ! સુનો, અપની નમાઝેં પૂરી કરો, હમ તો મુસાફિર હૈ."
- સફર મેં એક મુકામ 'ખમ' આયા, જો હજફા સે ૩ મીલ પર હૈ. યહાં નમાઝે ઝુહ્ર કે બાદ સહાબા કિરામ (રદિ.) કો હમ્દ-વ-સના કે બાદ ફરમાયા, "મૈં તુમ્હારે દરમ્યાન દો અમ્રે-અઝીમ છોડે જાતા હું - કુર્આન-મજીદ ઔર મેરી સુન્નત. ઇનકે હુકૂક કી રિઆયત રખના (મઝબૂતી સે પકડે રહના). યહ દોનોં ચીઝેં તુમસે જુદા ન હો, તાં-આ-કે તુમ હોઝે-કૌસર પર મુઝસે આ મિલો."
- હજ્જતુલ વિદા કે મૌકે પર ૬ મુકામાત પર રસૂલ (સલ્લ.)ને કાફી દેર રૂકકર દુઆ માંગી, વહ મુકામાત યહ હૈ —
  ૧. સફા કી પહાડી, ૨. મરવા કી પહાડી, ૩. અરફાત (ઝુહ્ર કે બાદ સે ગુરૂબે આફતાબ તક) ૪. મુઝદલ્ફા (ફજ્ર કી નમાઝ સે તુલૂ આફતાબ તક) ૫. જુમરએ-ઉલા યાની છોટા શૈતાન. (આપ સલ્લ.ને ઇતની દેર દુઆ માંગી કે એક આદમી સૂરઃ બકરહ, યાનિ સવ્વા દો પારા પઢ લે.) ૬. જુમરએ-વુસ્તા યાની દરમ્યાની શૈતાન. (યહાં પર ભી આપ સલ્લ. ને ઇતની દેર દુઆ માંગી કે એક આદમી સૂરઃ બકરહ મુકમ્મલ પઢ લે.)
- હુઝૂર (સલ્લ.) કી બીમારી માહે સફર કે આખિર મેં સરદર્દ ઔર બુખાર સે શુરૂ હુઈ. લોગોં ને ન્યુમોનિયા ખયાલ કિયા. મગર આપ (સલ્લ.)ને ઉમ્મે અલ-બશર સે ફરમાયા, "યહ વહ મર્ઝ હૈ, જો મૈંને તેરે બેટે કે સાથ ખૈબર મેં ગોશ્ત કા ટુકડા ચખ લિયા થા. આજ ઉસી ઝહર કી તકલીફ સે રગે-જાં કટી જાતી હૈ. (સહિહ બુખારી, જિલ્દ-૨, સફા-૬૯૫, હદીસ નં. ૧૫૫૪)
- તકરિબન ચૌદા દિન બીમાર રહને કે બાદ ઔર હજ્જે-વિદા કે ૯૧ દિન બાદ આપ (સલ્લ.) ને ઇસ દારે ફાની સે કૂચ કિયા ઔર રફીકે-આલા સે જા મિલે.

જન્નત કી તા'મીર

૧. "નાફેઉલ્ ખલાઈક" મેં હૈ કે એક રોઝ એક એઅ્રાબી રસૂલ (સલ્લ.) કી ખિદમત મેં આયા, ઔર ફક્રો-ફાકા સે રોયા. રસૂલ (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે હર ફર્ઝ નમાઝ કે બાદ દસ બાર 'ઇન્ના અન્ઝલ્ના' (સુરઃ કદ્ર) પઢા કરો ઔર જુમ્આ કે દિન નાખૂન કટવાયા કરો. એઅ્રાબી ને ઐસા હી કિયા ઔર માલદાર હો ગયા.

૨. એક બાર એક સહાબીને હુઝૂર (સલ્લ.) સે ફરમાયા કે, યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! દુનિયા મુજસે રૂઠ ગઈ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, સુબ્હ ૧૦૦ બાર પઢા કરો. કુછ દિન કે બાદ વહ સહાબી વાપસ આયે ઔર કહા કે યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! અલ્લાહત્આલાને મઝે ઇતના દિયા હૈ કે રખને કી જગહ નહીં. અલ્લાહત્આલા કો યે કલામાત સારે કલમાત સે ઝ્યાદા પસંદ હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે કલમાત કહને મેં આસાન ઔર વઝન મેં બહુત ભારી હૈ.

૩. હુઝૂર (સલ્લ.) દિન મેં સત્તર-સત્તર બાર અસ્તગફાર પઢા કરતે થે.

૪. દુરૂદ શરીફ કે ઇતને ફાયદે હૈ કે યહાં બયાન કરના મુશ્કીલ હૈ. સાલેહીન ઔર ઔલિયા-કિરામ કી ઇબાદત કા ઝ્યાદાતર હિસ્સા દુરૂદ શરીફ હોતા થા.

૫. સૂરઃ ફાતિહા બહુત હી બાબરકત સૂરઃ હૈ. અલ્લાહત્આલાને કુર્આન-શરીફ મેં ઇસ કી તારીફ સાત આયતોંવાલી બાબરકત સૂરઃ કે નામ સે કી હૈ. ઇસકે પઢને સે રોઝી મે બરકત હોતી હૈ, બીમારીયોં સે શીફા હોતી હૈ, કર્ઝ દૂર હોતા હૈ ઔર કિસી તરહ કે ભી જિન્ન ઔર શયતાન પરેશાન કરતે હૈં તો સુબ્હ સુન્નત ઔર ફર્ઝ કે દરમ્યાન ૪૧ બાર પઢને સે દૂર હો જાતે હૈ.

૬. મે'રાજ કી રાત હઝરત ઇબ્રાહીમ (અલૈ.) ને હુઝૂર (સલ્લ.) સે ફરમાયા કે જન્નત એક વીરાન મૈદાન હૈ, જબ બંદા દુનિયા મેં અલ્લાહત્આલા ઝિક્ર કરતા હૈ તો એક ખૂબસુરત દરખ્ત જન્નત મેં ઇસ કે લિયે લગાયા જાતા હૈ. એક દૂસરી રિવાયત મેં હૈ કે ફરિશ્તે મોમિન કા મહલ જન્નત મેં ઉસ વક્ત તક તા'મીર કરતે રહતે હૈ, જબ તક ઉનકે પાસ તા'મીર કા સામાન પહુંચતા રહતા હૈ. જબ તા'મીર કા સામાન પહુંચના બંદ હો જાતા હૈ તો વહ ફરિશ્તે ભી કામ રોક દેતે હૈ; ઔર યે તા'મીર કા સામાન મોમિન કે નેક આ'માલ હૈ, જો વો દુનિયા મેં કરતા હૈ.

૭. દુનિયા કી ઝિંદગી ઇતની મશ્ગૂલ હૈ કે હમારે પાસ આખિરત ઔર અપની જન્નત સંવારને કા વક્ત નહીં હૈ. અબ જબ કે સફરે-હજ કે લિયે હમને દુનિયા સે ચાલિસ દિન કી છુટ્ટી લે લી હૈ, તો ઇસ સુન્હરે મૌકે કા ફાયદા ઉઠાકર અપની જન્નત ભી સંવાર લેં. હમ કોશિશ કરેં કે અપની આસાની કે મુતાબિક દુરૂદ શરીફ, ઇસ્તગફાર ઔર તસ્બીહાત કા મુતવાઝિન વિર્દ ઇબાદત કા મામૂલ બનાએ, ઔર ચાલિસ દિન ઇસ પર અમલ કરતે રહેં, જિસસે કે એક આદત સી પડ જાયે ઔર ફિર વાપસ ઇસી ઇબાદત પર અમલ કરના આસાન હો. અગર રિઝ્ક મેં બરકતવાલી તસ્બિહાત પઢેંગે તો ઇન્શાઅલ્લાહ સવાબ તો મિલેગા હી, સાથ મેં માલી હાલત ભી બહેતર હોગી.

કુર્આન-શરીફ પઢને કે ભી બહુત ફઝાઈલ હૈ. ઇસ મુકદ્દસ સફર મેં કમ-સે-કમ દો બાર કુર્આન-શરીફ ભી ખત્મ કરને કી કોશિશ કરેં. અગર એક છોટા કુર્આન-શરીફ, જિસે આસાની સે હરમ મેં લે જા સકે, સાથ લે લેં તો ઓર આસાની હોગી. અસ્ર કી જમાઅત કે બાદ મતાફ ઔર મસ્જિદે-હરામ કે દરમ્યાન સહન મેં બહુત સારે ઉલેમા કા બયાન હોતા હૈ. ઉર્દૂ મેં બયાન દરવાઝા નં ૫૦ ઔર ૫૨ કે સામને હોતા હૈ. આપ ભી ઉન બયાન મેં શામિલ હોકર અપને ઇમાન કો તાઝા કિયા કિજીયે.

તવાફ કા બયાન

તવાફ કે ફઝાઈલ :

અલ્લાહતઆલા કુરઆન શરીફ મેં ફરમાતા હૈ.

وَلْيَطَّوَّفُوْا بِالْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ ۗ وَمَنْ يُّعَظِّمْ حُرُمٰتِ
اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ؕ

"વલ-યત્તવ્વફૂ બિલ બૈતિલ અતીક. ઝાલિક વ-મંય્-યુઅઝ્ઝિમ હુરુમાતિલ્લાહિ ફહુવ ખૈરૂંલ્લહૂ ઈન્દ રબ્બિહી." (સૂરઃ હજ, ૨૯-૩૦)

તરજુમા : (લોગોં કો ચાહિયે કે) બૈતુલ્લાહ કા તવાફ કરે. યહ હમારા હુક્મ હૈ. જો શખ્સ અદબ કી ચીઝોં કી, જો અલ્લાહ ને મુકર્રર કી હૈ (યાનિ હજ, ઉમરા, તવાફ વગૈરહ) કી અઝમત રખેગા, તો યહ અલ્લાહત્આલા કે નઝદિક ઉસકે લિયે બહેતર હૈ."

- રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ને ફરમાયા : જો બૈતુલ્લાહ કા તવાફ કરે ઔર દો રકઅત નમાઝ પઢે, ઉસકો એક ગુલામ આઝાદ કરને કા સવાલ મિલેગા. (ઇબ્ને માજા, કિતાબુલ-મનાસિક, બાબ : ફઝલુત્-તવાફ, ૨૯-૫૬)
- આપ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ : જિસને બૈતુલ્લાહશરીફ કા ૭ બાર તવાફ કિયા તો અલ્લાહત્આલા હર-હર કદમ પર ઉસકે ગુનાહ કો માફ ફરમાતે હૈં, ઔર હર-હર કદમ પર નેકી લિખતે હૈં ઔર હર-હર કદમ પર એક દરજા બુલંદ કરતે હૈં. (ઇબ્ને માજા, ઇબ્ને હબ્બાન)
- હઝરત ઈમામ ગઝાલી (રહ.)ને અપની કિતાબ 'અહ્યાઉલ ઉલૂમ' મેં હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) કી રિવાયત નકલ કી હૈ કે હુઝૂર (સલ્લ)ને ફરમાયા, ખાનાએ કાબા કા તવાફ બહુત કિયા કરો, વહ બડી બુઝૂર્ગ ચીઝ હૈ, જિસકો તુમ કયામત કે રોઝ અપને નામાએ આમાલ મેં પાઓગે ઔર ઈસકે બરાબર કોઈ દૂસરા અમલ રશ્ક કે કાબિલ ન પાઓગે. (સાતવાં બાબ, હજ કે અસરાર ઔર ઉસકી મુમાનિઅત)
- હુઝૂર (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, બૈતુલ્લાહ કા તવાફ નમાઝ કી તરહ હૈ. અલબત્તા, તુમ ઈસમેં બાત કર સકતે હો, તો જો ભી દૌરાને તવાફ બાત કરે, ઉસકો અચ્છી બાત કરની ચાહિયે. (જામેઅ તિરમિઝી, કિતાબુલ હજ, હ. ૯૬)
- નબી કરીમ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ, જિસને ૫૦ મરતબા તવાફ કિયા, તો ગુનાહોં સે ઐસે પાક હો ગયા જૈસે આજ હી માં કે પેટ સે પૈદા હુઆ હો. (તિરમિઝી)

તવાફ કી શર્તેં :

- તવાફ મેં ભી નમાઝ કી તરહ શર્તેં હૈં.
- જૈસે નમાઝ કે લિયે વુઝૂ ઝરૂરી હૈ, વૈસે તવાફ કે લિયે ભી વુઝૂ ઝરૂરી હૈ.
- જૈસે નમાઝ કે લિયે કપડે પાક ઔર સતર છુપા હુઆ હો, વૈસે તવાફ કે લિયે કપડે પાક હો ઔર સતર છુપા હુઆ હો.
- જૈસે નમાઝ કે લિયે નિયત ઝરૂરી હૈ, વૈસે તવાફ કે લિયે હજ્રે અસ્વદ સે પેહલે નિયત કરેં.
- જૈસે નમાઝ તકબીર કહકર શુરૂ કરતેં હૈં, વૈસે તવાફ કે લિયે હજ્રે અસ્વદ કે સામને હોકર તકબીર કહેં ઔર હજ્રે અસ્વદ કો બોસા દેં. (ઈસકો ઈસ્તિલામ કહતે હૈ.)
- જૈસે નમાઝ મેં એક રકઅત કે બાદ ફૌરન દૂસરી રકઅત પઢી જાતી હૈ, વૈસે હી તવાફ મેં ખાનાએ કાબા કે અતરાહ દર-પે- દર ચક્કર લગાએં. દો ચક્કરોં મેં વક્ફા ન હો.
- જૈસે નમાઝ મેં નઝર સજદા કી જગહ પર હોતી હૈ, વૈસે તવાફ કરતે વક્ત નઝર ચલને કી જગહ પર હો.
- જૈસે નમાઝ મેં કિબ્લા કી તરફ યા આસમાન કી તરફ નઝર ઉઠાના મકરૂહ હૈ, વૈસે તવાફ કરતે વક્ત ખાનાએ કાબા કો દેખના મકરૂહ હૈ.
- જૈસે નમાઝ સલામ ફેરકર પૂરી કી જાતી હૈ, વૈસે હી દો રકઅત તવાફ વાજિબ નમાઝ પઢકર તવાફ પૂરા કિયા જાતા હૈ.
- જૈસે નફ્લ નમફ્ઝ કી નિયત કરને કે બાદ અગર હમ નમાઝ તોડ દે, તો ફિર ઈસ નફ્લ નમફ્ઝ કો દોબારા પઢના વાજિબ હોતા હૈ, ઈસી તરહ તવાફ કે કુછ ચક્કર લગાકર છોડ દે, તો ફિર ઈસકા દોહરાના યા પૂરા કરના વાજિબ હોગા.

તવાફ કે બારે મેં કુછ ઝરૂરી માલૂમાત :

- અગર તવાફ કરતે-કરતે નમાઝ કે લિયે જમાઅત ખડી હોગી તો તવાફ રોકકર જમાઅત સે નમાઝ પઢ લેં ઔર છુટે હુએ ચક્કર નમાઝ કે બાદ પૂરે કર લેં. ઐસે વક્ત અગર તીન સે કમ ચક્કરો કેં બાદ ભી વકફા હો જાયે તો કઈ મુઝાહકા નહીં.

  અગર તવાફ કરતે હુએ ચાર ચક્કરોં કે પહલે આપ કા વુઝૂ ટુટ જાયે તો બેહતર હૈ કે વુઝૂ કરકે ફિર સે તવાફ કરે ઔર અગર વહીં સે મુકમ્મલ કર લે તો યહ ભી જાયઝ હૈ. (ગનિયતુલ મનાસિક ૧૨૭)
- તવાફ શુરૂ કરને સે પહલે સિર્ફ હજ્રે અસ્વદ કે સામને હી આપકા ચેહરા ઔર સીના ખાનાએ કાબા કે સામને હોગા. ઈસકે બાદ દૌરાને તવાફ સીના ખાનાએ કાબા કી તરફ કરના મકરૂહ હૈ ઔર પીઠ ખાનાએ કાબા કી તરફ કરના મકરૂહે તહરીમી હૈ, યાની હરામ કે બરાબર હૈ.
- એક ચક્કર કી જિતની દૂરી આપને ખાનાએ કાબા કી તરફ સીના યા પીઠ કરકે તય કી, ઉસે ફિર સે દોહરા લે. વહ દૂરી તવાફ કે ચક્કરોં મેં શામિલ નહીં હોગી.
- અગર આપને સાત ચક્કરોં કે બજાયે આઠ ચક્કર લગા લિયે હો તો ફિર આપકો ૬ ચક્કર ઔર લગાકર દૂસરા તવાફ ભી પૂરા કરના વાજિબ હોગા.
- અગર કિસીને મક્કા-મુકર્રમા મેં તવાફ વાજિબ નમાઝ ન પઢી તો ઈસકો અદા કરના વાજિબ હૈ, જિમ્મે સે સાકિત ન હોગી. તમામ ઉમ્ર મેં અદા કર સકતા હૈ. હરમ સે બાહર ઈસ નમાઝ કો પઢના તાખીર કરના બૂરા ઔર મકરૂહ હૈ.
- તવાફ હતીમ કે બાહર સે કરેં. ક્યું કે હતીમ ખાનાએ કાબા કા હિસ્સા હૈ ઔર તવાફ ખાનાએ કાબા કે બાહર સે કિયા જાતા હૈ.
- જો કુછ દુઆએં હજ કી કિતાબોં મે લિખી હૈ, ઉસે દેખકર પઢને સે બહેતર હૈ કે આપકો જો દુઆએં યાદ હૈ, વહ સમજકર માંગે. દેખકર પઢને ઔર આવાઝ કરને સે દૂસરે હાજીયોં કો તકલીફ હોતી હૈ ઔર દૂસરોં કો તકલીફ પહુંચાના ગુનાહ કા કામ હૈ.

- તવાફ મેં દુઆ પઢના કુર્આન પઢને સે અફઝલ હે. દુઆ તવાફ મેં બગૈર હાથ ઉઠાએ માંગના ચાહિયે.
- રૂકને યમાની ઔર હજ્રે અસ્વદ કે દરમ્યાન ૭૦ હજાર ફરિશ્તે તવાફ કરનેવાલોં કી દુઆ પર આમીન કહતે હૈં.
- એહરામ કી હાલત મેં તવાફ કે સાતોં ચક્કરોં મેં ઈજ્તિબા કરના સુન્નત હે.
- ઐસા તવાફ જિસકે બાદ સઈ કરના હે, ઉસકે શુરૂ કે તીન ચક્કરોં મે રમલ હે. એસા તીન બાર હોગા. પહલા - ઉમરા કે તવાફ મેં, દૂસરા - તવાફે ઝ્યારત મેં ઔર તીસરા - ૮ ઝિલહજ્જ કો. અગર મીના જાને સે પેહલે આપ તવાફ ઔર સઈ કરતે હે તબ.
- ૮ ઝિલહજ્જ કો અગર આપને તવાફ ઔર સઈ કર લી, તો ૧૦ જિલહજ્જ કે બાદ સિર્ફ આપકો તવાફ કે ૭ ચક્કર બગૈર રમલ કે લગાને હે. ઉસકે બાદ સઈ કરને કી ઝરૂરત નહીં.
- રમલ સુન્નત હે. અગર કોઈ રમલવાલે તવાફ મે રમલ કરના ભૂલ જાયે તો યહ ખિલાફે સુન્નત હોગા. મગર તવાફ હો જાયેગા. તવાફ દોહરાને કી ઝરૂરત નહીં, યા કિસીને સાતોં ચક્કર મેં રમલ કર લિયા તો ભી યહ મકરૂહ હે. મગર તવાફ હો જાયેગા.
- તવાફ કા સવાબ કિસી કો ભી પહુંચાયા જા સકતા હે. જો ઇંતેકાલ કર ગયે ઉન્હે ઔર જો ઝિંદા હે ઔર મક્કા-મુકર્રમા સે દૂર હે ઉન્હે ભી.
- મઅ્ઝૂર સવારી પર બૈઠકર તવાફ કર સકતે હૈં.
- ખાનાએ કાબા પર ૧૨૦ રહમતેં ઊતરતી હે, જિન મે સે ૬૦ રહમતેં તવાફ કરનેવાલોં પર, બકિયા ૪૦ રહમતેં નમાઝ પઢનેવાલોં પર ઔર ૨૦ ખાનાએ કાબા કો દેખનેવાલોં પર.
- રૂકને યમાની કો તવાફ કે દૌરાન સિર્ફ હાથ લગાના સુન્નત હે. બોસા દેના ખિલાફે સુન્નત હે. અગર ભીડ હો તો દૂર સે ગુઝર જાયે. ઇસ્તિલામ ભી ન કરેં. રૂકને યમાની કે પાસ રૂકકર સીના ખાનાએ કાબા કી તરફ કરકે હાથ લગાના યા ભીડ લગાના ખિલાફે સુન્નત હે, ઔર મમનૂઅ હે.
- અસર કે બાદ કઝા ફર્જ નમાઝોં કો છોડકર ઓર કોઈ નમાઝ નહીં પઢ સકતે. ઇસલીયે અસર કે બાદ હરમ મેં ઝ્યાદા તવાફ કિજીયે, મગર આખરી કી દો રકઅત તવાફે વાજીબ મત પઢીયે ઔર મગરિબ કે બાદ આપને જિતને તવાફ કિયે હે, ઉનકે હિસાબ સે હર તવાફ કે લિયે દો રકઅત અલગ-અલગ પઢ લિજીયે. ઇસ તરહ હરમશરીફ કે અંદર આપ કા હર લમ્હા બેહતરીન ઇબાદત મેં ગુઝરેગા.

મકરૂહાતે તવાફ (યહ ચીઝેં તવાફ મેં મકરૂહ હૈ) :

૧. ફુઝૂલ ઔર બેફાયદા બાતચીત.

૨. ખરીદો-ફરોખ્ત કરના યા ઇસકી બાતચીત કરના. (તવાફ કરતે વક્ત અગર ફોન આ જાયે તો આપકે ના ચાહતે હુએ ભી આપકો સામનેવાલે કે સવાલોં કે જવાબ દેને હોંગે. આપકે જવાબાત હો સકતા હૈ મુબાહ યા મકરૂહ હો. ઇસલીયે મસ્જિદે-હરામ મેં મોબાઈલ બંધ રખે.)

૩. દુઆ યા કુર્આન બુલંદ આવાઝ સે પઢના, જિસસે તવાફ કરનેવાલોં ઔર નમાઝીયોં કો તકલીફ હો યા ખલલ હો.

૪. નાપાક કપડોં મેં તવાફ કરના.

૫. રમલ ઔર ઇજ્તેબા કો બિલા વજહ તર્ક કરના.

૬. ઇજ્તેબા કી હાલત મેં નમાઝ પઢના. (નમાઝ દોનો મોંઢે યાની કંધે ઢાંકકર પઢેં.)

૭. તવાફ કે ફેરોં કે દરમ્યાન ઝ્યાદા વકફા કરના. (કિસી વજહ સે કુછ દેર લિયે તવાફ રોક દેના.)

૮. બગૈર વજહ કે દો તવાફ કે બાદ એક 'બગૈર તવાફે વાજિબ કે' પઢના. (મકરૂહ વક્ત પર ઇજાઝત હે.)

૯. દોનોં હાથ તવાફ કી નિયત કે વક્ત બગૈર તકબીર કે ઉઠાના.

૧૦. હરમશરીફ મેં ખુત્બા ઔર ફર્ઝ નમાઝ કી જમાઅત ખડી હો જાને વક્ત તવાફ કરના.

૧૧. તવાફ કે દરમિયાન ખાના ખાના. કુછ ઉલમાને પીને કો ભી મકરૂહ કહા હે.

૧૨. પેશાબ પાખાના કે તકાઝે કે વક્ત તવાફ કરના.

૧૩. ભૂક ઔર ગુસ્સે કી હાલત મેં તવાફ કરના.

૧૪. તવાફ કરતે હુએ નમાઝ કી તરહ હાથ બાંધના યા કમર પર હાથ રખકર ચલના યા ગરદન પર હાથ રખકર ચલના યા કિસી કે ગલે મેં હાથ ડાલકર ચલના.

૧૫. ઔરતોં કા એસે વક્ત યા ઇતને હુજૂમ મેં તવાફ કરના, જબ ઔરતોં કા જિસ્મ ગૈરમર્દો કો યકીનન છુ જાયેગા, તો ઐસે વક્ત ઔરતોં કા તવાફ કરના હરામ હે.

(ઇસ મઝમૂન કે સારે મસ્લે 'મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાઝ' સઝ્લિયે ગયે હે.)
તવાફ કા તરીકા હમ ઇન્શાઅલ્લાહ ઉમરા કે બયાન મેં સીખેંગે.)

હજ કી અદાયગી મેં જલ્દી કરેં

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હે કે, નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, "અય લોગો ! અગર તુમ પર હજ ફર્ઝ હો ચૂકા હો તો ઉસકી અદાયગી મેં જલ્દી કરો, ઇસલીયે કે તુમમેં સે કોઈ નહીં જાનતા કે કબ ક્યા રૂકાવટ પેશ આ જાયે." (તરગીબ)

અરકાને ઉમરા ઔર હજ કા બયાન

ઉમરા કે સિર્ફ દો ફરાઈઝ ઔર દો વાજિબાત હૈ, જો ભી ઉન્હેં પૂરા કરેગા ઉસકા ઉમરા હો જાયેગા.

ઈસી તરહ હજ કે ૩ ફરાઈઝ, ૬ વાજિબાત ઔર ૧૦ સુન્નતેં હૈં, જો ભી ઉન્હે પૂરા કરેગા ઉસકા હજ હો જાયેગા.

હમ ઈસ કિતાબકેં સફર કે અલગ-અલગ મરહલોં કે લિયે અલગ-અલગ દુઆએં, અઝકાર ઔર નફ્લ નમઝ્ઝ કા ઝિક્ર કકેંગેં. યે સિર્ફ હજ ઔર ઉમરા કી ઈબાદત કો ઝ્યાદા અફઝલ બનાને કે લિયે હૈ. ઉનકે ન કરને પર ન કોઈ ગુનાહ હોગા ઔર ન હજ ઔર ઉમરા કી ઈબાદત મેં કોઈ ફર્ક આયેગા.

૧. ઉમરા કે ફ્રાઈઝ :

(૧) મીકાત સે એહરામ બાંધના, નિયત કરના ઔર તલ્બિયા પઢના.
(૨) ખાનાએ કાબા કા તવાફ કરના ઔર તવાફ કે બાદ દો રકઅત નમાઝ વાજિબુત્-તવાફ પઢના.

૨. ઉમરા કે વાજિબાત :

(૧) સફા-મરવા કે દરમ્યાન સઈ કરના.
(૨) બાલ કતરવાના યા મુંડવાના.

૩. હજ કે ફ્રાઈઝ :

(૧) એહરામ પહનકર હજ કી દિલ સે નિયત કરના ઔર તલ્બિયા કહના.
(૨) વકૂફ અરફાત યાનિ ૯ ઝિલહજ્જ કો ઝવાલ આફતાબ સે લેકર ૧૦ ઝિલહજ્જ કી સુબ્હ સાદિક તક અરફાત મેં કિસી વક્ત ઠહરના, ચાહે એક લમ્હે કે લિયે હી ક્યું ન હો.
હુઝૂર (સલ્લ.)ને ફરમાયા, 'હજ અરફાત મેં ઠહરનેકા નામ હૈ.'' (જામેઅ તિરમિઝી, હ. ૮૮૯)
(૩) તવાફે-ઝ્યારત, જો ૧૦ વીં ઝિલહજ્જ કી સુબ્હ સે લેકર ૧૨ વીં ઝિલહજ્જ કે મગરિબ તક કિયા જા સકતા હૈ.

૪. હજ કે વાજીબાત :

(૧) અરફાત મેં સૂરજ ડૂબને તક ઠહરના.
(૨) મુઝદલ્ફા મેં વકૂફ કે વક્ત ઠહરના.
(૩) સફા વ મરવા કે દરમ્યાન સઈ કરના.
(૪) શૈતાન કો બા-તરતીબ કંકરી મારના.
(૫) કુરબાની કરના.
(૬) સિર કે બાલ મુંડવાના યા કતરવાના.
(૭) મીના સે બાહર રહનેવાલે કો તવાફે-વિદા કરના. (એહલે હરમ ઔર અહલે હિલ પર વાજિબ નહીં હૈ, સિર્ફ મુસ્તહબ હૈ.)
(૮) ૧૦, ૧૧, ૧૨ તારીખ કો રાતેં મીના મેં ગુઝારના.

૫. હજ કી સુન્નતેં :

(૧) મુફરદ, આફાકી ઔર કારિન કો તવાફ કુદૂમ કરના.
(૨) ઈમામ કા તીન મુકામ પર ખુત્બા પઢના. ૭ ઝિલહજ્જ કો મક્કા-મુકર્રમા મેં, ૯ ઝિલહજ્જ કો અરફાત મેં ઔર ૧૧ ઝિલહજ્જ કો મીના મેં.
(૩) ૯ ઝિલહજ્જ કી રાત મેં મીના મેં રહના.
(૪) તુલૂએ આફતાબ કે બાદ ૯ ઝિલહજ્જ કો મીના સે અરફાત કો જાના.
(૫) અરફાત સે ઈમામ કે ચલને કે બાદ ચલના.
(૬) અરફાત મેં ગુસ્લ કરના.

ઈન કે અલાવા ભી ઔર બહુત સી સુન્નતેં હૈ.

સફરે હજ પર નીકલને સે પેહલે નિયત કા બયાન :

હજ તીન તરહ કે હોતે હૈં ઔર સફરે હજ મેં હજ કે સાથ ઉમરા ભી કિયા જાતા હૈ, તો જબ આપ ઘરસે એહરામ પહનકર નીકલેંગે, તો ક્યા નિયત કરેંગેં, ઉમરા કી યા હજ કી, ઔર કિસ તરહ કે હજ કી ?

હજ કી તીન કિસ્મેં હૈ : (૧) હજે ઈફ્રાદ, (૨) હજે કિરાન, ઔર (૩) હજે તમત્તો.

હજે ઈફરાદ મેં હાજી એહરામ સિર્ફ હજ કી નિયત સે પહનતે હૈં ઔર સિર્ફ હજ કરકે એહરામ ઉતાર દેતે હૈં.

હજે કિરાન મેં હાજી હજ ઔર ઉમરા દોનોં કી નિયત સે એહરામ પહનતે હૈં ઔર દોનોં કરને કે બાદ હી એહરામ ઉતારતે હૈં. અહલે હરમ ઔર અહલે હિલ સિર્ફ હજે ઈફરાદ હી કર સકતે હૈં. હજે કિરાન ઔર તમત્તો ઈનકે લિયે મના હૈ. આફાકી કે લિયે છુટ હૈ કે વહ તીનોં મેં સે જિસકા ચાહે એહરામ બાંધે.

હજે તમત્તો મેં હાજી પેહલે ઉમરા કી નિયત સે એહરામ પહનતે હૈં ઔર ઉમરા કરકે એહરામ ઉતાર દેતે હૈં. ફિર ૮ ઝિલહજ્જ કો એહરામ હજ કી નિયત સે પહનતે હૈં ઔર હજ કરકે ઉતાર દેતે હૈં. હિન્દુસ્તાન સે જાનેવાલે હાજીયોં કો હજે તમત્તો હી આસાન હોતા હૈ. ઈસલીયે હમ ઈસ હજ કો સીખેંગે.

ઈસલીયે અગર આપકી ફલાઈટ જિદ્દાહ કે લિયે હો ઔર ૮ ઝિલહજ્જ સે પેહલે હી હો તો આપકો મક્કાશરીફ પહુંચકર પેહલે ઉમરા કરના હૈ. ઈસલીયે આપ એહરામ ભી ઉમરા કી નિયત સે પહનેંગેં ઔર નિયત ભી ઉમરા કી હી કરેંગે.

અગર આપકી ફલાઈટ મદીના કે લિયે હો તો ન આપ ઘર સે એહરામ પહનકર નીકલેંગેં ઔર ન કિસી ચીઝ કી નિયત કરેંગેં, બલ્કિ મદીના ૪૦ વક્ત કી નમાઝ પૂરી કરકે જબ આપ મદીના સે મક્કા રવાના હોંગેં તબ આપકો એહરામ પહનકર ઉમરા કી નિયત કરના હોગા.

	અરકાન	તારીખ	હજે તમત્તો	હજે કિરાન	હજે ઈફરાદ
	તવાફે કુદૂમ		X	સુન્નત	સુન્નત
સિલસિલાવાર ઉમરા કે અરકાન	એહરામે ઉમરા	૮ ઝિલહજ્જ સે ૧૩ ઝિલહજ્જ કે દરમ્યાન ઉમરા નહીં કિયા જા સકતા.	ફર્ઝ	ફર્ઝ	X
	તવાફે ઉમરા		ફર્ઝ	ફર્ઝ	X
	સઈ ઉમરા		વાજિબ	વાજિબ	X
	સિર મુંડવાના		વાજિબ	X	X
સિલસિલાવાર હજ કે અરકાન	એહરામે હજ	૮ ઝિલહજ્જ	ફર્ઝ	ઉમરા-એહરામ	ફર્ઝ
	કયામે મીના	૮ ઝિલહજ્જ	સુન્નત	સુન્નત	સુન્નત
	વુકૂફે અરફા	૯ ઝિલહજ્જ	ફર્ઝ	ફર્ઝ	ફર્ઝ
	વુકૂફે મુઝદલ્ફા	૧૦ ઝિલહજ્જ કી રાત	વાજિબ	વાજિબ	વાજિબ
	રમી જિમાર (ઉકબા)	૧૦ ઝિલહજ્જ	વાજિબ	વાજિબ	વાજિબ
	કુરબાની	૧૦,૧૧,૧૨ ઝિલહજ્જ	વાજિબ	વાજિબ	ઈખ્તિયારી
	સિર મુંડવાના	૧૦,૧૧,૧૨ ઝિલહજ્જ	વાજિબ	વાજિબ	વાજિબ
	તવાફે ઝ્યારત	૧૦,૧૧,૧૨ ઝિલહજ્જ	ફર્ઝ	ફર્ઝ	ફર્ઝ
	સઈ	૨૯ ઝિલહજ્જ સે પેહલે	વાજિબ	વાજિબ	વાજિબ
	કયામે મીના	૧૧,૧૨,૧૩ ઝિલહજ્જ	સુન્નત	સુન્નત	સુન્નત
	રમી જિમાર	૧૧,૧૨,૧૩ ઝિલહજ્જ	વાજિબ	વાજિબ	વાજિબ
	તવાફે વિદા	વાપસી સે પેહલે	વાજિબ	વાજિબ	વાજિબ

સફરે હજ કા આગાઝ

સફરે હજ પર નીકલને સે પેહલે કી તૈયારીયાં :

૧. ૬ સે ૮ અચ્છે ઔર દીનદાર લોગોં કે સાથ ગ્રુપ બનાકર હજ કા ફોર્મ ભરેં, ક્યું કે કમરે મેં ૬ સે ૮ લોગોં કો રખા જાતા હૈ. અગર લોગ હમખયાલ ઔર નેક હો તો બડી આસાની હોતી હૈ.

૨. દિલમેં યહ યકીન જમાએં કે મુઝે મેરા માલ, મેરી તાકત, મેરી સલાહિયત હજ કે સફર પર નહીં લે જા રહી હૈ, બલ્કી મુઝે મેરા અલ્લાહ લે જા રહા હૈ. કઈ લોગ દુનિયા મેં માલદાર હૈ, બાસલાહિયત હૈ, તાકતવર હૈ, લેકિન ઉન્હેં અલ્લાહ કા હુક્મ નહીં હુઆ, વહ નહીં જા સકતે.
મૈને ઝાતી તૌર સે મહસૂસ કિયા હૈ કે હજ ન સિર્ફ અલ્લાહ કી તૌફિક સે હમ કર પાતે હૈં, બલ્કી હજ કે અરકાન ભી અલ્લાહતુઆલા અપને ફઝલ સે પૂરા કરાતે હૈ. ૩૦ સે ૪૦ લાખ કે મજમે મેં અગર અલ્લાહતુઆલા કી મદદ ન હોતી, તો મેં ઔર કઈ હાજી અરફાત ઔર મુઝદલ્ફા વક્ત પર ન પહુંચ પાતે ઔર યહ અરકાન હમસે ફૌત હો સકતે થે.

૩. હાજી કહલાને કા શૌક, ખરીદારી વગૈરહ ભી હજ કી નિયત કે સાથ શામિલ હો તો તૌબા કરેં ઔર હજ કી નિયત ખાલિસ અલ્લાહ કી રાહ કે લિયે કરેં.

૪. કારોબાર ઔર ઘર કી સારી ઝરૂરિયાત ઔર ઉમુર સે મુતઅલ્લિક વસિયતનામા લિખ દેં, લેના-દેના, હક-હુકૂક સબ મુફસ્સલ દર્જ કરકે ઔર કિસી મામલકશનાસ ઔર દીનદાર શખ્સ કો અપના કાયમ મુકામ બના દે.

૫. ઘરવાલોં કો આપકી ગૈરમૌજૂદગી મેં ભી નમાઝ પઢતે રહેને ઔર પૂરી તરહ દીન પર ચલતે રહને કી નસીહત કર દેં.

૬. સદકે સે બલાએં ટલતી હૈ, ઇસલીયે સફર મેં જાને ઔર માલ કી હિફાઝત કે લિયે સદકા-ખૈરાત કર દેં યા ગરીબોં કો ખાના ખીલા દેં.

૭. અગર કિસી કા હક અદા ન કિયા હો તો અદા કરેં. કિસી કા દિલ દુઃખાયા હો તો માફી માંગ લે. અલ્લાહતુઆલા બેનિયાઝ હૈ, વહ ખુદ કે હુકૂક માફ કર દેગા, લેકિન બંદો કે હુકૂક માફ નહીં કરેગા. ઉસે તો આપકો બંદો સે હી માફ કરાને હોંગે.

૮. સફરે હજ કે સામાન કી મુકમ્મલ ફેહરિસ્ત બના લે ઔર ઉસકે મુતાબિક સામાન એક યા દો દિન પેહલે હી પૈક કર લે.

૯. એક અલગ હેન્ડબેગ મેં પાસપોર્ટ, હવાઈ-જહાઝ કા ટિકટ, શનાખ્તી કાર્ડ ઔર દૂસરા ઝરૂરી સામાન રખ લેં. યહ બૈગ ઐસા હો કે ઉસે આપ ૧૪ ઘંટે કે સફર મેં હંમેશા અપને કંધે સે લટકાએ રહ શકે.

૧૦. બાલ સાફ કર લે. નાખૂન કાટ લેં ઔર નહા-ધોકર અચ્છી તરહ પાક હો જાયે ઔર એહરામ પહન લે.

ઘર સે રવાનગી :

અચ્છી તરહ નહા-ધોકર સાફ-સુથરે હો જાયે ઔર એહરામ પહન લેં.

- ઇસ મુબારક સફર કી કામિયાબી કે લિયે અલ્લાહ સે દુઆએં માંગે. દુઆ ઝ્યાદા અસર રખતી હૈ, જબ યે નફ્લ નમઝ્ઝ પઢકર માંગી જાયે. ઇસલીયે દો-દો રકઅત કરકે દસ રકઅત નફ્લ નમઝ્ઝ ઇસ તરહ પઢેં.
- દો રકઅત નફ્લ નમઝ્ઝ સલાતુલ્-હાજાત કી નિયત સે પઢેં, ઔર અલ્લાહતુઆલા સે દુઆ કરેં કે અલ્લાહતુઆલા આપકા સફરે હજ આસાન ઔર કામિયાબ કરે ઔર આપકો હજ્જે-મબરૂર અતા ફરમાયે.
- દો રકઅત નફ્લ નમઝ્ઝ સલાતુલ્-તૌબા કી નિયત સે પઢે. ઇસ નફ્લ નમાઝ કે બાદ આપ અલ્લાહતુઅલા કે દરબાર મેં સચ્ચે દિલ સે અપને ગુનાહોં સે તૌબા કરેં.
- દો રકઅત નફ્લ નમઝ્ઝ શુક્રાને કી પઢેં ઔર અલ્લાહતુઆલા કા શુક્ર અદા કરેં કે ઉસને યે તૌફિક દી કે આપ હજ કે સફર પર જા રહે હૈ.
- દો રકઅત નમાઝ અપને ઔર અપને ઘરવાલોં કી બલાઓ ઔર મુસીબતોં સે હિફાઝત કી નિયત સે પઢે ઔર દુઆ કરેં કે અલ્લાહતુઆલા આપકો સફર મેં ઔર ઘરવાલોં કો વતનમેં અપને અમાન ઔર હિફાઝત મેં રખે ઔર તમામ મુસીબતોં સે મહફૂઝ રખ્ખે.
- આખરી દો રકઅત નમાઝ એહરામ કી નિયત સે પઢે. સારી નમાઝેં આપ એહરામ કી ચાદર સે સર ઢાંપ કર પઢેં ઔર આખરી દો રકઅત કા સલામ ફેરકર સિર ખોલ દેં, મગર અભી ઉમરા કી નિયત ન કરેં. ઉમરા કી નિયત અગર આપ જહાઝ મેં યલમલમ સે કરેંગે તો ઝ્યાદા આસાની હોગી. યલમલમ મીકાત જિદ્દાહ ઉતરને સે એક ઘંટા પેહલે આતા હૈ ઔર જહાઝ કા અમલા મીકાત આને પર આપકો ઇસકી ખબર કર દેગા.

કુછ યાદ રખને લાયક બાતેં :

- બુઝૂર્ગો સે સુના હૈ કે એહરામ કી હાલત મેં ઇન્સાન જો ભી કામ કરતા હૈ, ઉસ પર મુહર લગ જાતી હૈ. ફિર વહ ઝિંદગીભર ઉસે દોહરાતા રહતા હૈ. વૈસે તો હર વક્ત ગુનાહોં સે બચના ચાહિયે, મગર એહરામ કી હાલત મેં ગુનાહોં સે સખ્ત પરહેઝ કરના ચાહિયે ઔર પૂરી તરહ સે સુન્નત કે મુતાબિક શબ-વ-રોઝ ગુઝારને કી કોશિશ કરના ચાહિયે.
- કુછ ઐસે ગુનાહ હૈ જિનકી હમેં આદત સી હૈ ઔર ઉનકે ગુનાહ હોને કા હમેં એહસાસ તક નહીં હોતા. જૈસે ગીબત, નઝરોં કા ગુનાહ વગૈરહ ઔર યહ ગુનાહ હમ ઉસ વક્ત કરતે હૈં, જબ હમ દુનિયાદારી કી બાતેં કરતે હૈં યા બાઝારોં મેં ઘૂમતે હૈં. એહરામ કી હાલત મેં ઔર વૈસે ભી હરમ કે હુદૂદ મેં ઇન દોનોં સે પરહેઝ કરેં ઔર ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા વક્ત કુર્આન-શરીફ કી તિલાવત, તવાફ, નફ્લ નમાઝ ઔર વઝાઈફ પઢતે હુએ ગુઝારેં. આપ જિસ જગહ જા રહે હૈં (મક્કાશરીફ), વહાં એક નેકી કા સવાબ એક લાખ ગુના બઢા કર મિલતા હૈ. ઇસી તરહ એક ગલતી કા ગુનાહ ભી એક લાખ ગુના મિલેગા. હઝરત નૂહ (અલૈ.) કી ઉમ્ર ૯૫૦ સાલ થી. અગર આપ ચાર દિન હરમ-શરીફ મેં ઇબાદત કરેં તો ચાર લાખ દિન કે બરાબર ઇબાદત કા સવાબ મિલેગા, જો કે ૧૦૦૦ સાલ કી ઇબાદત સે ઝ્યાદા હૈ. યાની આપ હઝરત નૂહ (અલૈ.) કી ઉમ્ર સે ભી ઝ્યાદા અરસે તક ઇબાદત કરતે રહે. ઇસસે આપ અંદાઝા લગાએં કે અગર આપ એક મહિને હરમ મેં ઇબાદત કરતે રહે, તો કિતના સવાબ મિલેગા ? વહ લોગ ખુશનસીબ હૈ, જો ઇસ બાત કો સમઝકર ઇસ સુનહરે મૌકે કા ફાયદા ઉઠાતે હૈં.
- અપને વતન મેં એક ફર્ઝ નમાઝ છુટ જાયે તો ઉસકા ગુનાહ ૭૦ ગુનાહે-કબીરા કે બરાબર હોતા હૈ, જિસકી જહન્નમ કી સજા કઈ લાખ સાલ હૈ. યહી ગુનાહ અગર હરમશરીફ મેં હો જાયે તો યહ એક લાખ ગુના ઓર બઢ જાયેગા. નમાઝ છોડને કે સાથ અગર કિસીને ગીબત ભી કી, નઝરોં કા ગુનાહ ભી કિયા, ઝઘડા વગૈરહ ભી કિયા ઔર મહિનેભર કરતા રહા તો ઐસા શખ્સ જબ હજ કે સફર પર નીકલતા હૈ, તો કુછ નેક હોતા હૈ ઔર ગુનાહ કા ઝખીરા ભી ઉસકી ઉમ્ર કે મુતાબિક પચાસ સાઠ સાલ કા હોતા હૈ. મગર જબ હજ સે વાપસ આતા હૈ તો હજારો સાલ કી ઉમ્ર કે ગુનાહ કે બરાબર ગુનાહોં કા ઝખીરા લેકર આતા હૈ. ઐસા બદબખ્ત ઇન્સાન હજ કરકે હાજી કે બદલે પાજી નહીં બનેગા તો ઔર ક્યા બનેગા. ઇસલીયે કુછ લોગ હજ કે બાદ ઝ્યાદા બદ્-દીન હો જાતે હૈં.

અલ્લાહત્આલા હમેં, આપકો ઔર સારે મુસલમાનો કો દીન સમજને ઔર ઉસ પર સહી તરીકે પર ચલને કી તૌફિક અતા ફરમાએ. આમીન.

- વહ મુકદ્દસ ઝમીન, જિસે દેખને કે લિયે લાખો આંખે તરસતી હૈ, વહાં આપ કો સિર્ફ ચાલિસ દિન રહના હૈ. ઇન ચાલિસ દિનોં કે લિયે અગર આપ દુનિયાદારી છોડ દેંગેં, તો ક્યા કયામત આ જાયેગી ? ઘરસે નીકલતે વક્ત અપની દુનિયાદારી કો યહીં છોડકર સફરે હજ પર રવાના હોં ઔર આને વાલે હર લમ્હે કો ગનીમત સમજેં ઔર જિતની નેકી અપને દામન મેં સમેટ સકતે હોં, સમેટ લે. મૌત કી કિસે ખબર હૈ, હો સકતા હૈ યહ આપકા આખરી સફર હો.

મુકદ્દસ સફર કા પહલા કદમ :

- સ્ટીલ કા કડા પહન લેં, પાસપોર્ટ, ઍર ટિકટ ઔર દૂસરા ઝરૂરી સામાન, હૅન્ડ-બેગ મેં રખકર કાંધે પર લટકા લેં. સારે સામાન પર અપના નામ-પતા ઔર કવર નંબર ફિર એકબાર જાંચ લે ઔર ઘરવાલોં કે લિયે અલ્લાહત્આલા સે દુઆ કરેં, અલ્લાહત્આલા કી અમાન મેં દે ઔર યહ દુઆ પઢે –

اَسْتَوْدِعُ اللّٰهُ دِيْنَكُنْ وَ اَمَانَتَكَ وَاٰخِرَ عَمَلِكَ، زَوَّدَكَ
اللّٰهُ التَّقْوٰى، وَيَسَّرَلَكَ الْخَيْرَ حَيْثُ كُنْتَ.

અસ્તૌદિઉલ્લાહ દીન-કા વ અમાનતક વ આખિર અમલિક. ઝવ્વદકલ્લાહુત્-તક્વા, વ યસ્સરલકલ્-ખઇર હઇસુ કુન્ત.
તરજુમા : અચ્છા, જાઓ તુમ ઔર તુમ્હારા દીન ઔર તુમ્હારી દીન વ દુનિયા કી અમાનત ઔર તુમ્હારે કામોં કા અંજામ અલ્લાહત્આલા કે સુપૂર્દ હૈ. અલ્લાહત્આલા તુમ કો તકવા ઔર દૌલત સે નવાઝે ઔર તુમ્હારે લિયે નેકીયાં આસાન કરે, જહાં કહીં રહો.

- ઘરસે પહલા કદમ નીકલતે હુએ યહ દુઆ પઢે –

بِسْمِاللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ.

બિસ્મીલ્લાહિ તવક્કલતુ અલલ્લાહિ લા હવ્લા વ-લા કુવ્વતા ઇલ્લા બિલ્લાહ.
તરજુમા : શુરૂ કરતા હું અલ્લાહ કે નામ સે, મેરા અલ્લાહત્આલા પર ઈમાન ઔર ઉસી પર ભરોસા હૈ, ઔર યહ યકીની બાત હૈ કે અલ્લાહત્આલા કે હુક્મ કે બગૈર એક પત્તા ભી નહીં હિલતા, મૈં અલ્લાહ હી કે સહારે સફર શુરૂ કરતા હું.

સવારી આ જાયે તો સવારી પર સુન્નત તરીકે સે સવાર હોં. સવારી પર સવાર હોને કા સુન્નત તરીકા :

- હ. અલી બિન રબિયા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હ. અલી (રદિ.) બિન અબી તાલિબ કે લિયે જબ સવારી લાઈ ગઈ તો ઉસ વક્ત મૈં મૌજૂદ થા. ઉન્હોને જબ ઈસકી રેકાબ પર પૈર રખા તો બિસ્મીલ્લાહ કહા, ફિર જબ પીઠ પર બૈઠ ગયે તો કહા અલહમ્દુ-લિલ્લાહ, ફિર ફરમાયા –

سُبْحٰنَ الَّذِىْ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ وَاِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ

સુબ્હાનલ્લઝી સખ્ખર-લના હાઝા વ-મા કુન્ના લહૂ મુક્રિનીના વ ઈન્ના ઈલા રબ્બના લ-મુન્કલિબૂન.
તરજુમા : ઉસ અલ્લાહ કી તારીફ હૈ, જિસને ઈસ કો હમારે લિયે મુસખ્ખર કર દિયા. હમ ઈસ કી તાકત નહીં રખતે થે, ઔર હમ અપને રબ કી તરફ પલટનેવાલે હૈ. (સૂરઃ ઝુખ્રૂફ, ૧૩-૧૪)
ફિર તીન મરતબા 'અલ્-હમ્દુલિલ્લાહ' કહા, ફિર તીન બાર 'અલ્લાહુ અકબર' કહા, ફિર યે દુઆ પઢી –

سُبْحَانَكَ اِنِّىْ ظَلَمْتُ نَفْسِىْ فَاغْفِرْلِىْ فَاِنَّهٗ لاَيَغْفِرُالذُّنُوْبَ اِلاَّ اَنْتَ.

સુબ્હાનકા ઈન્ની ઝલમ્તુ નફ્સી ફગ્ફિરલી, ફ-ઈન્નહૂ, લા યગ્ફિરુઝ્-ઝુનૂબ ઈલ્લા અન્ત.

તરજુમા : પાક હૈ તુ, બેશક મૈંને અપની જાન પર ઝુલ્મ કિયા. બસ મુઝકો બખ્શ દે ઔર તેરે સિવાય કોઈ બખ્શનેવાલા નહીં.
યહ કેહકર હંસ દિયે, લોગોં ને કહા, અય અમીરૂલ મુઅમિનીન ! આપ હંસતે ક્યું હો. ઉન્હોને ફરમાયા કે મૈને હુઝૂર (સલ્લ.) કો ઈસી તરહ કરતે દેખા થા, જિસ તરહ મૈંને કિયા ઔર જબ આપ હંસે તો મેને ભી અર્ઝ કિયા થા, યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! કિસ બાત ને આપકો હંસાયા. આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા થા, તુમ્હારા રબ પાક હૈ. ઈસકે બંદે જબ કહતે હૈ, કે અય રબ ! મુઝે બખ્શ દે, તો ફિર વહ ખુશ હોતા હૈ કે મેરા બંદા જાનતા હૈ કે મેરે સિવાય કોઈ બખ્શનેવાલા નહીં. (અબૂ દાઉદ, તિરમીઝી)
ઈસ દુઆ કો યાદ કર લિજીયે ઔર હજ કે દૌરાન ઔર ઉસકે બાદ ભી જબ ભી સવારી પર સવાર હોના હો, ઈસે ઝરૂર પઢે.

હવાઈ સફર કા આગાઝ :

- જિસ જહાઝોં સે હજ કમિટી સે જાનેવાલે હાજીયોં કો લે જાયા જાતા હૈ, ઉસમેં સિર્ફ હાજી હી સફર કરતે હૈં. ઉનમેં સફર કરને કી આમ મુસાફિરોં કો ઈજાઝત નહીં હોતી. ઉન જહાઝોં સે સફર કરનેવાલે હાજીયોં કે ટિકટોં પર સીટ નંબર ભી નહીં હોતે હૈં. ઇસલીયે જો હાજી પેહલે પહુંચે જાતે હૈ, ઉન્હે અપને સારે ગ્રુપ કે સાથ બૈઠને કે લિયે અચ્છી સીટ મીલ જાતી હૈ ઔર જો દેર સે જહાઝ મેં દાખિલ હોતે હૈં, ઉન્હેં જો બચી હુઈ ખાલી સીટ હોતી હૈ, ઉસી પર બૈઠના પડતા હૈ. ઐસે મેં અક્સર ગ્રુપ બિખર જાતા હૈ ઔર હો સકતા હૈ કે આપકો મજબૂરન ગૈરમૈહરમ કે બગલમેં જગહ મિલે.
- હજ કે અય્યામ મેં આમ દિનોં સે ઝ્યાદા વક્ત એરપોર્ટ પર સામાન કી ચેકિંગ ઔર દૂસરે કામોં મેં લગતા હૈ. ઇસલીયે ૩ સે ૪ ઘંટે પહલે એરપોર્ટ પર પહુંચ જાયે ઔર જલ્દ અઝ જલ્દ જહાઝ મેં સવાર હોને કી કોશિશ કિજીયે.
- એરપોર્ટ પર દાખિલ હોતે હી પેહલે આપકો ઝરે મુબાદલા મિલેગા. ઉસે આપ હિફાઝત સે અપને હેન્ડબેગ કે અંદરવાલી જેબ મેં રખ લે, તા કે અગર બાર-બાર બેગ ખોલના હુઆ તો પૈસા ગિરને યા ખો જાને કા ડર ન હો.
- ઝરે મુબાદલા મિલને કે બાદ આપકે લગેજ કા સિક્યુરિટી ચેક હોગા. ફિર આપકા સામાન કા વઝન હોગા. ઉસકે બાદ આપકા સામાન જહાઝ પર લોડ હોને ચલા જાયેગા ઔર આપકો જહાઝ પર સવાર હોને સે પેહલે વેઇટિંગ હોલ મેં જાકર ઇંતેઝાર કરને કે લિયે કહા જાયેગા. ઇસ હોલમેં આપ પેશાબખાના સે ફારિગ હોકર વુઝૂ કર લે. હજ કમિટી કી તરફ સે નમાઝ પઢને કા ભી ઇંતેઝામ કિયા જાતા હૈ. વક્ત હો તો નમાઝ ભી પઢ લે.
- જહાઝ કા સફર સાઢે ચાર ઘંટે કા હોતા હૈ. જહાઝ મેં ટોયલેટ તો હૈ, મગર નાપાક હોને કા ખતરા રહતા હૈ ઔર વુઝૂ કા ઇંતેઝામ ભી નહીં. ઇસલીયે પેહલે સે હી તૈયાર રહેં.

જબ જહાઝ મેં સવાર હોને કા ઐલાન કિયા જાયે તો સવારી કી દુખા પઢતે હુએ, જહાઝ મેં દાખિલ હો ઔર જબ જહાઝ રવાના હો તો યે દુઆ પઢે –

بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَ مُرْسٰهَا اِنَّ رَبِّىْ لَغَفُوْرُ الرَّحِيْمٌ.

બિસ્મીલ્લાહિ મજ્રિહા વ મુર્સાહા. ઈન્ના રબ્બી લ-ગફૂર્-રહીમ.
તરજુમા : જહાઝોં કા ચલના ઔર ઠહરના અલ્લાહ હી કે નામ કી બરકત સે હૈ. બેશક, મેરા રબ બખ્શનેવાલા ઔર રહમ કરનેવાલા હૈ.(સૂરઃ હૂદ, ૪૧)

હઝરત અબૂ મુસા અશ્અરી (રદિ.) બયાન કરતે હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "હાજી અપને ખાનદાન કે ૪૦૦ આદમિયોં કી શિફાઅત કરેગા. હાજી અપને ગુનાહોં સે ઐસા પાક હો જાતા હૈ, ગોયા આજ હી અપની માં કે પેટ સે પૈદા હુઆ હૈ." (બઝ્ઝાર)

હવાઈ સફર ઔર મક્કા-મુકર્રમા મેં આમદ

હવાઈ સફર સાઢે ચાર ઘંટે કા હૈ. સફર કે દૌરાન કોલ્ડ્રીંક, ખાના ઔર ખુશ્બૂદાર કાગઝ કે રૂમાલ મિલેંગે. અગર આપને સફર શુરૂ કરને સે પહલે ઉમર કી નિયત કર લી હૈ તો ખુશ્બૂદાર મશરૂબાત (કોલ્ડ્રીંક), ખુશ્બૂદાર રૂમાલ ઔર ખુશ્બૂદાર ખાને સે પરહેઝ કરેં, ક્યું કે એહરામ કી હાલત મેં ખુશ્બૂ લગાના ઔર ખાના દોનો કી મુમાનિઅત હૈ. અગર ઉમરા કી નિયત ન કી હો તો શૌક સે ખાયે.

તીન ઘંટે સફર કે બાદ નિયત કરને કી તૈયારી કિજીયે. મીકાત આને કે પેહલે હી જહાઝ કા અમલા આપકો ખબર કર દેગા. મીકાત આને પર ઉમરા કી નિયત ઇસ તરહ કરેં.

- અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની ઉરીદુલ-ઉમરત ફ-યસ્સર્ હાલી વ તકબ્બલહા મિન્ની.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیۡ اُرِیۡدُ الۡعُمۡرَةَ فَیَسِّرۡ هَالِیۡ وَتَقَبَّلۡهَا مِنِّیۡ.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! મેં ઉમરહ કી નિયત કરતા હું / કરતી હું. ઇસે તુ મેરે લિયે આસાન કર ઔર કુબૂલ ફરમા.

- નિયત કે બાદ મર્દ બુલંદ આવાઝ મેં ઔર ખ્વાતીન ધીમી આવાઝ મેં તીન બાર તલ્બિયા પઢેં.

لَبَّیۡکَ اللّٰهُمَّ لَبَّیۡکَ - લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મા લબ્બૈક.

હાઝિર હું મેરે મૌલા, આપકે હુઝૂર હાઝિર હું.

لَبَّیۡکَ لَا شَرِیۡکَ لَکَ لَبَّیۡکَ - લબ્બૈક લા શરીક લ-ક લબ્બૈક.
મૈં હાઝિર હું, આપકા કોઈ શરીક નહીં, મૈં હાઝિર હું.

اِنَّ الۡحَمۡدَ وَالنِّعۡمَتَ لَکَ وَالۡمُلۡکَ

ઇન્નલ હમ્દ, વન્ નિઅ્-મત લ-ક વ-લ મુલ્ક.
સારી હમ્દ વ સતાઈશ કે આપ હી સઝાવાર હૈ, ઔર સારી નેઅ્મતેં આપ હી કી હૈ ઔર સારી કાયનાત મેં હુકૂમત ભી આપ હી કી હૈ.

لَا شَرِیۡکَ لَکَ - લા શરીક લ-ક.

આપકા કોઈ શરીક વ સહીમ નહીં.

નિયત કરને ઔર તલ્બિયા પઢતે હી આપ પર એહરામ કી સારી પાબંદિયાં આઈદ હો ગઈ. ઇસકે બાદ આપકે લિયે સબસે અફઝલ તસ્બીહ ઝિક્ર તલ્બિયા હી હૈ.

- જો હવાઈ જહાઝ હાજીયોં કો લે જાતે હૈં, વહ ઇસ બાત કા ખયાલ રખતે હૈં કે મુસાફિરોં કો મીકાત કી ખબર દે. મગર જો આમ ફ્લાઈટ હોતી હૈ, ઉસમેં ઇસ બાત કા ખયાલ નહીં રખા જાતા કે મીકાત કી ખબર કરેં. ઇસલીયે અગર આપ ટૂર સે ઔર આમ ફ્લાઈટ સે જા રહે હોં તો એહતિયાત કે તૌર પર સફર કે દો ઘંટે બાદ હી નિયત કરકે તલ્બિયા પઢ લેં.

જિદ્દાહ પહુંચકર જહાઝ સે ઉતરને કે બાદ એક બસ કે ઝરિયે આપકો એરપોર્ટ કી ઇમારત મેં લે જાયા જાયેગા. એરપોર્ટ કી ઇમારત મેં દાખિલ હોને કે બાદ આપકો તીન મરહલોં સે ગુઝરના હૈ.

- પેહલે મરહલે મેં આપકો એક જંગલે સે ઘીરે હુએ હોલ મેં રૂકાયા જાયેગા ઔર આપકે પાસપોર્ટ પર દાખલે કી મુહર લગેગી.
- દૂસરે મરહલે મેં આપકો બગલ કે દૂસરે હોલ મેં જાકર અપના સામાન પહેચાનકર એક જગહ જમા કરના હૈ ઔર ઉસકી સિક્યુરિટી જાંચ કરાની હૈ. જાંચ કે બાદ આપકા સામાન ફિર લે લિયા જાયેગા ઔર ઉસે બસ અડ્ડે તક પહુંચા દિયા જાયેગા.
- તીસરે મરહલે મેં આપકો કરીબ દો સૌ મીટર દૂર હિન્દુસ્તાન કે બસ અડ્ડે કી તરફ જાના હૈ. જિદ્દાહ એરપોર્ટ બહુત બડા હૈ ઔર ખો જાને કા ખતરા રહતા હૈ. ઇસલીયે અપને સાથીયોં કે સાથ રહેં ઔર બોર્ડ દેખતે હુએ ઔર રાસ્તે મેં ખડે ગાઈડ સે પૂછતે હુએ હિન્દુસ્તાન કે બસ અડ્ડે પર પહુંચે. ઇસ કાઉન્ટર પર ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોને, વુઝૂ કરને ઔર નમાઝ પઢને કી સહુલતેં મુહય્યા હૈ. ઇસલીયે ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોકર વુઝૂ બનાકર નમાઝ પઢ લેં. જો સામાન આપસે જાંચ કે બાદ લે લિયા ગયા થા, કૂલી ઉસે યહાં પહુંચા દેતે હૈં. અબ આપ અપના સામાન પહેચાનકર એક જગહ જમા કર લેં ઔર અપના પાસપોર્ટ કાઉન્ટર પર દિખાએં.

(નોટ : જો કૂલી આપકા સામાન બસ ડીપો તક પહુંચાને મેં આપકી મદદ કરતે હૈં, ઉનકા બિલ્લા નંબર ઝરૂર નોટ કર લે.)

યહાં આપકો ગ્રુપ બનાકર મુઅલ્લિમ કે હવાલે કિયા જાયેગા. મુઅલ્લિમ એક બસ મેં જિતને લોગ સવાર હો સકતે હૈં, ઉતને લોગોં કો જમા કરેગેં. ઉનકા સામાન એક ટ્રોલી પર લાદકર બસ તક લે જાયેંગેં ઔર બસ મેં સવાર કર દેંગે. આપ ઇસ બાતકા ખયાલ રખેં કે આપ ઉસી બસ મેં સવાર હોં, જિસમેં આપકા સામાન લાદા જાએ. બસ મેં સવાર હોતે વક્ત મુઅલ્લિમ આપસે આપકા પાસપોર્ટ લે લેંગે ઔર મક્કાશરીફ મેં આપકે રિહાઈશગાહ પહુંચકર આપકો આપકા રિહાઈશગાહ કાર્ડ, અપના શિનાખ્તી કાર્ડ ઔર પ્લાસ્ટીક કા પટ્ટા હાથ મેં પહનને કે લિયે દેંગે.

એરપોર્ટ ઔર બસ મેં હર જગહ તલ્બિયા કા ઝિક્ર જારી રખેં. જબ બસ મક્કાશરીફ કી હદ મેં દાખિલ હોં, તો યહ દુઆ પઢે –

"યા અલ્લાહ ! યહ આપકા ઔર આપકે રસૂલ (સલ્લ.)કા હરમ હૈ. ઇસમેં જાનવરોં કો ભી અમાન હૈ. ઐસે મોહતરમ મુકામ કી બરકત સે આપ મેરે ગોશ્ત, ખૂન ઔર હડ્ડીયોં કો આગ પર હરામ કર દે ઔર મુઝે અપને વલીયોં ઔર ઇતાઅતગુઝારોં મેં શામિલ ફરમા."

જબ મક્કા શહર પર પહલી નજર પડે તો યહ દુઆ પઢે :

યા અલ્લાહ ! મેરે લિયે મક્કા શહર મેં ઠિકાના ફરમા દે ઔર હલાલ રોઝી દે,
યા અલ્લાહ ! હમકો મક્કા-મુકર્રમા મેં બરકત ઇનાયત ફરમા.
યા અલ્લાહ ! ઇસ શહર કે મેવે હમેં નસીબ ફરમા.
યા અલ્લાહ ! એહલે-મક્કા કો હમારી નઝરોં મેં મેહબૂબ બના દે.
યા અલ્લાહ ! હમેં ભી એહલે-મક્કા કી નઝરોં મેં મેહબૂબ બના દે.

બસ આપકો આપકી રિશાઈશગાહ તક પહુંચા દેગી. કૂલી આપકા સામાન બસ સે ઉતારકર આપકે કમરે તક પહુંચા દેંગેં. સામાન કમરે મેં રખકર કુછ ખા-પી લેં. ઝરૂરત હો તો કુછ દેર આરામ કર લેં. જો રીયાલ આપકો એરપોર્ટ પર મિલે થે, ઉન્હેં શૂટકેશ મેં હિફાઝત સે રખ દેં. અપને સાથ હરમ મેં હરગિઝ ન લે જાયે. ફિર ઉમરહ કી તૈયારી કરેં. મક્કા-મુકર્રમા પહુંચકર આપ જિતની જલ્દી ઉમરા કરેંગે, ઉતના અફઝલ હૈ.

હજ વ રમઝાન કે દિનોં મેં હરમશરીફ મેં નમાઝ, ઔર નમાઝ કે બાદ તવાફ કરનેવાલોં કા જબરદસ્ત હુજૂમ હોતા હૈ. ઉસસે ઉમરા કે અરકાન અદા કરને મેં કાફી પરેશાની હોતી હૈ. સુબ્હ ઇશ્રાક કે બાદ દોપહર ૨ બજે સે ૪ બજે કે બીચ ઔર રાત મેં ઈશા ઔર ખાને કે બાદ હરમશરીફ કુછ ખાલી હોતા હૈ. લિહાઝા ઇન દો વક્તોં મેં અગર આપ ઉમરા કરેં તો કદરે આસાની હોગી.

મસ્જિદે હરામ, ખાનાએ-કાબા ઔર મુતાફ કી તફસીલ

મસ્જિદે-હરામ કી તફસીલ

① ખાનાએ કાબા કે અંદર ફર્શ મતાફ સે ૭ ફીટ ઊંચા હૈ. ખાનાએ કાબા કી કુલ ઊંચાઈ ૪૬ ફીટ, લંબાઈ ૪૨ ફીટ ઔર ઊંચાઈ ૩૮ ફીટ હૈ. હતીમ કા આખરી સિરા ખાનાએ કાબા સે ૨૧ ફીટ દૂર હૈ.

② મકામે-ઈબ્રાહીમ એક પથ્થર હૈ, જિસ પર હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈ.કે કદમોં કે નિશાન છે. યહ ૮ ઈંચ ઊંચા, ૧૪ ઈંચ ચૌડા ઔર ૧૫ ઈંચ લંબા હૈ, ઔર ખાનાએ-કાબા સે ૪૬ ફીટ દૂર હૈ. ઉસકા રંગ પીલા ઔર લાલ કે દરમિયાન સફેદી લિયે હુએ હૈ.

③ હજ્રે-અસ્વદ ખાનાએ-કાબા કે મશ્રિકી કોને પર ઝમીન સે તકરીબન સવા ચાર ફીટ કી ઊંચાઈ પર નસ્બ હૈ. વો કિસી હાદસે મેં તૂટ ગયા થા. અબ ઉસકે આઠ ટુકડે એક ૭ટ૧૦ ઈંચ કે કાલે પથ્થર પર જોડકર ચાંદી કી ફ્રેમ મેં લગા દિયા ગયા હૈ. હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈ. કે ઝમાને મેં વો સફેદ થા, અબ લોગોં કે ગુનાહોં સે વો કાલા હો ગયા હૈ.

④ ઝમઝમ કા કૂંવાં અબ તેહખાને મેં હૈ. ઉસકે પાની કી સતહ ઝમીન સે ૧૨ ફીટ નીચે હૈ. પાની કે સોતેં ૪૦ ફીટ પર ફૂટ રહેં હૈ ઔર કૂંવે કી કુલ ગહરાઈ ૧૦૦ ફીટ હૈ. કૂંવા કા દહાના (મૂંહ) ૬ ફીટ હૈ. ઝમઝમ કા કૂંવાં કાબાશરીફ સે ૬૦ ફૂટ દૂર હૈ.

⑤ મસ્જિદે-હરામ કી તુર્કી તામીર : મતાફ અને તુર્કી તામીર કા રકબા ૨૯૦૦૦૦ ચો.ફીટ હૈ.

⑥ સાઉદી દૌર કી મસ્જિદે-હરામ કી નઈ ઈમારત : તહખાને કે સાથ કુલ રકબા ૧૩૧૦૦૦૦ ચો.ફીટ ઔર ઝમીન સે છત તક કી ઊંચાઈ ૩૦ ફીટ હૈ.

⑦ મસ્જિદે-હરામ કા પહલા મંઝિલા ઔર છત કી ઊંચાઈ ૩૦ ફીટ ઔર રકબા ૪૨૦૦૦૦ ચો.ફીટ હૈ.

⑧ મસ્જિદે-હરામ કી છત.

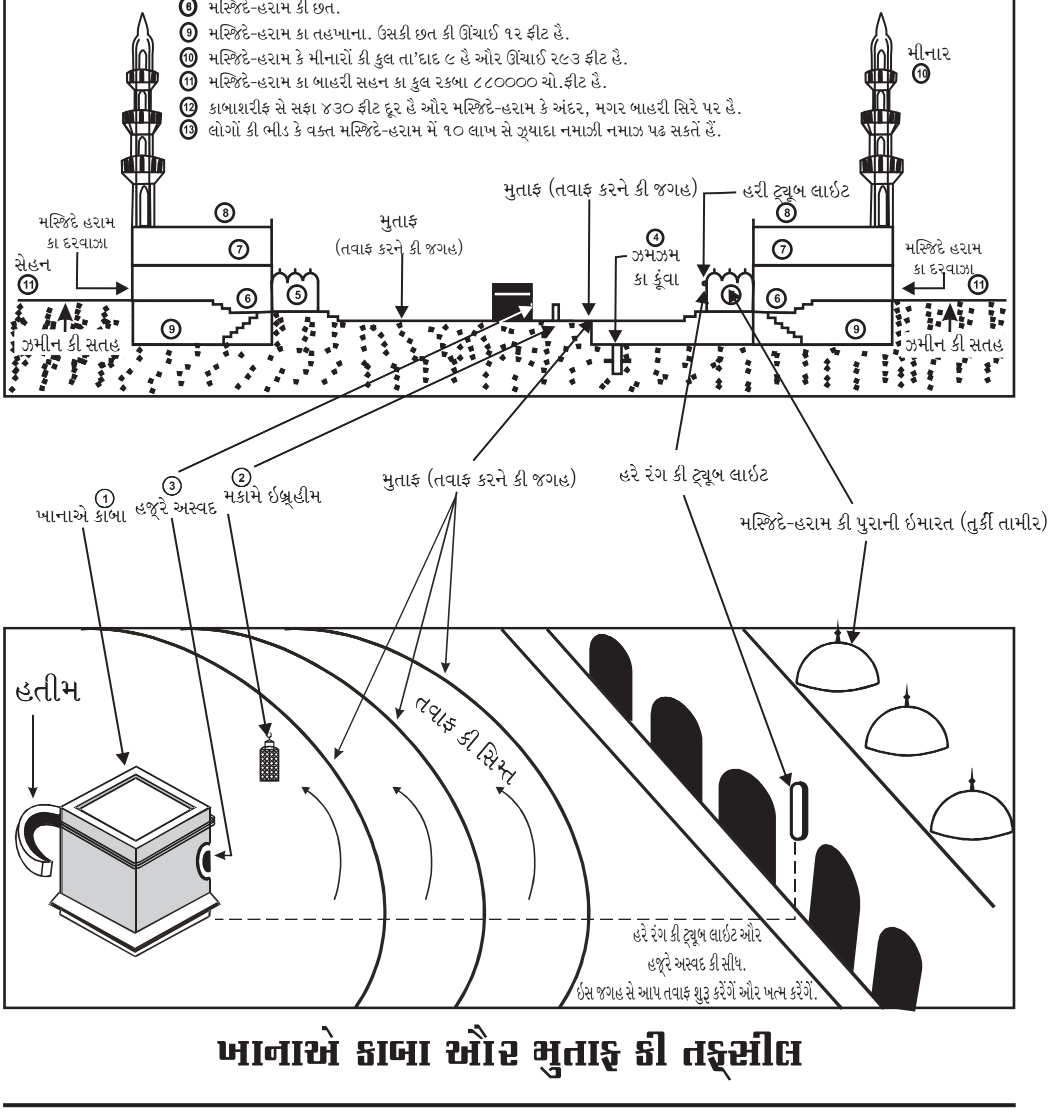
⑨ મસ્જિદે-હરામ કા તહખાના. ઉસકી છત કી ઊંચાઈ ૧૨ ફીટ હૈ.

⑩ મસ્જિદે-હરામ કે મીનારોં કી કુલ તા'દાદ ૯ હૈ ઔર ઊંચાઈ ૨૯૩ ફીટ હૈ.

⑪ મસ્જિદે-હરામ કા બાહરી સહન કા કુલ રકબા ૮૮૦૦૦૦ ચો.ફીટ હૈ.

⑫ કાબાશરીફ સે સફા ૪૩૦ ફીટ દૂર હૈ ઔર મસ્જિદે-હરામ કે અંદર, મગર બાહરી સિરે પર હૈ.

⑬ લોગોં કી ભીડ કે વક્ત મસ્જિદે-હરામ મેં ૧૦ લાખ સે ઝ્યાદા નમાઝી નમાઝ પઢ સકતેં હૈં.

ખાનાએ કાબા ઔર મુતાફ કી તફસીલ

ઉમરા કૈસે કરેં ?

મસ્જિદે-હરામ મેં દાખલા :

કાબાશરીફ કે ચારોં તરફ જો અઝીમુશશાન ઈમારત બની હુઈ હૈ, ઈસકો મસ્જિદે-હરામ કહતે હૈ. ઈસમેં સૌ સે ઝ્યાદા દરવાઝે હૈં. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઘર મરવા સે શુમાલ-મશ્‌રિક કી સિમ્ત થા ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) બાબુસ્‌-સલામ, જો કે સફા ઔર મરવા કે બીચ મેં હૈ, અકસર ઈસી દરવાઝે સે મસ્જિદે-હરામ મેં દાખિલ હુઆ કરતે થે. ઈસલીયે અગર મુમકિન હો તો બાબુસ્‌-સલામ સે દાખિલ હોં, વરના કિસી ભી દરવાઝે સે દાખિલ હો સકતે હૈ. મસ્જિદ મેં દાખિલ હોતે વક્ત દાહિના કદમ મસ્જિદ મેં રખેં ઔર પઢે –

بِسۡمِ اللّٰہِ وَصَّلوٰۃُ وَالسَّلامُ عَلٰی رَسُوۡلِ اللّٰہِ. اَللّٰھُمَّ افۡتَحۡ لِیۡ، اَبۡوَابَ رَحۡمَتِکَ.

બિસ્મીલ્લાહી વસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલા રસુલિલ્લાહિ. અલ્લાહુમ્મ-ફ્‌-તહલી, અબ્વાબ રહમતિકા.

<u>તરજુમા :</u> અલ્લાહ કા નામ લેકર દાખિલ હોતા હું ઔર રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) પર દુરૂદ વ સલામ ભેજતા હું. અય મેરે રબ ! મેરે લિયે અપની રહમત કે દરવાઝે ખોલ દિજીયે.

પહલી નઝર ઔર દુઆ :

કાબાશરીફ પર પેહલીબાર જબ આપકી નઝર પડેગી, તો પલક ઝપકને સે પેહલે આપ જો ભી દુઆ માંગેગેં, અલ્લાહતઆલા ઉસે કુબૂલ ફરમાએંગે. ઈસલીયે યે લમ્હા અહમ હૈ. ઈસ લમ્હે સે ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા ફૈઝયાબ હોને કે લિયે પેહલે સે હી તૈયારી કર લે. મસ્જિદે-હરામ મેં દાખિલ હોતે વક્ત નીચી નઝરેં રખે, ફિર કરીબ દો સૌ કદમ આગે બઢતે જાએ. ઈસ દૌરાન આપકો દો બાર સિઢીયા ઉતરની હોગી. જબ આપ સેહન મેં પહુંચે તો રાસ્તે સે એક તરફ હટકર ખડે હો જાયે ઔર નઝરે ઉઠાકર અલ્લાહ કે ઉસ ઘર કો દેખેં, જિસકી તરફ રૂખ કરકે આપ સારી ઉમ્ર સજદે કરતે હૈ. ખાનાએ કાબા પર નઝર જમા દેં બગૈર પલક જપકાયે યે દુઆ પઢે – "યા અલ્લાહ! ઈસ કે બાદ, મૈં જો ભી ખૈર કી દુઆ માંગુ કુબૂલ ફરમા."

ઈસકે બાદ તીન મરતબા યે દુઆ પઢે – اَللّٰہُ اَکۡبَرُ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ.

"અલ્લાહુ અકબર, લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ."

તરજુમા : અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, નહીં કોઈ મઅબૂદ સિવાય અલ્લાહ કે. દુઆ કે બજાયે આપ તકબીરશરીફ ભી પઢ સકતે હૈ.

اَللّٰہُ اَکۡبَرُ، اَللّٰہُ اَکۡبَرُ، لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکۡبَرُ، اَللّٰہُ اَکۡبَر وَلِلّٰہِ الۡحَمۡدُ.

"અલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર, લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર, વ લિલ્લાહિલ હમ્દ."

<u>તરજુમા :</u> અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, નહીં કોઈ મઅબૂદ સિવાય અલ્લાહ કે, ઔર અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, અલ્લાહ સબસે બડા હૈ ઔર તમામ તારિફેં સિર્ફ અલ્લાહ કે લિયે હૈ.

ઈસકે બાદ દુરૂદ શરીફ પઢિયે, ફિર દિલભર કર દુઆએં માંગીયે. યે ગની કા દરબાર હૈ. માંગનેવાલા માંગતે-માંગતે થક જાયેગા, મગર દેનેવાલા દેતે-દેતે ન થકેગા. અપને લિયે, અપને માં-બાપ કે લિયે, અપને રિશ્તેદારોં કે લિયે, દોસ્ત-અહબાબ કે લિયે, ઉમ્મતે-મુસ્લિમા કે લિયે, અપને મુલ્ક કે લિયે ઔર હરેક કે લિયે સુકૂન સે રો-રોકર દુઆ માંગે.

તવાફે ઉમરા :

ઉમરા કે દો ફરાઈઝ મેં સે એક ફર્ઝ આપ એહરામ પહનકર પૂરા કર ચૂકે. અબ દૂસરા ફર્ઝ (તવાફ) અદા કરના હૈ. તવાફ હજ્‌રે અસ્વદ સે શુરૂ હોગા ઔર હજ્‌રે અસ્વદ પર હી ખત્મ હોગા. હજ્‌રે અસ્વદ કાબાશરીફ કે મશ્‌રિકી કોને પર લગા હુઆ જન્નત કા એક પત્થર હૈ. જિસકે ચારોં તરફ ચાંદીકા ફ્રેમ બના હુઆ હૈ. તવાફ હજ્‌રે અસ્વદ કો છુકર ઔર બોસા દેકર શુરૂ કરના હોતા હૈ. મગર લોગોં કે હુજૂમ કી વજહ સે યહ નામુમ્કિન હૈ. ઈસલીયે હમ મુમ્કિન ઔર આસાન તરીકે સે ઉમરહ કરને કા તરીકા બયાન કરેંગે.

ઈજ્‌તબા કી હાલત મેં ખુલા હુઆ સીધે હાથ કા કંધા

તવાફ હજ્‌રે સ્વદ કો નઝદિક સે યા દૂર સે બોસા લેકર શુરૂ કિયા જાતા હૈ. મગર હજ્‌રે અસ્વદ કી સીધ કા અંદાઝા કરને કે લિયે મશ્‌રિક કી તરફ મતાફ મેં દીવાર પર ઔર અતરાફ કી મસ્જિદે હરમ મેં છત પર ખમ્બોં પર હરે રંગ કી ટ્યુબ લાઈટ લગા દી ગઈ હૈ. ઈન્હી નિશાન સે આપ હજ્‌રે અસ્વદ કી સીધ કા અંદાઝા લગા સકતે હૈ. આપકા તવાફ ઈસી નિશાન સે શુરૂ હોગા ઔર ઈન્હી પર ખત્મ હોગા.

પહલી નઝર કી દુઆ કે બાદ આપ હજ્‌રે અસ્વદ કી સીધ મેં આ જાયેં. વહાં પહુંચને કે લિયે આપ લોગોં કે મુખાલિફ સિમ્ત ચલને કે બજાયે તવાફ કરનેવાલોં મેં શામિલ હો જાયે ઔર ઈનકે સાથ ચલતે-ચલતે હજ્‌રે અસ્વદ ઔર હરી ટ્યુબ લાઈટ કે દરમ્યાન મેં પહોંચે.

રમલ :

એક તવાફ પૂરા કરને કે લિયે ખાનાએ કાબા કે ગિર્દ સાત ચક્કર લગાને હોતે હૈં ઔર દો રકઅત નમાઝ વાજિબુત્‌-તવાફ પઢના હોતા હૈ. ઉમરહ કે તવાફ ઔર હજ કે તવાફે ઝ્યારત મેં પેહલે તીન ચક્કરો મેં મર્દો કો પહલવાનોં કી તરહ શાન સે અકડકર, છોટે-છોટે કદમ રખકર તેઝી સે ચલના હોતા હૈ. ઈસે 'રમલ' કહતે હૈ. રમલ કરતે વક્ત સીધા હાથ કા કંધા ખુલા રખતે હૈ, ઈસે ઈજતબા કહતે હૈ. ઈજતબા કે લિયે એહરામ કા એક સિરા દાહિને હાથ કે બગલ સે નિકાલકર બાયે હાથ કે કંધે પર ડાલ લેતે હૈ. રમલ ઉસ તવાફ મેં હોતા હૈ, જિસકે બાદ સઈ કરની હોતી હૈ ઔર નફલી તવાફ મેં રમલ નહીં હૈ. મગર જબ ભી આપ એહરામ પહનકર તવાફ કરેં તો ઈજતબા કરના સુન્નત હૈ. હાં, નમાઝ પઢતે વક્ત દોનો કાંધે ઢાંક લે.

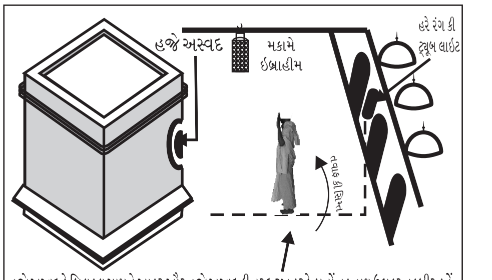
તવાફ કા પેહલા ચક્કર :

- લોગોં કે હુજૂમ કે સાથ જબ આપ તવાફ કરતે-કરતે વક્ત હજ્‌રે અસ્વદ તક પહુંચે, તો હજ્‌રે અસ્વદ ઔર હરી ટ્યુબ લાઈટ કી સીધ ઔર દરમ્યાન સે આધા ફીટ પેહલે રૂક જાયેં ઔર હજ્‌રે અસ્વદ કી તરફ રૂખ કરકે તવાફ કી નિયત ઈસ તરહ કરેં –

اَللّٰھُمَّ اِنِّیۡ اُرِیۡدُ طَوَافَ بَیۡتِکَ الۡحَرَامِ. سَبۡعَتَ اَشۡوَاطٍ لِلّٰہِ تَعَالٰی، فَیَسِّرۡہُ لِیۡ وَتَقَبَّلۡہُ مِنِّیۡ.

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઉરીદૂ તવાફ બઈતિ-ક-લ્‌ હરામ, સબ્‌અતા અશ્‌વતિન લિલ્લાહિ તઆલા, ફ-યસ્સર લી, વ તકબ્બલ-હૂ મિન્ની.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! મેં આપકે ઈસ હુર્મતવાલે ઘર કા તવાફ આપકી રઝા ઔર ખુશ્‌નુદી કે લિયે કર રહા હું. આપ ઈસકો મેરે લિયે આસાન કરેં ઔર કુબૂલ ફરમાયેં.

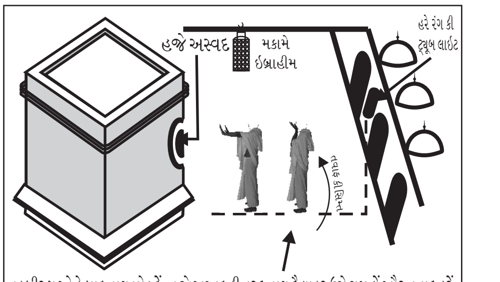
હજે અસ્વદ કે બિલ્કુલ સામને આકર ઔર હજે અસ્વદ કી તરફ રૂખ કરકે કાનોં તક હાથ ઉઠાકર તકબીર કહેં.

- નિયત કરને કે બાદ આપ દાહિની તરફ ઇતના હટે કે હજ્રે અસ્વદ ઔર હરી ટ્યુબ લાઇટ કે બિલ્કુલ દરમ્યાન સીધ મેં આ જાયે. ઇસકે બાદ મુંદર્જા ઝેલ તકબીર પઢતે હુએ કાનોં તક ઇસ તરહ હાથ ઉઠાએં, જિસ તરહ નમાઝ મેં ઉઠાતે હૈ.

بِسْمِ اللّٰہِ، اَللّٰہُ اَکْبَرُ، وَلِلّٰہِ الْحَمْدُ.

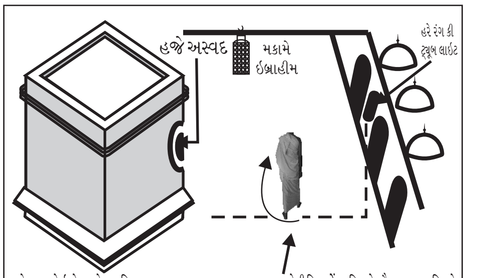
બિસ્મીલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર, વ લિલ્લાહિલ હમ્દ.

તરજુમા : શુરૂ કરતા હું અલ્લાહ કે નામ સે. અલ્લાહ સબસે બડા હૈ ઔર સબ તારિફે અલ્લાહ હી કે લિયે હૈ.

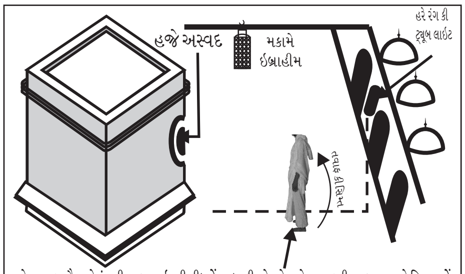
તકબીર પઢને કે બાદ હાથ છોડ દેં. હજે અસ્વદ કી તરફ હાથ ફૈલાકર ઉસે ચૂમ લેં ઔર તવાફ કરેં.

- તકબીર કહને કે બાદ હાથ છોડ દેં, ફિર હજૂરે અસ્વદ કી સિમ્ત મેં દોનો હથેલિયાં કંધો કી ઉંચાઈ તક ઇસ તરહ ફૈલાએ કે ગોયા આપ હજૂરે અસ્વદ કો છુને કી કોશિશ કર રહે હૈ. ફિર ઉસે ચૂમ લે. યહ અમલ હજૂરે અસ્વદ કો બોસા દેને કે બરાબર હૈ ઔર ઇસે ઇસ્તેલામ કહતે હૈ.

હજે અસ્વદ કે ઇસ્તેલામ કે બાદ બિલ્કુલ જગહ પર ઘૂમકર અપના રૂખ તવાફ કરને કી સિમ્ત મેં કર લિજીયે ઔર તવાફ શુરૂ કિજીયે.

- ખાનાએ કાબા કી તરફ સીના કરકે તવાફ કરના મકરૂહ હૈ ઔર પીઠ કરકે તવાફ કરના મકરૂહે તહરીમી હૈ. ઇન દોનો હાલતોં મેં આપ જિતની દૂરી તય કરેંગે વહ તવાફ મેં શુમાર નહીં હોગા. ઇતની દૂરી આપકો ફિરસે તય કરના હૈ. ઇસલીયે હજૂરે અસ્વદ કે ઇસ્તેલામ કે બાદ ફૌજિયોં કી તરહ બિલકુલ જગહ પર ઘૂમકર અપના રૂખ તવાફ કરને કે સિમ્ત મેં કર લિજીયે ઔર તવાફ શુરૂ કિજીયે. (સીના ઔર ચેહરા ખાનાએ કાબા કી તરફ કરકે એક કદમ ભી મત ચલિયે.)

હજે અસ્વદ ઔર હરે રંગ કી ટ્યુબ લાઈટ કી સીધ મેં આધા ફીટ પેહલે હજે અસ્વદ કી તરફ રૂખ કરકે નિયત કરેં.

- હજ કી તમામ કિતાબોં મેં હર તવાફ કે લિયે લંબી-લંબી દુઆએં લિખી હુઈ હૈ. યહ સબ બુઝૂર્ગાને દીન કા તરીકા હૈ. નબી કરીમ (સલ્લ.) સે સાબિત નહીં હૈ. હુઝૂર (સલ્લ.) સે સિર્ફ નીચે દી ગઈ દુઆએં સાબિત હૈ.

૧. રૂકને યમાની પહુંચકર :

اَللّٰھُمَّ اِنِّی اَعُوْذُبِکَ مِنَ الْکُفْرِ وَالْفَاقَۃِ وَمَوَاقِفِ الْخِزْیِ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَۃِ.

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુ-બિક મિનલ કુફ્રિ વ-લ ફાકતી વ મવા-કફિલ્ ખિઝયી ફીદ્-દુન્યા વ-લ આખિરહ.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! મૈં પનાહ ચાહતા હું કુફ્ર સે ઔર ફાકે સે ઔર દીન વ આખિરત કી રૂસ્વાઈ સે.

૨. રૂકને યમાની ઔર હજ્રે અસ્વદ કે દરમ્યાન :

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَۃً وَّفِی الْاٰخِرَۃِ حَسَنَۃً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ. (سورۃ البقرۃ)

રબ્બના આતિના ફીદ્-દુન્યા હસનતંવ્ વ-ફીલ્ આખિરતી હસનતંવ્ વ-કિના અઝાબન્નાર.

તરજુમા : અય હમારે રબ ! હમેં દુનિયા મેં ભી ભલાઈ અતા ફરમા ઔર આખિરત મેં ભી ઔર હમકો દોઝખ કે અઝાબ સે બચા લે. (સૂરઃ બકરહ)

૩. તવાફ કે દૌરાન :

اَللّٰھُمَّ اِنِّی اَسْئَلُکَ الرَّاحَۃَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَالْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ.

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસ્-અલુકર્ રાહતા ઇન્દલ મવ્તિ વ-લ્ અફ્વ ઇન્દલ હિસાબ.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! મેં તુજસે સવાલ કરતા હું મૌત કે વક્ત રાહત ઔર હિસાબ કે વક્ત આફિયત કા.

- તવાફ કરતે વક્ત કિસી આયત યા દુઆ કા પઢના ફર્ઝ યા વાજિબ નહીં હૈ. આપ અપની આસાની કે લિયે જો ભી યાદ હો પઢ સકતે હૈ. મગર જો ભી દુઆ પઢે સમઝકર ઔર બગૈર કિતાબ દેખે પઢેં. દુઆ હી અસર રખતી હૈ જો સમઝકર દિલ સે કી જાયે.
- તવાફ કરતે વક્ત દેખકર દુઆ પઢને સે દૂસરોં કો તકલીફ હોતી હૈ. ઇસલીયે સફરે હજ સે પેહલે દુઆએં યાદ કર લે, ફિર દૌરાને તવાફ પઢે.
- હંમેશા નબી કરીમ (સલ્લ.) સે સાબિત દુઆઓં કો તર્જીહ દે, ક્યું કે સુન્નત પર અમલ હંમેશા સબસે ઝ્યાદા નફા દેતા હૈ.
- અગર આપકે લિયે કિતાબોં મે લિખી ગઈ દુઆ યાદ કરના ઔર પઢના મુશ્કિલ હૈ તો હર ચક્કર કે શુરૂ સે યાનિ હજ્રે અસ્વદ સે રૂકને

યમાની તક જો કુર્આન-શરીફ કી આયતેં યાદ હો તો ઉસે પઢે યા તીસરા કલમા પઢે –

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ، وَلَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ.

સુબ્હાનલ્લાહિ વ-લ્ હમ્દુ લિલ્લાહિ, વ-લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહુ, વલ્લાહુ અકબર, વ-લા હવ્લા વ-લા કુવ્વત, ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્ અલિય્યિલ્ અઝીમ.

<u>તરજુમા :</u> અલ્લાહત્આલા પાક હૈ. સબ તારિફેં અલ્લાહ હી કે લિયે હૈ. અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં. અલ્લાહત્આલા સબસે બડા હૈ ઔર ગુનાહોં સે બચને કી તાકત ઔર ઈબાદત કી તરફ રાગિબ હોને કી કુવ્વત અલ્લાહ હી કી તરફ સે મિલતી હૈ.

ઔર રૂકને યમાની સે હજ્રે અસ્વદ તક અપની માદરી ઝબાન મેં દુઆએ માંગે.

તવાફ કરતે હુએ કાબાશરીફ કી તરફ મુંહ કરના મકરૂહ હૈ ઔર પીઠ કરના મકરૂહે તહરીમી હૈ, જો કે હરામ કે દરજે મેં આતા હૈ. ઈસલીયે તવાફ કરતે હુએ સીધે ચલેં ઔર નિગાહેં ચલને કી જગહ પર રખેં.

તવાફ કા દૂસરા ચક્કર :

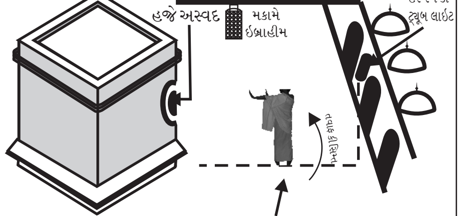
રૂકને યમાની સે દુઆ પઢતે હુએ જબ આપ હજ્રે અસ્વદ ઔર હરી ટ્યુબ લાઈટ કી સીધ મેં પહુંચે તો હજ્રે અસ્વદ કી તરફ અપના રૂખ ઔર સીના કરકે ઈસી તરહ ઈસ્તેલામ કિજીયે, જૈસે પેહલે ચક્કર મેં કિયા થા, યાનિ હથેલિયોં કો હજ્રે અસ્વદ કી તરફ દિખાકર તકબીર કહતે હુએ ચૂમ લેં.

તકબીર : بِسْمِ اللّٰهِ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ.

બિસ્મિલ્લાહી અલ્લાહુ અકબર વ લિલ્લાહિલ હમ્દ.

ઈસકે બાદ અપની જગહ હી બગૈર એક ભી કદમ આગે બઢાએ અપના રૂખ તવાફ કી સિમ્ત કરેં ઔર તવાફ શુરૂ કરે.

પેહલે ઝમાને મેં તવાફ કરનેવાલે લોગ બહુત કમ થે. ઈસલીયે હર કોઈ હજ્રે અસ્વદ કો ચૂમ સકતા થા. તવાફ કે દરમ્યાન સિર્ફ હજ્રે અસ્વદ કો ચૂમતે વક્ત સીના કાબે કી તરફ કરને કી ઈજાઝત હૈ, દૌરાને તવાફ નહીં. મગર અબ ૫૦ સે ૧૦૦ ફીટ દૂર સે હજ્રે અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ કરના હોતા હૈ ઔર શદીદ ભીડ મેં અંદાઝા ગલત હુઆ તો હજ્રે અસ્વદ કી સીધ સે કુછ આગે બઢને કા ભી અંદેશા હોતા હૈ. ઈસલીયે એહતિયાત કે લિયે કુછ ઉલ્મા કહતે હૈ કે અગર આપ બગૈર સીના ઘૂમાએ સિર્ફ અપના ચેહરા હજ્રે અસ્વદ કી તરફ કરકે ઈસ્તિલામ કરે તો યહ ગલતી સે બચને કા બેહતરીન તરીકા હોગા.

ખાનાએ કાબા કી તરફ બગૈર સીના ઘુમાએ સિર્ફ અપને ચેહરે કા રૂખ કરેં ઔર ઈસ્તેલામ કરેં.

ઈસ્તિલામ કે બાદ પેહલે કી તરહ રૂકને યમાની તક તીસરા કલ્મા પઢિયે ઔર રૂકને યમાની સે હજ્રે અસ્વદ કે દરમ્યાન દુઆ. ઈસી તરહ સાતોં ચક્કર પૂરે કિજીયે.

હાથ મેં સાત દાનોંવાલી તસ્બીહ રખિયે ઔર હર ચક્કર પર એક દાના કમ કરતે રહિયે ઔર ચક્કરોં કા શુમાર કરતે રહિયે. સાતવાં ચક્કર પૂરા હોને પર તકબીર પઢતે હુએ હજ્રે અસ્વદ કા ઈસ્તેલામ કિજીયે. (યહ આપકા આઠવા ઈસ્તિલામ થા) ઔર દાહિના કંધા જો અબ તક ખુલા થા, ઢાંપ લે ઔર મુકામે-ઈબ્રાહીમ કે પીછે આ જાયેં, ઈસ તરફ ખાનાએ કાબા કા દરવાઝા ભી હૈ. ફિર તવાફ કરનેવાલોં કે લિયે જગહ છોડકર દો રકઅત નમાઝ વાજિબુત્-તવાફ કી નિયત સે પઢેં. ઈતના અમલ કરને સે આપકા તવાફ પૂરા હુઆ ઔર ઉમરા કા દૂસરા ફર્ઝ ભી.

ઝમઝમ કા પાની પીના :

દો રકઅત વાજિબુત્-તવાફ નમાઝ પઢકર આપ ખૂબ સૈર હોકર પાની પીએં. પાની ખડે હોકર કિબ્લા રૂખ હોકર બિસ્મીલ્લાહ પઢકર પીયેં ઔર પાની પીને કે બાદ યે દુઆ પઢે –

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْئَلُكَ عِلْمًا نَّافِعًا، وَّرِزْقًا وَّاسِعًا، وَّشِفَاءً مِّنْ كُلِّ دَاءٍ.

અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અસ્-અલુકા ઈલ્મન નાફિઆ, વ રિઝ્કંવ્ વાસિઅંવ્ વ શિફાઅમ્ મિન્ કુલ્લી દાઅ.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! મુજે નફાવાલા ઈલ્મ દે, રિઝ્ક મેં વુસ્અત ઔર ફરાખી દે ઔર હર બીમારી સે શિફા અતા ફરમા.

હઝરત જાબિર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "આબે ઝમઝમ ઈસકે લિયે હૈ, જિસકે લિયે ઉસકો પિયા જાયે." (ઈબ્ને માજા) યાનિ પીનેવાલા જિસ નિયત સે ભી પીતા હૈ, અલ્લાહત્આલા ઉસકી નિયત પૂરી ફરમાતા હૈ.

ઝમઝમ કા પાની પીને કે બાદ ફિર હજ્રે અસ્વદ ઔર હરી ટ્યુબ લાઈટ કે દરમ્યાન ઓર સીધ મેં આ જાયેં ઔર એક બાર ફિર તકબીર કહતે હુએ હજ્રે અસ્વદ કા ઈસ્તેલામ કિજીયે. યહ આપકા નવાં ઈસ્તિલામ થા. ઈસ્તેલામ કે બાદ આપ હરી ટ્યુબ લાઈટ કી તરફ ઔર ખાનાએ કાબા સે દૂર ચલતે ચલતે જાયે. ઈસ તરહ આપ સફા પર પહુંચ જાયેંગે. તવાફ પૂરા કરને કે બાદ ખાનાએ કાબા કી તરફ પીઠ કરના જાયઝ હૈ, ઉસમેં કોઈ કરાહિયત નહીં હૈ.

સફા ઔર મરવા કી સઈ :

સફા ઔર મરવા પહલે દો પહાડીયાં થી.અબ સિર્ફ થોડી સી ઉંચાઈ હૈ. હુકૂમત ને સફા, મરવા ઔર સઈ કી સારી જગહોં કો હરમ કી ઈમારત મેં શામિલ કર લિયા હૈ. પેહલે સફા ઔર મરવા કે બીચ બાઝાર હુઆ કરતા થા ઔર હાજી ધૂપ ઔર બાઝાર કી ભીડભાડ મેં સઈ કરતે થે. અબ સારી ઈમારત એરકંડીશન હૈ ઔર ફર્શ પર સંગેમરમર લગા હુઆ હૈ.

સફા પર પહુંચકર ખાનાએ કાબા કી તરફ રૂખ કરકે ઈસ કી નિયત ઈસ તરહ કરેં :

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اُرِيْدُ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ اَشْوَاطٍ لِوَجْهِكَ الْكَرِيْمِ، فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي.

અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની ઉરીદુસ્-સઅ-યા બઈનસ્-સફા વલ મર્વતા સબ-અત અશ્વતિંલ્-લિ વજ્હિકલ્ કરીમ, ફ-યસ્સિરહૂ લી વ-તકબ્બલહૂ મિન્ની.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! મૈ સફા ઔર મરવા કે દરમ્યાન સાત ચક્કરોં સે સઈ કરના ચાહતા હું, મહઝ તેરી ઝાતે બુઝૂર્ગી કી રઝા કે લિયે, બસ મેરે લિયે સઈ કરના આસાન ફરમા ઔર કબૂલ ફરમા.

નિયત કરતે વક્ત હાથ દુઆ કી તરહ ઉઠાએં. નમાઝ કી તકબીર કી તરહ ન ઉઠાએં.

- સફા, મરવા ઔર સઈ કી જગહેં વહ મુકામ હૈ, જહાં દુઆ ઝરૂર કુબૂલ હોતી હૈ. ઈસલીયે સઈ કે દૌરાન ઔર સઈ પૂરી કરકે જબ ભી આપ સફા ઔર મરવા પર રૂકેં તો ખૂબ દુઆએં માંગે.

  સફા ઔર મરવા પર જબ ભી રૂકે, તીન બાર ચૌથા કલમા ઔર એક બાર તીસરા કલ્મા પઢેં ઔર સઈ કે દૌરાન ઝ્યાદા ચૌથે કલ્મે કા વિર્દ કરેં. યહ આસાન ઈબાદત કા તરીકા હૈ. વૈસે સફા-મરવા કી સાતોં સઈ કી અલગ-અલગ દુઆએં હૈ, જિન્હેં આપ હજ કી કિતાબ સે દેખકર યાદ કર સકતે હૈ ઔર પઢ સકતે હૈ.

- હઝરત હાજરા (રદિ.) સફા ઔર મરવા કે દરમ્યાન જો વાદી થી, વહાં સે દૌડકર ગુઝરતી થી, ક્યું કે હઝરત ઈસ્માઈલ (અલૈ.) જો કી ખાનાએ કાબાશરીફ કે પાસ થે, નઝરોં સે ઓઝલ હો જાતે થે. ઉનકી યહ સુન્નત આજ ભી અદા કી જાતી હૈ. હુકૂમત ને દો હરે રંગ કે સુતૂન ઔર ટ્યુબ લાઈટ નિશાન કે તૌર પર લગા દિયે હૈ. ઈન્હે 'મિલીન અખઝરીન' કહતે હૈ. ઈન કે દરમયાન મર્દો કો હલ્કે સે દૌડના હોતા હૈ. ઔરતેં અપની રફતાર સે હી ચલેગી.

- સફા સે ચલકર મરવા તક પહુંચના યહ એક કા એક ચક્કર હુઆ. ફિર મરવા સે ચલકર સફા તક પહુંચના યહ સઈ કા દુસરા ચક્કર હુઆ. ઈસ તરહ આપ સઈ કે સાત ચક્કર પૂરે કરેંગે ઔર સાતવીં સઈ આપકી મરવા પર ખત્મ હોગી.

- સઈ પૂરી કરકે દો રકઅત નમાઝ શુક્રાને કી પઢના મુસ્તહબ હૈ, વાજિબ યા ઝરૂરી નહીં હૈ.

  દો રકઅત નમાઝ પઢકર મરવા કી તરફ કે દરવાઝે સે બાહર નીકલ જાયે. અબ આપકો ઉમરહ કા આખરી રૂકન અદા કરના હૈ, વહ હૈ સિર કે બાલ કતરવાના યા મુંડવાના. મરવા કે બાહર દર્જનોં હજ્જામોં કી દુકાને હૈ. કિસી ભી દુકાન મેં જાકર સિર મુંડવા દિજીયે. ઔરતેં અપને ચૌથાઈ સિર કા અપની ઉંગલી કે એક પૌર કે બાલ કાટે. વહ લોગ જો ઉમરહ કે સારે અરકાન પૂરે કર ચૂકે હૈં ઔર સિર્ફ બાલ કાટના બાકી હૈ, વહ અપને ખુદ કે ભી બાલ કાટ સકતે હૈ ઔર અપને જૈસે દૂસરે લોગોં કે ભી બાલ કાટ સકતે હૈ. જિનકા સિર્ફ બાલ કાટને કા આખરી રૂકન બાકી હૈ, ઔરતોં કા સિર્ફ અપને શૌહર ઔર મહરમ મર્દ (જિનસે કિસી ભી સૂરત મેં નિકાહ નહીં હો સકતા) સે બાલ કટવાના જાઈઝ હૈ. ગૈરમહરમ સે બાલ કટવાને પર ગુનાહ હોગા.

  મરવા કે નઝદીક કી દુકાન પર સિર મુંડવાને કા હુજૂમ હોતા હૈ. વક્ત કી કિલ્લત ઔર લોગોં કી ભીડ કી વજહ સે ઉનકે પાસ બાલોં કો દેર તક નમ કરને કા વક્ત નહીં હોતા હૈ ઔર વહ બડી તેઝી સે સિર મુંડતે હૈ. તેઝી સે કામ કરને કી ઉનકી આદત સી હો ગઈ હૈ. ઈસલીયે સિર મુંડાતે વક્ત બહુત હી તકલીફ હોતી હૈ. ઈસલીયે જબ આપ અપને રિહાઈશ સે હરમ કી તરફ જાયે તો રાસ્તે હી મેં હજ્જામ કી દુકાન દેખ લિજીયે ઔર ઉમરા કરકે રિહાઈશ પર આતે વક્ત અપની રિહાઈશ કે નઝદીક કે હજ્જામ સે સિર મુંડવાઈયે.

  સિર મુંડાતે હી એહરામ કી સારી પાબંદીયાં આપ પર ખત્મ હો ગઈ ઔર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ આપ કા ઉમરા પૂરા હુઆ. અબ ઘર જાકર નહા-ધોકર અપને રોઝમર્રહ કે કપડે પહન લિજીયે.

- જો લોગ મક્કાશરીફ કે રહનેવાલે હૈ, ઉનકે લિયે હરમ મેં નફ્લ નમફઝ પઢના બેહતર ઈબાદત હૈ. મગર જો મક્કાશરીફ સે દૂર રહતે હૈ ઉનકે લિયે હરમ મેં નફ્લ તવાફ, નફ્લ નમાઝ સે ઝ્યાદા અફઝલ હૈ, ક્યું કે નફ્લ નમફઝ વહ અપને વતન જાકર ભી પઢ સકતે હૈ, મગર તવાફ કા મૌકા ઓર કહીં નહીં મિલેગા. ઈસલીયે જબ તક મક્કા-મુકર્રમા મેં હૈ, ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા તવાફ કરને કી કોશિશ કરેં ઔર સારી નમાઝ હરમશરીફ મેં બાજમાઅત અદા કરેં.

- હરમશરીફ કે હુદૂદ મેં ૧૫ મુકામાત દુઆ કી કુબૂલિયત કે હૈ. ઈન મુકામાત પર ખુસૂસી તૌર પર દેર તક દુઆએં માંગે.

મક્કાશરીફ મેં ૧૫ મુકામાત ઐસે હૈં, જહાં દુઆએં ઝરૂર કુબૂલ હોતી હૈ :

(૧) મુતાફ (જહાં તવાફ કિયા જાતા હૈ), (૨) મુલ્તઝિમ (ખાનાએ કાબા કી ચૌખટ), (૩) મીઝાબે રહમત કે નીચે (ખાનાએ કાબા કી છત કા પરનાલા), (૪) હતીમ, (૫) ખાનાએ કાબા કે અંદર, (૬) ઝમઝમ કે કુંએ કે કરીબ, (૭) મકામે ઈબ્રાહીમ કે પીછે, (૮) હજ્રે અસ્વદ ઔર રૂકને યમાની કે દરમિયાન, (૯) હજ્રે અસ્વદ કે કરીબ, (૧૦) સફા, (૧૧) મરવા, (૧૨) સફા વ મરવા કે દરમિયાન સઈ કી જગહ, ખુસૂસન દોનોં સબ્ઝ સૂતુનોં કે દરમિયાન, (૧૩) અરફાત, (૧૪) મુઝદલ્ફા, ઔર (૧૫) મીના મેં છોટે ઔર દરમિયાની શૈતાન કે નઝદીક.

૪૦ હદીસે યાદ કરને કી ફઝીલત

હઝરત અબૂ દરદા (રદિ.) ફરમાતે હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) સે પૂછા ગયા : ઈલ્મ કી કૌનસી મિકદાર ઔર હજ હૈ, જિસ તક પહુંચને સે આદમીજ'ફકીહ' યાની આલિમ હો જાતા હૈ ? (ઔર આખિરત મેં ઉલ્મા કે ઝુમરે મેં શુમાર હોને કી સઆદત હાસિલ કર લેતા હૈ), તો રસૂલ (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "જો શખ્સ મેરી ઉમ્મત કે નફે કે લિયે દીની ઉમૂર સે મુતા'લ્લિક ચાલીસ (૪૦) હદીસે યાદ કરેગા, અલ્લાહ તઆલા (આખિરત મેં) ઉસકો 'ફકીહ' બનાકર ઉઠાએગા, ઔર મૈં ઉસકે લિયે કયામત કે દિન શફાઅત કરનેવાલા ઔર ઉસકી નેકી વ ભલાઈ પર ગવાહી દેનેવાલા હૂંગા." (બયહકી)

ઈસ કિતાબ મેં ૪૦ સે ઝ્યાદા હદીસે હૈ. હજ કે માલૂમાત કે સાથ અગર આપ હદીસે ભી ગૌર સે પઢે ઔર યાદ કરલેં તો ઈન્શાઅલ્લાહ કયામત મેં આપકા શુમાર આલિમોં મેં હોગા.

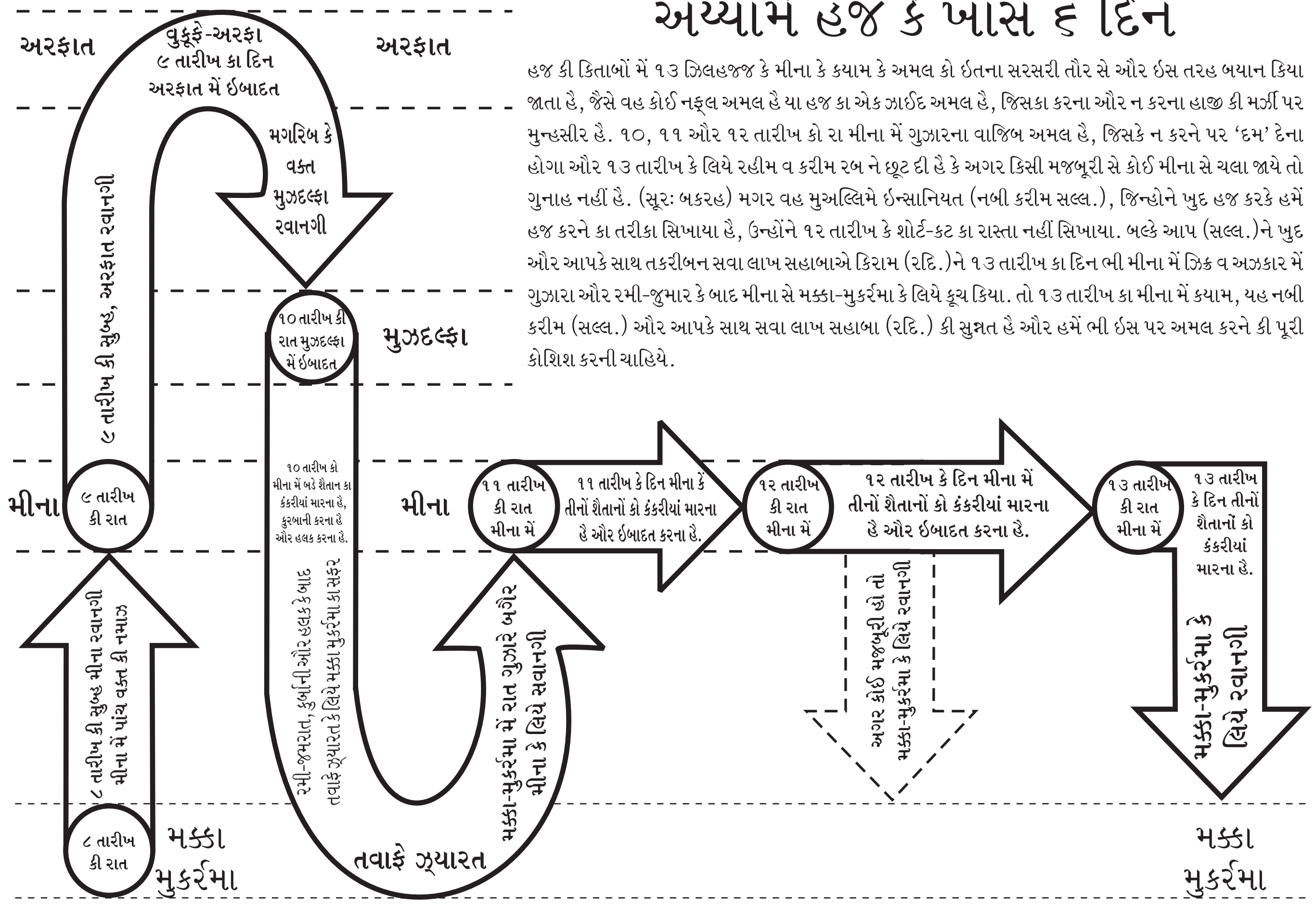
નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "અલ્લાહત્આલા ફરમાતા હૈ કે, અય ઔલાદે આદમ ! તુ મેરી ઈબાદત કે લિયે અપને આપકો ફારિગ કર લે, મૈં તેરે સીને કો ગિના સે ભર દુંગા ઔર મુશ્કિલાત કો આસાન કર દુંગા, ઔર અગર તુને મેરી ઈબાદત સે મુંહ મોડા, તો ન મૈં તેરે હાથોં કો મસરૂફિયાત સે ખાલી કરુંગા ઔર ન તેરી ફિક્રો-ફાકે કો દૂર કરુંગા." (ઈબ્ને માજા, હ.નં. ૪૧૦૭)

જમાઅત કી અહમિયત

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે ઉન્હોંને ફરમાયા : જિસ શખ્સ કો ઈસ કા શૌક હો કે વહ કયામત કે દિન મુસલમાન કી તરહ અલ્લાહ કે સામને પેશ હો, વહ પાંચો વક્ત કી નમાઝ ઉસ મસ્જિદ મેં, જહાં અઝાન દી જાતી હૈ, બાજમાઅત અદા કરે. અલ્લાહત્આલા ને તુમ્હારે નબી (સલ્લ.) કો જો તરીકએ હિદાયત અતા ફરમાયા હૈ, ઉસમેં પાંચો નમાઝેં બાજમાઅત પઢના ભી શામિલ હૈ. તો અગર તુમને અપને ઘરોં મેં પઢ લી, જૈસા યે પીછે રહ જાનેવાલે અપને ઘર મેં પઢતે હૈં, તો બેશક તુમને અપને નબી (સલ્લ.) કી સુન્નત તર્ક કર દી, ઔર તુમને અપને નબી (સલ્લ.)કી સુન્નત તર્ક કર દી, તો તુમ ગુમરાહ હો ગયે. હમને કિસી સહાબી કો જમાઅત સે ગૈરહાઝિર હોતા નહીં દેખા. જમાઅત સે વહી શખ્સ ગૈરહાઝિર હોતા થા, જો ખુલા હુઆ મુનાફિક હોતા થા. બીમાર ભી દો આદમિયોં કે સહારે સે આકર સફ મેં શામિલ હો જાતે થે. (મુસ્લિમ)

અય્યામે હજ કે ખાસ ૬ દિન

હજ કી કિતાબોં મેં ૧૩ ઝિલહજ્જ કે મીના કે કયામ કે અમલ કો ઇતના સરસરી તૌર સે ઔર ઇસ તરહ બયાન કિયા જાતા હૈ, જૈસે વહ કોઈ નફ્લ અમલ હૈ યા હજ કા એક ઝાઈદ અમલ હૈ, જિસકા કરના ઔર ન કરના હાજી કી મર્ઝી પર મુન્હસીર હૈ. ૧૦, ૧૧ ઔર ૧૨ તારીખ કો રા મીના મેં ગુઝારના વાજિબ અમલ હૈ, જિસકે ન કરને પર 'દમ' દેના હોગા ઔર ૧૩ તારીખ કે લિયે રહીમ વ કરીમ રબ ને છૂટ દી હૈ કે અગર કિસી મજબૂરી સે કોઈ મીના સે ચલા જાયે તો ગુનાહ નહીં હૈ. (સૂરઃ બકરહ) મગર વહ મુઅલ્લિમે ઇન્સાનિયત (નબી કરીમ સલ્લ.), જિન્હોને ખુદ હજ કરકે હમેં હજ કરને કા તરીકા સિખાયા હૈ, ઉન્હોંને ૧૨ તારીખ કે શોર્ટ-કટ કા રાસ્તા નહીં સિખાયા. બલ્કે આપ (સલ્લ.)ને ખુદ ઔર આપકે સાથ તકરીબન સવા લાખ સહાબાએ કિરામ (રદિ.)ને ૧૩ તારીખ કા દિન ભી મીના મેં ઝિક્ર વ અઝકાર મેં ગુઝારા ઔર રમી-જુમાર કે બાદ મીના સે મક્કા-મુકર્રમા કે લિયે કૂચ કિયા. તો ૧૩ તારીખ કા મીના મેં કયામ, યહ નબી કરીમ (સલ્લ.) ઔર આપકે સાથ સવા લાખ સહાબા (રદિ.) કી સુન્નત હૈ ઔર હમેં ભી ઇસ પર અમલ કરને કી પૂરી કોશિશ કરની ચાહિયે.

હજ કૈસે કરેં ?

૮ ઝિલહજ્જ કા દિન :

- ૮ ઝિલહજ્જ સે ૧૩ ઝિલહજ્જ હજ કે અય્યામ હૈ. ઈન્હીં દિનોં મે ઈસ્લામ કા અહમ રૂક્ન 'હજ' મુકમ્મલ હોતા હૈ.
- નયા અંગ્રેજી દિન યા તારીખ, રાત કે બારહ બજે સે શુરૂ હોતા હૈ. મગર ઈસ્લામી દિન યા તારીખ સૂરજ ડૂબતે હી શુરૂ હો જાતા હૈ. ઈસલીયે ૭ ઝિલહજ્જ ગુજરકર જો શામ હોગી વહ ૮ ઝિલહજ્જ કી રાત હોગી, યાનિ હજ કે અય્યામ શુરૂ હો જાયેંગે.
- ૭ ઝિલહજ્જ કે દિન હી અચ્છી તરહ સાફ હો જાયેં. નાખૂન તરાશ લેં. મૂછેં છોટી કરવા લેં. નાપાક બાલ સાફ કર લેં. સુન્નત કે મુતાબિક એહરામ કી નિયત સે ગુસ્લ કર લેં તો અફઝલ હૈ, વરના વુઝૂ ભી કર સકતે હૈ. અગર પસીને મેં બદબૂ કી શિકાયત હૈ, તો ખુશ્બૂ લગા લેં, મગર ઈતની કમ લગાએં કે એહરામ કી ચાદર પર ઈત્ર કા દાગ ન લગે. ઈસકે બાદ એહરામ કી ચાદર પહન લેં. (એહરામ પહનને કે પેહલે ખુશ્બૂ લગાના સુન્નત હૈ, બાદ મેં મના હૈ.)
- અગર આપકે પાસ વક્ત હૈ, તો એહરામ પહનકર હરમશરીફ તશરીફ લે જાયે ઔર અગર આપકે લિયે મુમકિન હો તો તવાફે તહિયા કરેં. (યે તવાફ ફર્ઝ યા વાજિબ નહીં હૈ, ઈસ તવાફ મેં ઈજ્તેબા ઔર રમલ ભી નહીં હૈ.)

  નફ્લ તવાફ કરકે સિર ઢાંકકર દો રકઅત વાજિબે તવાફ પઢેં. અગર ભીડ હો યા કમઝોરી કી વજહ સે નફ્લ તવાફ કરને કા ઈરાદા ન હો તો મકરૂ વક્ત કી નિગરાની કરકે અવ્વલ દો રકઅત તહિયતુલ મસ્જિદ કી નિયત સે પઢે, ઈસકે બાદ સિર ખોલકર એહરામ કી (હજ કી) નિયત કરલેં ઔર તલ્બિયા પઢે.
- અગર આપકે સાથ કમઝોર, ઝઈફ ઔર ઔરતેં હૈ ઔર ૧૦ વી ઝિલહજ્જ 'યવ્મુલખર'' કે દિન તવાફે ઝ્યારત મેં સફા-મરવા કી સઈ કરને મેં ઝ્યાદા ભીડ કે ખયાલ સે પેહલે હી ૮ ઝિલહજ્જ કો સઈ કર લેના ચાહતે હૈ તો ઈસકી ભી ઈજાઝત હૈ.
- ઐસી સૂરત મેં મગરિબ કી નમાઝ સે પેહલે, યાનિ ૭ તારીખ કે દિન હી એહરામ વગૈરહ પહન લેં, ઔર હજ કી નિયત કર લેં. સૂરજ ડૂબને કે બાદ, યાની ૮ તારીખ શુરૂ હોતે હી મગરિબ કી નમાઝ કે બાદ તવાફ કરને કી કોશિશ કરેં. તવાફ કે પેહલે ઈજતેબા કરેં ઔર તવાફ કે પેહલે તીન ચક્કરોં મેં રમલ કરેં. ફિર તવાફ કે સાતોં ચક્કર કે બાદ ૨ રકખત તવાફે-વાજિબ નમાઝ અદા કરેં. ઈસકે બાદ સફા-મરવા કી સઈ કરેં. ઈસ કે બાદ બાલ ન તરાશેં, ન સિર મુંડાયે. ફિર અપની આસાની કે મુતાબિક મીના રવાના હો જાયેં. ઈસ તરહ પેહલે હી તવાફ ઔર સઈ કરને કી વજહ સે આખરી રૂકન તવાફે-ઝ્યારત મેં આપકો તવાફ કરના કાફી હોગા, સઈ કી ઝરૂરત ન હોગી.

  (નોંટ : એહરામ કી ચાદર પહનને કે પેહલે યા બાદ મેં ઔર ઉમરહ ઔર હજ કી નિયત કરને કે પહલે યા બાદ મેં દો રકઅત નફ્લ નમાઝ પઢના યા નફ્લ તવાફ કરના વાજિબ યા ફર્ઝ નહીં હૈ.)
- સૂરજ નીકલને કે બાદ મક્કા-મુકર્રમા સે મીના કે લિયે રવાના હોના સુન્નત હૈ, મગર લોગોં કી ભીડ કી વજહ સે મુઅલ્લિમ હાજીયોં કો રાત હી સે મીના લે જાના શુરૂ કર દેતે હૈ. અગર વહ આપકો રાત હી કો લે જાના ચાહે તો આપકો ઉનકે સાથ ચલે જાના ચાહીયે. ઈસમેં આપકે લિયે આસાની હૈ.
- અપને મુઅલ્લિમ કે આપ બસ કી રવાનગી કા વક્ત પતા કર લેં ઔર વક્ત ઈજાઝત દે તો એહરામ પહનકર હરમશરીફ જાયે, અગર વક્ત ઈજાઝત ન દે તો અપને કમરે મેં હી એહરામ પહનકર દો રકઅત નફ્લ નમફઝ પઢકર હજ કી નિયત કરેં ઔર તલ્બિયા પઢ લેં. તલ્બિયા પઢતે હી આપ પર એહરામ કી તમામ પાબંદીયાં લાઝીમ હો જાયેગી.
- **નિયત ઈસ તરહ કરેં –**

اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیْدُ الحَجَّ ، فَیَسَّرْهُ‘ لِیْ وَتَقَبَّلْهُ‘ مِنِّیْ.

અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની ઉરીદુલ હજ્જ ફ-યસ્સરહૂ લી વ તકબ્બલહુ મિન્ની.

<u>તરજુમા :</u> યા અલ્લાહ ! મેં આપકી રઝા હાસિલ કરને કે લિયે હજ કી નિયત કર રહા હું. આપ ઈસે મેરે લિયે આસાન ફરમાઈએ ઔર કુબૂલ ફરમાઈએ.

<u>નિયત કરકે તલ્બિયા પઢે.</u>

لَبَّیْکَ اللّٰهُمَّ لَبَّیْکَ

લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક.

હાઝિર હું મેરે મૌલા ! આપકે હુઝૂર હાઝિર હું.

لَبَّیْکَ لَا شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْکَ

લબ્બૈક લા શરીક લ-ક લબ્બૈક.

મૈં હાઝિર હું, આપકા કોઈ શરીક નહીં, મૈં હાઝિર હું.

اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَتَ لَکَ وَالْمُلْکَ

ઈન્નલ હમ્દ વન્ નિઅ્મત લ-ક વલ્ મુલ્ક.

સારી હમ્દ વ સતાઈશ કે આપ હી સઝાવાર હૈ, ઔર સારી નેઅ્મતેં આપ હી કી હૈ ઔર સારી કાયનાત મેં હુકૂમત ભી આપ હી કી હૈ.

لَا شَرِیْکَ لَکَ – લા શરીકા લ-ક.

આપકા કોઈ શરીક વ સહીમ નહીં.

તલ્બિયા એક બાર પઢના ફર્ઝ હૈ ઔર તીન બાર પઢના સુન્નત હૈ. તલ્બિયા પઢતે હી આપ મોહરીમ હો ગયે ઔર એહરામ કી સારી પાબંદીયા આપ પર લાઝીમ હો ગઈ.

- મક્કા-મુકર્રમા સે મીના રવાના હોનેસે પહલે આપ અપના મીના કે લિયે શનાખ્તી કાર્ડ, ખૈમે કા પતા ઔર હો સકે તો મીના કા નકશા ભી મુઅલ્લિમ સે લે લેં, ઔર મુઅલ્લિમ કી બસ સે મીના કે લિયે રવાના હો જાયેં.
- હજ કી કોઈ કિતાબ સાથ રખે ઔર એક બાર એહરામ કી હાલત મેં મમ્નૂઅ કામ કો સરસરી નઝર સે પઢે. મીના કે કયામ કા મકસદ યહ હૈ કે બંદા દુનિયા સે કટકર યકસુ હોકર અલ્લાહ કી ઈબાદત મેં દિન-રાત ગુઝારે. મગર લોગ ઈસ મીના કે કયામ ઔર યકસુઈ કા ઈસ્તેમાલ દૂસરી તરહ સે કરતે હૈ. ઈનકા સારા વક્ત બહસો-મુબાહિસા, ગપશપ ઔર તફરીહ મેં ગુઝરતા હૈ. ઈસલીયે આપ કિતાબેં, તસ્બીહ વગૈરા સાથ રખેં, તાકે અલ્લાહ કી ઈબાદત ઔર ઈલ્મ હાસિલ કરને મેં આપકે વક્ત કા બેહતરીન ઈસ્તેમાલ હો.
- મીના મેં આપકો ખરીદકર ખાના ખાના હૈ. કુર્બાની કરની હૈ ઔર હો

સકતા હૈ ટેક્સી સે મીના સે અરફાત કા સફર તય કરના પડે. ઇસલીયે બસ ઇતની રકમ સાથ લે લિજીયે કે ઝરૂરત પૂરી હો જાયે. સારી રકમ સાથ લેકર મીના ઔર અરફાત કા સફર કરના સહી નહીં હૈ. બકીયા રકમ કો મુઅલ્લિમ યા મદ્રસતુલ સૌલતિયા મેં જમા કરકે રસીદ લે લેં.

- અગર આપને ૮ ઝિલહજ્જ કે પેહલે ખુદ કુર્બાનગાહ જાકર કુર્બાની કે બારે મેં માલુમાત હાસિલ કર લી હૈ, તો ફિર ૧૦ ઝિલહજ્જ કો ખુદ જાનવર ખરીદકર કુર્બાની કર સકતે હૈં ઔર અગર આપને હજ કે અય્યામ સે પેહલે માલુમાત હાસિલ નહીં કી હૈ, તો ફિર મદ્રસતુલ સૌલતિયા સે યા બૈંક કે ઝરિયે કી કુર્બાની કિજીયે, વરના આપ પરેશાન હો જાયેગેં. ઇસલીયે મીના રવાના હોને સે પેહલે કિસી એક જગહ પર કુર્બાની કા પૈસા જમા કરા દેં.
- અગર મદ્રસતુલ સૌલતિયા મેં આપ પૈસા જમા કરાતે હૈ, તો ઉનસે વક્ત ભી માલૂમ કર લેં કે કિસ વક્ત આપકે લિયે કુર્બાની કરેંગે. ઉસી વક્ત કે મુતાબિક ફિર આપકો સિર મુંડવાના આસાન હોગા. હનફી મસ્લક કે મુતાબિક અરકાન કી તરતીબ લાઝમી હૈ, યાનિ પેહલે રમી-જુમાર, ફિર કુર્બાની, ફિર કસર. અગર અરકાન આગે-પીછે હો ગયે તો દમ લાઝીમ હોગા.
- મક્કા-મુકર્રમા સે મીના કો રવાનગી કે વક્ત ખાના ખાને કી પ્લેટ, ગ્લાસ, એહરામ કે અલાવા ચાદરેં, શૉલ, હવાઈ તકિયા, મિસ્વાક, આપકી દવાએં ઔર ઝરૂરી સામાન સાથ લે લેં.
- મીના મેં ખેમે મેં કાલીન બીછા હુઆ હોગા. ઇસલીયે બિસ્તર કી ઝરૂરત નહીં હૈં. ખાના ખરીદકર ખાના હૈ. ટોયલેટ કા અચ્છા ઇંતેજામ હૈ, ઇસલીયે બાલ્ટી વગૈરહ કી ઝરૂરત નહીં. ઇસલીયે આપ જિતના કમ સામાન લેકર સફર કરેંગે ઉતની આસાની મેં રહેંગે.
- મીના રવાના હોનેસે પેહલે મક્કા-મુકર્રમા મેં અપના સારા કીમતી સામાન અપને બૈગ મેં લૉક કર દે, ઔર બહુત કમ ઔર ઝરૂરી સામાન લેકર હી મીના કો રવાના હોં. અપના પેહચાન કાર્ડ ઔર કલાઈ-બંધ ભી અપને સાથ રખેં.
- તલ્બિયા પઢતે હુએ મીના કો રવાના હો. મીના મેં ખૈમે મેં પહુંચકર મર્દો કો જમા કરેં ઔર સલાહ-વ-મશવરે સે ખૈમે કે દરમ્યાન કા પર્દા ગિરાકર ઔરતોં કો એક તરફ કર દે ઔર મર્દ એક તરફ હો જાયેં ઔર હર એક આરામ સે સોને કી જગહ ઇન્સાફ સે આપસ મેં બાંટ લે.
- અગર ખૈમા દૂર હો, તો મસ્જિદે-ખૈફ તક પાંચો નમાઝોં કે લિયે આના-જાના મુમકિન નહીં હોગા. ઇસલીયે ખૈમે મેં દો ઇમામ ઔર મુઅઝ્ઝીન મુકર્રર કર લેં. (દો ઇસલીયે કરેં કે અગર એક ગૈરહાઝીર હો તો દૂસરા નમાઝ પઢા સકે.)
- મીના મેં ૮ ઝિલહજ્જ કે દિન, ઝુહર, અસર, મગરિબ, ઇશા ઔર ૯ ઝિલહજ્જ કી ફજ્ર પઢના સુન્નત હૈ. આપ મીના ઔર મુઝદલ્ફા, મક્કા-મુકર્રમા શહર મેં દાખિલ હૈ. ઇસલીયે હજ કે અય્યામ કો મિલાકર અગર કિસી કા કુલ કયામ ૧૫ દિનોં સે ઝ્યાદા હોગા તો વહ મુકામી હોગા ઔર ઉસે પૂરી નમાઝેં પઢની હોગી. ઇસ તરહ અબ ઝ્યાદાતર લોગ મુકામી હી હોતે હૈં. ઇસલીયે ઇમામ કો મુકામી હઝરાત મેં સે મુન્તખબ કર લેં, તાકે મુકામી હઝરાત કો નમાઝ પઢને મેં આસાની હો.
- અલ્લાહત્આલા કા હુકમ હૈ : "ઔર (કયામે મીના કે) દિનો મેં (જો) ગિનતી કે (ચંદ દિન હી હૈ) અલ્લાહ કો યાદ કરો." (સૂરઃ બકરહ) ઇસલીયે મીના કે કયામ મેં પૂરી કોશિશ કરેં કે આપકા સારા વક્ત અલ્લાહ કી ઇબાદત મેં ગુઝારેં. હજ કી નિયત કરને સે લેકર બડે શૈતાન કો કંકરી મારને તક હાજી કે લિયે સબસે અફઝલ તસબીહ તલ્બિયા કહના હૈ, ઇસલીયે કસરત સે ઇસકા વિર્દ કરેં.
- હરમશરીફ કી હુદૂદ મેં ૧૫ મુકામાત દુઆ કી કુબુલિયત કે હૈ. ઇસલીયે ઇન મુકામાત પર ખુસૂશી તૌર પર દેર તક દુઆ માંગે.

૯ ઝિલહજ્જ કા દિન :

- નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ૯ ઝિલહજ્જ કો મીના મેં હી ફજ્ર કી નમાઝ અદા કી થી ઔર તુલૂએ આફતાબ કે બાદ અરફાત કી તરફ કૂચ કિયા થા. મગર મૌજૂદા ઝમાને મેં ચૂંકી ૩૦ લાખ સે ભી ઝ્યાદા લોગ હજ કે અરકાન એક સાથ અદા કરતે હૈં, ઇસલીયે લોગોં કી ભીડ કી વજહ સે હજ કે અરકાન અદા કરતે વક્ત કઈ મસાઈલ પૈદા હો જાતે હૈં ઔર હાજીયોં કો તકલીફોં કા સામના કરના પડતા હૈ.

હાજીયોં કી આસાની ઔર ભીડ કો કમ કરને કે લિયે ઔર મુઅલ્લિમ ૯ ઝિલહજ્જ કી રાત કો હી હાજીયોં કો બસ સે અરફાત લે જાતે હૈં.

કિસી મુસલમાન કો તકલીફ દેના હરામ હૈ. મુઅલ્લિમ કા રાત હી મેં હાજીયોં કો અરફાત મે લે જાને કા મકસદ સિર્ફ હાજીયોં કો ઇસ તકલીફ સે બચાના હૈ. ઇસલીયે સુન્નત કે મુતાબિક ન હોને કે બાવજૂદ ભી યે જાયઝ હૈ ઔર સુબહ સે પેહલે હાજીયોં કા અરફાત પહુંચને મેં કોઈ મુઝાહેકા નહીં હૈ. સુબ્હ કે વક્ત અફરા-તફરી કા માહૌલ હોગા. સુબ્હ કો બસ છુટ ગઈ તો ફિર ૧૧ યા ૧૨ બજે દૂસરી બસ મિલેગી ઔર અગર નહીં મિલી તો તન્હા અરફાત જાના, મુઅલ્લિમ કે ખૈમે સે દૂર રહને, ખાને વ પીને કા ખુદ ઇંતેઝામ કરના વગૈરહ કાફી મુશ્કિલ કામ હૈ. ઇસલીયે કોશિશ કરકે મુઅલ્લિમ કી બસ સે હી અરફાત પહુંચે. મુઅલ્લિમ આપકો અપને ખૈમે મેં ઠહરાએગા. અરફાત કે ખૈમે મીના કે ખૈમો કી તરહ બેહતરીન તો નહીં હોતે, મગર ઝમીન પર એક દરી ઔર સર પર એક ચાદર ઝરૂર હોતી હૈ. યહાં આપ અપને ખૈમે કે લોગોં કી જમાઅત બનાકર નમાઝ પઢ સકતે હૈં. થોડી દેર લેટકર આરામ કર સકતે હૈં. દોપહર કા ખાના મુઅલ્લિમ કી તરફ સે હોગા, ઇસલીયે આપ ઇત્મિનાન સે સિર્ફ ઇબાદત પર તવજ્જો દે સકતે હૈં. ખૈમે કે કરીબ ગુસલખાને ઔર ટોયલેટ ભી ઝરૂર હોતે હૈં, ઇસલીયે આપ કો ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોને મેં આસાની હોગી. વાપસી કે લિયે બસ ભી ખૈમે કે પાસ સે હી રવાના હોગી.

વુકુફે અરફા :

- હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "હજ અરફાત મેં ઠહરને કા નામ હૈ." (જામેઅ તિરમિઝી, હદીસ ૮૮૯) તો યહી અરફાત કા કયામ ઔર ઇસમેં કી જાનેવાલી ઇબાદત હી અસલ હજ હૈ. અપને હજ કો મબરૂર બનાને કે લિયે ઇન કીમતી લમ્હાત કો ગનીમત જાનીયે ઔર દિલ કી ગહરાઈયોં સે અપને મા'બુદે-હકીકી કી ઇબાદત કિજીયે.
- નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ઝવાલ કે બાદ ખુત્બા દિયા થા ઔર ઝુહર ઔર અસ્ર કી નમાઝેં એક અઝાન ઔર દો તકબીરોં કે કસર કરકે અદા ફરમાઈ થી ઔર ઇસકે બાદ ગુરૂબે આફતાબ તક અલ્લાહ કે હુઝૂર મેં ખડે હોકર દુઆ-વ-ઝારી ને મસરૂફ રહે.

હમ મેં ઇતની તાકત નહીં કે નબી કરીમ (સલ્લ.) કી તરહ ઇબાદત કર સકે, મગર જિતના મુમકિન હો, નમાઝ કે બાદ કિબ્લા રૂખ હોકર રો-રોકર અપને રહીમ વ કરીમ રબ સે દુઆએં ઔર ગિરયા-વ-ઝારી કરની ચાહિયે.

- હુઝૂર (સલ્લ.) હજ કે અય્યામ મેં મુસાફિર થે, ઇસલીયે આપ કસર નમાઝ અદા કરતે થે. મસ્જિદે-હરામ મેં આપ મુકામી લોગોં કો પૂરી નમાઝેં પઢને કી તલ્કીન કરતે, મગર અરફાત મેં અબ મુકામી લોગોં ને મુકામી હોને કે બાવજૂદ કસર નમાઝ પઢી તો આપને મના નહીં કિયા. ઇસલીયે માલિકી ઔર હમ્બલી મસ્લક કે લોગ અરફા કે દિન સારી નમાઝેં કસર પઢને કા હુક્મ હૈ. મગર હનફી મસ્લક મેં સિર્ફ મુસાફિર હી કસર નમાઝ પઢ સકતે હૈં. મુકામી કો અપની નમાઝ પૂરી પઢની હોગી. ઇસલીયે અગર આપ મસ્જિદ સે દૂર અપને ખૈમે મેં હૈં ઔર આપ મુકામી હૈ (કસર લાઝિમ નહીં હૈ) તો ફિર હનફી વક્ત કે મુતાબિક ઝુહર કે વક્ત અઝાન દેકર જમાત સે પૂરી ઝુહર પઢે ઔર અસર કે વક્ત અઝાન દેકર જમાત સે પૂરી અસર પઢે.
- વુકૂફે અરફાત કા વક્ત અરફાત કે દિન ઝવાલે-આફતાબ કે વક્ત સે શુરૂ હો જાતા હૈ. નમાઝ સે ફારિગ હોકર વુકૂફે અરફા સે મસરૂફ હો જાયેં. મુમકિન હો સકે તો કિબ્લા રૂખ ખડે હોકર મગરિબ તક વુકૂફ કરેં ઔર અગર પૂરે વક્ત ખડે રહના મુમકિન ન હો, તો બૈઠના ઔર લેટના ભી જાયઝ હૈ.
- યહ વક્ત દુઆઓં, મુનાજાત, તૌબા વ ઇસ્તગફાર કી કુબૂલિયત કા હૈ. ઐસા મોહતરમ વક્ત ઔર ઐસી મુકદસ જગહ બસ ખુશનસીબી સે મિલતી હૈ ઔર પતા નહીં ઝિંદગી મેં દોબારા ઇસ બારગાહે રહમત મેં હાઝરી કા મૌકા નસીબ હોતા હૈ યા નહીં. ઇસલીયે હર લમ્હે કો ગનીમત જાનીયે ઔર હર દુઆ કો દિલ સે માંગિયે.
- અલ્લાહ કે પયગંબર માસૂમ હોતે હૈં. અલ્લાહત્આલા ઉન્હેં સારે ગુન્હોં સે બચાએ રખતા હૈ. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને અરફાત મેં ગુરૂબે આફતાબ તક રો-રોકર જો દુઆએં માંગી, ઇસમેં ઝ્યાદા હિસ્સા ઇસ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે લિયે થા. ઇસ શફીક નબી (સલ્લ.) પર અગર હમ દુરૂદ ન ભેજે તો કૈસી એહસાનફરામોશી હોગી, ઇસલીયે હુઝૂર (સલ્લ.) પર બેઇન્તિહા દુરૂદ ભેજેં.
- હુઝૂર (સલ્લ.) ઔર ઉનસે પેહલે જિતને અંબિયા ગુઝરે હૈં, ઉન્હોને ચૌથે કલમે કો દુઆ કા દરજા દિયા ઔર કસરત સે ઇસી કા વિર્દ કિયા. ઇસલીયે વુકૂફે અરફા મેં સૌ બાર ઇસ કલમેં કા ઝરૂર વિર્દ કરેં.
- અસર કા વક્ત ખાસ દુઆ કી કુબૂલિયત કા હૈ. અલ્લાહત્આલા આપસે આપકી રગે-જાં સે ઝ્યાદા કરીબ હૈ ઔર આપકે દિલ કી ધડકન કો સુન રહા હૈ. અપને લિયે દુઆએં માંગે, અપની ઔલાદ કે લિયે, અપને વાલેદૈન કે લિયે, અપને રિશ્તેદારોં કે લિયે, અપને વતન કે લિયે ઔર ઇસ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે લિયે. હર એક કે લિયે નિહાયત આઝઝી વ ઇન્કસારી કે સાથ દુઆએં માંગે.
- હમને મક્કા-મુકર્રમા સે મીના ઔર મીના સે બસ સે સફર કરને કી સલાહ ઇસલીયે દી થી કે દોનોં જગહ ખુદ સે મુઅલ્લિમ કા ખૈમા ઢુંઢના એક મુશ્કિલ કામ હૈ ઔર અરફાત પૈદલ ન જાને કી એક વજહ યહ હૈ કે દિનભર કી ઇબાદત કે લિયે આપ તરૌતાઝા રહેં. મગર વુકૂફે અરફા કે બાદ આપકો બસ મેં સફર કરને મેં પરેશાની હોગી ઔર પૈદલ ચલને મેં સહુલત ઔર આસાની હૈ.
- અસર કા વક્ત જો કે ખાસ દુઆ કા વક્ત હૈ. સારે લોગ ઇબાદત તર્ક કરકે બસ કી સવારી કે લિયે ચલ પડેંગે ઔર કુછ હી દેર મેં બસ છતોં કે ઉપર તક ભર જાયેગી. યહ ઉનકી બડી મહરૂમી હોગી.
- આપ દુનિયા સે ગાફિલ હોકર અપની ઇબાદતોં, દુઆઓં ઔર ગિરયા-વ-ઝારી મેં મસરૂફ રહેં ઔર ગુરૂબે આફતાબ કે બાદ હી બગૈર મગરિબ પઢે અરફાત સે રવાના હોં.

મુઝદલ્ફા કે લિયે રવાનગી :

- પૈદલ ચલનેવાલે ઔર બસેં સબ ગુરૂબે આફતાબ કે બાદ એક સાથ અરફાત સે રવાના હોંગે, મગર ઇન્શાઅલ્લાહ આપ પૈદલ ચલકર ઇશા કે વક્ત યા ઇસસે પેહલે મુઝદલ્ફા કી હુદૂદ મેં દાખિલ હો જાયેગેં ઔર બસેં કભી-કભી ઇશા તક અરફાત હી મેં ખડી રહ જાતી હૈ ઔર મુઝદલ્ફા પહુંચતે-પહુંચને સુબ્હ કે ચાર બજ જાતે હૈ.

  ઇસલીયે આપ અપની ઇબાદત ખત્મ કરકે ઇત્મિનાન સે મુઝદલ્ફા કી તરફ પૈદલ સફર કિજીયે. ઇસ કિતાબ મેં મક્કા-મુકર્રમા, મીના, મુઝદલ્ફા ઔર અરફાત કા નકશા હૈ, ઇસે ભી સમઝ લિજીયે. ઇસમેં આપ દેખેગેં કે પૈદલ ચલને કે દો રાસ્તે અરફાત સે નીકલકર મુઝદલ્ફા મેં શા'રૂલ હરામ મસ્જિદ કી તરફ જાતે હૈં. ઇસ રાસ્તે પર મુઝદલ્ફા મેં બહુત ભીડ હોતી હૈ. ઇસલીયે હો સકે તો રાસ્તા બદલકર મુઝદલ્ફા મેં દાખિલ હોં.
- અરફાત ઔર મીના કે દરમ્યાન મશરિક કી જાનિબ એક ૩ મીલ કા મૈદાન હૈ, ઇસકો મુઝદલ્ફા કહતે હૈ. ઇસ મૈદાન કી આખરી હદ પર એક પહાડ હૈ, જિસે મશઅરૂલ હરામ કહતે હૈ. ઇસી કા ઝિક્ર કુર્આન-શરીફ મેં આયા હૈ. નબી કરીમ (સલ્લ.)ને મશરૂલ હરામ કે પાસ કયામ ફરમાયા થા. મગર સારે મુઝદલ્ફા કે મૈદાન મેં કહી ભી મૌકુફ કિયા જા સકતા હૈ.
- મુઝદલ્ફા મેં રાત કે કયામ કે લિયે કોઈ ખૈમા વગૈરહ નહીં હૈ. રાત ખુલે આસમાન કે નીચે ઝમીન પર ચટાઈ બિછાકર બૈઠકર ગુઝારી જાતી હૈ. વૈસે તો મુઝદલ્ફા મેં જગહ-જગહ ટોયલેટ હૈ, ફિર ભી આપ જહાં ઠહરેં, હો સકતા હૈ ટોયલેટ વહાં સે દૂર હોં. ઇસલીયે અરફાત કે દિન અપને ખાને-પીને પર કંટ્રોલ રખેં, તાકે ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોને કે લિયે આપ મુઝદલ્ફા મેં બેચૈન ન હો જાયે, ઔર કુછ ઝ્યાદા પાની સાથ રખ લેં કે કભી ટીલે કે પીછે ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોના હો તો પાની કી કીલ્લત ન હો.
- મુઝદલ્ફા અગર આપ ઇશા સે પેહલે ભી પહુંચ જાયે તબ ભી ઇશા કી નમાઝ કે વક્ત તક ઇંતેઝાર કરેં ઔર ઇશા કે વક્ત એક અઝાન ઔર એક તકબીર સે પેહલે મગરિબ કી ફર્ઝ નમાઝ, ફિર ઇશા કી ફર્ઝ નમાઝ પઢેં, ફિર મગરીબ કી સુન્નત વ નફ્લ પઢેં. ફિર ઇશા કી સુન્નત, વિત્ર ઔર નફ્લ પઢેં.
- મુઝદલ્ફા કી યહ રાત હાજીયોં કે લિયે શબે-કદ્ર સે ઝ્યાદા અફઝલ હૈ. અલ્લાહત્આલા કુર્આન-મજીદ મેં ફરમાતા હૈ :

  فَإِذَآ أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَٰتٍ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ عِندَ ٱلْمَشْعَرِ ٱلْحَرَامِ ۖ
  وَٱذْكُرُوهُ كَمَا هَدَىٰكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِۦ لَمِنَ ٱلضَّآلِّينَ ١٩٨

  ફ-ઇઝા અફઝ્તુમ્ મિન અરફાતિન ફઝ્કુરૂલ્લાહ ઇન્દલ્ મશ્અરિલ હરામ, વઝ્ કુરૂહુ કમા હદાકુમ, વ ઇન કુન્તુમ્ મિન કબ્લિહીલ મિનઝ્ઝાલ્લીન.

  "ફિર જબ અરફાત સે ચલો તો મશઅરૂલ હરામ (મુઝદલ્ફા) કે પાસ ઠહરકર અલ્લાહ કો યાદ કરો ઔર ઇસ તરહ યાદ કરો, જિસકી હિદાયત ઉસને તુમ્હેં દી હૈ. વરના ઇસસે પેહલે તો તુમ લોગ ભટકે હુએ થે." (સૂરઃ બકરહ, ૧૯૮)
- નબી કરીમ (સલ્લ.) ઉમ્મત કે લિયે આસાની ચાહતે થે. ઇસલીયે આપને ઇસ રાત આરામ ફરમાયા થા. ઇસલીયે અગર આપ થક કર ચૂર હો તો ઘંટા દો ઘંટા આરામ કર લેં. ફિર તાઝા-દમ હોકર ઇબાદત મેં મશગૂલ હો

જાયે. સોને કે લિયે તો ઝિંદગી પડી હૈ. યહ રાત ખુશનસીબોં કો મયસ્સર હોતી હૈ. ઇસકી કદર કરેં. ઇસી રાત કે આખરી પહર મેં જબ નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ઝાલીમ ઔર મઝલૂમવાલી અપની દુઆ દોહરાઈ, જો અરફાત મેં કુબૂલ હોને સે રહ ગઈ થી, વહ મુઝદલ્ફા મેં કુબૂલ હો ગઈ. તો યહ મુકામ ઔર યહ રાત દુઆઓં કી કુબૂલિયત કે હૈ. યહાં પર ભી માલિકે-કાયનાત સે અપને અહ્‌લ-વ-અયાલ, અપને વાલેદૈન ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે લિયે બખ્શીશ ઔર સેહત વ કરમ કી દુઆએં માંગે.

- સુબ્હ સાદિક કે વક્ત હુકૂમત કી જાનિબ સે તૌપ કા ગોલા દાગા જાતા હૈ, તા કે સારે હાજી હઝરાત ફજ્ર કી નમાઝ સહી વક્ત પર અદા કર સકેં. તો આપ ગોલે કી આવાઝ કે બાદ જમાત સે ફજ્ર કી નમાઝ અદા કરેં ઔર તુલૂઅ આફતાબ સે કુછ પેહલે તક દુઆ વ અઝકાર મેં મશ્ગૂલ રહેં. સુબ્હ સાદિક કે બાદ થોડી દેર મુઝદલ્ફા મેં વુકૂફ કરના વાજિબ હૈ.
- રમી-જુમાર કે લિયે મીના સે ભી કંકરી ચુની જા સકતી હૈ. મગર આપ વહાં હર જગહ પક્કી સડક ઔર કાંક્રીટ કા ફર્શ હી પાએગેં. ઇસલીયે મુઝદલ્ફા સે હી ૭૦ સે કુછ ઝ્યાદા કંકરીયા ચુન લેં. અગર નાપાકી કા ડર હો તો ધો લે, વરના ધોના ફર્ઝ યા વાજિબ નહીં.
- સૂરજ નીકલને સે કુછ પહલે મીના કી તરફ કૂચ કરેં. આપ મુઝદલ્ફા કી હુદૂદ મેં હોં તભી સૂરજ તુલૂઅ હો જાયે તો કોઈ હર્જ નહીં હૈ. મુઝદલ્ફા સે મીના મેં અપના ખૈમા તલાશ કરતે વક્ત અકસર વ બેશતર લોગ રાસ્તા ભૂલ જાતે હૈ. ઇસલીયે મીના મેં અપને ખૈમે કે કરીબ સુતૂન નંબર હંમેશા યાદ રખેં ઔર અગર આપ મીના મેં અપને ખૈમે કે કરીબ સે ગુઝરને વાલે પુલ કા નામ યાદ રખેં, તો આપકો અપના ખૈમા તલાશ કરને મેં બડી આસાની હોગી. વરના સારે ખૈમે એક હી જૈસે લગતે હૈં ઔર લોગ ઘંટો દરબદર ભટકતે રહતે હૈં.
- મુઝદલ્ફા ઔર મીના કે દરમ્યાન એક વાદી હૈ, જિસે 'વાદી-એ-મહસર' (નયા નામ 'વાદી-એ-નિહાર') કહતે હૈ. ઇસ જગહ અસ્હાબે-ફિલ પર અઝાબ નાઝિલ હુઆ થા. હુકૂમતને ઇસ જગહ કો ખારદાર તારોં સે ઘેર દિયા હૈ ઔર પૈદલ ચલનેવાલે હાજીયોં કો દૂર રખને કે લિયે પુલિસ કા પહરા ભી હોતા હૈ. ઇસલીયે અગર ઇસકે કરીબ સે ગુઝરના પડા તો દૌડકર ગુઝરેં.

૧૦ ઝિલહજ્જ કા દિન :

- આજ ઈદુલ-અઝહા કા દિન હૈ. સારી દુનિયા ઈદ કી નમાઝ પઢેગી, મગર હાજી કે લિયે ઈદ કી નમાઝ કે બજાયે કુછ ઓર હુક્મ હૈ. આજ ઉસે ચાર અહમ કામ કરને હૈ.

  ૧. રમી જમાર, ૨. કુર્બાની, ૩. હલક, ૪. તવાફે-ઝ્યારત.

  પેહલે તીન કામ તો વાજિબ હૈ, જબ કે ચૌથા ફર્ઝ હૈ.

રમી જમાર :

- મુઝદલ્ફા સે રમી જમાર કે લિયે સીધે ન જાયે, ક્યું કે અબ સાઉદી પુલીસવાલે સામાન લેકર રમી જમાર કે રાસ્તે પર હી ચલને નહીં દેતે હૈ. ઇસલીયે પેહલે મીના મેં અપને ખૈમે પર આ જાયે, ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હો જાયે, આરામ કર લેં. આજ રમી જમાર કા અફઝલ વક્ત ઇશરાક સે ઝવાલ તક હૈ. ઇસ અફઝલ વક્ત મેં રમી કે લિયે લોગોં કી બહુત ભીડ હોતી હૈ. ઇસલીયે સબ્ર સે કામ લેં ઔર ઝુહર બાદ જાયેં. સાઉદી હુકૂમત ને દુનિયા કે અલગ-અલગ ઇલાકોં કે લોગોં કે લિયે રમી કા અલગ-અલગ વક્ત તય કિયા હૈ. મુઅલ્લિમ સે પતા કર લેં કે હિન્દુસ્તાની હાજીયોં કે લિયે કૌનસા વક્ત તય કિયા હૈ. ફિર ઉસી વક્ત રમી કરેં. શદીદ ભીડ કા મસલા ૨૦૦૯ ઇસવી તક થા. ઇસકે બાદ સાઉદી હુકૂમત ને જમરાત કે મુકામ પર કઈ મન્ઝિલાત પુલ બના દિયે હૈ કે અફઝલ વક્ત મેં સારે હાજી રમી કર સકેં. ઇસલીયે મીના મેં મુઅલ્લિમ સે હાલાત દરયાફત કર લેં ઔર ઇસસે સલાહ-મશ્વરા કે બાદ હી જુમરાત કી તરફ જાયેં.

  આજ કે દિન સિર્ફ જુમરા ઉકબા (બડે શૈતાન) કો કંકરિયા મારની હૈ. કંકરી મારને સે પેહલે તલ્બિયા પઢના બંદ કર દેં. એક-એક કરકે સાત કંકરિયા મારે ઔર હર કંકરી મારતે વક્ત પઢેં –

  بِسْمِ اللّٰهِ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، رَغْماً لِلشَّيْطَانِ وَرِضًى الرَّحْمَانِ.

  બિસ્મીલ્લાહિ અલ્લાહુ અકબર, રગમશ્-શઈતાનિ વ રિઝંર-રહમાન.

  તરજુમા : મૈ અલ્લાહત્આલા કે નામ સે શુરૂ કરતા હું. અલ્લાહ સબસે બડા હૈ. કંકરી મૈં શૈતાન કો ઝલીલ કરને ઔર અલ્લાહત્આલા કો રાઝી કરને કે લિયે મારતા હું.

- કિસી ભી જમરહ કો ચારોં તરફ સે કંકરી મારના જાયઝ હૈ. ૧૦ ઝિલહજ્જ કો નબી કરીમ (સલ્લ.) ને જમરહ ઉક્બા કો જબ કંકરીયાં મારી થી, ઉસ વક્ત આપકી દાહની જાનિબ મીના ઔર બાઈ જાનિબ મક્કા-મુકર્રમા (બૈતુલ્લાહ) થા. ઇસલીયે ઇસ તરહ કંકરી મારના સુન્નત હૈ. (મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ-૧૭૦)

  કંકરી મારને કી જગહ ઉસ જમરાત કે સુતૂન યા દીવાર કી બુનિયાદ હૈ. ઇસલીયે ઐસે કંકરિયા મારેં જૈસે આપ કિસી હૌજ મેં કંકરિયા ફેંક રહે હૈં. દીવાર યા સુતૂન કો ઇતને ઝોર સે ન મારે કે કંકરિયા ટકરાકર અહાતે સે બાહર જા ગીરે. અગર ઐસા હુઆ તો વહ ગીની નહીં જાયેગી. ઇસકે બદલે આપકો ફિર એક કંકરી મારની હૈ, વરના દમ લાઝિમ હોગા.

કુર્બાની :

- અલ્લાહત્આલા કુર્આનશરીફ મેં અરકાને-હજ કે બારે મેં ફરમાતા હૈ–

  وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْلُوْمٰتٍ عَلٰي مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ ۚ فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَاۗىِٕسَ الْفَقِيْرَ ۝ ثُمَّ لْيَقْضُوْا تَفَثَهُمْ وَلْيُوْفُوْا نُذُوْرَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوْا بِالْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ۝٢٩

  વ યઝ્-કુરૂસ્મલ્લાહિ ફી અય્યામિમ્ મઅ્લૂમાતિન અલા મા રઝકહુમ્ મિમ્ બહીમતિલ અન્આમ, ફ-કુલૂ મિન્હા વ અત્-ઈમુલ્ બાઇસલ ફકીર. સુમ્મલ યક્ઝૂ ત-ફ-સહુમ્ વલ્ યવ્ફૂ નુઝૂરહુમ્ વલ્ યત્તવ્વફૂ બિલ બૈતિલ્ અતીક.

  "ઈન મુકર્રરા દિનોં મે (હજ કે અય્યામ મેં) અલ્લાહ કા નામ યાદ કરેં (અલ્લાહુ અકબર કહતે કુર્બાની કરેં) ઉન ચૌપાહો પર જો પાલતુ હોં. ફિર આપ ભી ખાએં ઔર ભૂખે ફકીરોં કો ભી ખિલાએં. ફિર વહ અપના મૈલ-કુચૈલ દૂર કરેં (સિર મુંડવાએ) ઔર અપની નઝરેં પૂરી કરેં ઔર અલ્લાહ કે કદીમ ઘર કા તવાફ કરેં (તવાફે-ઝ્યારત કરેં)."

  (સૂરઃ હજ, ૨૮-૨૯)

- અલ્લાહત્આલા કુર્બાની કે બારે મેં ફરમાતા હૈ - "અલ્લાહત્આલા કો કુર્બાનીયોં કા ગોસ્ત નહીં પહુંચતા, ન ઉનકા ખૂન. બલ્કિ ઉસે તુમ્હારે દિલ કી પરહેઝગારી પહુંચતી હૈ." (સૂરઃ હજ, ૩૭)
- નબી કરીમ (સલ્લ.) ને તુલૂએ આફતાબ કે બાદ રમી જમાર કિયા થા. ઉસકે બાદ ખુત્બા દિયા થા. ઇસકે બાદ અકેલે સાત ઊંટો કી કુર્બાની કી થી, ઔર હઝરત અલી (રદિ.) કે સાથ ૫૬ ઊંટ. ઇસકે

બાદ હઝરત અલી (રદિ.) ને અકેલે ૩૭ ઊંટ કુર્બાન કીએ. (ઇસ તરહ કુલ ૧૦૦ ઊંટ કુર્બાન કીયે). કુર્બાની કે બાદ સર મુંડવાયા થા. ફિર ઝવાલ સે પેહલે મક્કા-મુકર્રમા મેં તવાફે ઝ્યારત કે લિયે રવાના હો ગયે ઔર તવાફે ઝ્યારત અદા કરકે રાત ગુઝારને ફિર મીના વાપસ આ ગયે. તો અરકાન અદા કરને કા યહ સુન્નત તરીકા હૈ.

- કુર્બાની કે અરકાન, યહ ઉસ અઝીમ કુર્બાની કી યાદેં હૈ, જો હઝરત ઇબ્રાહીમ (અલૈ.) ને અપને બેટે કી અલ્લાહતઆલા કી બારગાહમેં પેશ કરકે દી થી.
- ઇંતેહાઈ ખુલૂસ કે સાથ કુર્બાનગાહ જાકર ખુદ કુર્બાની કરેં, યા બૈંક યા મદ્રસતુલ સૌલતિયા કે ઝરીયે કુર્બાની કરેં. ફિર દિલ મેં યહ મઝબૂત ઇરાદા રખેં કે બકીયા ઝિંદગી મેં ભી ઇસી તરહ અલ્લાહ કી રાહ મેં અપની દૌલત, વક્ત ઔર નફસ કી, ખુશી કી કુર્બાની દેતે રહેંગે.

હલક (સર મુંડવાના) ઔર તવાફે ઝ્યારત :

- અબ દો અરકાન બચે હૈ, હલક કરવાના ઔર તવાફે ઝ્યારત.
- મસ્જિદે-હરામ મેં અગર બાહર કે સહન કો ભી શામિલ કર લેં તો દસ લાખ લોગ નમાઝ પઢ સકતે હૈં.
- મુતાફ મેં એક હી વક્ત મેં અંદાઝન ૨૦ સે ૨૫ હજાર લોગ તવાફ કર સકતે હૈં.
- જબ લોગોં કી ભીડ કમ હો, તો એક તવાફ મેં આધા ઘંટે સે ઝ્યાદા વક્ત લગતા હૈ ઔર શદીદ ભીડ કે વક્ત એક ઘંટે સે ઝ્યાદા વક્ત દરકાર હૈ.
- અગર ૧૦ લાખ હાજી જો મસ્જિદે-હરામ મેં મૌજૂદ હૈ, એક કે બાદ એક (૨૫ હજાર કે ગ્રુપ મેં) તવાફ કરના ચાહે તો સારે નમાઝીયોં કો તવાફે ઝ્યારત કરને કે લિયે તકરીબન ૨૦ ઘંટો સે ઝ્યાદા કા વક્ત લગેગા.
- અગર હમ મુકામી લોગોં કો શામિલ કર લેં, તો હર સાલ તકરીબન ૩૫ સે ૪૦ હજાર લોગ હજ કરતે હૈં. અગર એક કે બાદ એક (૨૫ હજાર કે ગ્રુપ મેં) યહ સબ હાજી તવાફે ઝ્યારત કરેં તો કમ-અઝ-કમ દો દિન દરકાર હૈ. ઇસલીયે હાજીયોં કી તાદાદ ઝયાદા હોને કી વજહ સે સુન્નત તરીકે સે ઔર અફઝલ વક્ત પર અરકાન અદા કરના અબ મુમકિન હી નહીં રહા. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને આસાન તરીકા (અગર ગલત ન હો તો) પસંદ ફરમાયા.

  ઇસલીયે ખુદ ભી આસાન રાસ્તા ઈખ્તિયાર કિજીયે ઔર દૂસરોં કે લિયે આસાની પૈદા કિજીયે.

- મેરી બહન કનીઝ ફાતિમાને સન ૨૦૦૯ ઇસવી મેં હજ કિયા થા. ૧૦ ઝિલહજ્જ કે અસર કે વક્ત જબ વહ મસ્જિદે-હરામ પહુંચી, તો પુલીસને સારે મસ્જિદે-હરામ કે અતરાફ ઘેરા ડાલ રખા થા, ઔર કિસી કો અંદર દાખિલ હોને કો નહીં દિયા, ક્યું કે મસ્જિદે-હરામ હાજીયોં સે ભરી હુઈ થી ઔર અંદર મઝીદ હાજીયોં કી ગુંજાઈશ નહીં થી. વહ ઇશા તક ઇંતઝાર કરતી રહી ઔર મજબૂરન ખાલી હાથ મીના લૌટ ગઈ ઔર દૂસરે દિન ૧૧ ઝિલહજ્જ તવાફે ઝ્યારત કિયા.
- અગર પુલીસ આપકો ન ભી રોકે ઔર આપ કિસી તરહ અંદર દાખિલ હો જાયે તો ભી ઇતની શદીદ ભીડ મેં આપ કો ઔર દૂસરે હાજીયોં કો સખ્ત મુશ્કીલાત કા સામના કરના પડ સકતા હૈ. ઇસલીયે ઉલ્મા ઔર વહ લોગ જો બાર-બાર હજ કર ચૂકે હૈં, યહ મશ્વરા દેતે હૈ કે આપ ૧૧ ઝિલહજ્જ કો મગરિબ મીના મેં પઢકર મક્કા-મુકર્રમા કે લિયે પૈદલ રવાના હોં, તો ઇશા કી જમાઅત આપકો મસ્જિદે-હરામ મેં મિલ જાયેગી. બાહર સેહન મેં નમાઝ પઢેં, નમાઝ કે બાદ ખાના ખા લેં. કુછ દેર આરામ કરકે ફિર તવાફે-ઝ્યારત ઔર સઈ કરેં ઔર ફિર ઇત્મીનાન સે રાત હી કો મીના લૌટ આયેં. ઇસ તરહ અરકાન અદા કરને સે કાફી આસાની હોગી ઔર અરકાન ભી અચ્છી તરહ અદા હોંગે.
- અગર આપ સૌલતિયા મદરસે કે ઝરિયે કુર્બાની કરેંગેં તો હાજીયોં કી તાદાદ ઝ્યાદા હોને કી વજહ સે વહ આપકો કુર્બાની કા વક્ત ૧૦ તારીખ કી શામ યા ૧૧ તારીખ કા કોઈ વક્ત બતાએંગે. આપ ઉસ વક્ત તક ઇંતેઝાર કિજીયે ઔર ફિર ઇસસે ભી ૧ યા ૨ ઘંટા દેરી સે હલક કરવા લેં (મુંડવા લે). એહરામ ઉતારકર રોઝમર્રહ કે કપડેં પહન લેં. વક્ત પર નમાઝ પઢેં ઔર અપની આસાની કે મુતાબિક તવાફે ઝ્યારત કે લિયે રવાના હોં. તો કુર્બાની કે વક્ત કે મુતાબિક ભી અગર આપ હલક કરેંગેં તો તવાફે ઝ્યારત કે લિયે આપકો ૧૧ ઝિલહજ્જ તક ઇંતેઝાર કરના હી હોગા. ઇસલીયે સબ્ર કે સાથ એહરામ પહને રહે ઔર સુકૂન વ ઇત્મિનાન ઔર સહૂલત કે સાથ અરકાન અદા કરેં.
- તવાફે ઝ્યારત કા અફઝલ વક્ત તો ૧૦ વી ઝિલહજ્જ હૈ. મગર ઇસે ૧૨ વી તારીખ કે આફતાબ ગુરૂબ હોને સે પેહલે તક કર સકતે હૈં. અગર ૧૨ વી તારીખ ગુઝર ગઈ ઔર તવાફે ઝ્યારત નહીં કિયા તો તાખીર કી વજહ સે દમ વાજિબ હોગા. ચૂં કે તવાફે ઝ્યારત હજ કા એક ફર્ઝ રૂકન હૈ, ઇસલીયે જબ તક તવાફે ઝ્યારત ન કર લેં, હજ પૂરા ન હોગા. એહરામ કી એક પાબંદી આપ પર આયદ રહેગી, યાની આપ અપની બીવી સે અઝદવાજી તાલ્લુકાત કાયમ નહીં કર સકતે. ૧૨ તારીખ ગુઝર ગઈ તો દમ લાઝિમ હોગા, મગર આપ ફિર ઉસે કભી ભી કર સકતે હૈ. જૈસે નફ્લ નમાઝ પઢને કી નિયત કરને કે બાદ અગર આપ નિયત તોડ દેં તો ફિર ઉસકા અદા કરના આપ પર વાજિબ હો જાતા હૈ, ઉસી તરહ હજ કી નિયત કરકે અગર આપ ઉસે અધૂરા છોડેગેં તો ઉસકા દોહરાના આપ પર ફર્ઝ હી રહેગા. ઈસલીયે અગર આપકા તવાફે ઝ્યારત છૂટ ગયા તો ઝિંદગીભર ઇસકા અદા કરને કા ફર્ઝ આપ પર બાકી રહેગા ઔર અઝદવાજી ઝિંદગી પર પાબંદી ભી.

  ઇસ તવાફ કે પેહલે તીન ચક્કરો મેં રમલ ભી હૈ. એહરામ કી ચાદરેં જિસ્મ પર ન હોને કી વજહ સે ઇજતબા નહીં હૈ.

  અગર આપને ૮ ઝિલહજ્જ કો એહરામ બાંધને કે બાદ નફ્લ તવાફ કિયા હૈ, જિસમેં રમલ ઇઝ્તબા ઔર સઈ કર લી હૈ, તો ફિર તવાફે ઝ્યારત મેં દોબારા સઈ કરને કી ઝરૂરત નહીં હૈ ઔર આપકા તવાફ ભી બગૈર રમલ હોગા. ક્યું કે જિસ તવાફ કે બાદ સઈ હોતી હૈ, રમલ ઉસી મેં કિયા જાતા હૈ.

  શૈતાન કો કંકરી મારના, કુર્બાની કરના ઔર સર મુંડવાના - યહ તરતીબે સુન્નત હૈ ઔર ઝરૂરી હૈ. અગર યહ રૂકન આગે-પીછે હો ગયે તો હનફી મસ્લક કે મુતાબિક દમ લાઝિમ હોગા.

  હમ્બલી મસલક (સાઉદી ઉલમા) ઔર ઇમામ ગઝાલી (રહ.) કે મુતાબિક અગર મજબૂરી મેં અરકાન આગે-પીછે હો ગયે તો દમ લાઝિમ નહીં હોગા. (અહયા-ઉલ-ઉલૂમ, ઉર્દૂ, જિલ્દ-અવ્વલ, સફા-૪૦૮)

  અગર કિસી વજહ સે તવાફે ઝ્યારત કે બાદ સઈ ૧૨ તારીખ કે ગુરૂબે આફતાબ તક જો કે અફઝલ વક્ત હૈ, ન કર સકે તો ઝિલહજ્જ મહિને કે આખીર તક કર સકતે હૈ. તાખીર (દેરી) કી વજહ સે દમ લાઝિમ ના હોગા. મગર શર્ત યહ હૈ કે તવાફ ઔર સઈ કે દરમિયાન હજ કા રૂકન અદા ના કિયા જાયે. અગર કોઈ દૂસરા રૂકન અદા કરેગા તો સઈ સે પેહલે એક તવાફ કરના વાજિબ હોગા.

૧૧ ઔર ૧૨ ઝિલહજ્જ :

તવાફે ઝ્યારત મેં આપકો ચાહે જિતના વક્ત લગ જાયે, મગર રાત ગુઝારને આપકો મીના હી લૌટકર આના હૈ. મક્કાશરીફ મે અપની કયામગાહ પર આપ રાત નહીં ગુઝાર સકતે.

- રાત મીના મેં ગુઝારે, પાંચો વક્ત નમાઝેં પઢેં.
- યહ અય્યામ તશરીક કે દિન હૈ, ઈસમેં કસરત સે તકબીર કહના મસનૂન હૈ.
- જુમરાત કો કંકરિયા મારના ભી અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરના હૈ. ઝવાલ કે બાદ કંકરિયા મારના અફઝલ હૈપ મગર સહૂલત કે મુતાબિક લોગોં કી ભીડ કા ખયાલ રખકર રમી જુમાર કે લિયે જાયેં. પેહલે છોટે શૈતાન, ફિર દરમિયાની શૈતાન, ઔર ફિર બડે શૈતાન કો કંકરી મારેં. છોટે ઔર દરમિયાની શૈતાન પર રમી કે બાદ નબી કરીમ (સલ્લ.) ને કિબ્લા રૂખ હોકર ઇતની દેર તક દુઆએં માંગી થી કે કોઈ ઉતની દેર મેં સૂરઃ બકરા (સવા દો પારા) પઢ સકતા હૈ. ઈસી સુન્નત કે મુતાબિક આપ ભી દુઆઓં કા એહતેમામ કરેં. બડે શૈતાન પર રમી કે બાદ દુઆએં ન માંગે.
- હજ કી ઇબાદત, ઇબ્રાહીમ (અલૈ.) કે ઝમાને સે હૈ. આમ ઇન્સાનોં કે અલાવા હજારોં વલીયોં ઔર સેંકડો પયગંબરોં ને હજ કિયા હૈ. હર એકને મીના મેં કયામ કિયા હોગા ઔર હર એકને મસ્જિદે ખૈફ મેં નમાઝ પઢી હોગી. મીના કે કયામ મેં વક્ત ફારિગ કરકે ઇસ મુબારક મસ્જિદ મેં નમાઝ પઢકર આપ ભી રૂહાની ફૈઝ હાસિલ કરને કી કોશિશ કરેં.

૧૩ ઝિલહજ્જ :

- જુમ્આ કે દિન મસ્જિદોં કો દેખકર બડી ખુશી હોતી હૈ. મગર યહ ખુશી આરઝી હોતી હૈ. જહાં ઇમામ ને સલામ ફેરા કે લોગ દૂમ દબાકર ઐસે ભાગતે હૈ કે અગર કિસી ને દેખ લિયા તો બડી બદનામી હોગી. ચંદ મિનટોં મેં દરવાઝે કે બાહર તક લબાલબ ભરી હુઈ મસ્જિદેં આધી સે ઝ્યાદા ખાલી હો જાતી હૈ.
- ઐસા હી મામલા ૧૨ ઝિલહજ્જ કી શામ કો મીના મેં હોગા. વહ લોગ જો અફઝલ અવકાત મેં અરકાન સહી તરીકે સે કરને કે લિયે ટૂટે પડતે થે. ૧૨ તારીખ કી શામ કો અપના બોરીયા-બિસ્તર લપેટકર મીના સે ગાયબ હો જાયેગેં, ક્યું કે ૧૩ તારીખ કો મીના મેં રૂકના વાજિબ નહીં હૈ, બસ સુન્નત હી તો હૈ.
- નબી કરીમ (સલ્લ.) ને હજ્જતુલ વિદા કે મૌકે પર લોગોં કો બાર-બાર ફરમાયા કે - "લોગોં ! મુઝ સે હજ શીખ લો, હો સકતા હૈ યહ મેરા આખરી હજ હો." આપ (સલ્લ.)ને ખુદ ઐસા તરીકા ઉમ્મત કે સામને પેશ કિયા જો આસાન થા. મિસાલ કે તૌર પર આપ (સલ્લ.) ને સહાબા (રદિ.) સે ફરમાયા કે અગર કુર્બાની કે જાનવર સાથ નહીં હૈ, તો ઉમરહ કે એહરામ ઉતાર દેં ઔર હજ્જે-તમત્તો કરેં. આપ (સલ્લ.)ને નમાઝેં કસર કરકે પઢી. આપ (સલ્લ.)ને મુઝદલ્ફા કી રાત આરામ કિયા. આપ (સલ્લ.)ને ઔરતોં ઔર કમઝોર લોગોં કો રાત મેં મીના જાને કી ઇજાઝત દી. આપ (સલ્લ.)ને હજ્રે અસ્વદ કો દૂર સે હી ઇસ્તેલામ કરને કી ઇજાઝત દી વગૈરહ-વગૈરહ.

મગર જહાં તક મીના સે ગૈરહાઝીર રહને કી બાત હૈ તો સિર્ફ હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને આપ (સલ્લ.) સે હાજીયોં કો પાની પિલાને કે લિયે મસ્જિસ્જ-હરામ મેં રહને કી ઇજાઝત માંગી થી ઔર મૈને એક ભી ઐસી રિવાયત નહીં પડી, જિસમેં સવા લાખ અસહાબે કિરામ મેં સે કિસીને ૧૨ તારીખ કી શામ મક્કા લૌટને કી આપ (સલ્લ.) સે ઇજાઝત માંગી હો. નબી કરીમ (સલ્લ.) ઔર તકરીબન સવા લાખ સહાબે કિરામ (રદિ.) જિન્હોં મે આપ (સલ્લ.) કે સાથ હજ કિયા, ૧૩ તારીખ કો રમી જુમાર કે બાદ હી મક્કા-મુકર્રમા લૌટે.

- અલ્લાહત્આલા ને કુઆન-શરીફ મેં ફરમાયા કે અગર કોઈ ૧૨ તારીખ કો મક્કા લૌટ આયે તો કોઈ ગુનાહ નહીં, તો યહ આસાની કા મામલા અલ્લાહ કા કરમ હૈ. મગર નબી કરીમ (સલ્લ.) કી સુન્નત ૧૩ તારીખ કો ઝવાલ કે બાદ, રમી જુમાર કે બાદ મક્કા-મુકર્રમા લૌટના હૈ.
- ૯ ઝિલહજ્જ સે ૧૩ ઝિલહજ્જ યહ અય્યામે-તશરીક કહેલાતે હૈ. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "અય્યામે-તશરીક ખાને-પીને ઔર અલ્લાહ કા ઝિક્ર વ અઝકાર કરને કે દિન હોતે હૈ." (મુસ્લિમ). તો ઇન દિનો મેં કસરત સે અલ્લાહત્આલા કા ઝિક્ર ઔર ઇબાદત કરની ચાહિયે. ઇસલીયે અગર કોઈ મજબૂરી ન હો તો ૧૩ તારીખ કો મીના મેં હી રૂકે, ઇબાદત મેં દિન ગુઝારે, ઝવાલ કે બાદ રમી-જુમાર કરેં ઔર ઇસકે બાદ મક્કા-મુકર્રમા રવાના હોં.
- અગર કોઈ મજબૂરી હો તો કોશિશ કરેં કે ૧૨ તારીખ કો શામ સે પેહલે મીના સે રવાના હો જાયેં, ક્યું કે શરીઅત કે મુતાબિક અગર મીના મેં સૂરજ ગુરૂબ હો ગયા તો આપકો મીના મેં રૂકના ઝરૂરી હૈ. મગર અબ ચૂંકી રમી-જમાર મેં ઝવાલ કે બાદ બહુત ભીડ હોતી હૈ ઔર ઉલ્મા ને સુબ્હ સાદિક તક રમી-જમાર કી સલાહ દી હૈ ઔર કહા હૈ કે ઇન્શાઅલ્લાહ યહ મકરૂહ નહીં હોગા. ઇસલીયે અબ અગર આપ સુબ્હ સાદિક તક ભી મીના સે નીકલ ગયે તો ઇન્શાઅલ્લાહ ગુનાહ ન હોગા.

ઇસ તરહ અલ્લાહત્આલા કે કરમ ઔર ફઝલ સે આપકે હજ કે સારે અરકાન પૂરે હુએ. મક્કા-મુકર્રમા મેં સિર્ફ એક ઝરૂરી ઔર વાજિબ અમલ આપકા બાકી રહા, વહ હૈ તવાફે-વિદા.

તવાફે વિદા :

હજ કે બાદ જબ મક્કા સે વતન યા મદીના જાના હો તો રૂખસતી કા તવાફ યા તવાફે-વિદા કિયા જાતા હૈ. યહ હર બાહર રહનેવાલે 'આફાકી' પર વાજિબ હૈ.

મક્કા-મુકર્રમા યા મીકાત કી હુદૂદ મેં રહનેવાલે ઔર સિર્ફ ઉમરહ કી નિયત સે આનેવાલોં પર યહ વાજિબ નહીં હૈ.

તવાફે-વિદા ભી ઉસી તરહ કિયા જાતા હૈ, જૈસે નફ્લ તવાફ કરતે હૈ. તવાફ કે બાદ સઈ નહીં હૈ ઔર ન તવાફ મેં રમલ હૈ.

તવાફે-વિદા કે બાદ અલ્લાહત્આલા સે ઉસ ઘર કી બાર-બાર ઝ્યારત કી તૌફીક દેને કી દુઆ કરેં. અપને-અપને રિશ્તેદારોં ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમા કી દોનોં જહાન મેં કામિયાબી કે લિયે દુઆ કરેં ઔર આંસૂઓં કા નઝરાના પેશ કરતે હુએ અપને વતન વાપસી કે સફર પર રવાના હો.

તવાફે-વિદા કે બાદ અગર કિસી વજહ સે મક્કાશરીફ મેં રૂકના હુઆ તો આપ જિતની બાર ચાહે તવાફ કર સકતે હૈ ઔર નમાઝેં પઢ સકતે હૈં.

હજ્જે બદલ

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે એક ઔરત ને અર્ઝ કિયા, ''યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! અલ્લાહ ને અપને બંદો પર હજ ફર્ઝ કિયા. મેરે બાપ પર ઐસે ઝમાને મેં ફર્ઝ હુઆ કે વહ બિલકુલ બૂઢે હો ગયે, સવારી પર ઠહર નહીં સકતે, તો મૈં ઉનકી તરફ સે હજ કર સકતી હું.'' આપ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''હાં'' (બુખારી, મુસ્લિમ)

હઝરત લુકીત બિન આમીર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે વહ નબી કરીમ (સલ્લ.) કી ખિદમત મેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, ''યા રસૂલુલ્લાહ ! મેરે બાપ બહુત બૂઢે હૈ, ના હજ કર સકતે હૈં, ના ઉમરહ ઔર ના ચલને ઔર સવાર હોને કી કુવ્વત હૈ.'' આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, ''તુમ અપને બાપ કા હજ વ ઉમરહ કર લો.'' (અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી)

હજે બદલ કે માઅને હૈ, કિસી દૂસરે કી તરફ સે નફ્લે હજ યા ઉમરહ. ઇસકે લિયે કોઈ શર્ત નહીં હૈ. સિર્ફ હજ કરનેવાલે મેં અહલિયત યાનિ ઇસ્લામ ઔર અકલ વ તમીઝ કા હોના કાફી હૈ. અલબત્તા કિસી દૂસરે શખ્સ સે ફર્ઝ હજે બદલ કરાને કે લિયે (૨૦) શર્તે હૈં.

ઇન શરાઈત કો જાનને સે પેહલે યહ યાદ રખેં કે હજ કરાનેવાલે કો આમિર (હુકમ કરનેવાલા) કહતે હૈ ઔર જો દૂસરે કે હુક્મ સે હજે બદલ કરતા હૈ, ઉસકો મામૂર (હુક્મ કે મુતાબિક કામ કરનેવાલા) કહતે હૈ.

૨૦ શર્તે યે હૈં –

૧. જો શખ્સ અપના હજ કરાયે ઉસ પર હજ ફર્ઝ હો.

૨. હજ ફર્ઝ હોને કે બાદ ખુદ હજ કરને સે આજિઝ યા મજબૂર હો ગયા હો.

૩. મરતે વક્ત તક આજિઝ રહા હો.

૪. આમિર ઔર મામૂર દોનોં મુસલમાન હો.

૫. આમિર ઔર મામૂર દોનોં આકીલ હોં.

૬. મામૂર કો ઇતની તમીઝ હો કે હજ કે અફઆલ સમજતા હો. અગર ઔરત મર્દ કી તરફ સે હજે બદલ કરે તો જાયઝ હૈ, મગર મર્દ સે હજ કરના અફઝલ હૈ ઔર અપના હજ ઐસે શખ્સ સે કરાના અફઝલ હૈ, જો આલિમ બાઅમલ હો, મસાઈલ સે વાકિફ ઔર અપના હજ અદા કર ચૂકા હો.

૭. અગર અપની ઝિંદગી મેં હજ્જે બદલ કરાયે તો દૂસરે શખ્સ કો અપની તરફ સે હજ કરને કા હુક્મ દેના ઔર અગર વસિયત કરકે મર ગયા તો વારિસ કા હુક્મ દેના શર્ત હૈ. અગર મય્યત ને વસિયત નહીં કી, લેકિન વારિસ યા કિસી અજનબી શખ્સને ઉસકી તરફ સે ખુદ હજ કિયા યા કિસી દૂસરે શખ્સને કરવાયા તો ઇન્શાઅલ્લાહ તઆલા ઉસ મય્યત કા ફર્ઝ અદા હો જાયેગા ઔર ઉસ સૂરત મેં આગે આનેવાલી કોઈ શર્ત લાઝિમ નહીં હોગી.

૮. સફર મેં સારા માલ યા ઉસકા અકસર હિસ્સા હજ કરાનેવાલે કે માલ સે ખર્ચ હોના. અગર મામૂર ને અપને રૂપયે સે હજ કિયા ઔર બાદ મેં આમિર કે માલ સે વસૂલ કર લિયા તો આમિર કા હજ અદા હો જાયેગા. વરના નહીં હોગા.

૯. એહરામ બાંધતે વક્ત હજ કે અફઆલ શુરૂ કરને સે પહલે આમિર કી તરફ સે હજ કી નિયત કરના.

૧૦. સિર્ફ એક શખ્સ કી તરફ સે હજ કા એહરામ બાધના.

૧૧. સિર્ફ એક એહરામ બાંધના.

૧૨. અગર આમિર ને કિસી મુતય્યન શખ્સ કા નામ લિયા હો તો ઉસી શખ્સ કા આમિર કી તરફ સે હજ કરના ઔર અગર ઇખ્તિયાર દિયા હો કે કિસી સે ભી કરવાયા જાયે, તો કિસી સે ભી કરવાયા જા સકતા હૈ ઔર આમિર કે લિયે ભી યહી મુનાસિબ હૈ.

૧૩. મામૂર કા મુતય્યન (મુઈન) કા મુતય્યન હોના, યાનિ અગર આમિર ને યહ કહા હો કે ફલાં શખ્સ હી હજ કરેં, કોઈ દૂસરા નહીં, તો દૂસરે સે કરાના જાઈઝ ન હોગા ઔર અગર દૂસરે કી નફી નહીં કી તો જાઈઝ હો જાયેગા. લેકિન જિસકો નામઝદ કિયા ગયા હૈ અગર ઉસને ઇન્કાર કર દિયા તો વારિસ ને કિસી દૂસરે સે કરાયા તો જાઈઝ હૈ.

૧૪. અગર તિહાઈ તર કી ખર્ચ કે લિયે કાફી હૈ તો આમિર કે વતન સે હજ કરાના, વરના મીકાત સે પેહલે ગુંજાઈશ કે મુતાબિક જિસ જગહ સે હો સકે અદા કરવાયા જાયે.

૧૫. અગર તિહાઈ માલ મેં ગુંજાઈશ હો તો સવારી પર હજ કરના.

૧૬. હજ યા ઉમરા જિસ ચીઝ કા હુક્મ કિયા હૈ, ઉસી કે લિયે સફર કરના. અગર હજ કા હુક્મ કિયા થા, લેકિન મામૂર ને અવ્વલ ઉમરા કિયા ફિર મીકાત પર લૌટકર ઉસી સાલ યા આઈંદા સાલ હજ કા એહરામ બાંધા તો આમિર કા હજ અદા ન હોગા.

૧૭. આમિર કી મીકાત સે એહરામ બાંધના અગર મામૂર ને મીકાત સે ઉમરા કા એહરામ બાંધના ઔર મક્કાશરીફ જાકર હજ કા એહરામ બાંધા ઔર હજ કર લિયા તો આમિર કા હજ અદા ના હોગા. ઇસસે યહ માલૂમ હુઆ કે મક્કા યા મદીના-મુનવ્વરા મેં રહનેવાલોં સે હજ બદલ કરાના ગલત હૈ. ઇસ સૂરત મેં હજ કરનેવાલે કા અપના હજ અદા હોગા. જિસકી તરફ સે કરાયા ગયા હૈ ઉસકા નહીં હોગા, લેકિન નફ્લ હજે બદલ કિસી સે ભી કરાયા જા સકતા હૈ.

૧૮. હજ કા ફાસીદ ના હોના.

૧૯. હજ કા ફૌત ન હોના.

૨૦. આમિર કે હુકમ કી મુખાલિફત ના કરના. અગર આમિરને ઇફરાદ યાનિ સિર્ફ હજ કા હુક્મ કિયા થા ઔર મામૂર ને તમત્તો યા કિરાન કર લિયા તો મુખાલિફ હો ઔર આમિર કો રૂપયે વાપસ કરના હોગા ઔર વહ હજ મામૂર કા અપના હોગા. યહાં તીન બાતેં યાદ રખ્ખેં.

(અ) હજે બદલ કરનેવાલે કો હજે ઇફરાદ કરના ચાહિયે.

(બ) હજે કિરાન કરના આમિર કી ઇજાઝત સે જાઇઝ હૈ, લેકિન દમે કિરાન અપને પાસ સે દેના હોગા. આમિર કે રૂપયે સે બિલા ઇજાઝત દેના જાઈઝ નહીં હૈ.

(ક) હજ તમત્તો કરના, હજે બદલ મેં તમત્તો કરને કા મસલા ઝરા પેચીદા હૈ ઔર ઉસકી વજહ યહ હૈ કે તમત્તો મેં હજ કા એહરામ આમિર કી મીકાત સે નહીં હોતા, બલ્કિ મક્કા-મુકર્રમા મેં ૮ ઝિલહજ્જ કો બાંધા જાતા હૈ. ઇસલીયે મુહતાત ઉલ્મા ને હજ મેં તમત્તો કી મુમાનિઅત કી હૈ, બલ્કિ યહાં તક લિખા હૈ કે અગર આમિર અપની તરફ સે હજે તમત્તો કી ઇજાઝત દે તબ ભી આમિર કા હજ નહીં હોગા, જૈસા કે 'મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ' મેં ઉલ્મા તહકીક સે મનકૂલ હૈ ઔર ઇસી કો રાજેહ કરાર દિયા હૈ.

બાકી દૂસરી કુતૂબે ફિકહ કી ઇબારત સે જો માલૂમ હોતા હૈ, વહ યહ હૈ કે આમિર કી ઇજાઝત સે હજે તમત્તો કરને સે આમિર કી તરફ સે હજ હો જાયેગી. ઇસ ઇખ્તિલાફ કા હલ યહ હૈ કે આમિર અગર ખુદ ઝિંદા હૈ, મા'ઝૂરી કી બીના પર હજ નહીં કર સકતા, ઔર હજ તમત્તો કી ઇજાઝત દેતા હૈ તો ઐસી સૂરત મેં આમિર કી ઇજાઝત સે હજે તમત્તો હો જાયેગા. ઇસ તરહ જિસ પર હજ ફર્ઝ હુઆ ઔર મરતે વક્ત

વસિયત કી કે મેરી તરફ સે હજે તમત્તો કરવાયા જાયે, તો ઐસી હજ તમત્તો કરને સે આમિર કી જાનિબ સે હો જાયેગા. લેકિન મરનેવાલે ને અગર મુતલક હજ કી વસિયત કી હૈ ઔર વારિસોં ને હજે બદલ કરનેવાલે કો હજે તમત્તો કી ઇજાઝત દે દી તો ઐસી સૂરત મેં વારિસોં કી ઇજાઝત સે તમત્તો કરના દુરૂસ્ત નહીં હૈ; ક્યું કે મય્યત કા હજ મીકાતી હોના ઝરૂરી હૈ ઔર જો હજે તમત્તો કરેગા ઉસકા હજ, હજે મક્કી હો જાયેગા. અગર વારિસોં કી ઇજાઝત સે તમત્તો કરેગા તો મામૂર પર રૂપયે વાપસ કરના લાઝિમ નહીં હૈ, લેકિન આમિર કા હજ અદા ન હોગા. હજે બદલ કરાનેવાલો કો ઇસ મુઆમલે મેં ખાસ એહતિયાત કરની ચાહિયે. એહરામ કી તવાલત સે આમિર કા હજ ખરાબ ના કરના ચાહિયે, ઇસ મુઆમલે મેં અકસર લોગ હજે બદલ કે મસાઇલ સે નાવાકિફ હોને કી વજહ સે ગલતી કર બૈઠતે હૈં.

નોંટ :

૧. જિસ પર હજ ફર્ઝ નહી હૈ ઔર ઉસને પેહલે હજ નહીં કિયા હૈ, ઉસકો હજે બદલ કે લિયે જાના ઇમામ અબૂ હનીફા (રહ.) કે નઝદિક જાઈઝ હૈ. લેકિન બેહતર યહ હૈ કે હજે બદલ કે લિયે ઉસકો ભેજા જાયે, જિસને અપના હજ કર લિયા હૈ.

૨. જિસ પર હજ ફર્ઝ હો ગયા હૈ ઔર અભી અદા નહીં કિયા હૈ, ઉસકો હજે બદલ કે લિયે જાના જાઈઝ નહીં હૈ.

૩. વાલેદૈન મેં સે કોઈ ફૌત હો જાયે ઔર ઉનકે ઝિમ્મે હજ ફર્ઝ હુઆ ઔર અદાયગી ના કી હો તો બેટે કે લિયે મુસ્તહબ હૈ કે વાલેદૈન કી તરફ સે બતૌર અહેસાન હજ અદા કરાયે યા ખુદ ઉનકી તરફ સે હજ કર લે. ઐસી હાલતમેં શર્ત નંબર ૭ કે બાદવાલી શરાઈત આઈદ નહીં હોગી ઔર અગર ખુદ યા કિસી દૂસરે શખ્સ સે મક્કા મુકર્રમા હી સે હજ કરાયે તો ભી ઇન્શાઅલ્લાહ તઆલા મય્યત કા ફર્ઝ હજ અદા હો જાયેગા.

૪. વાલેદૈન મેં સે કોઈ એસી હાલત મેં ફૌત હો જાયે કે ઉન પર હજ ફર્ઝ નહીં હુઆ થા ઔર બેટે સાહિબે-હૈસિયત હો જાયે તો વાલેદૈન કી તરફ સે ફર્ઝવાલા હજે બદલ તો નહીં કરવાયા જાયેગા, ઇસલીયે કે ઉન પર હજ ફર્ઝ નહીં હુઆ થા, લેકિન ફિર ભી બેટે કો ચાહિયે કે વાલેદૈન કી તરફ સે બરાયે સવાબ હજ કરવા દેં યા ખુદ ઉનકી તરફ સે હજ કર લેં. ઐસી હાલત મેં ભી શર્ત નંબર ૭ કે બાદવાલી શરાઈત આઈદ નહીં હોંગી ઔર ખુદ યા કિસી દૂસરે શખ્સ સે મક્કા-મુકર્રમા સે ભી હજ કરા સકતા હૈ. ઇસ સિલસિલે મેં યહ હદીસ યાદ રખેં કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કા પાક ઇર્શાદ હૈ કે વાલેદૈન કી વફાત કે બાદ ઉનકે લિયે ખૈર વ બરકત કી દુઆ કરતે રહો ઔર અલ્લાહ સે ઉનકે વાસ્તે મગફિરત ઔર બખ્શીશ માંગો.

હજ કે ઝરિયે વાલેદૈન કો સવાબ પહુંચાના મગફિરત ઔર બખ્શીશ માંગને કે બરાબર હૈ.

૫. એક હદીસ મેં હૈ, જિસને અપને માં-બાપ કી તરફ સે હજ કિયા યા ઉનકા કોઈ ઓર ફર્ઝ અદા કિયા તો બેશક ઉસને ઉનકી તરફ સે હજ અદા કર દિયા ઔર ખુદ ઉસકો દસ ઝાઈદ હજ કા સવાબ મિલેગા.

એક ઔર હદીસ મેં હૈ, જિસ શખ્સને અપને વાલેદૈન કી તરફ સે હજ કિયા યા ઉનકા કોઈ ઓર ફર્ઝ અદા કિયા તો ઐસા કરનેવાલા કયામત કે દિન અબરાર કે સાથ ઉઠાયા જાયેગા. (કન્ઝુલ અમાલ)

૬. જિસને અપના ફર્ઝ હજ અદા કર લિયા હો ઉસકે લિયે નફ્લ હજ કરને કે બજાયે હજે બદલ કરના અફઝલ હૈ. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)સે રિવાયત હૈ કે જિસને મય્યત કી તરફ સે હજ કિયા તો મય્યત કે લિયે એક હજ લિખા જાયેગા ઔર હજ કરનેવાલે કો સાત હજ કા સવાબ હોગા.

૭. ઉઝરત પર હજ કરાના કિસી હાલત મેં જાઈઝ નહીં હૈ. ઇસલીયે ઠેકા યા ઉઝરત પર હજ કરનેવાલોં સે હજ બદલ ના કરાયેં. બા'ઝ લોગ મસારિફ કા ઠેકા લેતે હૈ. ઐસા કરના જાઈઝ નહીં હૈ. સુના ગયા હૈ કે બા'ઝ મુઅલ્લિમ ઔર ઠેકા પર કામ કરનેવાલે લોગ ચન્દ આદમિયોં કી તરફ સે રૂપયે વસૂલ કરકે એક આદમી સે હજ કરા દેતે હૈં ઔર સબકો સવાબ બખ્શ દેતે હૈં, અગર ઐસા હોતા હૈ તો બહુત હી બૂરી બાત હૈ. ઇસસે એહતિયાત કરેં.

નોંટ : હજે બદલ કી નિયત ઇસ તરહ કરેં.

૧. યા અલ્લાહ ! મેં અપને વાલિદ યા ફલાં કી તરફ સે હજ કી નિયત કરતા હુ, ઉસકો મેરે લિયે આસાન બના દે ઔર કુબૂલ ફરમા લે.

૨. ઝિંદા યા મુર્દા લોગોં કી તરફ સે તવાફ યા ઉમરા કરેં તો ઉસકી નિયત ભી ઇસી તર્ઝ પર હોગી.

હજ કે બદલે કે અખરાજાત સે મુતા'લ્લિક ઝરૂરી મસાઇલ :

૧. હજે બદલ કરનેવાલે કો ઇતના ખર્ચ મિલના ચાહિયે કે આમિર કે વતન સે મક્કા-મુકર્રમા તક જાને ઔર વાપસ આનેકે લિયે દરમિયાની તૌર પર કાફી હો જાયે, ના તંગી હો ઔર ના ફુઝૂલ-ખર્ચી.

૨. મસારીફ મેં સવારી, ખાને-પીને કા સામાન, સફર કે કપડે, કપડોં કી ધુલાઈ, હમાલી, મકાન કા કિરાયા વગૈરહ, જિન-જિન ચીઝોં કી ઝરૂરત હો મામૂર કી હૈસિયત કે મુતાબિક સબ દાખિલ હૈ ઔર આમિર કે માલ સે બિલા તંગી વ ફુઝૂલ-ખર્ચ કરના જાઈઝ હૈ.

૩. મામૂર કો આમિર કે માલ સે કિસી કી દાવત કરના, કિસી કો ખાને મેં શરીક કરના, યા સદકા દેના યા કર્ઝ વગૈરહ દેના જાઈઝ નહીં. હાં ! અગર આમિર ને સબ ઉમૂર કી ઇજાઝત દી હો તો જાઈઝ હૈ.

૪. ફકીહ અબૂલ લૈસ (રહ.) ને હર ઉસ ચીઝ મેં આમિર કા માલ સર્ફ કરના જાઈઝ કહા હૈ, જિસકો આમ તૌર પર હુજ્જાઝ કરતે હોં, ઔર ઝખીરા મેં ઉસી કો મુખ્તાર લિયા હૈ, મગર ફિર ભી એહતિયાત ઉસી મેં હૈ કે આમિર સે જુમ્લા ઉમૂર મેં સર્ફ કરને કી ઇજાઝત હાસિલ કર લેં, તાકે તંગી ઔર મુઆખિઝહ ના હો. આમિર કો ભી ચાહિયે કે મામૂર કો હજ કે નફકે કે અલાવા કુછ ઝાઈદ રકમ ભી બતૌર હદિયા દે દેં, તાકે ખર્ચ કરને મેં સહુલત રહે ઔર હિસાબ-કિતાબ રખને કી તકલીફ ના હો. અલબત્તા, યહ ખયાલ ઝરૂરી હૈ કે હજ કે લિયે દિયે જાનેવાલા નફકા મામૂર કો હિબા (બખ્શિશ) ના કરેં, ક્યું કે ઇસ સૂરત મેં વહ મામૂર કી મિલ્ક હો જાયેગા ઔર આમિર કા હજ અદા ન હોગા.

૫. મામૂર સે કોઈ જીનાયત હો જાયે તો દમે જીનાયત અપને માલ સે દે, બિલા ઇજાઝત આમિર ઉસકે માલ સે દેના જાઈઝ નહીં હૈ.

૬. હજ સે ફરાગત કે બાદ આમિર કે માલ સે નકદ રકમ, સામાન વગૈરહ આમિર યા ઉસકે વારિસોં કો વાપસ કરના વાજિબ હૈ. હાં ! અગર વહ હિબા કર દે તો લેના દુરસ્ત હૈ.

બચ્ચે કે હજ કા સવાબ માં કો

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) રોહા મેં એક કાફિલે સે મિલે. આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, તુમ લોગ કૌન હો ? અર્ઝ કિયા, હમ મુસલમાન હૈ, ઔર આપ કૌન હો ? ફરમાયા, મૈં અલ્લાહ કા રસૂલ હું. તો એક ઔરત ને (કજાવે સે) બચ્ચે કો ઊંચા કરકે દિખાયા ઔર અર્ઝ કિયા, "ક્યા ઇસકે લિયે હજ હૈ ? આપ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, હાં હૈ, લેકિન સવાબ તુમકો મિલેગા."

મદીના મુનવ્વરા કે તારીખી મુકામાત

મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) :

મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) કી દીની ફઝીલતેં તો હૈ હી, દુનિયાવી લિહાઝ સે ભી ઇસ કા એક ખાસ મુકામ હૈ. ઇસકી તફસીલાત જાનકર આપકો હૈરત હોગી. યહ દુનિયા કા ખૂબસુરતતરીન મહલ હૈ. ઇતના કીમતી ઔર ખૂબસુરત મહલ ઇન્સાની તારીખ મેં પેહલે કભી નહીં બના હૈ. ઇસે બનાને મેં તકરીબન ૩૬૦ અરબ રૂપયે ખર્ચ હુએ હૈ. ઇસે ટી.વી. કે ડિસ્કવરી ચૈનલ ને દુનિયા કી ૮ અઝીમ ઇમારતોં મેં સે એક કહા હૈ ઔર 'ગ્રીનીઝ બુક ઓફ વર્લ્ડ રેકોર્ડ' ને ઇસે દુનિયા કી સબસે ખૂબસુરત ઇમારત તસ્લીમ કિયા હૈ. ઇસ કી ખૂબસુરતી દેખને કે સાથ-સાથ સમઝને સે ભી તા'લ્લુક રખતી હૈ. હજ કી ઇસ મુખ્તસર કિતાબ મેં ઇસકી ઝુયાદા તફસીલાત બયાન નહીં કી જા સકતી. આપ ઇસે 'તા'મીરે મસ્જીદે નબવી' વીડિયો સીડી મેં દેખ લિજીયે યા ફિર 'તારીખે મદીના મુનવ્વરા' કિતાબ મેં પઢ લિજીયે. યહ દોનોં ચીઝેં આપકો મક્કા-મુકર્રમા ઔર મદીના-મુનવ્વરા મેં કિસી ભી કિતાબ કી દુકાન મેં મિલ જાયેગી.

ઇસ મસ્જીદ સે મુતા'લ્લિક સિર્ફ દો બાતેં યહાં બયાન કરૂંગા, જિસસે આપ ઇસ કી તા'મીર કે બારે મેં કુછ અંદાઝા કર સકેગેં.

૧. અગર આપ સરસરી તૌર પર મસ્જિદે-નબવી (સલ્લ.) કા દરવાઝા દેખેગેં તો આપકો બહુત ખૂબસુરત લગેગા. લકડી કા યહ દરવાઝા ખાલિસ સોને ઔર ગોલ્ડ પ્લેટેડ સ્ટીલ સે જોડા ગયા હૈ. ઇસ દરવાઝે કો બનાને કે લિયે આફ્રિકા કે જંગલોં સે ખાસ લકડી ચૂની ગઈ હૈ. ફિર ઇસે સીઝીંગ કે લિયે જર્મની ભેજા ગયા. ફિર ઇસે કનાડા કે માહિર કારીગરોં ને બહેતરીન ટેકનોલોજી સે બનાયા હૈ. હર દરવાઝે કા વઝન કઈ ટન હૈ. ઇતને વઝન કે બાવજૂદ એક આદમી આસાની સે ઇસે ખોલ યા બંદ કર સકતા હૈ.

૨. ઇસ મસ્જિદ કી ટાઇલ્સ બહુત ખૂબસુરત હૈ. આપ સોચ રહે હોંગે કે યહ બેહતરીન ટાઇલ્સ દુનિયા કી સબસે બેહતરીન ટાઇલ્સ બનનેવાલી કંપનીયોં સે ખરીદી ગઈ હોંગી. નહીં, બલ્કી ઇસ મસ્જિદ કે લિયે સબસે પેહલે દુનિયા કી સબસે બડી ઔર આલા ટેકનિકવાલી ટાઇલ્સ બનાને કી ફેકટરી કાયમ કી ગઈ હૈ. ફિર ઇસમેં ટાઇલ્સ બનાકર ઇસ્તેમાલ કિયે ગયે હૈ. ઇસ તરહ ઇસ મસ્જિદ મેં ઇસ્તેમાલ હોનેવાલા હર પુર્જા ઔર હર ચીઝ અપની મિસાલ હૈ. આપ ઇસે દિમાગ સે સમઝકર અપની આંખો મેં બસા લેં. તસવ્વુરાત કી દુનિયા અપને મહેબૂબ (સલ્લ.) કે ઇસ મહલ મેં જબ આપ કદમ રખેંગે તો આપ અપને આપકો જન્નત મેં મહસૂસ કરેંગે.

મસ્જિદે કુબા :

જબ નબી કરીમ (સલ્લ.) હિજરત ફરમાકર મદીના મુનવ્વરા પહુંચે, તો સબસે પેહલે આપ (સલ્લ.) ને ઇસી મસ્જિદ કી બુનિયાદ રખી ઔર ખુદ ઇસ કી તા'મીર મેં શરીક હુએ. દર હકીકત યહી વહ પેહલી મસ્જિદ થી, જિસમેં આપને અપને સહાબા (રદિ.) કો એલાનીયા બાજમાઅત નમાઝ પઢાઈ. મસ્જિદે કુબા મેં નમાઝ પઢને કી ફઝીલત કે બારે મેં સહલ બિન હનીફ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''જો શખ્સ ઘર સે નીકલકર ઇસ મસ્જિદે કુબા મેં આયે ઔર યહાં દો રકઅત નમાઝ પઢે, ઇસે એક ઉમરા કા સવાબ મિલેગા.''

મસ્જિદે ઇજાબા :

ઇસ મસ્જિદ મેં નબી કરીમ (સલ્લ.) ને તીન દુઆએં ફરમાઈ થી, ઇનમેં સે દો દુઆએં અલ્લાહત્આલા ને કુબૂલ ફરમા લી, લેકિન એક દુઆ - મેરી ઉમ્મત મેં આપસી ઇખ્તિલાફ ન હો - દુઆ કો કબૂલ નહીં ફરમાયા.

મસ્જિદે જુમા :

ઇસે 'મસ્જિદે જુમા' ઇસ લિયે કહા જાતા હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) જબ કુબા બસ્તી મેં ચંદ દિન ઠહરકર મદીના-મુનવ્વરા કી તરફ ચલે તો ઇસી મુકામ પર આપ (સલ્લ.)ને પેહલા જુમા પઢાયા. સહાબા કિરામ (રદિ.) ને ઇસી જગહ મસ્જિદ બના દી.

મસ્જિદે કિબ્લતૈન :

નબી કરીમ (સલ્લ.) બની સલ્મા કે ઇલાકે મેં અપને સહાબા (રદિ.) કે સાથ ઝુહર કી નમાઝ પઢ રહે થે. આપ (સલ્લ.)ને અભી દો રકઅત હી પઢી થી કે કિબ્લે કી તબ્દીલી કા હુકમ આ ગયા. આપ (સલ્લ.) નમાઝ હી મેં કાબાશરીફ કી તરફ મુતવજ્જા હો ગયે. ઇસ મસ્જિદ મેં એક નમાઝ દો કિબ્લોં કી તરફ મુંહ કરકે પઢી ગઈ થી, ઇસલીયે ઇસે મસ્જિદે કિબ્લતૈન કહા જાતા હૈ.

મસ્જિદે બની હારસા (મસ્જીદે સુત્રાહ) :

નબી કરીમ (સલ્લ.) ગઝવએ-ઉહદ સે વાપસી કે વક્ત આરામ કરને કે લિયે ઇસી જગહ કુછ દેર ઠહરે થે, ઇસલીયે ઇસે મસ્જિદે સુત્રાહ કહા જાતા હૈ. યહ મસ્જિદ, નબી કરીમ (સલ્લ.) કે દૌરે મુબારક મેં હી તા'મીર કર દી ગઈ થી.

મસ્જિદે ફતહ :

મસ્જિદે ફતહ મદીના-મુનવ્વરા કી શુમાલ મે એક પહાડ 'સલઅ' મેં વાકેઅ હૈ. ઇસકો મસ્જિદે ફતહ ઇસ લિયે કહા જાતા હૈ કે અલ્લાહત્આલાને ગઝવએ-ખંદક કે દૌરાન ઇસ જગહ નુસરત વ ફતહ કી વહી નબી કરીમ (સલ્લ.) પર નાઝિલ કી થી ઔર નબી કરીમ (સલ્લ.) ને સહાબા કરામ (રદિ.) સે ફરમાયા થા કે 'અલ્લાહત્આલા કી તરફ સે નુસરત વ ફતહ કી વહી પર ખુશ હો જાઓ.'

મસ્જિદે ગમામા :

યહ મસ્જિદ મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) કે જૂનૂબ-મગરિબ મેં બાબે સલામ સે આધા કિલોમીટર કે ફાસલે પર વાકેઅ હૈ. યહ ઉસ મૈદાન મેં હૈ જિસે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.)ને નમાઝે ઇદ કે લિયે મુન્તખબ કિયા થા. એક રિવાયત કે મુતાબિક નબી કરીમ (સલ્લ.) ને નજ્જાશી (રદિ.)કી ગાયબાના નમાઝે જનાઝા ભી ઇસ જગહ પઢાઈ થી. ઇસે મસ્જિદે ગમામા ઇસલીયે ભી કહતે હૈ કે નમાઝ કે દૌરાન એક બાદલ ને આપ (સલ્લ.) કો ધૂપ સે સાયા કિયે રખા થા.

જબલે ઉહદ :

ઉહદ પહાડ એક બડા પહાડ હૈ. જો મદીના-મુનવ્વરા કી શુમાલ કી જાનિબ ઔર મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) સે સાઢે પાંચ કિલોમીટર કે ફાસલે પર વાકેઅ હૈ. યહ હરમ કી હુદૂદ કે અંદર હૈ. ઇસકી લંબાઈ ૬ કિલોમીટર ઔર રંગ સુર્ખી માઇલ હૈ.

નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ઇસકી ફઝીલત કે બારે મેં ઇર્શાદ ફરમાયા, ''યહ એક ઐસા પહાડ હૈ, જો હમસે મુહબ્બત કરતા હૈ ઔર હમ ઇસસે મુહબ્બત કરતે હૈં.''

ઉહદ પહાડ હી કે પાસ ગઝવએ-ઉહદ હુઆ થા, જિસમેં નબી કરીમ (સલ્લ.) કે ચચા સૈય્યિદના હમઝા (રદિ.) ઔર દૂસરે મુસલમાન શહીદ હુએ થે. આપકા રૂબાઈ દાંત ટૂટ ગયા થા. આપકા ચેહરએ અનવર ઝખ્મી હુઆ થા ઔર આપકે હોંઠ મુબારક પર ભી ઝખ્મ આયે થે. ઇસ પહાડ કે દામન મેં શોહદાએ-ઉહદ કી કબ્રે હૈ.

જન્નતુલ બકી :

યહ મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) સે બિલકુલ કરીબ એક કબ્રસ્તાન હૈ, જિસમેં તકરીબન ૧૦ હજાર સહાબા (રદિ.) મદફૂન હૈ. નબી કરીમ (સલ્લ.) કી ઔલાદે અતહર (રદિ.) ઔર અઝવાજે મુત્તહરાત (રદિ.) ભી યહીં મદફૂન હૈ.

(બાકી પેજ નં. ૬૬ પર)

રોઝએ મુબારક કી તફ્સીલ

૧. સન ૮૭ હિ. તક મસ્જિદે નબવી કે મશરિકી જાનિબ અઝ્‌વાજે મુત્તહરાત કે હુજરાત શરીફા મૌજૂદ થે ઔર હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબ્ર મુબારક મસ્જિદ કે બાહર હ. આઇશા સિદ્દીકા (રદિ.) કે હુજરે મેં થી. હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ને સન ૮૭ હિજરી મેં સારે હુજરાત ખરીદકર મસ્જિદ મેં શામિલ કર લેને કા ફૈસલા કિયા, ક્યું કે ઉસ વક્ત તક સારી અઝ્‌વાજે મુત્તહરાત ફૌત હો ચૂકી થી ઔર મસ્જિદ મેં જગહ કી સખ્ત કિલ્લત થી.

મસ્જિદ કી તૌસીઅ કે વક્ત હઝરત આઇશા સિદ્દીકા (રદિ.) કે હુજરે કો છોડકર સારે હુજરે મસ્જિદ મેં શામિલ કર લિયે ગયે. ઉસ વક્ત હઝરત આઇશા (રદિ.) કે હુજરે કી દીવારેં કચ્ચી ઔર છત લકડી કી થી. હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રદિ.) ને હુજરે કે અતરાફ બગૈર ખિડકી-દરવાઝે કી ઊંચી મજબૂત દીવાર તા'મીર કરવા દી. હુજરા ચૌકોર થા, મગર બાહરી દીવારેં પાંચ કોનોં કી બનાઈ ગઈ તાકે ઉસકી મુમાસિલત કાબાશરીફ સે ન હો. અગલે છ-સાત સાલ તક મસ્જિદ કી છત ઔર હુજરે કી ઉપર કી છત એક હી થી, કોઈ ગુંબદ ન થા. સિર્ફ નિશાની કે તૌર પર રૌઝા મુબારક કે ઉપર મસ્જિદ કી છત કો થોડા ઊંચા કર દિયા ગયા થા, તાકે કોઈ ગલતી સે રૌઝા મુબારક કે ઉપરવાલી છત પર ન ચલા જાય.

૨. સન ૬૬૮ હિજરી મેં પેહલીબાર સુલ્તાન રૂકનુદ્દીન બેબરસ ને હુજરે કે અતરાફ પાંચ કોનોવાલે કમરે કે અતરાફ લકડી કી જાલી લગાઈ થી, જો દસ-બારહ ફીટ ઊંચી થી. સન ૬૯૪ હિજરી મેં શાહ ઝૈનુદ્દીન કુતુબગા ને ઇસ જાલી કો ઊંચા કરકે મસ્જિદ કી છત તક કર દિયા. ફિર સન ૮૮૬ હિજરી મેં સુલતાન કાતિબાઈ ને ઇસ જાલિયોં કો લોહે ઔર પિતલ સે બદલ દિયા. અબ કિબ્લે કી તરફ કી જાલી પિતલ કી હૈ ઔર બાકી તીનોં તરફ લોહે કી જાલિયાં હૈં, જિન પર સબ્ઝ રંગ ચઢા હુઆ હૈ. ઇન જાલિયોં મેં ચાર દરવાઝે હૈં. એક કિબ્લે કી તરફ બાબુત્-તૌબા, દૂસરા મગરિબ કી તરફ બાબુલ-વફૂદ, તીસરા મશરિક કી તરફ બાબે-ફાતિમા ઔર ચૌથા શુમાલ કી તરફ બાબુલ-તહજ્જુદ. ઇન દરવાઝોં સે દાખિલ હોકર ભી પાંચ કોનેવાલે અહાતે કે બાહર તક હી પહુંચા જા સકતા હૈ. રૌઝા-મુબારક કો દેખના યા ઇસ તક પહુંચના કિસી કે લિયે ભી મુમકિન નહીં હૈ.

૩. સન ૮૭૮ હિજરી સે સુલતાન કાતિબાઈ કે દૌર મેં દીવારેં કમઝોર હો જાને કી વજહ સે ઇનકી ફિર તા'મીર કી ગઈ. ચૂંકી ઈસાઈ ઔર યહૂદી તરહ-તરહ કી સાજિશેં કિયા કરતે થે. ઇસ લિયે સુલ્તાન ને હુજરે કી દીવારોં કો ભી મઝબૂત પથ્થર કા બના દિયા. સીધી (Flat) છત ચૂંકી કમઝોર હોતી હૈ ઔર બારબાર મરમ્મત કરના પડતી હૈ ઔર મરમ્મત કે વક્ત મઝદૂરોં કો રૌઝા-મુબારક કે ઉપર છત પર ભી કામ કરના પડતા હૈ, જો એહતિરામ કે ખિલાફ હૈ. ઇસલીયે સુલતાનને છત કો ભી મઝબૂત ગુંબદ કી તરહ બનાને કા હુકમ દિયા. ઇન દીવારોં ઔર ગુંબદ મેં કોઈ ખિડકી યા દરવાઝા નહીં હૈ, સિર્ફ ઉપર કે હિસ્સે મેં છોટા સા સુરાખ હૈ, જિસસે રૌઝા-મુબારક આસાની સે નઝર આતા હૈ.

સન ૮૭૮ હિજરી મેં દીવારોં કી તજદીદ કે વક્ત અલ્લામા સમહૂદી કો હુઝૂર (સલ્લ.) કી કબ્ર મુબારક કી ઝ્યારત કા શર્ફ હાસિલ હુઆ. વહ લિખતે હૈં કે તીનો કબ્રે કચ્ચી હૈં. ઝમીન કે બરાબર હૈ યા સિર્ફ થોડી સી ઉભરી હુઈ હૈ. કબ્ર કે અતરાફ કોઈ પત્થર યા ઈંટ વગૈરહ લગી હુઈ નહીં હૈ. દીવારોં ઔર ગુંબદ કી તા'મીર કે બાદ ફિર કિસી કો યહ સઆદત હાસિલ નહીં હુઈ, ક્યું કે યહ ઇમારત આજ ભી વૈસી હી હૈ.

૪. રૌઝા-શરીફ કે ઉપર મસ્જિદ કી છત પર પેહલીબાર ગુંબદ શાહ મંસૂર કલાઉજ સાલેહી ને સાતવીં સદી કે આખિર મેં બનવાયા થા. યે લકડી કા થા ઔર ઉપર સે સીસે (Lead) કે પતરે ચઢે હુએ થે. સીસા ચૂંકી સિલેટી હોતા હૈ, ઇસલીયે ગુંબદ કા રંગ ભી સિલેટી થા.

સન ૮૮૭ હિજરી મેં મસ્જિદ મેં આગ લગ ગઈ થી, જિસસે ઇસ ગુંબદ કો નુકશાન પહુંચા. ઇસલીયે સુલતાન કાતિબાઈને ઇસે દોબારા મઝબૂત ઈંટો ઔર પત્થરોં સે તા'મીર કરવાયા. અગલે સાઢે તીનસૌ સાલ તક યહ ગુંબદ ઇસી તરહ રહા. ઉસ વક્ત ગુંબદ સફેદ યા સિલેટી રંગ સે રંગા જાતા થા.

૫. સન ૧૧૬૨ મેં દો ઈસાઈયો ને સુરંગ લગાકર હુઝૂર (સલ્લ.) કે રૌઝા-મુબારક તક પહુંચને કી કોશિશ કી થી. નુરૂદ્દીન જંગીને ઉન્હેં પકડકર કત્લ કર દિયા ઔર રૌઝા-મુબારક કે ચારોં તરફ પાની કી સતહ તક મઝબૂત સીસા ઔર પત્થર કી દીવાર બના દી, જો અબ તક મૌજૂદ હૈ.

સન ૧૨૩૪ હિજરી મેં સુલતાન મહમૂદ ઉસ્માની ને ઇસે ફિર સે તા'મીર કરવાયા ઔર હરે રંગ સે રંગા; યાનિ ગુંબદે-ખિજરા તા'મીર હુઆ. તકરીબન દૌસો સાલ હો ચૂકે હૈ. ઇસ ગુંબદ મેં એક છોટા સા સુરાખ હૈ, જો નીચે બને હુજરે કે ગુંબદ સે ઠીક ઉપર હૈ. યહ સુરાખ કિબ્લે કી તરફ હૈ. જબ સૂરજ ઠીક ઉપર હોતા હૈ, સૂરજ કી રૌશની રૌઝા-મુબારક પર પડતી હૈ. બારિશ કે દિનો મેં બારિશ કા પાની ભી રૌઝા-મુબારક પર ટપકતા હૈ.

૬. હુઝૂર (સલ્લ.) કે રૌઝા-મુબારક ઔર મસ્જિદ કા નક્શા ઝુબાની બયાન કિયા જાયે તો વહ ઇસ તરહ હૈ – આપ (સલ્લ.) કી કબ્ર મુબારક કચ્ચી હૈ. કબ્ર ઝમીન સે કુછ હી ઊંચી હૈ. ઉસકે બાહર પત્થર કા બના હુઆ ચૌકોર કમરા હૈ, જિસ પર એક છોટા ગુંબદ હૈ. ઉસકે બાહર પાંચ કોનો કી દીવાર કા અહાતા હૈ. જો મઝબૂત હૈ ઔર પત્થરોં સે બના હૈ. પેહલે ઇસ પર ગિલાફ ચઢાયા જાતા થા, જો આજ ભી ઉસ પર પડા હુઆ હૈ. ઇસ અહાતે કે બાહર લૌહે ઔર પીતલ કી જાલી કા અહાતા હૈ. હમ ઔર આપ ઇસી જાલી કે સામને જાકર અપના દુરૂદ વ સલામ પૈશ કરતે હૈં. ઇન સારી ઇમારતોં કો ઘેરે હુએ મસ્જિદ કી ઇમારત હૈ ઔર મસ્જિદ કી છત પર ઠીક રૌઝા-મુબારક કે ઉપર હરા ગુંબદ હૈ. રૌઝા-મુબારક કે અતરાફ કે કમરે મેં દીવારો મેં કોઈ ખિડકી યા દરવાઝા નહીં હૈ. ઉપર કે દોનો ગુંબદો મેં સિર્ફ એક છોટા સા સુરાખ હૈ, જો એક સીધ મેં હૈ. રૌઝા-મુબારક સે આસમાન નઝર આતા હૈ. ઇસ સુરાખ સે સૂરજ કી રૌશની કબ્ર મુબારક પર પડતી હૈ.

રિયાઝુજ્-જન્નાહ, મિમ્બર ઔર સુતૂન કા બયાન :

૧. રિયાઝુજ્-જન્નાહ :

હઝરત અબૂ હુરૈરા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "મેરે ઘર ઔર મિમ્બર કે દરમિયાન જો જગહ હૈ, વહ જન્નત કે બાગોંમેં સે એક બાગ હૈ ઔર મેરા મિમ્બર કયામત કે દિન હૌઝ (કૌસર) પર હોગા." (બુખારી શરીફ)

પેહલે રિયાઝુજ્-જન્નાહ કી લંબાઈ ઔર ચૌડાઈ ૧૫ ફીટ ૨૬.૫ મીટર થી. મગર અબ ચૂંકી કુછ હિસ્સા જાલીયોં કે અંદર ચલા ગયા હૈ, ઇસલીયે અબ ૧૫ ફીટ ૨૨ મીટર બચા હૈ.

૨. મિમ્બર શરીફ :

શુરૂ-શુરૂ મેં હુઝૂર (સલ્લ.) ઝમીન પર ખડે હોકર એક ખજૂર કે પેડ કે તને કા સહારા લેકર ખુત્બા દિયા કરતે થે. મગર ચૂંકી દેર તક ખડા રહના તકલીફદેહ થા, ઇસલીયે સહાબા-એ-કિરામ (રદિ.) ને તીન

સિઢીયોં કા એક મિમ્બર બના દિયા. આપ (સલ્લ.) તિસરી સીઢી પર બૈઠતે ઔર દૂસરી સિઢી પર પાંવ રખકર ખુત્બા દિયા કરતે થે.

યે મિમ્બર લકડી કા થા. જબ બોસીદા હો ગયા તો હઝરત અમીર મુઆવિયા (રદિ.)ને ઇસે નૌ સિઢીયોંવાલા બના દિયા. ઉસકે બાદ યે કઈ બાર બદલા ગયા. અબ જો મિમ્બર મસ્જિદે-નબવી મેં હૈ, વહ સન ૯૯૮ હિજરી મેં સુલતાન મુરાદ સૌમ ઉસ્માની કા ભેજા હુઆ હૈ ઔર બારહ સિઢીયોં કા હૈ. સાઉદી હુકૂમત ને ઇસપર સોને કી પૉલિશ વગૈરહ કરકે ઉસે ઓર ખૂબસુરત બના દિયા હૈ.

મિમ્બર કઈબાર બદલે ગયા, મગર જગહ આજ તક વહી રહી, જો હુઝૂર (સલ્લ.) કે વક્ત મેં થી.

નિસાઈ મેં હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલ અકરમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, "મેરે મિમ્બર કે પાસ બહિશ્ત કી સિઢી હોગી."

૩. મેહરાબે નબવી :

જિસ જગહ આપ (સલ્લ.) નમાઝ પઢા કરતે થે, આપ (સલ્લ.) કી વફાત કે બાદ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને આપ (સલ્લ.) કે સિજદે કી જગહ દીવાર બના દી, તાકે આપ (સલ્લ.) કે સિજદે કી જગહ પર કિસી કે કદમ ન પડે. ચારોં ખુલ્ફાએ રાશિદીન કે ઝમાને મેં કોઈ મેહરાબ વગૈરહ નહીં થી. સન ૯૧ હિજરી મેં હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝને અપને દૌર મેં ઈસ દીવાર કો એક મેહરાબ કી શકલ દે દી, જો આજ તક કાયમ હૈ. અબ જો કોઈ ઇસ મેહરાબ કે સામને નમાઝ પઢેગા તો આપ (સલ્લ.) કે કદમ મુબારક કી જગહ પર સિજદા કરેગા.

ઇસ મેહરાબ કે પીછે મેહરાબ કી દીવાર મેં હી એક સુતૂન હૈ, જિસે સુતૂને-હિનાના ભી કહા જાતા હૈ. ઇસ જગહ પેહલે એક ખજૂર કા તના થા. હુઝૂર (સલ્લ.) ઇસી જગહ ખડે હોકર ખુત્બા દિયા કરતે ઔર નફ્લ નમફઝ પઢા કરતે થે.

આજકલ જિસ મેહરાબ યા મુસલ્લે પર ઇમામ ખડે હોકર નમાઝ પઢાતે હૈં, યહ મેહરાબે-ઉસ્માની હૈ; ક્યું કે યહ હઝરત ઉસ્માન ઝુન્-નૂરૈન (રદિ.)ને બનવાયા થા. હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કો મેહરાબે-નબવી પર હી ખંજર સે હમલા કરકે શહીદ કિયા ગયા થા. જબ મસ્જિદ કી તૌસીઅ હુઈ, તો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને કિબ્લે કી તરફ મસ્જિદ કી તૌસીઅ કરકે નયા મુસલ્લા યા મેહરાબ બનાયા ઔર અગલી સફોં કો જાલી સે ઘેર દિયા, તાકે ઉસી તરહ નમાઝ કે દૌરાન ઉન પર ભી હમલા ન હો. અબ વહ જાલિયાં તો નહીં હૈ, મગર મેહરાબ વહીં હૈ.

૪. સુતૂને આઇશા (રદિ.) :

હુઝૂર (સલ્લ.) ને ફરમાયા કે મેરી મસ્જિદ મેં એક જગહ ઐસી હૈ કે અગર લોગોં કો ઉસકી ફઝીલત માલૂમ હો જાયે તો વહાં નમાઝ કી અદાયગી કે લિયે આપસ મેં કુર્રા-અંદાઝી કરેં. ચૂંકી હઝરત આઇશા (રદિ.)ને ઇસ જગહ કી નિશાનદહી કી થી, ઇસ લિયે ઇસે સુતૂને-આઇશા (રદિ.) કહા જાતા હૈ.

૫. સુતૂને અબૂ લબાબા :

ગઝવ-એ-ખંદક કે બાદ અબૂ લબાબા સે ગૈરશઉરી તૌર પર એક ગલતી હો ગઈ થી, જિસકે લિયે વહ બુહત નાદીમ હુએ ઔર તૌબા-ઇસ્તગફાર કિયા ઔર અપનેકો ઇસ સુતૂન સે બાંધ લિયા ઔર યે અહદ કિયા કે જબ તક અલ્લાહત્આલા મેરી તૌબા કુબૂલ ન કરેંગે મેં ઇસ સુતૂન સે બંધા રહુંગા.

અલ્લાહત્આલાને ઉનકી તૌબા કુબૂલ કી તબ ઉન્હોંને અપને આપકો આઝાદ કરાયા. ઇસ સુતૂન કો ઇસલીયે ઉનકે નામ સે યાદ કિયા જાતા હૈ. યહાં આપ (સલ્લ.) નમાઝ અદા કિયા કરતે થે.

૬. સુતૂને સરીર :

ઇસ જગહ રમઝાન કે આખરી અશરે મેં એતિકાફ કે લિયે હુઝૂર (સલ્લ.) કા બિસ્તર બિછાયા જાતા થા. આપ (સલ્લ.) કે બાદ હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) ને ભી યહીં એતિકાફ કિયા ઔર ઇમામ માલિક (રહ.) મસ્જિદે-નબવી મેં ઇસી જગહ બૈઠા કરતે થે.

૭. સુતૂને હિર્સ :

ઇસ સુતૂન કે પાસ વે સહાબા કિરામ (રદિ.) બૈઠા કરતે થે, જો આપ (સલ્લ.) કી હિફાઝત પર મામૂર હોતે થે.

૮. સુતૂને વફૂદ :

જબ અરબ કે વફૂદ હાઝિરે ખિદમત હોતે તો આપ (સલ્લ.) ઉનસે ઇસી જગહ મુલાકાત ફરમાયા કરતે થે.

સુતૂને-સરીર, સુતૂને-હિર્સ ઔર સુતૂને-વફૂદ અબ આધે જાલી કે અંદર હો ગયે હૈ.

સહાબા કિરામ (રદિ.) નમાઝોં કે લિયે સુતૂનોં કી તરફ જલ્દી પહુંચતે, ક્યું કે સુતૂન નમાઝીયોં કે લિયે સતર (આડ) કા કામ ભી દેતા થા. હઝરત બુખારી (રહ.) ને હઝરત અનસ (રદિ.) સે રિવાયત કી હૈ કે મૈને દેખા કે બડે-બડે સહાબા કિરામ (રદિ.) મગરિબ કે વક્ત મસ્જિદ કે સુતૂનોં કી તરફ દૌડ પડતે. સહાબા કિરામ (રદિ.) ને સુતૂનોં કે પાસ નમાઝ પઢી હૈ, ઇસલીયે ઉનકે પાસ નમાઝ પઢના મુસ્તહબ હૈ.

૯. સુતૂને તહજ્જુદ :

યહ વહ સુતૂન હૈ, જહાં નબી કરીમ (સલ્લ.) નમાઝે-તહજ્જુદ અદા કિયા કરતે થે.

૧૦. સુતૂને જિબ્રઈલ :

યહ વહ મુકામ હૈ, જહાં નબી કરીમ (સલ્લ.) કી હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.) સે મુલાકાત હુઈ થી. વિસાલ સે પેહલેવાલે રમઝાન મેં નબી કરીમ (સલ્લ.)ને હઝરત જિબ્રઈલ કે સાથ કુર્આનશરીફ કા દૌર ઇસી જગહ ફરમાયા થા. યહ દોનોં સુતૂન બિલ્કુલ રોઝા-મુબારક કે અંદર આ ગયે હૈ. ઇસલીયે બાહર સે નઝર નહીં આતે. ગુંબદે-ખિજરા ઇન્હીં પર કાયમ કિયા ગયા હૈ.

૧૧. અસ્હાબે સુફ્ફા :

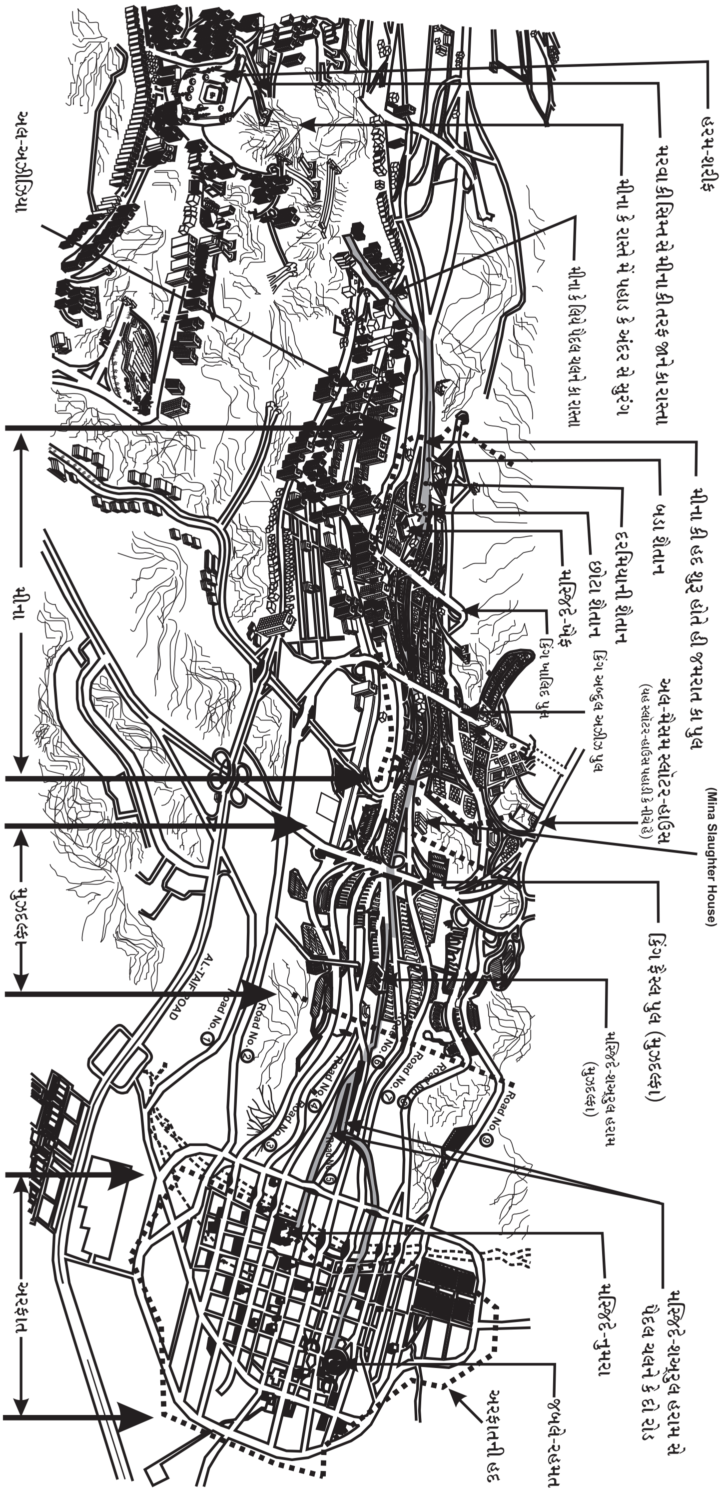
સુફ્ફા સાએબાન ઔર સાએદાર જગહ કો કહા જાતા હૈ. કદીમ મસ્જિદે-નબવી (સલ્લ.) કે શુમાલ મેં મશરિકી કિનારે પર મસ્જિદ સે મિલા હુઆ એક ચબૂતરા થા. યહ જગહ ઇસ વક્ત બાબે-જિબ્રઈલ સે અંદર દાખિલ હોતે વક્ત મકસૂરા-શરીફ કે શુમાલ મેં મેહરાબે-તહજ્જુદ કે બિલકુલ સામને દો ફીટ ઊંચે કટહરે મેં ઘિરી હુઈ હૈ. ઇસકી લંબાઈ-ચૌડાઈ ૪૦ ગ. ૪૦ ફીટ હૈ. ઇસકે સામને ખુદ્દામ બૈઠે રહતે હૈં ઔર યહાં લોગ કુર્આન-પાક કી તિલાવત મેં મસરૂફ રહતે હૈં.

નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ઔરતોં કો બાજમાઅત નમાઝ પઢતે વક્ત ઉન્હેં આખરી સફ મેં ખડે હોને કા હુક્મ દિયા, ઔર ઇસકા ભી હુક્મ દિયા કે વહ મર્દો કે બાદ સિજદે સે સર ઉઠાએં, તાકે મર્દો કે પોશિદા સતર પર નઝર ના પડે.

ઇસ હુકમ કે બાદ સહાબા કિરામ (રદિ.) કી ઔરતેં રાસ્તે મેં ઇતના કિનારે ચલતી થી કે ઉનકે કપડે દીવારોં સે રગડ ખાતે થે.

હિકમત વ દાનાઈ કી બાત મોમિન કી ખોઈ હુઈ ચીઝ હૈ. લિહાઝા જહાં ભી ઉસકો પાયેં, વહ ઇસકા ઝ્યાદા હકદાર હૈ. (તિરમિઝી, ઇબ્ને માજા, બ-રિવાયત હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિ.)

હરમશરીફ, મીના, મુઝદલ્ફા ઔર અરફાત કા કરીબી નક્શા

મદીના મુનવ્વરા કા સફર

- નબી કરીમ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જિસને ભી મેરી મસ્જિદ (મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) મેં ૪૦ વક્ત કી નમાઝેં બાજમાઅત અદા કી ઔર કોઈ નમાઝ કઝા ન કી, તો વહ નિફાક ઔર જહન્નમ કે અઝાબ સે નિજાત પાએગા.
- મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) મેં ૪૦ વક્ત બાજમાઅત નમાઝ પઢને કી ઇતની બડી ફઝીલત હૈ, ઇસલીયે આપકા મદીના કા કયામ કમ-અઝ-કમ ૯ દિન કા હોગા, તાકે ૮ દિન આપ પાંચો વક્ત કી નમાઝ બા-જમાઅત અદા કર સકે.
- અગર આપકી ફલાઈટ હજ કે અય્યામ સે બહુત પેહલે હૈ, તો પેહલે આપ મદીના મુનવ્વરા જાએંગે. ફિર વહાં ૪૦ વક્ત કી નમાઝેં પઢકર મક્કા-મુકર્રમા કા સફર કરેંગે.
- અગર મક્કા-મુકર્રમા સે પેહલે મદીના-મુનવ્વરા કા કયામ હો તો, સફર સે પેહલે એહરામ પહનને કી ઝરૂરત નહીં હોગી. મદીના-મુનવ્વરા કે કયામ કે બાદમેં આપ મદીના-મુનવ્વરા સે મક્કા-મુકર્રમા કે લિયે સફર કરેંગેં, તબ આપકો એહરામ પહનના હોગા.
- મદીના-મુનવ્વરા મેં રિહાઈશ કે લિયે સબકે દર્જે એક જૈસે હૈં. મક્કા મુકર્રમા કી તરહ પેહલા, દૂસરા ઔર તીસરા દર્જા વગૈરહ નહીં.
- મદીના-મુનવ્વરા મેં સર્દીકા મૌસમ મક્કા-મુકર્રમા સે ઝ્યાદા શદીદ હોતા હૈ. ઇસલીયે અગર આપકા મદીના-મુનવ્વરા કા કયામ સર્દીયોં કે મૌસમ મેં હૈં, તો ગરમ કપડેં ઝરૂર સાથ લે જાયે.
- મક્કા-મુકર્રમા કી બનિસ્બત મદીના-મુનવ્વરા (સિસ્ટેમેટીક ઔર પૂરસુકૂન શહર હૈ. શહરી લોગ શરીફ ઔર ઈમાનદાર હૈ. અગર આપ હસ્સાસ તબિયત કે માલિક હૈ, તો મદીના-મુનવ્વરા મેં આપકો હંમેશા રહમત વ સકીનત કા એહસાસ હોગા.
- મદીના-મુનવ્વરા ભી મક્કા-મુકર્રમા કી તરહ હરમશરીફ હૈ. યહાં પર ભી જાનવરોં કો મારના, ડરાના, ઝાડિયોં કો યા ઘાસકો તોડના, ઝઘડા કરના, રાસ્તે પર પડી ચીઝેં ઉઠાના વગૈરહ હરામ હૈ.
- હદીસશરીફ કે મુતાબિક દુનિયા મેં સિર્ફ તીન મુકામાત કી ઝ્યારત કે લિયે સફર કિયા જા સકતા હૈ. (૧) મસ્જિદે હરામ (મક્કા-મુકર્રમા), (૨) મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.), (૩) મસ્જિદે અક્સા. તો અબ આપ સફર કરેં તો નિયત મસ્જિદે નબવી (સલ્લ.) મેં નમાઝ પઢને કી કરેં.
- એક હદીસ કે મુતાબિક મસ્જિદે નબવી કી એક નમાઝ કા સવાબ દૂસરી મસ્જિદોં સે પચાસ હજાર ગુના ઝ્યાદા હૈ.

હાઝરી કે આદાબ :

- અલ્લાહત્આલા કા કુર્આન-શરીફ મેં હુકમ હૈ કે :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ
بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۝

યા અય્યુહલ્લઝીના આમનૂ લા તરફઉ અસ્વાતકુમ ફવ્ક સવ્તિન્-નબિય્યી વ-લા તજહરૂ લહૂ બિલ કવ્લિ ક-જહ્રિ બઅ્દિકુમ્ લિ-બઅ્દિન અન તહ્બત અઅ્માલુકુમ્ વ અન્તુમ લા-તશ્ઉરૂન.

"અય ઈમાનવાલોં ! આપની આવાઝ નબી કી આવાઝ સે બુલંદ મત કરો ઔર ન નબી (સલ્લ.) કે સાથ ઊંચી આવાઝ સે બાત કરો, જિસ તરહ તુમ આપસ મેં એક-દૂસરે સે કરતે હો. કહીં ઐસા ન હો કે તુમ્હારે નેક આ'માલ સબ બરબાદ હો જાયેં ઔર તુમકો ખબર ભી ન હો."

(સુરઃ હુજુરાત-૨)

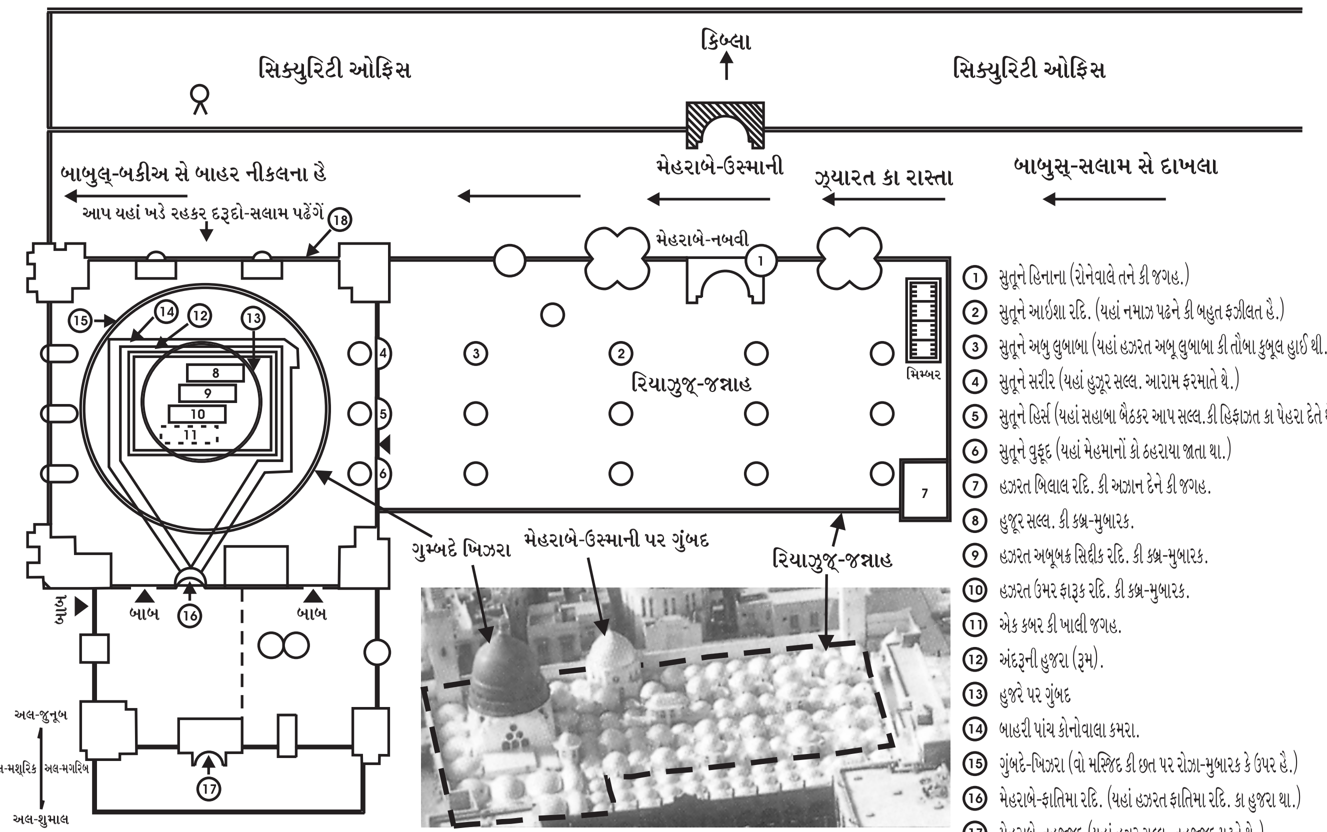
- મસ્જિદે-નબવી કી હાઝરી કિસી ભી શહનશાહ કે દરબાર મેં હાઝરી સે બઢકર હૈ. એક બાદશાહ કે દરબાર મેં બેઅદબી સે સિર્ફ જાન કા ખતરા રહતા હૈ, ઔર નબી (સલ્લ.) કે દરબાર મેં બેઅદબી સે આખિરત કી બરબાદી કા ખતરા રહતા હૈ. ઇસલીયે વહ લોગ, જો નબી (સલ્લ.) કી અઝમત કો સમઝતે થે, ઉન્હોને નબી (સલ્લ.) કી તાઝીમ કી વહ મિસાલ કાયમ કી હૈ કે તારીખ મેં ઔર કહીં ઐસી મિસાલ નહીં મિલતી. ઇનકી તાઝીમ કી ચંદ મિસાલેં નીચે દ ગઈ હૈ –

૧. હઝરત ઉમર બિન આસ (રદિ.) ઈમાન લાનેસે પેહલે નબી કરીમ (સલ્લ.) ઔર મુસલમાનોં કે સખ્ત દુશ્મન થે. નજ્જાશી કે દરબાર મેં આપ હી મુસલમાનોં કો તકલીફ પહુંચાને ગયે થે. આપ સખ્ત જંગજૂ ઔર ઇન્તિહાઈ ઝહીન થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝમાને મેં આપ હી ને મિસ્ર ફતેહ કિયા થા. હઝરત ઉમર બિન આસ (રદિ.) કહતે હૈ કે ઈમાન લાને કે બાદ મૈંને કભી નઝર ભરકર હુઝૂર (સલ્લ.) કે ચેહરે અનવર કો નહીં દેખા. નબી કરીમ (સલ્લ.) કે દરબાર મેં અદબ સે હંમેશા સિર ઝુકાએ રખતા.

- હઝરત ઈમામ બુખારી (રહ.) કી હદીસ કી કિતાબ કુર્આન-શરીફ કે બાદ સબસે ઝ્યાદા મૌઅતબર માની જાતી હૈ. હઝરત ઈમામ બુખારી (રહ.) ઔર હજારોં અલ્લાહવાલોં ને મદીનાશરીફ કી મુકદ્દસ ઝમીન પર એહતરામ કી વજહ સે ન કભી જૂતે પેહને, ન કભી સવારી પર સવાર હુએ.
- તર્કી કે હુક્મરાં, જિનસે યુરોપ ઔર એશિયા કે મુમાલિક કાંપતે થે, જબ મસ્જિદે-નબવી બનાને કા ઇરાદા કિયા, તો પેહલે હાફિઝ મર્દ ઔર હાફિઝ ઔરતોં કો ચૂના. ફિર ઉનકા નિકાહ કરાયા. ફિર ઉનસે જો ઔલાદેં હુઈ, ઉન્હેં ભી હુકૂમત કી સરપરસ્તી મેં હાફિઝ બનાયા ઔર સાથ-સાથ ઇમારત બનાને કા હુન્નર ભી સીખાયા ઔર માહિર કારીગર બનાયા, ફિર ઇન માહિર કારીગરોં ને દિલી એહતેરામ કે સાથ દુરૂદ વ સલામ ઔર કુર્આની આયત કા વિર્દ કરતે હુએ મસ્જિદે-નબવી કી ઇમારત કો તા'મીર કિયા. પથ્થર તરાશને કા કામ શહર સે બાહર કરતે ઔર જબ કભી કિસી પત્થર કો મઝીદ તરાશને કી નૌબત આતી, ફિર ઉસે મદીના-મુનવ્વરા સે ૧૨ મીલ દૂર લે જાકર તરાશા જાતા હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) કો આવાઝ સે તકલીફ ન હો.
- મસ્જિદે-નબવી (સલ્લ.) એરકંડીશન્ડ હૈ. મગર આજ ભી ઇસકી એર-કંડીશનિંગ મશીન મસ્જિદ મેં નહીં હૈ, બલ્કી મસ્જિદે-નબવી સે ૭ કિલોમીટર દૂર હૈ ઔર વહ મશીનેં ઇતની દૂર સે મસ્જિદ કો પાઈપ-લાઈન કે ઝરિયે ઠંડા કરતી હૈ.
- એક બાર એક બુઝૂર્ગ ને મદીના કે કયામ કે વક્ત મદીના કે દહી કી શિકાયત કી કે બહુત ખટ્ટી હોતી હૈ. રાત કો એક બુઝૂર્ગ હસ્તી ને ઉનકો તંબીહ કિયા કે અગર આપકો યહાં કી દહી પસંદ નહીં હૈ, તો મદીના સે નીકલ જાઓ.
- એક બાર મૈં મસ્જિદે-નબવી (સલ્લ.) મેં જમાઅત સે બહુત પેહલે પહુંચ ગયા. નમાઝી કમ થે, ઇસલીયે મૈં પલથી મારકર બૈઠ ગયા. જમાઅત કા વક્ત કરીબ આયા તો મસ્જિદ ભર ગઈ. એક હિંદુસ્તાની ભાઈ મુઝે હિંદુસ્તાની પહેચાનકર મેરે કરીબ આયે ઔર દરખાસ્ત કી કે અગર મેં દો ઝાનોં બૈઠ જાઉં તો ઉનકે બૈઠને કી જગહ નીકલ આયેગી. દો ઝાનોં પર ઝ્યાદા બૈઠના આસાન નહીં હૈ. ઇસલીયે મૈંને ઇન્કાર

(બાકી પેજ નં. ૭૯ પર)

રોઝએ નબવી (સલ્લ.) કા નક્શા (આઉટલાઈન)

મસ્જિદે-નબવી કી તસ્વીર (આસમાન સે લી હુઈ)

1. સુતૂને હિનાના (રોનેવાલે તને કી જગહ.)
2. સુતૂને આઈશા રદિ. (યહાં નમાઝ પઢને કી બહુત ફઝીલત હૈ.)
3. સુતૂને અબુ લુબાબા (યહાં હઝરત અબૂ લુબાબા કી તૌબા કુબૂલ હુઈ થી.)
4. સુતૂને સરીર (યહાં હુઝૂર સલ્લ. આરામ ફરમાતે થે.)
5. સુતૂને હિર્સ (યહાં સહાબા બૈઠકર આપ સલ્લ. કી હિફાઝત કા પેહરા દેતે થે.)
6. સુતૂને વુફૂદ (યહાં મેહમાનોં કો ઠહરાયા જાતા થા.)
7. હઝરત બિલાલ રદિ. કી અઝાન દેને કી જગહ.
8. હુઝૂર સલ્લ. કી કબ્ર-મુબારક.
9. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિ. કી કબ્ર-મુબારક.
10. હઝરત ઉમર ફારૂક રદિ. કી કબ્ર-મુબારક.
11. એક કબર કી ખાલી જગહ.
12. અંદરૂની હુજરા (રૂમ).
13. હુજરે પર ગુંબદ
14. બાહરી પાંચ કોનોવાલા કમરા.
15. ગુંબદે-ખિઝરા (વો મસ્જિદ કી છત પર રોઝા-મુબારક કે ઉપર હૈ.)
16. મેહરાબે-ફાતિમા રદિ. (યહાં હઝરત ફાતિમા રદિ. કા હુજરા થા.)
17. મેહરાબે-તહજ્જુદ (યહાં હુઝૂર સલ્લ. તહજ્જુદ પઢતે થે.)
18. બાહર કી જાલી, (જિસકે સામને ખડે રહકર દરૂદો-સલામ પઢતે હૈં.)

હુજરા આઈશા (રદિ.) ઔર રિયાઝુજ્-જન્નાહ કી તફસીલ

દરબારે રિસાલત કી પેહલી હાઝરી

નબી કરીમ (સલ્લ.) કી અપની ઉમ્મત સે મોહબ્બત :

- મોહસીને ઈન્સાનિયત (સલ્લ.) જો ઈસ મસ્જિદે-નબવી મેં આરામ ફરમાં હૈ, વહ આપસે બેઈન્તિહા મોહબ્બત કરતે હૈં ઔર ઈસકી ગવાહી કુર્આન-શરીફ ઈન અલ્ફાઝ મેં દેતા હૈ –

  لَقَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُوۡلٌ مِّنۡ اَنۡفُسِكُمۡ عَزِيۡزٌ عَلَيۡهِ مَا عَنِتُّمۡ حَرِيۡصٌ عَلَيۡكُمۡ بِالۡمُؤۡمِنِيۡنَ رَءُوۡفٌ رَّحِيۡمٌ ﴿۱۲۸﴾

  લ-કદ્ જા-અકુમ રસૂલુમ્-મિન અન્ફુસિકુમ અઝીઝુન અલઈહિ મા અનિત્તુમ અલઈકુમ્ બિલ મુઅ્મિનીન રઉફુર્-રહીમ.

  "બેશક તુમ્હારે પાસ અલ્લાહ કે પયગંબર આયે હૈ, જો તુમહી મેં સે હૈ. ઉન પર વહ ચીઝેં ગિરાં ગુઝરતી હૈ, જિસસે તુમકો તકલીફ પહુંચે. વહ તુમ્હારી ભલાઈ કા હરીસ હૈ ઔર ઈમાનવાલોં પર બડી શફકત કરનેવાલા હૈ." (સૂર: તૌબા, ૧૨૮)
- નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, "મુસલમાનોં મેં જિસકા કોઈ વારિસ નહીં હૈ, ઉસકા મૈં વારિસ હું ઔર અગર વહ અપના કર્ઝ ચૂકાએ બગૈર મર જાયે, તો મૈં ઉસકા કર્ઝ ચૂંકાઉંગા." (બુખારી શરીફ)
- એક હદીસ કા મફહુમ હૈ કે, "અય લોગોં ! મૈં તુમ લોગોં કો કમર સે પકડ-પકડકર જહન્નમ કે ઘડે સે દૂર લિયે જાતા હું ઔર તુમ હો કે ઉસકી તરફ લપકતે રહતે હો." (મુસ્લિમ)
- એક હદીસ કા મફહૂમ હૈ કે મોમિન કી જાન પર ખુદ ઉસ મોમિન સે ઝ્યાદા મેરા (નબી કરીમ સલ્લ.કા) હક હૈ. (મિશ્કાત)
- આપ પર અલ્લાહ કા કિતના બડા એહસાન વ કરમ હૈ કે ઉસને આપકો અપને ઘર (ખાનાએ કાબા) કે દિદાર કા શર્ફ બખ્શા ઔર હજ કા ફરીઝા અદા કરને કી તૌફિક અતા ફરમાઈ. ઈસકે બાદ અલ્લાહતઆલા કા ઝીદ એહસાન વ કરમ હુઆ કે ઉસને આપકો નબી કરીમ (સલ્લ.) કી મસ્જિદ મેં નમાઝ પઢને ઔર આપ (સલ્લ.) કે રોઝા-મુબારક કે રૂબરૂ ખડે હોકર દુરૂદ વ સલામ પઢને કી તૌફિક અતા ફરમાઈ, તો અલ્લાહતઆલા કા શુક્ર અદા કરેં ઔર દિલ કી ગહરાઈયોં સે અદબ ઔર એહતરામ કે સાથ મસ્જિદે-નબવી કી તરફ કદમ ઉઠાએં.

મસ્જિદ મેં દાખલા :

૧. અચ્છી તરહ નહા-ધોકર, નયે કપડેં પહનેં. ખુશ્બૂ લગાએં ઔર દુરૂદ વ સલામ પઢતે હુએ મસ્જિદે-નબવી કી તરફ ચલેં.

૨. મસ્જિદ મેં દાખિલ હોતે વક્ત દાહિના કદમ મસ્જિદ મેં રખકર યે દુઆ પઢેં –

  بِسۡمِ اللّٰهِ وَ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوۡلِ اللّٰهِ. اَللّٰهُمَّ افۡتَحۡ لِىۡ، اَبۡوَابَ رَحۡمَتِكَ.

  બિસ્મિલ્લાહિ વસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલા રસૂલિલ્લાહિ. અલ્લાહુમ્મફ-તહ્લી અબ્વાબ રહ્મતિક.

  તરજુમા : અલ્લાહકા નામ લેકર દાખિલ હોતા હું ઔર રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) પર દુરૂદ વ સલામ ભેજતા હું. અય મેરે રબ ! મેરે લિયે અપની રહમત કે દરવાઝે ખોલ દિજીયે.

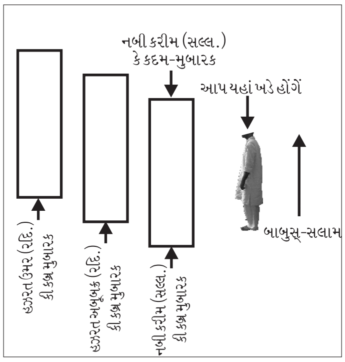
૩. અગર જમાઅત કા વક્ત ન હો તો દો રકઅત તહિય્યતુલ-મસ્જિદ પઢ લેં ઔર અગર જમાઅત કા વક્ત હો, તો પેહલે જમાઅત સે નમાઝ અદા કર લેં.

૪. રૌઝા મુબારક, મસ્જિદ કે કિબ્લે કી તરફ (જુનૂબ કી સિમ્ત) હૈ ઔર રૌઝા મુબારક કી ઝ્યારત કે લિયે આપકો મગરિબ કી સિમ્ત કે દરવાઝે નંબર એક બાબુસ્-સલામ સે દાખિલ હોના હોગા.

૫. ઈંતેહાઈ અદબ કે સાથ આહિસ્તા-આહિસ્તા દુરૂદ વ સલામ પઢતે હુએ આગે બઢે. યહ અદબ કા મુકામ હૈ. આવાઝ નીચી રખેં, કિસી સે ગૈરઝરૂરી બાતચીત સે પરહેઝ કરેં ઔર પૂરા ધ્યાન દોનોં જહાં કે શહનશાહ કે સામને અપની હાઝરી પર રખેં.

૬. રૌઝા મુબારક કે સામને તીન જાલિયાં હૈ. મગર આપ (સલ્લ.) હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) આપ તીનોં હઝરાત દરમ્યાની જાલી કે પીછે હી આરામ ફરમા હૈ. અપને રૌઝા મુબારક મેં હુઝૂર (સલ્લ.) કા કદમ મશરિક કી તરફ, સર મગરિબ કી તરફ ઔર ચેહરા અનવર કા રૂખ કિબલે કી તરફ હૈ (જુનૂબ કી તરફ). જબ આપ રૌઝા મુબારક કે સામને ખડે હોંગે તો આપકી પીઠ કિબ્લે કી તરફ હોગી ઔર આપકા રૂખ હુઝૂર (સલ્લ.) કે ચેહરે અનવર કી તરફ હોગા.

  આપકે પીછે (શુમાલ કી તરફ) ઔર કંધો કી બરાબરી મેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) આરામ ફરમા હૈ ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કે પીછે (શુમાલ કી તરફ) ઔર કંધો કે બરાબર મેં હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) આરામ ફરમા હૈ.

હુઝૂર (સલ્લ.) પર દુરૂદ વ સલામ :

૭. દરમ્યાની જાલી મેં તીન ગોલ સુરાખ હૈ. પેહલે સુરાખ કે સામને આપ (સલ્લ.) કા ચેહરા અનવર હૈ. યહાં પહુંચકર રૂક જાયેં ઔર ઈસ તરહ સલાત વ સલામ પઢેં.

  اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَا رَسُوۡلَ اللّٰهِ.

  اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَا نَبِىَّ اللّٰهِ.

  اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَا حَبِيۡبَ اللّٰهِ.

  اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَا خَيۡرَ خَلۡقِ اللّٰهِ.

  اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَاخَاتَمَ الاَنۡبِيَاءِ.

  اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَاسَيِّدَ الاَنۡبِيَاءِ. وَالۡمُرۡسَلِيۡنَ وَ رَحۡمَةُاللّٰهِ وَبَرَكَاتُه‘.

  અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈકા યા રસુલુલ્લાહ
  અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈકા યા નબીયલ્લાહ
  અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈકા યા હબીબલ્લાહ
  અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈકા યા ખૈ-ર-ખલ્કિલ્લાહ
  અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈકા યા ખા-તમલ અમ્બિયા
  અસ્સલાતુ વસ્સલામુ અલૈકા યા સય્યદલ અમ્બિયાએ વલ મુર્સલીન વ રહ-મતુલ્લાહિ વ બ-ર-કાતુહૂ
  રહમત ઔર સલામતી હો તુમ પર અય અલ્લાહ કે રસુલ (સલ્લ.)
  રહમત ઔર સલામતી હો તુમ પર અય અલ્લાહ કે નબી (સલ્લ.)

રહમત ઔર સલામતી હો તુમ પર અય અલ્લાહ કે હબીબ (સલ્લ.)
દુરૂદ ઔર સલામતી હો તુમ પર અય બેહતર અલ્લાહ કિ મખલુક
દુરૂદ ઔર સલામતી હો તુમ પર અય ખાતમુલ-અંબિયા (આખરી નબી)
દુરૂદ ઔર સલામતી હો તુજપર અય નબીયોં કે સરદાર ઔર ભેજે હુએ પૈગંબરો કો અલ્લાહ કિ રહમત ઔર ઉસકી બરકત.

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) પર દુરૂદ ઔર સલામ :

૮. હુઝુર (સલ્લ.) પર દુરૂદ વ સલામ પઢને કે બાદ એક ફુટ દાહીની તરફ બઢકર દુસરે સુરાખ કે સામને રૂક જાયે. ઔર ઈસ સુરાખ કે સામને હજરત અબુબક્ર સીદ્દીક (રદી.) કા ચેહરા મુબારક હૈ. યહાં ઈસ તરહ સે સલામ પઢેં –

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا اَبَابَکُرِنِ الْصِدِّیُقِؓ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا خَلِیفَةَ رَسُوُلِ اللّٰہِ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا وَزِیُرَ رَسُوُلِ اللّٰہِ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا صَاحِبَ رَسُوُلِ اللّٰہِ فِیُ الْغَارِوَرَحُمَةُاللّٰہِ وَبرَکَاتُه‘.

અસ્સલામુ અલૈક યા અબા બક્રિનિસ્-સિદ્દીક
અસ્સલામુ અલૈક યા ખલીફત-રસૂલિલ્લાહ
અસ્સલામુ અલૈક યા વઝીર-રસૂલિલ્લાહ
અસ્સલામુ અલૈક યા સાહિબ-રસૂલિલ્લાહિ ફીલ ગારિ વ રહમતુલ્લાહિ વ બરકાતુહ.
જનાબ અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ! આપ પર સલામ હો,
રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કે ખલીફા ! આપ પર સલામ હો,
રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કે વઝીર ! આપ પર સલામ હો,
રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કે ગાર કે સાથી ! આપ પર સલામ, અલ્લાહ કી રહમતેં ઔર બરકતેં હોં.

હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) પર દુરૂદ વ સલામ :

૯. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) પર સલામ પઢને કે બાદ એક ફૂટ દાહિની તરફ પઢેં ઔર તીસરે સુરાખ કે સામને રૂક જાયે. ઈસ સુરાખ કે સામને હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) કા ચેહરા મુબારક હૈ. હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.) પર ઈસ તરહ સલામ પઢે.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا عُمَرَ بُنِ الْخَطَّابِؓ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا اَمِیُرَ الْمُئْمِنِیُنَ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا وَزِیُرَ رَسُوُلِ اللّٰہِ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا عِزَّالاِسُلاَمِ وَ الْمُسُلِمِیُنَ.

اَسَّلامُ عَلَیُکَ یَا اَبَا الْفُقَرَاءِ وَضُّعَفَآءِ وَالاَرَامِلِ وَالاَیُتَامِ وَرَحُمَةُاللّٰہِ وَبرَکَاتُه‘.

અસ્સલામુ અલૈક યા ઉમરબ્નિલ્-ખત્તાબ
અસ્સલામુ અલૈક યા ઈઝ્ઝલ ઈસ્લામિ વ-લ્ મુસ્લિમીન
અસ્સલામુ અલૈક યા વ્ઝીર-રસૂલિલ્લાહ
અસ્સલામુ અલૈક યા અમીરૂલ મુઅ્મિનીન વ-લ્ અરામિલિ વ-લ્ અઈતામિ વ રહમતુલ્લાહિ વ બરકાતુહ.
આપ પર સલામ હો, અય ઉમર બિન અલ-ખત્તાબ (રદિ.) !
આપ પર સલામ હો, અય મુસલમાનોં કે અમીર !
આપ પર સલામ હો, અય ઈસ્લામ ઔર મુસલમાનોં કી આબરૂ બઢાને વાલે!
આપ પર સલામ હો, અય ફકીરોં, બેવાઓં ઔર યતીમોં કી દસ્તગીરી ઔર મદદ કરનેવાલે ઔર અલ્લાહ કી રહમતેં ઔર બરકતેં હો.

૧૦. હુઝૂર (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે જબ કોઈ મુઝ પર દુરૂદ વ સલામ ભેજતા હૈ તો અલ્લાહતૂઆલા મેરી રૂહ કો મેરે જિસ્મ મેં વાપસ ભેજ દેતા હૈ ઔર મૈં ઉસકા જવાબ દેતા હું. (મિશ્કાત)

આપ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે અલ્લાહતૂઆલા ને એક ફરિશ્તા મેરી કબ્ર પર મુકર્રર કર રખા હૈ. દુનિયા મેં જબ કોઈ મુઝ પર દુરૂદ વ સલામ પઢતા હૈ તો વહ ફરિશ્તા મુઝે ઉસકી ખબર કરતા રહતા હૈ. (તરગીબ, રાવી હઝરત હસન રદિ.)

આપ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે ફરિશ્તે દુનિયા મેં સિયાહત કરતે રહતે હૈ, ઔર દુનિયા મેં જો કોઈ ભી મુઝ પર દુરૂદ વ સલામ પઢતા હૈ, વહ મુઝ તક પહુંચાતે રહતે હૈં. (રાવી હઝરત અલી રદિ.)

ઈસલીયે આપ કહીં સે ભી હુઝૂર (સલ્લ.) પર દુરૂદ વ સલામ ભેજેંગેં, વહ હુઝૂર (સલ્લ.) કો ઝરૂર પહુંચેગા ઔર આપ (સલ્લ.) ઉસકા જવાબ દેંગે. ઈસલીયે રૌઝા મુબારક કે સામને સિક્યુરિટી ગાર્ડ ઔર લોગોં કે હુજૂમ કો હટાકર જાલી છૂને, ચૂમને, રૂકુઅ કી તરહ ઝુકને ઔર હર તરહ કી બેઅદબી સે બચેં.

—•—

(પેજ નં. ૫૯ કા બકાયા - મદીના-મુનવ્વરા કે તારીખી મુકામાત)

મદીના-મુનવ્વરા કે કઈ બાઝાર, મુહલ્લે ઔર બાગોં કા ઝિક્ર હદીસશરીફ મેં આયા હૈ. ઈન મુકામાત કે કુછ આસાર અબ ભી બાકી હૈ, જિનકી ફેહરિસ્ત નીચે દી ગઈ હૈ. મદીના-મુનવ્વરા મેં અબ આપ ઝ્યારત કે લિયે નીકલેં તો અપને ગાઈડ કો ઈન મુકામાત કી સૈર કરાને કા ઝરૂર ઈસરાર કરેં.

૧. ખાકે શિફા :
ઈસ મિટ્ટી સે હુઝૂર (સલ્લ.) ને ઈલાજ કા તરીકા બતાયા થા.

૨. કબીલા બની નઝર કે મકાનાત :
યહ હુઝૂર (સલ્લ.) કે વાલિદા કા કબીલા થા.

૩. બાગે સમુન :
યહ ઉસ યહૂદી કા બાગ હૈ, જિસમેં હઝરત અલી (રદિ.) કામ કરતે થે.

૪. બાગે સલમાન ફારસી :
ઈસ બાગ કો હુઝૂર (સલ્લ.) ને હઝરત સલમાન ફરસી (રદિ.) કો ગુલામી સે આઝાદ કરાને કે લિયે અપને હાથોં સે લગાયા થા.

૫. બૈરે ખાતમ :
ઈસ કુંએ મેં હુઝૂર (સલ્લ.) કી અંગૂઠી હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી ઉંગલી સે નીકલકર કુંએ મેં ગિર ગઈ થી ઔર બહુત તલાશ કે બાદ ભી ન મિલ સકી.

૬. બૈરે ઉસ્માન :
ઈસ કુંએ કો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ખરીદકર મુસલમાનોં કે લિયે વક્ફ કર દિયા થા.

૭. કબીલે બનુ સલમા કબ્રસ્તાન :
ઈસ કબ્રસ્તાન મેં હઝરત જિબ્રઈલ (અલૈ.)ને અલ્લાહ કે હુકમ સે મુર્દો કો ઝિંદા કરકે હુઝૂર (સલ્લ.) કે સામને ગુફતગૂ કી થી.

મસ્જિદે સબક, કબીલા સલમા, મસ્જિદે બુખારી, કબીલા બનુ જાફર, કબીલા ઐર, જબલે રાયા વગૈરહ, ઈન તારીખી મુકામાત કે બારે મેં ગાઈડ સે દરયાફત કરેં.

—•—

હઝરત જાબીર (રદિ.) કહતે હૈ કે રસૂલે ખુદા (સલ્લ.)ને ફરમાયા, “સલામ કલામ સે પહલે હૈ.” (યાની મુલાકાત કે વક્ત પેહલે સલામ કરો ફિર બાતચીત કરો.) (તિરમીઝી)
આપ (સલ્લ.) ને યહ ભી ફરમાયા કે, “પેહલે સલામ કરનેવાલા તકબ્બુર સે પાક હૈ.” (બયહકી)

નબી કરીમ (સલ્લ.) કા ઈસાર ઔર હમારી ઝિમ્મેદારિયાં

- નબી કરીમ (સલ્લ.) કી હમસે મોહબ્બત કી રિવાયતેં હમને પિછલે સફહાત મેં પઢીં. અબ આપ (સલ્લ.)ને હમારે લિયે જો તકલીફ બર્દાશ્ત કી ઔર કુરબાનિયાં દી, ઉસકી ભી મુખ્તસર તફસીલ પઢતે હૈં.
- નુબૂવ્વત કે વક્ત નબી કરીમ (સલ્લ.) કે પાસ પચ્ચીસ હજાર દીનાર થે. (જો પાંચ હજાર પાંચ સૌ તૌલા સોના યા તકરિબન નૌ કરોડ રૂપયોં કે બૈંક બેલેન્સ કે બરાબર હૈ), ઔર અચ્છી તરહ ચલતા હુઆ મુનાફાબખ્શ કારોબાર થા. (એક હજાર સાઢે તીન આના કે બરાબર હૈ ઔર સોલહ આના કા એક તૌલા હોતા હૈ.) યહ સારી રકમ જો આપ (સલ્લ.)ને કારોબાર સે કમાયા થા. મુસલમાનોં કે લિયે ખર્ચ કર દિયા. આપ (સલ્લ.) કી વફાત કે વક્ત ઘર મેં ચિરાગ જલાને કે લિયે ભી તેલ ન થા. માં આઈશા (રદિ.)ને ઈન્તેકાલ કી રાત એક પડોશી કે યહાં સે કર્ઝ લેકર ચિરાગ રૌશન કિયા થા.
- નુબૂવ્વત કે ચૌથે સાલ નબી કરીમ (સલ્લ.) ને જૈસે હી ખાનાએ-કાબા કે સેહન મેં તૌહીદ કા એલાન કિયા, કુફ્ફારે-કુરૈશ આપ (સલ્લ.) પર ટૂટ પડે ઔર આપ (સલ્લ.) કો બચાને કી કોશિશ મેં હઝરત ખદીજા (રદિ.) કે પેહલે શૌહર કે બડે લડકે હઝરત હારિસ બિન અબી હાલા (રદિ.) શહીદ હો ગયે.
- અબૂ લહબ ઔર ઉક્બા બિન અબી મુઈત નબી કરીમ (સલ્લ.) કે પડોસી થે. એક દીવાર ઈસકે ઘર સે મિલતી ઔર એક દીવાર ઉસકે ઘર સે. યે દોનોં કમીને મુસલસલ આપ (સલ્લ.) કે ઘર મેં ગંદગી ફેંકતે ઔર દરવાઝે પર ગંદગી ડાલતે.
- નુબૂવ્વત સે પેહલે નબી કરીમ (સલ્લ.) કી સાહબઝાદિયાં હઝરત રૂકૈયા ઔર હઝરત ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.), અબૂ લહબ કે બેટોં ઉત્બા ઔર ઉતૈબા કે નિકાહ મેં થી. (રૂખસતી નહીં હુઈ થી.) અરબ કે શરીફ ઘરાનોં મેં તલાક બડી બેઈઝ્ઝતી કી બાત સમજી જાતી થી. નબી કરીમ (સલ્લ.) કો ઝેહની અઝીયત દેને કે લિયે અબૂ લહબ ને બેંટો પર દબાવ ડાલકર દોનોં કો તલાક દેને પર મજબૂર કર દિયા. એક મૌકે પર કમીને ઉત્બા ને નબી કરીમ (સલ્લ.) કે મુંહ પર થૂંકા ઔર ગિરેબાન પકડકર ઐસી ગુસ્તાખી કી કે નબી કરીમ (સલ્લ.) કી ઝુબાન સે ઈસકે લીયે બદ્દુઆ નીકલ ગઈ. ઈસ તલાક કે બાદ તકરિબન દસ સાલ તક હઝરત ઉમ્મે કુલસૂમ (રદિ.) બિનબ્યાહી અપને ઘર બૈઠી રહી.
- નુબૂવ્વત કે પાંચવે સાલ એક બાર આપ (સલ્લ.) હરમશરીફ મેં નમાઝ પઢ રહે થે. જબ આપ (સલ્લ.) સિજદે મેં ગયે તો આપ (સલલ.) કે પડોસી ઉક્બા બિન અબી મુઈત ને આપ (સલ્લ.)કી ગર્દન મુબારક પર ઊંટ કી ઓઝડી (આંત) રખ દી, જો ઈતની વઝની થી કે આપ (સલ્લ.) અપની ગર્દન ન ઉઠા શકે. જબ આપ (સલ્લ.) કે ઘરવાલોં કો ખબર હુઈ તો બીબી ફાતિમા (રદિ.) દૌડી-દૌડી આઈ ઔર ગંદગી કો ગર્દન સે ઉતારા. ઈસ મંઝર કો દેખકર કુફ્ફાર હંસતે ઔર મઝાક ઉડાતે હૈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊખ (રદિ.) કહતે હૈં કે મૈં ગુલામ ઔર મજબૂર થા ઔર આપ (સલ્લ.) કી મદદ ન કર સકા. આપ (સલ્લ.) કી ઈસ હાલત પર મુઝે બેહદ તકલીફ હુઈ.
- એક બાર નબી કરીમ (સલ્લ.) હરમશરીફ મેં નમાઝ પઢ રહે થે. નમાઝ કી હાલત મેં હી ઉત્બા અબી મુઈત આયા ઔર આપ (સલ્લ.) કી ગર્દન મેં ચાદર કા ફંદા ડાલકર પેચ દેને લગા. ગલા મુબારક ઘૂટને સે આપ (સલ્લ.) કી આંખે નીકલ પડી. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને બીચ મેં પડકર આપ (સલ્લ.) કો ફંદે સે આઝાદ કરાયા.
- હજ કે કયામ મેં મીના મેં લોગોં કા બડા મજમા (ભીડ) હોતા થા ઔર આપ (સલ્લ.) અકસર ઉન્હેં તબ્લીગ કે લિયે તશરીફ લે જાતે. ઐસે મૌકે પર અબૂ લહબ ભી પીછે ચલતા ઔર લોગોં સે કેહતા કે યહ શખ્સ લાત વ ઉઝ્ઝા કો છોડને કી દાવત દેતા હૈ. તુમ ઈસકી બાત હરગિઝ ન માનો, ન હી ઈસે સુનોં. નબૂવ્વત કે તેહરવેં સાલ ભી આપ (સલ્લ.) મીના તશરીફ લે ગયે ઔર બની આમિર સઅસઅ (કબીલા) કો દાવતે-હક દી, તો ઉન્હોંને આપ (સલ્લ.) કી હિમાયત કી હામી ભરી, મગર તબ ઉનકા સરદાર બહરા બિન ફાસ કૈશરી આયા તો આપ (સલ્લ.) બડી બેરૂખી સે મિલા ઔર કહા, “જાઈયે ઔર અપની કૌમ સે મિલ જાઈયે. અગર આપ (સલ્લ.) મેરી કૌમ કી અમાન મેં ન હોતે, તો મૈં આપ (સલ્લ.) કા સર તનસે જુદા કર દેતા.” યે સુનકર હુઝૂર અકરમ (સલ્લ.) ઉઠ ખડે હુએ ઔર અપની ઊંટની પર સવાર હો ગયે. ઉસકે બાદ ઉસ બદબખ્ત ને આપ (સલ્લ.) કી ઊંટની કે પેટ પર ઈસ ઝોર સે ડંડા મારા કે વહ ઉછલ પડી ઔર આપ (સલ્લ.) ઊંટની કી પીઠ પર સે ઝમીન પર આ ગિરે.
- એક સહાબી કહતે હૈ કે ઈસ્લામ કુબૂલ કરને સે પહલે મૈને દેખા કે એક ખુબસૂરત નૌજવાન હૈ ઔર લોગોં કો દાવત દેતા ફિર રહા હૈ. સુબ્હ સે ચલ રહા હૈ ઔર કલમે કી તરફ બુલા રહા હૈ. મૈને પૂછા, “યહ કૌન હૈ ?” કિસીને કહા, ‘‘યહ કુરૈશ કા નૌજવાન મુહમ્મદ (સલ્લ.) હૈ, જો બેદીન હો ગયા હૈ.” સુબ્હ સે વહ નૌજવાન દાવત દેતા રહા, યહાં તક કે સૂરજ સર પર આ ગયા. ઈતને મેં એક આદમીને આકર ઉસકે મૂંહ પર થૂંક દિયા, દૂસરે ને ગિરેબાન ફાડ દિયા. તીસરે ને સર પર મિટ્ટી ડાલ દી ઔર ચૌથે ને ચેહરે અનવર પર થપ્પડ મારા; લેકિન ખુબસૂરત નૌજવાન કી ઝબાન સે બદ્દુઆ કા એક લફઝ ન નીકલા. ઈતને મેં એક લડકી ઝારો-કતાર રોતી હુઈ પાની કા પ્યાલા લેકર આઈ. લડકી કો રોતા હુઆ દેખકર આપ (સલ્લ.)કી આંખે ઝરા નમ હુઈ ઔર કહા, “બેટી ! અપને બાપ કા ગમ ન કર, તેરે બાપ કી અલ્લાહ હિફાઝત કર રહા હૈ, ઔર મેરા કલમા બુલંદ હોગા.” વો સહાબી (રદિ.)ને કિસી સે પૂછા, “યહ લડકી કૌન હૈ ?” કિસીને કહા, ‘‘ઈસકી બેટી ઝૈનબ (રદિ.) હૈ.” (બસીરત અફરોઝ વાકેઆત, સફહ નં. ૨૨)
- હુઝૂર કરીમ (સલ્લ.) કી બડી સાહબઝાદી હઝરત ઝૈનબ (રદિ.) જબ મક્કા સે મદીના કે લિયે રવાના હુઈ, તો રાસ્તે મેં મુશ્રિકોં ને ઘેરલિયા. ઈકરમા બિન અબૂ જહલ ઔર ઉસકે સાથીયોં ને આપકે ઊંટ કો ઝખ્મી કર દિયા, જિસસે આપ ઊંટ કી પીઠ સે ઝમીન પર આ ગીરી ઔર હમલ ઝાએ હો ગયા, સર મેં ચોટ લગી, બહુત ખૂન બહ ગયા ઔર ઈસી ઝખ્મ મેં કઈ સાલ બાદ ઈંતેકાલ ફરમાયા.
- નુબૂવ્વત કે દસવેં સાલ આપ (સલ્લ.) ને તાઈફ કા સફર કિયા, તાકે વહાં ભી ઈસ્લામ કી રોશની ફૈલે. વહાં કે તીનો સરદાર અબ્દ યા-લૈલ, મસઉદ ઔર હબીબ કા જવાબ ગુસ્તાખાના ઔર તકલીફદેહ થા, ન વહ ખુદ સુનના ચાહતે થે ઔર ન યહ ચાહતે થે કે આપ (સલ્લ.) ઈનકી કૌમ મેં તબ્લીગ કરેં. ઈસલીયે શહર કે બદમાશ ઔર ગુંડો કો આપ (સલ્લ.) કે પીછે લગા દિયા કે આપ જહાં જાએં આપ કી હંસી ઉડાયેં ઔર આપ (સલ્લ.) જિધર સે ભી ગુઝરેં આપ પર પથ્થર ફેંકે. આપ (સલ્લ.) દસ યા બીસ દિન તક યે મુસીબતેં ઝેલતે ઔર સબ્ર કરતે રહે. આખરી દિન ઉન્હોંને ઝુલ્મ કી હદ કર દી. વહ અપને હાથોં મે પત્થર લેકર સફ-બ-સફ ખડે હો ગયે. આપ (સલ્લ.) કદમ ઉઠાતે ઔર ઝમીન પર રખતે તો યહ બદબખ્ત આપ (સલ્લ.) કે ટખનોં પર પત્થર મારતે. ચૂંકી કત્લ કા ઈરાદા ન થા, સિર્ફ અઝીયત દેની થી, ઈસલીયે તીન મીલ તક આપ (સલ્લ.) કા ઈસી તરહ પીછા કરતે રહે ઔર પત્થર બરસાતે રહે, ભાગતે-ભાગતે જબ આપ (સલ્લ.) થકકર ઔર ઝખ્મોં સે ચૂર હોકર બૈઠ જાતે, તો ફિર વહ ગુંડે આપ (સલ્લ.)કા બાઝુ પકડકર ખડા કરતે ઔર ફિર પત્થર કી બારિશ કરતે. પત્થરોં સે

ઈતની ચોટ આઈ કે આપ (સલ્લ.) કે નાલેન (જૂતા) મુબારક ખૂન સે ભર ગયા, જિસ્મ ઝખ્મોં સે ચૂર હો ગયા ઔર ફિર આપ (સલ્લ.) બેહોશ હોકર ગિર પડે. હઝરત ઝૈદ (રદિ.) આપ (સલ્લ.)કો અપની પીઠ પર ઉઠાકર આબાદી સે બાહર લાયે.

- મક્કા મેં તકરિબન દસ સાલ તક હુઝૂર (સલ્લ.) તકાલીફ ઉઠાતે રહે. કુરૈશે-મક્કા ઝલીલ હરકતેં કરતે, ઉબાશોં કે ઝંડે આપ (સલ્લ.) કે પીછે આવાઝે કસતે, રાસ્તે મેં ગિલાઝત ઉપર ડાલી જાતી, રાતોં મેં ગુઝરગાહ મેં કાંટે બિછાયે જાતે, ગાલિયોં સે તવાજો કી જાતી, સરે અકસદ પર ખાક ફેંકી જાતી. અબૂ જહલ ને ખુદ એક બાર આપ (સલ્લ.) કો પથ્થર સે હલાક કરને કી કોશિશ કર ડાલી. ઈસ તરહ ઐસી હઝારો મુસીબતેં આપ (સલ્લ.) બરદાશ્ત કરતે રહે. દૌરે-નુબૂવ્વત કે તેહરવેં સાલ કુરૈશ કે ચાલીસ દરીન્દોને આપ (સલ્લ.) કો શહીદ કરને કે ઈરાદે સે રાત ભર આપ (સલ્લ.) કે ઘર કો ઘેરે રખા. મગર આપ (સલ્લ.) બહિફાઝત મદીના હિજરત કર ગયે.
- ગઝવ-એ-ઉહદ કે દિન અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને કુમૈય્યા ને ઈસ ઝોર કા હમલા કિયા કે આપ (સલ્લ.) કા રૂખસાર મુબારક ઝખ્મી હો ગયા. 'ખુદ' કે દો હલ્કે (રીંગ) રૂખ્સાર મુબારક મેં ધસ ગયે. ઉત્બા અબી વક્કાસ ને પત્થર ફેંકકર મારા, જિસસે નીચે કે દંદાને મુબારક શહીદ હો ગયે ઔર હોંઠ કટ ગયા. અબ્દુલ્લાહ બિન શહાબ જૌહરી ને પત્થર મારકર પૈશાની લહૂલુહાન કર દી. હઝરત અબૂ ઉબૈદા ઈબ્ન જર્રાહ ને 'ખુદ'કે એક હલ્કે કો દાંતો સે પકડકર ઈતને ઝોર સે ખીંચા કે જબ વહ રૂખસારે મુબારક સે નીકાલા તો હઝરત અબૂ ઉબૈદા ઈબ્ને જર્રાહ કા દાંત ભી ટૂટ ગયા ઔર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) પીઠ કે બલ ઝમીન પર ગિર પડે. ઈસી તરહ જબ દૂસરા હલ્કા દાંત સે પકડકર ખીંચા તો ઈતના ઝોર લગાના પડા કે હલ્કા નિકાલતે વક્ત દૂસરા દાંત ભી ટૂટ ગયા. હુઝૂર (સલ્લ.) કે ઝખ્મોં સે ખૂન કિસી તરહ બંદ નહીં હો રહા થા. ઝખ્મી હાલત મેં કુછ દૂર ચલે તા કે મહફૂઝ મકામ પર મુંતકિલ હો જાયે, તભી અબૂ આમિર ફાસિક કે ખોદે હુએ ગઢે મેં ગિર ગયે, જિસે ઉસને પત્તોં સે ઢાંક રખા થા. હઝરત અલી (રદિ.) ઔર હઝરત તલ્હા બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કી મદદ સે બડી મુશ્કિલ સે ગઢે સે નિકલકર ઊંચાઈ પર તશરીફ લે ગયે.
- મદીના-મુનવ્વરા મેં ભી આપ (સલ્લ.) ઔર આપ (સલ્લ.) કે ઘરવાલોં કો જો ભી માલે-ગનીમત મિલતા, સબ ગરીબોં પર ખર્ચ કર દેતે. તીન-તીન માહ ઘર મેં ચુલ્હા નહીં જલતા થા, તીન -તીન દિન ફાકે હોતે, રોટી ખાતે ભી તો જવ કી. હર ઈન્સાનોં કો જહન્નમ સે બચાને કી ઈતની ફિક્ર થી કે રાતભર રો-રોકર દુઆએં માંગા કરતે ઔર ઈસ કદર મશક્કત ઉઠાતે કે વહ અલ્લાહ, જિસને આપ (સલ્લ.) કો પયગંબર બનાકર લોગોં તક દીન પહુંચાને કી ઝિમ્મેદારી દી થી, ઉસે ભી કહના પડા કે –

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ۝

લ-અલ્લક બાખિઉન્ નફસકા અલ્લા યકૂનૂ મુઅ્મિનીન.

"(આપ ઈસ તરહ મશક્કત ક્યું ઉઠાતે હો ?) અય પૈગંબર (સલ્લ.) ! શાયદ તુમ ઈસ રંજ સે કે યહ લોગ ઈમાન નહીં લાતે, અપને આપ કો હલાક કર લોગે !" (કુર્આને-કરીમ, સૂરઃ શોઅ્રા, ૩)

- વહ, જિસ કે સદકે મેં અલ્લાહત્આલાને ઈસ કાયનાત કો ઝીનત બખ્શી; વહ, જિસકા હમ પર હમસે ઝ્યાદા હક હૈ; વહ શફીક, હજે-અલ્વિદા કે મૌકે પર જબ આપ (સલ્લ.)ને અપને સવા લાખ સહાબા (રદિ.) સે પૂછા કે, ક્યા મૈને તુમ તક અલ્લાહત્આલા કે ફરમાન પહુંચત્દિયે ઔર અપના ફર્ઝ અદા કર દિયા, તો સબને એક ઝુબાન હોકર કહા કે બેશક, હમ ગવાહ હૈ કે આપ (સલ્લ.)ને અપના ફર્ઝ અદા કર દિયા.
- નબી કરીમ (સલ્લ.) ને તો અપની સારી દૌલત ઔર આરામ વ સુકૂન ઔર સારી ઝિંદગી હમતક દીન પહુંચાને કે લિયે કુર્બાન કર દી ઔર અપના ફર્ઝ અદા કર દિયા. અબ બારી હમારી હૈ કે હમ અપના ફર્ઝ અદા કરેં. નબી કરીમ (સલ્લ.) કા ઈર્શાદ હૈ કે કોઈ શખ્સ ઉસ વક્ત તક મોમિન નહીં હો સકતા, જબ તક કે મૈ ઉસે ખુદ કી જાન સે ઝ્યાદા અઝીઝ ન હો જાઉં. (મુસ્લિમ, બુખારી)
- જાન સે ઝ્યાદા અઝીઝ હોને કા ક્યા મતલબ હૈ ? યહી કે ઈન્સાન કો નબી કરીમ (સલ્લ.) કે હુક્મ કે ખિલાફ કુછ કરને સે ઝ્યાદા આસાન અપની જાન દે દેના લગે. ક્યા આપ જાનતે હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને હમેં ક્યા હુક્મ દિયા હૈ ?

  યહ કિતાબ હજ કે મૌઝુઅ પર હૈ, ઈસલીયે હમ ઈસમેં નબી કરીમ (સલ્લ.) કે સારે ઈર્શાદાત શામિલ નહીં કર સકતે. નબી કરીમ (સલ્લ.)ને અપને આખરી હજ કે મૌકે પર અરફાત કે મૈદાન મેં અપને ઉમ્મતીયોં કો જો હુક્મ દિયા થા, સિર્ફ વહી યહાં નકલ કરતે હૈ. આપ (સલ્લ.)ને ઈર્શાદ ફરમાયા :

  "સારે ઈન્સાન બરબર હૈ. ન કોઈ કિસી સે બડા હૈ, ન છોટા. અગર કોઈ કિસી સે ઝ્યાદા ઈઝ્ઝતદાર હૈ તો વહ તકવા કી બુનિયાદ પર હૈ."

  "સારે મુસલમાન આપસ મેં ભાઈ-ભાઈ હૈ."

  "મુસલમાનોં કી જાન-વ-માલ ઔર ઈઝ્ઝત એક-દૂસરે પર હરામ હૈ. કોઈ એક-દૂસરે કો ન જાન સે મારે, ન માલ બર્બાદ કરે, ન બેઈઝ્ઝત કરે."

  "ઔરતોં સે બેહતર સુલૂક કરો. તુમમેં બેહતર વહ હૈ જો ઉસકી બીવી કે લિયે સબસે બેહતર હો. સૂદ હરામ હૈ. ન કોઈ સૂદ લે, ન દે."

  "અલ્લાહત્આલા કી કિતાબ ઔર મેરી સુન્નત કો મઝબૂતી સે પકડે રખના. અગર તુમ ઐસા કરોગે તો કભી ગુમરાહ ન હોંગે. જિન લોગોં તક મેરી બાત પહુંચી હૈ, વહ ઉન લોગોં તક પહુંચા દે, જિન તક નહીં પહુંચી. ચાહે વહ એક હી આયત ક્યું ન હો. નબી કરીમ (સલ્લ.)ને ફરમાયા કે, અય મુઆસરલ મુસ્લિમીન ! તીન બાતેં સીને કો પાક રખતી હૈ. (૧) આ'માલ મેં ઈખ્લાસ, (૨) દીની ભાઈયોં કી ખૈરખ્વાહી, ઔર (૩) મુસલમાનોં કા આપસ મેં ઈત્તેહાદ."

  ક્યા હમ ઈનમેં સે એક ભી ઈર્શાદે નબવી પર અમલ કરતે હૈં ? ક્યા હમ મુસ્તકબિલ મેં આપ (સલ્લ.) કે દૂસરે અહકામાત પર અમલ કરેંગે ?

- એક સમઝદાર કે લિયે હર દિન ઝિંદગી કી નઈ શુરૂઆત હોતી હૈ. ઈસ હજ કે મુબારક સફર મેં જબ અલ્લાહત્આલા ઈન્સાનોં કો ગુનાહોં સે બિલ્કુલ પાક-વ-સાફ કર દેતા હૈ, તો હમ ફિર સે અપની રૂહાની ઝિંદગી કી શુરૂઆત કરેં. હમ ઔર આપ અપને શફીક ઔર કરીમ નબી (સલ્લ.) કે રૌઝા-મુબારક કે સામને યહ અહદ કરેં કે, જો હો ચૂકા સો હો ચૂકા, ઈન્શા-અલ્લાહ, નઈ ઝિંદગી મેં આપ (સલ્લ.) કે એક બાર ભી હુક્મ કી ખિલાફવર્ઝી નહીં કરેંગેં, ઔર પૂરે ખુલૂસ કે સાથ સચ્ચા-પક્કા મુસલમાન બનને કી કોશિશ કરેંગે.
- હર પીર ઔર જુમેરાત કે દિન ઉમ્મત કે આ'માલ નબી કરીમ (સલ્લ.) કે સામને પેશ કિયે જાતે હૈ. હમ ઔર આપ ઉસ અહદ કે બાદ જો કુછ કરેંગે વહ નબી કરીમ (સલ્લ.) કે સામને હર હફતા પેશ હોગા. અગર હમ આપ (સલ્લ.) કે ઈર્શાદાત કી ખિલાફવર્ઝી કરેંગેં, તો શફીક ઔર કરીમ (સલ્લ.) કો ઉસસે બડી સખ્ત તકલીફ હોગી, ઔર હમારા શુમાર ભી સચ્ચે ઔર પક્કે મુસલમાનોં મેં નહીં હોગા, બલ્કિ ઉન મુશ્રિકીન ઔર મુનશ્ફિકીન કી તરહ કે લોગોં મે હોગા, જો ઝિંદગીભર નબી કરીમ (સલ્લ.) કો સખ્ત તકાલીફ પહુંચાતે રહે, ઔર અબ હમ ઔર આપ નબી (સલ્લ.) કો ઉનકી આરામગાહ (કબ્રે અનવર) મેં ભી તકલીફ પહુંચા રહે હૈ.

  ઈસલીયે આઈયે ! હમ વતન વાપસી કે સફર કે સાથ એક નઈ ઝિંદગી કી શુરૂઆત કરેં, જો પૂરી તરહ નબી કરીમ (સલ્લ.) કી સુન્નત કે મુતાબિક હો. અલ્લાહત્આલા હમેં, આપકો ઔર સારી દુનિયા કે મુસલમાનો કો દુનિયા ઔર આખિરત મેં સુર્ખરૂ ઔર કામિયાબ ફરમાયે. આમીન.

હજ સે મુતા'લ્લિક ચન્દ મશહૂર ગલતિયાં

- નબી કરીમ (સલ્લ.) ને દૌલત હોને કે બાવજૂદ હજ ન કરનેવાલોં સે સખ્ત નારાઝગી કા ઇઝહાર કિયા હૈ. બહુત સારે લોગ બહાના કરતે હૈં કે કારોબાર સંભાલનેવાલા કોઈ નહીં હૈ, બચ્ચે છોટે હૈ, વગૈરહ-વગૈરહ. આજકલ કુછ ટૂરવાલે સિર્ફ સાત સે દસ દિન મેં હજ કરાતે હૈં. ઇતને સારે વસાઇલ ઔર પૈસા હોનેકે બાવજૂદ હજ ન કરના એક બહુત બડી ગલતી હૈ.
- કુછ લોગોં કે પાસ પૈસા નહીં હોતા, મગર ફિર ભી હજ કરના ચાહતે હૈ. વહ ઇસકે લિયે લોગોં સે પૈસા માંગતે ફિરતે હૈં. યહ બહુત ગલતી ઔર લોગોં કો તકલીફ દેને કા કામ હૈ. જબ આપકે પાસ પૈસા હોગા તબ હી હજ ફર્ઝ હગા. ઇસકે બાદ હી હજ કિજીયે, ચંદા માંગકર લોગોં કો પરેશાન મત કિજીયે.
- ઐસા ખાનદાન જો પેહલે ગરીબ થા, ફિર બચ્ચે બડે હુએ ઔર રૂપયા કમાને લગે ઔર હજ હો ગયા. તો હજ ઉસ પર ફર્ઝ હોતા હૈ, જો રૂપયા કમાતા હૈ. અગર લડકા કમાતા હૈ, તો હજ લડકે પર પેહલે ફર્ઝ હોગા. અગર ઐસા લડકા હજ સિર્ફ માં-બાપ કો કરાતા હૈ ઔર ખુદ હજ કિયે બગૈર મર જાતા હૈ, તો ગુનાહગાર હોગા. માં-બાપ કો હજ ઝરૂર કરાયેં, મગર હજ ફર્ઝ હોતે હી ખુદ ભી હજ કરેં, વરના ગુનાહગાર હોગે.
- નબી કરીમ (સલ્લ.) કી એક હદીસ કા મફહૂમ હૈ કે આનેવાલે ઝમાને મેં લોગ તીન વજહ સે હજ કરેંગે. અમીર તફરીહ કે લિયે હજ કરેંગે. ગરીબ ભીખ માંગકર હજ કરેંગે ઔર દરમિયાની તબકે કે લોગ તિજારત કે લિયે. ઇન તીનોં વજહોં સે હજ કરના બહુત બડી ગલતી હૈ.
- ઉમરા હજ્જે-અસગર હૈ ઔર હજ, હજ્જે-અકબર હૈ. અબ યહ હજ ચાહે જિસ દિન ભી હો, હજ્જે-અકબર હી માના જાયેગા. સિર્ફ જુમ્આ કે દિન કે હજ કો 'હજ્જે-અકબર' સમઝના ગલત હૈ.
- અપને હજ કા બાર-બાર તઝકિરા કરના, તાકે ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા લોગોં કો આપ કે હાજી હોને કા ઇલ્મ હો, એક રિયાકારી હૈ.
- ઘર સે હજ કે સફર પર કફન લે જાના, ઉસકો હજ કા એક હિસ્સા સમઝના ગલત હૈ. પચાસ સાલ પેહલે સાઉદી અરબ એક ગરીબ મુલ્ક થા. હજ કા બહરી ઔર રેગિસ્તાની સફર ભી બહુત મુશ્કિલ થા. ઐસે મેં કિસી કી મૌત હો જાયે તો કફન કા ઇંતેઝામ મુશ્કિલ હોતા હૈ. ઇસલીયે હાજી અપને સાથ કફન રખતે થે. આજ કે દૌર મેં સાઉદી અરબ દુનિયા કા અમીરતરીન મુલ્ક હૈ. સફર ભી આસાન હો ગયા હૈ. કફન અબ આસાની સે હર જગહ મિલ જાતા હૈ. ઇસલીયે કફન સાથ લે જાના ઝરૂરી નહીં રહા. હજ કે બાદ બહુત સે લોગ અપને ઇસ્તેમાલ શુદા એહરામ કો અપને કફન કે લિયે મહફૂઝ કર લેતે હૈં. ઐસા કરને મેં કોઈ હર્જ નહીં.
- લોગ હજ સે પેહલે ન હજ કા તરીકા અચ્છી તરહ સીખતે હૈં, ન હરમ કે ચાલીસ દિન કે કયામ કે બારે મેં મઅલૂમાત હાસિલ કરતે હૈં. ઇસ વજહ સે કભી-કભી ખુદ ઉનકી અપની ગલતી કી વજહ સે ઔર કભી ટૂર ઔર હિન્દુસ્તાની સફારતખાને કી મજબૂરી યા લાપરવાહી કી વજહ સે હાજીયોં કો સખ્ત તકલીફ કા સામના કરના પડતા હૈ. જિસે તકલીફ હુઈ હૈ, પેહલે ઇસ બાત કો સમઝે કે ઉસે ઐસી તકલીફ ક્યું હુઈ ? ફિર કાનૂની વ દીગર તરીકોં સે કોશિશ કરેં કે દૂસરે હાજીયોં કો ફિર ઐસી તકલીફ ન હો. દૌરાને હજ કી અપની તકલીફોં કો બાર-બાર બયાન કરને સે લોગ સફરે-હજ સે ખૌફઝદા હો જાતે હૈં, ઔર હજ ન કરને યા દેર સે કરને કે બહાને તલાશ કરને લગતે હૈં. ઇસલીયે અપની તકલીફોં કા ઇસ તરહ ઝિક્ર કરના કે કોઈ ખૌફઝદા હો જાયે, ગલત કામ હૈ. હજ કે સફર મેં જિતની તકલીફ આપકો હોગી અલ્લાહ-તઆલા ઉસકા અજ્ર આપકો દેગેં.
- મક્કા-મુકર્રમા ઔર મદીના-મુનવ્વરા મેં ઇબાદત કા મઝા ઔર મસ્જિદોં કી પૂરનૂર ફિઝા જન્નત સે કમ નહીં. ઇસલીયે હજ કે મુદ્દતોં બાદ તક લોગ ઉસકે સુરૂર ઔર મસ્તી મેં મસ્ત રહતે હૈ ઔર બેઇખ્તિયારી તૌર પર ઉનકી ઝુબાં સે વહાંકી ઐસી તા'રીફ નીકલતી હૈ કે દિલ વહાંકી ઇબાદત કી ખ્વાહિશમેં તડપને લગતા હૈ. ગરીબોં કે સામને ઐસી તા'રીફોં ઔર બયાનાત સે બચના ચાહિયે, જિસસે ઉનકે દિલ અપને માલિક કા ઘર ઔર મહબૂબ કા ગૂંબદ દેખને કે લિયે તડપ જાયે ઔર ફિર અપની મજબૂરી ઔર બેબસી પર ઉદાસ ઔર ગમગીન હો જાયે. કિસી મોમિન કા દિલ દુઃખાના ઔર તકલીફ પહુંચાના બહુત બડા ગુનાહ હૈ.
- હજ નમાઝ કી તરહ ઇબાદત હૈ. હજ કે સફર પર, અઝમત, વકાર, સાદગી ઔર આઝીઝી કે સાથ નીકલના ચાહિયે. ફૂલોં કા હાર પહનકર ઢોલ-બાજોં કે સાથ ઘર સે નીકલના ગૈરઇસ્લામી તરીકા ઔર રિયાકારી હૈ.
- ઇસ્લામ કિસી ભી ઔરત કો બગૈર મેહરમ કે, ન કિસી સફર કી ઇજાઝત દેતા હૈ ઔર ન ઇસકે સાથ તન્હાઈ મેં રહને કી ઇજાઝત દેતા હૈ. એક ઔરત ચાહે વહ કિસી ભી ઉમ્ર કી હો, અગર બગૈર મેહરમ કે હજ કે સફર પર જાતી હૈ, તો એક બડા ગુનાહ કરતી હૈ, ઔર હરમ કા એક ગુનાહ એક લાખ ગુનાહોં કે બરબર હૈ.
- લોગોં કે પાસ હજ ન કરને કા એક ઔર બહાના હોતા હૈ કે હમારા પૈસા હલાલ નહીં હૈ. પેહલી બાત તો યહ હૈ કે જબ પૈસા હલાલ નહીં થા, તો કમાયા હી ક્યું ? ઔર દૂસરી બાત યહ હૈ કે હજ દૌલત આને પર ફર્ઝ હોતા હૈ, ન કે સિર્ફ હલાલ દૌલત કે આને પર. જબ આપ અપની દૌલત સે ખા-પી રહે હૈં ઔર બચ્ચોં કી પરવરિશ કર રહે હૈં તો હજ ભી કિજીયે. અગર આપ નહીં કરેંગે તો અલ્લાહતઆલા બેનિયાઝ ભી હૈ ઔર કહ્હાર ઔર જબ્બાર ભી. ઉસે કિસી કી ભી ઇબાદત કી ઝરૂરત નહીં ઔર ઉસને વાદા ભી કિયા હૈ કે મૈં જહન્નમ કો ઇન્સાનોં ઔર જિન્નોં સે ભર દૂંગા.
- બડે ઉમરા ઔર છોટે ઉમરા કી કોઈ હકીકત નહીં હૈ. જો આફાકી હૈ ઉન્હેં ઉમરહ કા એહરામ 'હિલ' સે બાહરી સરહદ (મીકાત) સે બાંધના હોતા હૈ. જો અહલે-હિલ હૈ, વહ હિલ કી હુદૂદ મેં કહીં ભી એહરામ બાંધ સકતે હૈં. જો અહલે-હરમ યા મક્કી હૈં, ઉસકા અસર ઉમરા યા હજ કી ફઝીલત પર નહીં પડતા. અગર અહલે-તન્ઈમ કે બદલે, ઝુલ્હુઝૈફા જાકર ઉમરા કા એહરામ બાંધે, તો યહ ઉનકે ઉમરા કી ફઝીલત તો નહીં બઢાયેગા, અલબત્તા વક્ત બરબાદ ઝરૂર કરેગા.

હજ ઔર ઉમરા કી અદાયગી કે દૌરાન હોનેવાલી બાઝ આમ ગલતિયાં :

- એહરામ કી ઇબ્તેદા સે મનાસિકે-હજ કી ઇન્તેહા તક ઇજ્તેબા કી હાલત મેં રહના. (ઇજ્તેબા સિર્ફ તવાફ કે લિયે હૈ.)
- એહરામ બાંધને કે બાદ, નીજ અરફાત વ મુઝદલ્ફા મેં તલ્બિયા કહતે વક્ત આવાઝ બુલંદ ન કરના યા તલ્બિયા છોડ હી દેના.
- તવાફ યા સઈ કે દૌરાન હર ચક્કર કે લિયે બાઝ દુઆઓં કો ખાસ

કરના, જબ કે ઇસ દૌરાન સિર્ફ યહ મશરૂઅ હૈ કે જો ચાહે દુઆ માંગે યા અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરેં યા કુર્આન કી તિલાવત કરેં.

- તવાફ કે દૌરાન બુલંદ આવાઝ સે મિલકર દુઆએં પઢના, જો દૂસરોં કે લિયે તશવીશ કા બાઅસ બનતી હૈ.
- સફા પર ચઢતે હુએ કાબાશરીફ કી તરફ ઇશારા કરના.
- સબ્ઝ નિશાનીયોં કે દરમિયાન બાઝ ઔરતોં કા દૌડના, જબ કે યહ હુક્મ સિર્ફ મર્દોં કે લિયે હૈ.
- બાઝ લોગ યહ સમઝતે હૈં કે 'સફા' સે સઈ શુરૂ કરકે વાપસ 'સફા' પર પહુંચના એક ચક્કર હૈ. યહ સહી નહીં હૈ. સહી યહ હૈ કે જબ 'સફા' સે શરૂ કરકે 'મરવા' પર પહુંચ જાયેં તો યહ એક ચક્કર હોગા, ઔર 'મરવા' સે જબ 'સફા' પર વાપસ આયેગા તો યહ દૂસરા ચક્કર હોગા.
- એહરામ સે હલાલ હોતે વક્ત સર કા કુછ હિસ્સા મુંડવા દેના ઔર કુછ કો છોડ દેના, યા પૂરે સર કે બાલ મુંડવાને યા કટવાને કી બજાયે ચન્દ બાલોં કો કાટ લેના.
- વકૂફે અરફાત કે દૌરાન દુઆ માંગતે વક્ત કિબ્લારૂખ ન હોના.
- અરફાત મેં દુઆ કે લિયે 'જબલે રહમત' પર ચઢને કી કોશિશ કરના.
- અરફાત મેં મીના મેં ઔર અય્યામે-તશરીક કી રાતોં કે દૌરાન બિલા મકસદ કામોં યા બાતોં મેં વક્ત ઝાયે કરના.
- ઐસા જાનવર ઝુબ્હ કરના, જો કુર્બાની કી ઉમ્ર કો ન પહુંચા હો, યા ઐબદાર જાનવર ઝુબ્હ કરના યા ઝુબ્હ કરને કે બાદ જાનવર કો ફેંક દેના.
- અરફા કે દિન અસ્ર કે બાદ બહુત સે હાજી કૂચ કી તૈયારીયોં મેં લગ જાતે હૈં, બાવજૂદ ઇસકે કે યહ વક્ત દુઆ કે લિયે અફઝલતરીન વક્ત હૈ, ઔર ઇસ વક્ત અલ્લાહત્આલા અપને બન્દોં કા ઝિક્ર ફિક્રિયા અંદાઝ મેં ફરમાતા હૈ.
- બહુત સે હુજ્જાજે-કિરામ કા મુઝદલ્ફા કી રાત મગરિબ ઔર ઇશા કી નમાઝોં કે લિયે કિબ્લે કી સિમ્ત માલૂમ કિયે બગૈર જલ્દી કરના ઔર ઇસી તરહ ફજ્ર કી નમાઝ મેં ભી કરના, જબ કે વાજિબ યહ હૈ કે કિબ્લે કી સિમ્ત માલૂમ કરને કી કોશિશ કરની ચાહિયે યા જિસકો માલૂમ હો, ઉસસે પૂછ લેના ચાહિયે.
- બહુત સે હુજ્જાજ કા મુઝદલ્ફા સે આધી રાત સે કબ્લ હી નીકલ જાના, હાલાં કે મુઝદલ્ફા મેં રાત ગુઝારના હજ કે વાજિબાત મેં સે હૈ.
- બઝ કુવ્વત રખનેવાલોં કા કિસી દૂસરે કો રમી-જુમાર કે લિયે વકીલ બનાના, જબ કે યહ ઇજાઝત સિર્ફ મા'ઝૂરોં કે લિયે હૈ.
- જમરાત કંકરિયાં મારતે વક્ત જૂતિયાં યા બડે-બડે પથ્થર વગૈરહ ફેંકના.
- બાઝ હાજી (અલ્લાહ ઇનકો હિદાયત દે) ઈદ કે રોઝ યહ સમઝતે હુએ કે દાઢી મુંડવાતે હૈ કે યહ ઝિનત કા બાઅસ હૈ. હાલાંકે ઐસા કરના અફઝલ જગહોં ઔર અફઝલ વક્ત મેં અલ્લાહ કી નાફરમાની હૈ.
- બાઝ અવકાત હજ્રે અસ્વદ કે બોસે કે લિયે ધક્કમપેલ કરના, જિસમેં કભી-કભી લડાઈ, ગાલી-ગલૌચ ઔર દુશ્મની તક જા પહુંચતી હૈ.
- બાઝ લોગોં કા યહ સમઝના હૈ કે હજ્રે અસ્વદ બજ્ઝાતે ખુદ નફા દેતા હૈ, લિહાજા આપ ઉન્હેં હજ્રે અસ્વદ કો હાથ લગાકર ઉસે જિસ્મ પર મલતે દેખેંગે. મગર યહ જિહાલત હૈ. નફા દેનેવાલા સિર્ફ અલ્લાહ હૈ. હઝરત અલી (રદિ.)ને હજ્રે અસ્વદ કો હાથ લગાતે હુએ બડા તારીખી જુમ્લા કહા થા, "મૈં જાનતા હું કે તુમ એક પત્થર હો ઔર અપને તૌર પર કિસી કો નફા યા નુકશાન નહીં દે સકતે. અગર મૈને રસૂલ (સલ્લ.) કો તુમ્હેં બોસા દેતે હુએ ન દેખા હોતા, તો તુમ્હેં કભી બોસા ન દેતા."
- બાઝ હાજી સાહેબાન કાબા કે તમામ કોનો કો છુતે હૈં ઔર કભી ઉસકી દીવારોં કો હાથ લગાતે હૈં ઔર ફિર ઉનકો અપને જિસ્મ પર ફેરતે હૈં, હાલાંકે યહ જિહાલત હૈ.
- બાઝ લોગ રૂકને-યમાની કો ભી બોસા દેતે હૈં ઔર યહ ખતા હૈ, ઇસલીયે કે રૂકને-યમાની કો સિર્ફ હાથ લગાને કા હુક્મ હૈ, બોસા દેને કા નહીં.
- બાઝ હાજી સાહેબાન હતી કે અંદર તવાફ કરતે હૈં. યહ સહી નહીં હૈ.
- બાઝ લોગ મીના મેં કયામ કે દૌરાન નમાઝેં જમા કરકે પઢ લેતે હૈં. યહ ભી ઠીક નહીં હૈ.
- બાઝ હાજી સાહેબાન સબસે પેહલે બડે જમરહ કો, ફિર દરમિયાની જમરહ કો ઔર આખિર મેં છોટે જમરહ કો કંકરિયાં મારતે હૈં; જબ કે સહી યહ હૈ કે ઇસકે બરઅક્સ તરતીબ સે કંકરિયાં મારી જાયે.
- બાઝ લગ સાતોં કંકરિયાં મુઠ્ઠી મેં લેકર એક હી બાર ફેંક દેતે હૈં, ઔર યહ બહુત બડી ગલતી હૈ. એહલે-ઇલ્મ કહતે હૈ કે અગર કિસીને એક હી બાર એક સે ઝ્યાદા કંકરિયાં ફેંક દી, તો વહ એક હી કંકરી શુમાર હોગી. વાજિબ યહ હૈ કે એક-એક કંકરી કરકે ફેંકી જાયે, જૈસા કી નબી કરીમ (સલ્લ.)ને કિયા થા.
- બાઝ હાજી સાહેબાન રમી-જમરાત સે પેહલે હી તવાફે-ઝ્યારત કઝ્લિયે બૈતુલ્લાહ શરીફ પહુંચ જાતે હૈં, ફિર વાપસ લૌટકર કંકરિયાં મારતે હૈં. યહ જાયઝ નહીં, ઇસલીયે કે યહ નબી કરીમ (સલ્લ.) કે હુક્મ કી મુખાલિફત હૈ. આપ (સલ્લ.)ને હુક્મ દિયા હૈ કે હાજી કા સબસે આખરી અમલ તવાફે-ઝ્યારત હોના ચાહિયે.
- કાબા સે અલવિદા હોતે વક્ત ઉસકી ઓર હાથ સે ઇશારા કરના ગલત હૈ.

બચ્ચે કા હજ

નાબાલિગ પર હજ ફર્ઝ નહીં હૈ. લેકિન અગર વહ હજ કરે, તો ઉસે ઔર ઉસકે વાલેદૈન કો સવાબ મિલેગા. અલબત્તા, બાલિગ હોને કે બાદ ઉસે ફિર હજ કરના હોગા. અગર બચ્ચા સમજદાર હૈ, તો વહ અપને સરપરસ્ત કી હિદાયત ઔર રહનુમાઈ મેં ખુદ હજ કી નિયત કરે ઔર તમામ અરકાન જો ખુદ કર સકતા હૈ, અદા કરે; ઔર જો કામ વહ નહીં કર સકતા, વહ ઉસકે સરપસ્ત કરેં; જૈસે રમી-જુમાર, કુર્બાની વગૈરહ; ઔર બચ્ચા બુહત છોટા ઔર નાસમજ હો તો ઉસકે સરપરસ્ત ઉસકી તરફ સે નિયત કરેં ઔર તમામ મુકામાતે હજ પર ઉસે સાથ લે જાયેં. જો વહ કર સકતા હૈ, ઉસસે કરવાયેં ઔર ન કર સકતા હો તો ખુદ કરેં. અગર બચ્ચા તવાફ વ સઈ કરને કે કાબિલ ન હો તો બચ્ચે કો ઉઠાકર તવાફ ઔર સઈ કી જાયે. અફઝલ યે હૈ કે અપને ઔર બચ્ચે કી તરફ સે મુશ્તરકા તવાફ વ સઈ ન કરેં, બલ્કિ પેહલે અપને તવાફ ઔર સઈ કરેં, ફિર બચ્ચે કી તરફ સે કરેં. બચ્ચે કે એહરામ કે એહકામ ભી બાલિગ કે એહરામ જૈસે હી હૈ.

બચ્ચે કા હજ

હઝરત સાઈબ (રદિ.) બિન યઝીદ સે રિવાયત હૈ કે, મેરે બાપ ને હજ્જતુલ વિદા મેં મુઝે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) કે સાથ હજ કરાયા. ઉસ વક્ત મેં સાત સાલ કા થા. (બુખારી)

હજ કા સફર કિસકે ઝરિયે કરેં ? (હજ કમિટી યા ટૂર ?)

હજ કા સફર હજ કે ઝરીયે કિયા જો યા ટૂર સે ? યહ એક મુશ્કીલ સવાલ હૈ, મૈં આપસે ઇન દોનોં કી હકીકત બયાન કરતા હું. ફૈસલા આપ ખુદ કરેં કે સફર કિસકે ઝરિયે કિયા જાયે.

સાઉદી હુકૂમત ને હાજીયોં કી અચ્છી મેઅયારી રિહાઈશ ઔર આસાની કે લિયે મુંદર્જા-ઝૈલ (નીચે દીયે ગયે) કવાનીન બનાયે હૈ —

૧. હર હાજી કો રહને કે લિયે ૧ મી. X ૪ મી. કી જગહ મિલની ચાહિયે.
૨. હર હાજી કો પલંગ, ગદ્દા, તકિયા ઔર કંબલ મુઅલ્લિમ કી તરફ સે મિલના ચાહિયે.
૩. બસ કા સારા ઇંતેઝામ મુઅલ્લિમ કરેગા.
૪. કયામગાહ મેં ગૈસ કા ચૂલ્હા ઔર ગૈસ પેહલી બાર મુફત મિલેગા.
૫. હર હાજી કો ઉસકે કમરે કે બાહર ઝમઝમ કા પાની પીને કે લિયે મિલેગા.
૬. હર બિલ્ડીંગ મેં લિફટ હોગી.
૭. હાજી સાહબાન સિર્ફ દો જગહ અપના સામાન ઉઠાયેંગે. એક મક્કા મેં બિલ્ડીંગ કી લિફટ સે અપને પલંગ તક ઔર દૂસરી જગહ મદીના મેં બિલ્ડીંગ કે નીચે સે અપને પલંગ તક. બાકી એરપોર્ટ તક, બસ ડીપો યા હર જગહ મુઅલ્લિમ યા એરપોર્ટ કે કૂલી સામાન ઉઠાયેંગે.
૮. હજ કમિટી કે ઝરિયે જાનેવાલોં કે લિયે મક્કાશરીફ યા મદીના-મુનવ્વરા પહુંચને પર પેહલે એક વક્ત કા ખાના મુઅલ્લિમ કી તરફ સે હોગા. ઈસી તરહ અરફાત કે દિન ભી દોપહર કા ખાના મુઅલ્લિમ કી તરફ સે હોગા.

ઉપર લિખી હુઈ સારી ઝરૂરિયાત ઔર સહુલતેં મુહય્યા કરાને કા કામ ટૂરવાલે ઔર હજ કમિટીવાલે કિસ તરહ અંજામ દેતે હૈં, ઉસકા બયાન મુંદર્જા-ઝૈલ હૈ —

હરમ સે નઝદિકી :

હજ કમિટી :

હજ કમિટીને હાજીયોં કી રિહાઈશગાહ કે તીન ગ્રેડ (દર્જે) બનાયે હૈ.

૧. ફર્સ્ટ ગ્રેડ (ગ્રીન) : ફર્સ્ટ ગ્રેડ કી કયામગાહેં હરમ સે ૦ સે ૧૨૦૦ મીટર કી દૂરી પર હોતી હૈ.
૨. સેકંડ ગ્રેડ (વ્હાઈટ) : સેકંડ ગ્રેડ કી કયામગાહેં ૧૨૦૧ સે ૨૦૦૦ મીટર કી દૂરી પર હોતી હૈ.
૩. થર્ડ ગ્રેડ (અઝિઝીયા) : થર્ડ ગ્રેડ કી કયામગાહેં અઝિઝીયા ઇલાકે મેં હોતી હૈ, જહાં સે સિર્ફ સવારી સે હી આયા-જા સકતા હૈ.

હજ કમિટીવાલે ઇસ બાત કી કોશિશ કરતે હૈં કે વાદે કે મુતાબિક રિહાઈશ દેં. વે અપને વાદોં ઔર કોશિશોં મેં ૯૦% કામિયાબ ભી હોતે હૈં. અલબત્તા, કભી-કભી રિહાઈશી બિલ્ડીંગો કી કમી કી વજહ સે કુછ હાજીયોં કો વાદે કે મુતાબિક રિહાઈશ નહીં મિલતી.

ટૂર :

ટૂરવાલે અકસર હાજીયોં કા કયામ બિલ્કુલ હરમ કે પાસ હી રખતે હૈં. મગર ટૂરવાલોં કે ભી ગ્રેડ હોતે હૈં. જો બિલ્કુલ કમ રૂપયે પર હજ કરતે હૈં, ઉનકી કયામગાહેં ભી હજ કમિટી કી દૂસરી યા તીસરી ગ્રેડ કી તરહ દૂર હોતી હૈ, ઔર જબ કમ દામ પર નઝદિક કે હોટલોં મે હાજીયોં કો રખતે હૈં વહ હજ સે તીન યા ચાર દિન પેહલે ઔર હજ કે તીન યા ચાર દિન બાદ તક આરઝી તૌર પર હાજીયોં કો ઇતની દૂર કે હોટલોં મેં રખતે હૈ કે ટૈક્સી યા બસ કે ઝરિયે હરમ આના-જાના પડતા હૈ. યહ ઇસલીયે કે નઝદિક કે હોટલોં મે રિહાઈશ હજ કે અય્યામ કે દૌરાન બહુત ઝ્યાદા મહેંગે હોતે હૈં, ઔર ગૈરમુલ્કી અમીર હાજી ઉસે પેહલે હી સે બુક કિયે રહતે હૈં.

મીના મેં ખૈમે મુઅલ્લિમ કી તરફ સે હોતે હૈં. કભી-કભી મુઅલ્લિમ ઔર ટૂર કા તાલમેલ ન હોને કી વજહ સે ટૂર કે હાજીયોં કો મીના મેં ખૈમા ભી નહીં મિલ પાતા. બેચારે હાજીયોં કો દૂસરે કે ખૈમોં મે પાંચ દિન ગુઝારને પડતે હૈં.

હાજીયોં કે રહને કા મેઅયાર :

હજ કમિટી :

સાઉદી હુકૂમત કે કાનૂન કે મુતાબિક હાજી કિસી ભી ગ્રેડ કી રિહાઈશ-વાલા હો (યાને રિહાઈશ પાસ મેં હો યા દૂર) હર એક કો ઉપર લિખે ગયે મેઅયાર કે મુતાબિક સારી સહુલતેં દેના ઝરૂરી હૈ ઔર હજ કમિટીવાલે અપની પૂરી કોશિશ કરતે હૈ કે ઉસ મેઅયાર કો પૂરા કરેં ઔર હકીકત મેં વહ ઇસ કોશિશ મેં ૯૦ ફીસદ સે ૧૦૦ ફીસદ કામિયાબ હો જાતે હૈં.

ટૂર :

ટૂરવાલોં કે લિયે હજ કા સફર કારોબાર હૈ ઔર મુનાફા હાસિલ કરને કા એક ઝરિયા હૈ, ઇસલીયે ટૂરવાલે હર જગહ રૂપયા બચાતે હૈ ઔર સારી સહૂલતેં આપકે પૈસે કે મુતાબિક હોતી હૈ. દરમિયાની ઔર કમ ખર્ચવાલે ટૂરિસ્ટ બહુત સારે હાજીયોં કો એક હી કમરે મેં ઠહરાતે હૈ, વહ ભી કભી કભી બગૈર પલંગ કે. અચ્છે ટૂરવાલે હર ગ્રેડ કે હાજી કો રિહાઈશ પર અચ્છી સહુલતેં દેતે હૈં, આમ ટૂરવાલે સિર્ફ લકઝરી યા ડીલક્ષ વગૈરહ ગ્રેડ કે હાજીયોં કો અચ્છી સહુલતેં મુહૈય્યા કરતે હૈં.

ખાના :

હજ કમિટી :

હજ કમિટી તકરિબન ૨૬ હજાર રૂપયે વાપસ દેકર ઔર કયામગાહ પર ગૈસ ઔર ચૂલ્હા વગૈરહ દેકર બરીઉઝ્-ઝિમ્મા હો જાતી હૈ. હાજીયોં કો ખરીદકર યા ખુદ પકાકર ખાના હોતા હૈ. હાજી અપની પસંદ, આસાની ઔર બજેટ કે મુતાબિક પકાકર યા ખરીદકર ખાતે હૈં.

ટૂર :

ટૂરવાલે કોઈ રૂપયા વાપસ નહીં કરતે, ખાના ટૂર કી તરફ સે હોતા હૈ. અગર બાવર્ચી આપકે વતન કા હૈ ઔર ખાના ભી અચ્છા બનાતા હૈ તો ખૈરિયત હૈ, વરના ચાલીસ દિન મજબૂરન જો કુછ મિલે આપકો ખાના પડેગા. (મૈં એક ઐસે ટૂરવાલે કો જાનતા હું, જિસને સન ૨૦૦૭ હિજરી મેં હાજી ઔરતોં સે ભી ખાના પકવાયા થા.) કુછ અચ્છે ટૂરવાલે બહુત અચ્છા ખાના દેતે હૈ.

મસલક કા મસલા :

હજ કમિટી :

હજ કમિટી સે જાનેવાલે લોગ મુખ્તલિફ ઇલાકો કે ઔર મુખ્તલિફ મસ્લકોં પર અમલ કરનેવાલે હોતે હૈં. ઇસલીયે રિહાઈશગાહ પર ભી એક મસ્લક-વાલોં કી અક્સરિયત નહીં હોને પાતી, મકાન કા ખૌફ ઔર મુઅલ્લિમ કે આદમિયોં કા ડર ભી હોતા હૈ, ઇસલીયે સબ અપને કામ સે કામ રખતે હૈ ઔર મસલકી વ મુબાહસોં મેં નહીં ઉલઝતે હૈ.

ટૂર :

ટૂર મેં અકસર લોગ ગ્રુપ બનાકર જાતે હૈં. ટૂર ઓપરેટર કો ભી રૂપયા ઔર ખિદમત કા મૌકા દેકર એહસાનમંદ બના ચૂકે હોતે હૈં. હોટલોં મેં મુઅલ્લિમ યા મકાન-માલિક કા ડર નહીં હોતા, ઇસલીયે વો આપસ મેં બહસ ઔર મુબાહિસા બહુત કરતે હૈં. કુછ મસ્લકવાલે હરમૈશરીફ કે ઇમામ કે પીછે નમાઝ નહીં પઢતે. ઇન લોગોં કો હરમ મેં જમાઅત છૂટ જાનેકા ડર તો હોતા નહીં, ઇસલીયે કમરેં યા રિહાઈશ કે હૉલ મેં બહુત વક્ત ગુઝારતે હૈં, મજલિસ કરતે હૈં, તકરીર કરાતે હૈં, જિસકી વજહ સે દૂસરે મસ્લક-વાલોં કો ૪૦ દિન ગુઝારના મુશ્કિલ હો જાતા હૈ.

હવાઈ સફર :

હજ કમિટી :

હજ કમિટી અપની તરફ સે પૂરી કોશિશ કરતી હૈ કે હાજીયોં કો ઝર્રાભર તકલીફ ન હો, ઇસલીયે હાજીયોં કી સારી ફલાઈટ હિન્દુસ્તાન સે સીધે મક્કા-શરીફ યા મદીના-મુનવ્વરા કે લિયે હોતી હૈ. હજ કમિટી સે જાનેવાલે હાજીયોં કો હવાઈ સફર મેં જો ભી તકાલીફ હોતી હૈ, વહ ઉનકી અપની હટધરમી યા નાવાકેફિયત યા ફિર એરપોર્ટ કે અમલા ઔર ઍર ઇન્ડિયા કી ઉનકી કારકર્દગી ઔર સિયાસત કી વજહ સે હોતી હૈ. ઇસમેં હજ કમિટી કા કોઈ કસૂર નહીં હોતા.

ટૂર :

હજ કે દિનોં મે સાઉદી અરબ કી સારી ડાયરેક્ટ ફલાઈટ પેહલે સે રીઝર્વ હોતી હૈ. ઇસલીયે ટૂરવાલોં કો અકસર ડાયરેક્ટ ફલાઈટ મેં સીટેં નહીં મિલતી. ઇસલીયે વહ અરબ કે કિસી શહર કા પેહલે ટિકટ નીકાલતે હૈ, ફિર ઉસી શહર સે સાઉદી કી ટિકટ નીકાલતે હૈ. ઇસલીયે અકસર હાજીયોં કો કુછ ઘંટો સે લેકર કુછ દિનોં તક અરબ કે કિસી એરપોર્ટ પર રહના પડતા હૈ ઔર અગલી ફલાઈટ કા ઇંતેઝાર કરના પડતા હૈ, ઔર યહ એક બહુત તકલીફદહ મરહલા હોતા હૈ. જાને ઔર આને મેં કુછ બડે ટૂરવાલે જબ ચાર્ટર ફલાઈટ બુક કરતે હૈં, તો યહ મસ્લા નહીં હોતા, મગર છોટે ટૂરવાલોં કે સાથ પરેશાની કા મામલા હોતા હી હૈ. યહ મામલા હજ પર જાને ઔર હજ સે વાપસ આને દોનોં બાર હોતા હૈ, ઔર દોનોં બાર (જાતે ઔર આતે વક્ત) જહાઝ બદલતે વક્ત અકસર સામાન ભી છૂટ જાતા હૈ ઔર કઈ મહિનોં બાદ મિલતા હૈ.

ધોકા દહી :

હજ કમિટી :

હજ કમિટી અગર આપકા નામ કુર્રા-અંદાઝી મેં આ ગયા તો આપકા હજ કે સફર પર જાના યકીની હૈ.

ટૂર :

હજ કે દિનોં મે હજ કે એક વિઝા કી કાલે બાઝાર મેં કીમત ૮૦ હજાર રૂપયે સે ભી ઝ્યાદા હોતી હૈ, ઇસલીયે ઐસે ભી વાકેઆત હોતે હૈં કે ટૂરવાલે હાજીયોં સે પેહલે પૂરા પૈસા લેતે હૈં, ફિર હજ કે કુછ દિનોં પેહલે વહ સારે પૈસે યહ કહકર લૌટા દેતે હૈં કે વિઝા કા ઇંતેઝામ નહીં હો સકા. દરઅસલ હોતા યહ હૈ કે અગર વહ હાજી કો હિન્દુસ્તાન સે લે જાકર હજ કરાકર વાપસ લાતે હૈં, તો એક હાજી પર તીસ હજાર સે પચાસ હજાર તક મુનાફા કમાતે હૈ. જબ કે અગર વહ વિઝા બેચ દેં તો બગૈર મહેનત કે હર વિઝા પર ૮૦ હજાર તક મુનાફા હોતા હૈ. ઇસલીયે ધોકેબાજ ટૂરીસ્ટ કાલે બાઝાર મેં વિઝા બેચકર હાજીયોં કા પૈસા આખરી દિનોં મેં લૌટા દેતે હૈં.

શિકાયત કિસસે ઔર કહાં કરેં ?

હજ કમિટી :

હિન્દુસ્તાન કી હુદૂદ કે અંદર હજ સે મુતાલ્લિક સારે ઇંતેઝામાત કી ઝિમ્મેદારી 'હજ કમિટી ઓફ ઇન્ડિયા' કી હૈ. મગર હિન્દુસ્તાન સે બાહર હજ સે મુતાલ્લિક સારે ઇંતેઝામાત 'હજ કમિટી ઓફ ઇન્ડિયા' કે બજાયે 'હિન્દુસ્તાની હજ મિશન' નામી ઇદારા કરતા હૈ. યહ ઇદારા હિન્દુસ્તાની કોન્સ્યુલેટ કી નિગરાની મેં કામ કરતા હૈ. ઇસલીયે અગર આપકો હિન્દુસ્તાન કે અંદર કોઈ શિકાયત હો તો 'હજ કમિટી ઓફ ઇન્ડિયા' મેં શિકાયત કરેં. મગર હિન્દુસ્તાન સે બાહર કોઈ શિકાયત હો તો 'હિન્દુસ્તાની હજ મિશન' કે દફતર મેં શિકાયત કરેં ઔર વહ ભી હિન્દુસ્તાન લૌટને સે પેહલે કરેં. 'હિન્દુસ્તાની હજ મિશન' ઔર 'હિન્દુસ્તાની સફારતખાના' (કોન્સ્યુલેટ) કે પતે ઔર ફોન નંબર ઇસ કિતાબ કે આખરી સફે પર દર્ઝ હૈ. હજ કમિટી કા પતા નીચે દિયા ગયા હૈ –

ચીફ એક્ઝીક્યુટીવ ઓફિસર, હજ કમિટી ઓફ ઇન્ડિયા
હજ હાઉસ, ૭-એ, એમ.આર.એ. માર્ગ, પલટન રોડ, મુંબઈ-૪૦૦૦૦૧
www.hajcommittee.com
Fax : 022 22630461, 22620920, Tel : 022 22612989 (6 lines)

ટૂર :

ટૂરીઝમ એક બહુત બડા ઔર અચ્છા કારોબાર હૈ. ઉસમેં ટૂર ઓપરેટર બહુત ઇમાનદારી કે સાથ ગ્રાહકોં કા બેહતરીન ખિદમાત દેતે હૈં. મગર હાજીયોં કે સાથ ઐસા મામલા નહીં હોતા હૈ. ઇસલીયે કે અકસર હાજી ભોલે-ભાલે, નેક ઔર શરીફ હોતે હૈં. ચુંકી જૈસે વહ ખુદ નેક હોતે હૈં, વૈસે હી વહ દૂસરોં કો ભી નેક સમઝતે હૈં. ઇસલીયે વહ ટૂર ઓપરેટર પર ભી ભરોસા કરતે હૈં ઔર ઇસી ભરોસે કા અકસર ટૂર ઓપરેટર ગલત ફાયદા ઉઠાતે હૈં. (કુછ ટૂરવાલોં કા મેઅયાર બહેતરીન હૈ ઔર કિસી કો ભી કિસી મામલે મેં શિકાયત કા મૌકા નહીં દેતે, મગર અકસર ટૂરવાલોં સે હાજીયોં કો શિકાયત હોતી હૈ.)

ઇન ટૂરવાલોં કારોબાર હજ ટૂર કે અલાવા અકસર ઇમ્પોર્ટ, એક્સપોર્ટ, (ફોરેન એક્સચેન્જ), બૈરૂન મુમાલિક મેં રોઝગાર દિલાને વગૈરહ કા હોતા હૈ. યહ એક પાવરફૂલ લૉબી હૈ. યા તો યહ ખુદ ભાઈ હોતે હૈં યા ભાઈ કે ભાઈ હોતે હૈં. ઇસલીયે કિસી શરીફ હાજી કી ઇલ્તજા યા એહતેજાઝ કા ઇનપર કોઈ અસર નહીં હોતા. અગર કિસી કો ઇનસે શિકાયત હો તો કાનૂની કારવાઈ કરેં ઔર ઇસ નિયત સે કરેં કે ઇન્શાઅલ્લાહ આઈન્દા દૂસરે હાજી ઉનકી શરારતોં સે મહફૂઝ રહેંગે.

ટૂર ઓપરેટરોં કા મુંદર્જા-ઝૈલ દફતરોં સે કિસી ન કીસી તરહ કા રિશ્તા યા રાબતા હોતા હૈ. યહ સારી જગહેં આમ હાજી કી પહુંચ સે બાલાતર હૈ. મગર અલ્લાહ સે ઉમ્મીદ હૈ કે આપકી શિકાયત પર કિસી ન કિસી કે કાન પર જૂં ઝરૂર રેગેંગી.

Association of All India Haj-Umrah Tour Organisers
Head Office : Post Box No. 17377, 2nd Floor, Halima Manzil,
4th Gavahan Lane, Opp. P.O. Andheri (West), MUMBAI-400 058
Phone : 26283011-26204886-26204887-26245572
Fax : 022-26288453, 022-26236040
E-mail : info@aihutoa.com, chairman@aihutoa.com
Website : www.aihutoa.com

(બાકી પેજ નં. ૭૯ પર)

સન ૧૮૬૮ ઈ. કા એક સમંદરી સફરે-હજ

નવાબ સૈયદ સિદ્દીકહસન ખાન (રહ.) સન ૧૮૩૨ ઈ. મેં પૈદા હુએ. બચપન મેં અપને બડે ભાઈ કે પાસ રહે. ઉલમા સે ઈબ્તેદાઈ દીની તા'લીમ હાસિલ કી. ફિર ચંદ સાલ કાનપુર ઔર ફર્રુખાબાદ મેં પઢતે રહે. આખિર મેં મુફ્તી સદરૂદ્દીન ખાન સાહબ સદરુસ્-સદૂર દેહલી કે પાસ હાઝીર હોકર તકમીલે-ઈલ્મ કી. હદીસ મેં વહ હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) ઔર સૌકાની કે શાગિર્દ હૈ.

સન ૧૮૬૮ મેં હજ કિયા. ઈસ સફર કે મુખ્તસર હાલાત ઉન્હોને 'ઈતહાફુલ નબ્લા' ઔર 'ઈજાહુલ મુહજ્જા' મેં લિખે હૈ. ફરમાતે હૈ —

બંદા-એ-શર્મિંદા ૧૩ ડિસમ્બર સન ૧૮૬૮ ઈ. (સન ૨૭ શા'બાન ૧૨૮૫ હિ.) બાદ નમાઝે ઝુહ્ર ઘર સે બાઈરાદાએ ફરીઝએ-હજ બાહર નીકલા. ૨૪ ડિસમ્બર (૧૯ રમઝાન કો નમાઝે-અસ્ર સે પેહલે બમ્બઈ સે 'ફત્હ સુલ્તાન' નામી જહાઝ મેં સવાર હુઆ. જબ જહાજઝ કા લંગર ઉઠાયા ગયા, તો હવા અચ્છી ચલ રહી થી. ઈસલીયે જહાઝ ને કરીબ ૬૦ મરહલે એક દિન મેં તય કર લિયે. ફિર હવા રૂક ગઈ. તીન દિન તક સરદર્દ રહા ઔર કૈ હોતી રહી. ચૌથે દિન તબિઅત કુછ સંભલી. ઈસ જહાઝ મેં ૩૦૦ આદમી સવાર થે. હમ વુઝૂ ઔર ગુસ્લ સમંદર કે ખારે પાની સે કરતે ઔર ખાના-પીના મીઠે પાની સે, જો હમને જહાઝ મેં સાથ રખ લિયે થે. ૧ જનવરી ૧૯૬૯ કો બાબે-સિકંદર(બાબુલ હઝ્હબ) સે ગુઝર હુઆ. ૧૧ જનવરી કો જહાઝ હદીદા મેં લંગરઅંદાઝ હુઆ. અભી હમારે હિસાબ સે ૨૮ હી તારીખ થી કે વહાં રૂયતે-હિલાલ ઠહર ગઈ. ચારો-નાચાર બંદરગાહ કે લોગોં કે સાથ ઈત્તફાક કરના પડા. ઈદગાહ મેં કરીબ ૨૦૦૦ લોગોં કે સાથ નમાઝે-ઈદ પઢી. બકિયા કઝા રોઝે રખે ઔર ૧૦ શવ્વાલ કો વાપસ જહાઝ પર આના હુઆ.

જહાઝ ૬ દિન ઓર બંદરગાહ પર રહા ઔર ૧૭ શવ્વાલ કો લંગર ઉઠા. જબ જહાઝ ચલા, રાહ મેં ફિર હવા બંદ હો ગઈ. તીન દિન તક જહાઝ વહીં ખડા રહા. જબ હવા ચલતી તો રાત કો અબ્રો-બારાં ભી આયા, જિસસે દિન કો જહાજ જિતના સફર તય કરતા, રાત કો હવા કી સિમ્ત મુખાલિફ હોને કી વજહ સે ફિર પલટ આતા. ઐસા કઈ દિન તક હોતા રહા. કુછ ન પૂછો ક્યા હાલ હુઆ ? ન પાની બાકી રહા, ન ખાના. સિર્ફ એક વક્ત આધા પાંવ ખિચડી ઔર દો ઘૂંટ પાની બામુશ્કિલ મિલતે થે. દમ ઘૂટકર નાક મેં આ ગયા. 'હિસ્ને હસીન' કા ખત્મ કિયા. હવા ચલી ઔર જહાઝ રવાના હુઆ. એક અંધેરી રાત મેં જહાઝ કિસી પહાડ સે ટકરાતે-ટકરાતે બચા. વહ તૂફાની રાત શબે-હિજ્ર સે ઝ્યાદા સિયાહ, સખ્ત વ દરાઝ થી. શનીચર કે દિન જહાઝ મેં ઝિલકઅ્દ કા ચાંદ દિખાઈ દિયા. ચાર ઝિલકઅ્દ કો 'યલમલમ' પહાડી (મીકાત) કા સામના હુઆ. બાદ નમાઝે-ફજ્ર નહા-ધોકર ઉમરા કા એહરામ બાંધા. હજ્જે-તમત્તો કી નિયત કી. અલ્લાહ-અલ્લાહ કરકે જહાઝ ૨૧ ફરવરી (૯ ઝિલકઅ્દ) કો જિદ્દાહ બંદરગાહ પર લંગરઅંદાઝ હુઆ. જાન મેં જાન આઈ. હદીદા સે જિદ્દાહ કા સાત દિનકા બહરી રાસ્તા તકરિબન એક માહ મેં તય હુઆ. જિદ્દાહ મેં તીન દિન કયામ રહા. ૧ ઝિલકઅ્દ કો મહસૂલ જનરક (જંગ) દેકર આગે બઢે. આધી રાત કો અપને એક સાથી સૈયદ અબૂબક્ર કે સાથ બાબુસ્-સલામ સે મસ્જિદુલ હરામ મેં દાખિલ હુએ.

ખાનાએ કાબા પર નિગાહ પડતે હી સારી તકલીફેં-રાહ વ મસાઈબે સફર વ મતાઈબે-બહરો-બર ભૂલ ગયે. આમાલે ઉમરા તરતીબવાર અદા કિયે. ભીડ ન હોને કી વજહ સે હજ્રે અસ્વદ કો બોસા હર ચક્કર મેં બાખૂબી મયસ્સર આયા. સઈ કે બાદ શબ હરમ મેં હી બસર કરી. સુબ્હ અવ્વલ વક્ત મેં મુસલ્લા એ શાફઈ પર ફજ્ર કી નમાઝ પઢકર મંજિલ પર આના હુઆ. ૨૯ ઝિલકઅ્દ (૧૩ માર્ચ) કો કાઝી કે સામને ચાંદ દેખને કી શહાદત ગુઝરી. મગર મૈંને યા કિસી મુસાફિરને ચાંદ નહીં દેખા.

૮ ઝિલહજ્જ કો હજ કા એહરામ બાંધકર જીના પૈદલ ગયે, ફિર વહાં સે સવારી કે ઝરિયે ગયે. અરફાત મેં કબ્લે વુકૂફ સારી 'હઝ્ફુલ આઝમ' પઢી. બાદ મગ્રિબ મુઝદલ્ફા કી તરફ કૂચ કિયા. અરફાત વ મીના મેં બાઅવકાતે ફુરસત કિતાબત ભી કી. ૧૩ ઝિલહજ્જ કો મીના સે મક્કા આના હુઆ. ૧૫ સફર ૧૨૮૬ હિ. (૨૭ મઈ ૧૮૬૯ ઈ.) કો કાફિલા મદીના કી તરફ ચલા ઔર ખિલાફે આદત ૨૦ દિન મેં પહુંચા. એક હફતા કયામ હુઆ. મસ્જિદે-નબવી મઅ મરકદ વ મુતહ્હર વ દીગર મઝારાતે બકીઅ વ શૌહદાએ-ઉહદ વગૈરહ મયસ્સર આયા. વાપસી મેં ખાસ મદીના સે ઉમરા કા એહરામ બાંધા. ૧૨ દિન મેં કાફિલા મક્કા પહુંચા. ઉસ વક્ત ભી નિસ્ફ શબ થી. મુતાફ વ સઈ કો ખાલી પાયા ઔર ઈસ કો ગનીમતે-બારદા સમઝા. મુહલ્લા હિંદી મેં કયામ થા. હરમ મેં આને-જાને કે લિયે બાબુઝ્-ઝયારા થા.

મક્કા-મદીના મેં કુલ કયામ તકરિબન ચાર માહ કા રહા. વાપસી મેં ફૈઝુલ બારી નામી જહાઝ મિલા. ઈસમેં નૌસો આદમી સવાર થે. ઈસકા લંગર ભી હદીદા મેં તીન દિન રહા. ઈસ બંદરગાહ કા મુઅબ્બિર નિહાયત બદતર હૈ. વહાં સે ચલકર અદન તક ઐસી ગર્મી હુઈ કે સારે બદન પર દાને હુએ. અદન સે આગે બારિશ કા મૌસમ મિલા. કરીબ બમ્બઈ તૂફાન ને જહાઝ કો તહો-બાલા કરના શુરૂ કર દિયા. તૂફાની મૌજોં ને મુસાફિરોં કે ઔસાન ખતા કર દિયે. ૨૨ દિન મેં જિદ્દાહ સે બમ્બઈ પહુંચા. બારિશ કી વજહ સે બડી મુશ્કિલાત સે જૂન કે દૂસરે હફતે મેં ભોપાલ પહુંચના હુઆ. સારી મુદ્દત ઈસ સફર કી સાત માહ હૈ. (બા શુક્રિયા : માહનામા 'હજ મેગેઝીન, મુંબઈ)

યહ થા અપને ઝમાને કા એક નવાબ કા હજ કા સફર. પેહલે ઝમાને મેં નવાબોં કો ભી હજ કે સફર મેં જો તકલીફેં હોતી થી, ઈસ નયે ઝમાને મેં ક્યા ઈસકા એક ફીસદ ભી કિસી કો તકલીફ હોતી હૈ ? ઈસલીયે ઈસ મઝમૂન કો કઈ બાર પઢકર ઝહનનશીન કર લિજીયે. ફિર આપકે અપને સફર મેં આપકો અગર કોઈ તકલીફ હુઈ, તો આપ શિકાયત કે બજાયે અલ્લાહ કા શુક્ર અદા કરેંગે.

અલ્લાહત્આલા અપકા સફરે-હજ આસાન ઔર ખૈર વ આફિયતવાલા બનાયે ઔર આપકો હજ્જે-મબરૂર અતા કરે. આમીન.

—●—

બદનસીબ કૌન ?

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ઈર્શાદ ફરમાયા, "અલ્લાહ અઝ્ઝ વ જલ્લ કહતા હૈ કે જિસ બંદે કો મૈને સેહત ઔર તંદુરસ્તી બખ્શી ઔર રોઝી મેં ફરાખી ઔર કુશાદગી દી ઔર ફિર પાંચ સાલ કી મુદ્દત ગુઝર જાયે ઔર મેરે પાસ ન આયે, તો ઐસા શખ્સ મેહરૂમુલ કિસ્મત ઔર બદકિસ્મત હૈ.

તશરીહ : તંદુરસ્તી ઔર રોઝી મેં કુશાદગી અલ્લાહત્આલા કી બહુત બડી નેઅમત હૈ. યહ દોનોં નેઅમતેં જિસેસ્સિલ હો, ઉસકો ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા ખુદ સે તા'લ્લુક જોડના ચાહિયે, ઔર અપને કૌલ વ અમલ સે હર તરહ સે શુક્રગુઝાર બંદા બનના ચાહિયે. લેકિન યહ બંદા નેઅમતેં પાકર એક દિન યા એક હફતા યા એક દિન યા એક મહિના યા એક સાલ નહીં, બલ્કિ પાંચ સાલ તક ખુદા કે પાસ, યાનિ બૈતુલ્લાહ હજ કે લિયે નહીં જાતા, તો ઈસમેં ઝ્યાદા મહરૂમી કી બાત ક્યા હોગી ? ઉસે જાનના ચાહિયે કે જિસને ઉસકો સેહત દી હૈ, વહ છીન ભી સકતા હૈ, ઔર જિસને ઉસ કો રિઝ્ક કી કશાઈસ સે નવાઝા હૈ, વો ઉસે પલભર મેં દાને-દાને કા મોહતાજ બના સકતા હૈ. ઈસ સેહત ઔર દૌલત કો ગનીમત સમઝેં ઔર જલ્દ-અઝ-જલ્દ ફરિઝએ-હજ સે ફારિગ હોં. માલૂમ નહીં કે આઈન્દા યહ નેઅમતેં ઉસે હાસિલ ભી રહેંગી યા નહીં. (તરગીબ : બાહવાલા ઈબ્ને હબ્બાન)

સફરે-હજ મેં પઢી જાનેવાલી મસ્નૂન દુઆએં

અ.નં.	દુઆ કબ પઢોગે ?	અરબી મેં દુઆ	ગુજરાતી મેં દુઆ	તર્જુમા
૧.	ઘર સે નીકલતે વક્ત કી દુઆ, ઇસે વતન, હરમ ઔર હર જગહ પઢેં.	بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ، وَلاَ حَوْلَ، وَلاَ قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ.	બિસ્મિલ્લાહિ તવક્કલતુ અલલ્લાહિ, વ-લા હવ્‌લ વ-લા કુવ્વત ઇલ્લા બિલ્લાહ.	શરૂ કરતા હું અલ્લાહ કે નામ સે, મેરા અલ્લાહત્‌આલા પર ઈમાન ઔર ઉસી પર ભરોસા હૈ, ઔર ગુનાહોં સે બચને કી તાકત ઔર નેક કામ કરને કી કુવ્વત અલ્લાહ હી કી તરફ સે હૈ, જો બડી શાનવાલા ઔર અઝમતવાલા હૈ.
૨.	સવારી પર સવાર હોતે વક્ત કી દુઆ.	سُبْحَانَ الَّذِىْ سَخَّرَ لَنَا ن.هٰذَا وَمَا كُنَّا لَه' مُقْرِنِيْنَ وَاِنَّا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُوْنَ.	સુબ્હાનલ્લઝી સખ્ખરા લના હાઝા વ-મા કુન્ના લહૂ મુક્‌રિનીન વ-ઇન્ના ઇલા રબ્બના લ-મુન્કલિબૂન.	અલ્લાહત્‌આલા કી ઝાત હર કિસ્મ કે ઐબોં સે પાક હૈ, જિસને યહ સવારી હમારે કાબૂ મેં કર દી. વરના હમારે પાસ ઇસકો કાબૂ મેં કરને કી તાકત નહીં થી, ઔર હમ એક દિન હમારે પરવરદિગાર કી જાનિબ યકીનન વાપ લૌટનેવાલે હૈં. (સૂરઃઝુખરુફ, ૧૩-૧૪)
૩.	જબ જહાઝ રવાના હોને લગે.	بِسْمِ اللّٰهِ مُجْرِهَا وَ مُرْسٰهَا اِنَّ رَبِّىْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ.	બિસ્મિલ્લાહિ મુર્‌જિહા વ મુર્‌સાહા ઇન્ન રબ્બી લ-ગફૂરુર્‌-રહીમ.	જહાઝોં કો ચલના ઔર ઠહરના અલ્લાહ હી કે નામ સે હૈ. બેશક, મેરા રબ બક્ષનેવાલા ઔર રહમ કરનેવાલા હૈ.
૪.	ઉમરા કી નિયત.	اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْ هَالَىْ وَ تَقَبَّلْهَا مِنِّىْ.	અલ્લાહુમ્મ ઉરીદુલ્‌-ઉમરત ફ-યસ્સિર હાલી વ તકબ્બલ્‌હા મિન્ની.	અય અલ્લાહ ! મૈં ઉમરા કી નિયત કરતા હું/કરતી હું. પસ, ઇસકો મેરે લિયે આસાન ફરમા ઔર મેરી જાનિબ સે કુબૂલ ફરમા લે.
૫.	તલ્બિયા	لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لاَ شَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَانِّعْمَتَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيْكَ لَكَ	લબ્બૈક, અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક, લબ્બૈક, લા-શરીક લ-ક લબ્બૈક, ઇન્નલ્‌ હમ્દ વન્‌-નિઅમત લ-ક, વલ્‌-મુલ્ક, લા-શરીક લ-ક	હાઝિર હું મેરે મૌલા ! હાઝિર હું. હાઝિર હું, આપકા કોઈ શરીક નહીં, હાઝિર હું. સારી હમ્દ ઔર સતાઇશ કે આપહી કે સઝાવાર હૈં, ઔર સારી નેઅ્મતેં આપહી કી હૈં, ઔર સારી કાયનાત મેં હુકૂમત ભી આપહી કી હૈં. આપ કા કોઈ શરીક નહીં.
૬.	મક્કા શહર મેં દાખિલ હોતે વક્ત કી દુઆ.	اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّىْ وَاَنَا عَبْدُكَ، جِئْتُ الاُؤَدِّىْ فَرْضَكَ وَاَطْلُبُ رَحْمَتَكَ وَاَلْتَمِسُ رِضَاكَ مُتَّبِعاً لِّاَمْرِكَ رَاضِياً بِبَقَائِكَ.	અલ્લાહુમ્મ રબ્બી વ-અના અબ્દુક, જિઅ્તુલ્‌ ઉઅદ્દી ફર્‌ઝક વ અત્લુબુ રહ્‌મતક વ અલ્‌-તમિસુ રિઝાક મુત્તબિઅંલ્‌-લિ અમ્‌રિક રાઝિયન્‌ બિ-બકાઇક.	યા અલ્લાહ ! આપ મેરે રબ હૈ ઔર મૈં આપકા બંદા હું. આપકા ફર્ઝ 'હજ્જે-બયતુલ્લાહ' અદા કરને આયા હું, ઔર આપકી રહમત કી તલબ મેં આયા હું. આપ મેરે લિયે અપની રહમત કે દરવાઝે ખોલ દિજીયે ઔર મૈં આપકી હંમેશા રહનેવાલી ઝાત કે પાસ આપકે હુક્મ કી ઇત્તેબા કરતે હુવે આપકી રઝામંદી તલાશ કરને આયા હું. આપ મુઝસે રાઝી હોકર અપની રઝા કા એલાન કર દિજીએ.
૭.	મસ્જિદે-હરામ ઔર કિસી ભી મસ્જિદ મેં દાખિલ હોતે વક્ત.	بِسْمِ اللّٰهِ وَ الصَّلوٰةُ وَ اسَّلامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ. اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِىْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ.	બિસ્મિલ્લાહિ વસ્‌-સલાતુ વસ્‌-સલામુ અલા રસૂલિલ્લાહિ, અલ્લાહુમ્મફ્‌-તહ્‌-લી અબ્વાબ રહ્‌મતક.	અલ્લાહ કા નામ લેકર દાખિલ હોતા હું ઔર રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) પર દરૂદો-સલામ ભેજતા હું. અય મેરે રબ ! મેરે લિયે અપની રહમત કે દરવાઝે ખોલ દિજીએ.
૮.	ખાનાએ-કા'બા પર પેહલી નઝર પડે તો યહ દુઆ પઢેં.	اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلَهَ اِلَّااللّٰهُ.		અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, નહીં હૈ કોઈ મા'બૂદ અલ્લાહ કે સિવા.

અ.નં.	દુઆ કબ પઢોગે ?	અરબી મેં દુઆ	ગુજરાતી મેં દુઆ	તર્જુમા
	દુઆ કે બજાય આપ તકબીરે-તશ્રિક ભી પઢ સકતે હૈં.	اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ ، لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَر وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ.	અલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર, લા-ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર, વલિલ્લાહિ હમ્દ	અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, નહીં હૈ કોઈ મા'બૂદ સિવાય અલ્લાહ કે, ઔર અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, ઔર તમામ તારીફેં સિર્ફ અલ્લાહ કે લિયે હૈ.
૯.	તવાફ કી નિયત	اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیْدُ طَوَافَ بَیْتِکَ الْحَرَامِ. سَبْعَتَ اَشْوَاطٍ لِلّٰهِ تَعَالٰی، فَیَسِّرْهُ لِی وَتَقَبَّلْهُ مِنِّیْ.	અલ્લાહુમ્મ ઉરીદુ તવાફ બઈતિકલ્-હરામ, સબ્અત અશ્વતિન્ લિલ્લાહિ ત્આલા, ફ-યસ્સિરહૂ-લી વ-તકબ્બલહૂ મિન્ની.	અય અલ્લાહ ! મૈં આપકે ઈસ હુરમતવાલે ઘર કા તવાફ આપકી રઝા ઔર ખુશ્નૂદી કે લિયે કર રહા હું, આપ ઈસકો મેરે લિયે આસાન ફરમા દે ઔર મેરી જાનિબ સે કુબૂલ ફરમા લે.
૧૦.	તવાફ કે ચક્કર શુરૂ કરતે વક્ત કી દુઆ યા તકબીર	بِسْمِ اللّٰهِ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ.	બિસ્મિલ્લાહિ, અલ્લાહુ અકબર, વ-લિલ્લાહિ હમ્દ.	શુરૂ કરતા હું અલ્લાહ કે નામ સે. અલ્લાહ સબસે બડા હૈ ઔર સબ તારીફેં અલ્લાહ કે લિયે હી હૈં.
૧૧.	તવાફ કરતે વક્ત પઢને કી આસાન તસ્બીહ. (તીસરા કલમા)	سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ، وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمُ.	સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્ હમ્દુ લિલ્લાહિ, વ-લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ, વલ્લાહુ અકબર, વલા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્-અલિયુલ્-અઝીમ.	પાક હૈ અલ્લાહ કી ઝાત. સારી તારીફોં કા મુસ્તહિક ઝાત અલ્લાહત્આલા હી કી હૈ ઔર અલ્લાહ કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, ઔર નેક કામ કરને કી કુવ્વત અલ્લાહ હી કી તરફ સે હૈ, જો બડી શાનવાલા ઔર અઝમતવાલા હૈ.
૧૨.	રુક્ને યમાની ઔર હજ્રે અસ્વદ કે દરમિયાન પઢને કી આસાન દુઆ.	رَبَّنَآ آتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّفِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ.	રબ્બના આતિના ફીદ્-દુનિયા હસનતંવ્-વ-ફીલ્ આખિરતિ હસાતંવ્-વ-કિના અઝાબન્નાર.	અય હમારે રબ ! હમેં દુનિયા મેં ભી ભલાઈઅતા ફરમા ઔર આખિરત મેં ભી ભલાઈ અતા ફરમા, ઔર હમકો દોઝખ કે અઝાબ સે બચા લે. (સૂર:બકરહ, ૨૦૧)
૧૩.	મકામે-ઈબ્રાહીમ પર યહ દુઆ પઢેં.	وَاتَّخِذُوْ مِنْ مَّقَامِ اِبْرَاهِیْمَ مُصَلّٰی.	વત્તખિઝૂ મિમ્-મકામિ ઈબ્રાહીમ મુસલ્લા.	તુમ મકામે-ઈબ્રાહીમ કે પાસ અપના મુસલ્લા બનાઓ. (સૂર:બકરહ, ૧૨૫)
૧૪.	ઝમ-ઝમ કા પાની પીતે વક્ત યહ દુઆ પઢેં.	اَللّٰهُمَّ اِنِّی اَسْئَلُکَ عِلْمًا نَّافِعًا، وَّرِزْقًا وَّسِعًا، وَّشِفَاءً مِّنْ کُلِّ دَاءٍ.	અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ઈલ્મન્ નાફિઅંવ્-વ-રિઝકંવ્-વસીઅંવ્-વ-શિફાઅમ્-મિન્ કુલ્લ દાઈ.	અય અલ્લાહ ! મુઝે નફાવાલા ઈલ્મ દે, રિઝ્ક મેં વુસ્અત ઔર ફરાખી દે ઔર હર બીમારી સે શિફા અતા ફરમા.
૧૫.	સફા ઔર મરવા કી સઈ કે લિયે જાતે વક્ત યહ દુઆ પઢેં.	اَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِهٖ، اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ.	અબ્દુઉ બિમા બદઉલ્લાહુ બિહિ, ઈન્નસ્-સફા વલ્-મરવત મિન્ શઆઈરિલ્લાહ.	ઈબ્તેદા કરતા હું મૈં ઉસસે જિસસે ઈબ્દેતા કી હૈ અલ્લાહત્આલા ને. યકીનન સફા ઔર મરવાહ અલ્લાહત્આલા કી નિશાનીયોં મેં સે હૈ. (સૂર:બકરહ, ૧૫૮)
૧૬.	સઈ કી નિયત	اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیْدُ السَّعْیَ بَیْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ اَشْوَاطٍ لِوَجْهِکَ الْکَرِیْمِ، فَیَسِّرْهُ لِی وَتَقَبَّلْهُ مِنِّیْ.	અલ્લાહુમ્મ ઉરીદુસ્-સઅ્ય બઈનસ્-સફા વલ્ મરવત અશ્વાતિન્ લિ-વજ્હિકલ્-કરીમ, ફ-યસ્સરહૂ-લી વ-તકબ્બલહુ મિન્ની.	અય અલ્લાહ ! મૈં સફા ઔર મરવાહ કે દરમિયાન સાત ચક્કરોં સે સઈ કરના ચાહતા હું. મહઝ તેરી ઝાતે બુઝૂર્ગ કી રઝા કે લિયે. પસ, મેરે લિયે સઈ કરના આસાન ફરમા ઔર કુબૂલ ફરમા.

અ.નં.	દુઆ કબ પઢોગે ?	અરબી મેં દુઆ	ગુજરાતી મેં દુઆ	તર્જુમા
૧૭.	સફા ઔર મરવાહ પર યહ (ચૌથા કલમા) પઢેં, (ઔર તીસરા કલમા ભી પઢેં, જો ઉપર ૧૧ વીં દુઆ મેં બયાન હુઆ હૈ.)	لَاإِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَحْدَه' لَا شَرِيْكَ لَه'، لَه' الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِيْ وَ يُمِيْتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.	લા-ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ, વહ્દહૂ લા-શરીક લહૂ, લહુલ્-મુલ્કુ, વ-લહુલ્ હમ્દુ, યુહ્યિ વ-યુમીતુ બિ-યદિહિલ્ ખઈરુ, વહુવ અલા કુલ્લિ શય્ઈન્ કદીર.	નહીં હૈ કોઈ મા'બૂદ મગર અલ્લાહ, વહ એક હૈ. ઉસકા કોઈ શરીક નહીં. ઉસીકી બાદશાહત હૈ, ઔર સબ તારીફ ઉસીકે લિયે હૈ, વહી ઝિંદા રખતા હૈ ઔર વહી મૌત દેતા હૈ, ઔર વહ હર ચીઝ પર કુદરત રખતા હૈ.
૧૮.	સઈ કે દૌરાન પઢને કી દુઆ.	رَبِّ اغْفِرْ، وَارْحَمْ، اَنْتَ الْاَعَزُّ لْاَكْرَمْ.	રબ્બિગ્-ફિર્, વર્-હમ્, અન્તલ્ અઅઝ્ઝુલ્ અકરમ.	અય મેરે રબ ! તુ મુઝે બક્ષ દે ઔર રહમ ફરમા, તુ ઝબરદસ્ત બુઝૂર્ગીવાલા હૈ.
૧૯.	હજ કી નિયત	اَللّٰهُمَّ اِنِّى اُرِيْدُ الْحَجَّ ، فَيَسِّرْه' لِىْ وَتَقَبَّلْه' مِنِّىْ.	અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઉરીદુલ હજ્જ, ફ-યસ્સર્હૂલી વ-તકબ્બલ્હૂ મિન્ની.	અય અલ્લાહ ! મૈં હજ કી નિયત કરતા હું, ઈસે તુ મેરે લિયે આસાન કર ઔર કુબૂલ ફરમા.
૨૦.	શૈતાન કો કંકરી મારતે વક્ત પઢને કી દુઆ.	بِسْمِ اللّٰهِ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، رَغْماً لِلشَّيْطَانِ وَرِضًى الرَّحْمَانِ.	બિસ્મિલ્લાહ, અલ્લાહુ અકબર, રગ્મંલ્-લિશ્ શઈતાનિ વ-રિઝંર્ રહ્માન.	મૈં અલ્લાહ કે નામ સે શુરૂ કરતા હું. અલ્લાહ સબસે બડા હૈ. યહ કંકરી શૈતાન કો ઝલીલ કરને ઔર અલ્લાહ-પાક કો રાઝી કરને કે લિયે મારતા હું.

(પેજ નં. ૨૫ કા બકાયા
હાલતે એહ્રામમેં મમ્નૂ કામ....)

અરકાન તર્ક કરને કે મુતા'લ્લિક :

કામ : હજ ઔર ઉમરા કે વાજિબ અરકાન કા છૂટ જાના.

કફ્ફારા : અગર હજ ઔર ઉમરા કા કોઈ ભી વાજિબ રુક્ન છૂટ જાયેગા તો હજ ઔર ઉમરા હો જાયેગા, મગર દમ દેના હોગા.

કામ : હજ ઔર ઉમરા કે ફર્ઝ અરકાન કા છૂટ જાના.

કફ્ફારા : હજ ઔર ઉમરા કા અગર કોઈ ભી ફર્ઝ છૂટ જાયે તો હજ યા ઉમરા નહીં હોગા. ઐસી હાલત મેં હાજી તવાફ, સઈ ઔર હલક કરવાકર એહરામ ઉતાર દેં, મગર ફિર ઉસે ઉમરા યા હજ દોહરાના હોગા.

૧૦. હરમ શરીફ કે હુદૂદ કી ગલતિયાં ઔર કફ્ફારા :

કામ : કિસીને હરમ કી બેહુરમતી કી, જૈસે હરમ કે હુદૂદ મેં ઘાસ ઉખાડ લિયા યા દરખ્ત કી પત્તિયાં તોડ લી યા ઐસા કોઈ ભી કામ કિયા, જિસકી મુમાનિઅત હૈ.

કફ્ફારા : હરમ કી ઘાસ કાટને સે ઉસકી કીમત સદકા કરના વાજિબ હોગા. (મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ, પેજ નં. ૨૬૧)

કિસી દરખ્ત કે પત્તે તોડને અગર દરખ્ત કો નુકશાન ન હો તો પત્તે તોડના જાયઝ હૈ, વરના જાયઝ નહીં.

(મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ, પેજ નં. ૨૬૨)

ખુદરૌ ઘાસ યા દરખ્ત ઉગાને કા મા'લૂમ નહીં હૈ, જૈસે નૂનિયા ઘાસ વગૈરહ ઔર વહ ફલ ભી નહીં દેતા હૈ, તો ઐસે દરખ્તોં કો કાટના ઔર તોડના હુદૂદે હરમ મેં મના હૈ. અગર ઐસે દરખ્ત યા ઘાસ કો કાટા જાયે તો સઝા કે તૌર પર ઉસકી કીમત કા સદકા વાજિબ હોગા.

(ગનિયતુલ મનાસિક પેન જં. ૩૦૨, હજ વ ઝીયારત પેજ નં. ૧૯૩)

હરમ કા સૂખા દરખ્ત યા સૂખી હુઈ ઘાસ તોડને મેં કોઈ હર્ઝ નહીં હૈ. (મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ, પેજ નં. ૨૬૨)

કામ : અગર ઔરતને ગફલત યા લાપરવાહી મેં હાલતે હૈઝ મેં તવાફે ઝ્યારત કર લિયા યા તવાફે ઝ્યારત કે અકસર અશ્વાત હાલતે હૈઝ મેં કર લિયે; મસલન તીન શૌત કે બાદ હૈઝ આ ગયા ઔર હૈઝ કી હાલત મેં ચાર અશ્વાત પૂરે કર લિયે, તો ઉસ પર જુર્માના મેં 'બિદના' વાજિબ હૈ. બિદના ઊંટ યા ગાય યા ભૈંસ કો કહા જાતા હૈ. અગર ઔરતને નહર કે દિનોં મેં અંદર-અંદર તવાફ કા ઈરાદા કર લિયા હૈ યા ઈન અશ્વાત કા ઈરાદા કર લિયા, જિનકો હાલતે હૈઝ મેં કિયા થા તો કફ્ફારા સાકિત હો જાયેગા ઔર કોઈ ચીઝ ઉસ પર લાઝિમ ન હોગી, ઔર અગર નહર કે દિન ગુઝર જાને કે બાદ એઆદા કરેગી તો દેરી કી વજહ સે એક 'દમ' દેના લાઝિમ હોગા. (ગનિયતા જદીદ, પેજ નં. ૨૭૨૪; કદીમ - પેજ નં. ૧૪૫; અનવારે મનાસિક, પેજ નં. ૩૪૩)

ઔર અગર હૈઝ યા નિફાસ યા જનાબત કી હાલત મેં તવાફે ઉમરા કરેગેં તો જુર્માના મેં એક 'દમ' દેના હોગા. ઔર અગર પાક હોને કે બાદ અદા કરેંગે તો જુર્માના કા 'દમ' સાકિત હો જાયેગા. (ગનિયતુલ મનાસિક પેજ નં. ૧૪૭-૨૪૮, અનવારે મનાસિક પેજ નં. ૩૨૨)

(નોંટ : ઉપર બતાએ ગએ કફ્ફારે કા મવાદ હમને બહુત મુખ્તસર તૌર પર લિખા હૈ. અલગ-અલગ મસ્લક મેં અલગ-અલગ એહકામ હૈં. ઈસલીયે ઈસ બારે મેં આપ અપને નઝરિયે કે આલિમોં સે મશ્વરા લેં. મુઅલ્લિમુલ હુજ્જાજ કિતાબ મેં ઈનકા તફસીલ સે ઝિક્ર હૈ.)

અરફાત મેં માંગને કી દુઆએં

૧. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા : ''હજ્જ અરફાત મેં ઠહરને કા નામ હૈ.'' (તિરમિઝી, હ.નં. ૮૮૯)

યાનિ હજ જૈસી ઇબાદત કા મગ્ઝ અરફા કે દિન કી ઇબાદત હૈ. ઇસ લિયે અપને હજ કો હજ્જે-મબરૂર બનાને કે લિયે ઉસ દિન ખૂબ ખુશૂઅ-વ-ખુઝૂઅ કે સાથ ઇબાદત કરો. નબી કરીમ (સલ્લ.)ને કઈ તસ્બીહાત ઔર કલ્મોં કી ખાસ ફઝીલત બતાઈ હૈ. ઇસ મુબારક દિન ઇન મસ્નૂન તસ્બીહાત ઔર કલ્માત કા ખુસૂસી વિર્દ કરેં. કુછ મસ્નૂન તસ્બીહાત ઔર કલ્માત મુંદર્જા-ઝૈલ હૈ –

૨. એહરામ કી હાલત મેં લબ્બૈક (તલ્બિયા) પઢના અલ્લાહ કો બહુત પસંદ હૈ. ઇસ લિયે અરફા કે દિન ઇસ કે વિર્દ કા ખાસ એહતિમામ કરેં.

૩. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''કસમ હૈ ઉસ પાક ઝાત કી, જિસકે કબ્ઝે મેં મેરી જાન હૈ ! જબ કિસી ઊંચી જગહ પર કોઈ શખ્સ 'લબ્બૈક' યા 'તકબીર' કહતા હૈ, તો ઉસકે સામને કા સારા હિસ્સા ઝમીન કે ખત્મ હોને તક 'લબ્બૈક' યા 'તકબીર' કહને લગતા હૈ.'' ઇસ લિયે અરફા કે દિન 'તકબીર' ભી ખૂબ પઢે.

૪. નબી કરીમ (સલ્લ.) સે રિવાયત હૈ કે, આપ (સલ્લ.) ને ફરમાયા : ''દુઆઓં મેં સબ સે બેહતર યવ્મે-અરફા કી દુઆ હૈ ઔર મૈંને ઔર મુઝસે પેહલે અંબિયા ને ઇસ રોઝ જો અફઝલતરીન કલ્માત કહે વહ યે હૈ :

لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.

લા-ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહુ વહ્દહુ લા-શરીક-લહૂ, લહુલ્-મુલ્ક વ-લહુલ્-હમ્દુ વ-હુવા અલા કુલ્લી શય્ઇન કદીર.

તરજુમા : કોઈ મા'બૂદ નહીં સિવાય અલ્લાહત્આલા કે, વહ તન્હા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં, ઉસીકે લિયે સારી બાદશાહી હૈ, ઉસીકે લિયે સારી હમ્દ હૈ, વહ હર ચીઝ પર કુદરત રખનેવાલા હૈ.

૫. એક સહી હદીસ મેં હૈ કે, નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''અલ્લાહ કે યહાં મહબૂબતરીન કલ્માત ચાર હૈ –

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ، وَلَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ

સુબ્હાનલ્લાહિ, વલ્-હમ્દુ લિલ્લાહિ, વ-લા-ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહુ, વલ્લાહુ અકબર.

તરજુમા : પાક હૈ અલ્લાહત્આલા, સાર તારીફોં કી મુસ્તહિક ઝાત અલ્લાહત્આલા હી કી હૈ, ઔર અલ્લાહત્આલા કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર અલ્લાહ સબસે બડા હૈ.

૬. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''દો કલ્માત ઐસે હૈં, જો ઝબાન પર બહુત હલ્કે હૈ, મિઝાને-આમાલ મેં બહુત ભારી હૈ ઔર રહમાન કો બહુત મહબૂબ હૈ. (બુખારી)

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ، سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ. – સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિ-હમ્દિહિ, સુબ્હાનલ્લાહિલ અઝીમ.

તરજુમા : પાક હૈ અલ્લાહત્આલા કી ઝાત, તારીફ ઉસીકે લિયે હૈ, પાક અલ્લાહત્આલા નિહાયત અઝમતવાલા.

૭. હુઝૂર (સલ્લ.) ને અરફાત કે મૈદાન મેં અપની ઉમ્મત કો નહીં ભુલાયા હૈ ઔર રો-રોકર મગરિબ તક અપની ઉમ્મત કે લિયે દુઆએં માંગી હૈ. અપને મહબૂબ ઔર કરીમ આકા (સલ્લ.) પર હમ અગર અરફાત મેં દુરૂદ નહીં ભેજતે તો યહી બડી અહસાનફરામોશી હોગી.

ઇસલીયે અરફા કે દિન ખૂબ દુરૂદ શરીફ પઢે.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰٓى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.

અલ્લાહુમ્મા સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ વ-અલા આલિ મુહમ્મદિન કમા સલ્લૈતા અલા ઇબ્રાહીમ, વ-અલા આલિ ઇબ્રાહીમ ઇન્નક હમીદુમ્-મજીદ,

અલ્લાહુમ્મા બારિક અલા મુહમ્મદિંવ્ વ-અલા આલિ મુહમ્મદિન કમા બારકત, અલા ઇબ્રાહીમ વ-અલા આલિ ઇબ્રાહીમ ઇન્નક હમીદુમ્- મજીદ.

તરજુમા : અય અલ્લાહ ! રહમત ભેજ મુહમ્મદ (સલ્લ.) પર ઔર મુહમ્મદ કી આલ પર, જિસ તરહ તુને રહમત ભેજી ઇબ્રાહીમ પર ઔર ઇબ્રાહીમ કી આલ પર, બેશક તુ તારીફ કે લાયક બુઝૂર્ગીવાલા હૈ.

અય અલ્લાહ ! બરકત નાઝિલ ફરમા મુહમ્મદ (સલ્લ.) પર ઔર મુહમ્મદ કી આલ પર, જિસ તરહ તુને બરકત નાઝિલ ફરમાઈ ઇબ્રાહીમ પર ઔર ઇબ્રાહીમ કી આલ પર, બેશક તુ તારીફ કે લાયક બુઝૂર્ગીવાલા હૈ.

૮. નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, ''કુર્આન કી તિલાવત બેહતરીન ઇબાદત હૈ. ઇસ લિયે દુરૂદશરીફ ઔર તસ્બીહ પઢને કે બાદ જો વક્ત મિલે ઉસમેં કુર્આન-શરીફ કી તિલાવત કરેં. ખુસૂસી તૌર પર મુંદર્જા-ઝૈલ સૂરતેં પઢે – સૂરઃ યા-સીન, સૂરઃ રહમાન, સૂરઃ મુલ્ક, સૂરઃ તૌબા, સૂરઃ વાકેઆ, સૂરઃ ફતેહ.

આખરી લફ્ઝ

- ઇસ કિતાબ કા મકસદ આપકો હજ કે સફર મેં પેશ આનેવાલી મુશ્કિલાત સે આગાહ કરના હૈ, જો અલ્હમ્દુલિલ્લાહ પૂરા હુઆ.
- આખિર મેં અપના એક ઓર મુશાહિદા આપકો બતાના ચાહતા હું. વહ યહ હૈ કે અલ્લાહતઆલા કે કરમ ઔર ફઝલ સે હી હજ કી તૌફિક હોતી હૈ ઔર અલ્લાહતઆલા હી અપને કરમ ઔર ફઝલ સે સારે અરકાન પૂરે કરાતા હૈ.
- હમ અપની તરફ સે હજ કી પૂરી તૈયારી કરેં, મગર હજ કે સારે અરકાન પૂરે હોને ઔર હજ મકબૂલ હોને કે લિયે ખુદા કી ઝાત પર હી ભરોસા રખ્ખેં ઔર ઉસીસે હર નમાઝ મેં હજે-મબરૂર કે લિયે દુઆ કરેં.
- દુનિયા કે લાખોં દૌલતમંદ બગૈર હજ કે ઇંતેકાલ કર ગયે, ક્યું કે ઉનકો હજ કી તૌફિક ના મિલી ઔર હર સાલ લાખોં બૂઢેં ઔર મા'ઝૂર લોગ હજ કે સારે અરકાન પૂરે કરકે ફરિઝ-એ-હજ બખૂબી અદા કરતે હૈં. યહ અલ્લાહતઆલા કા કરમ ઔર ઉસકી દી હુઈ તૌફિક હૈ. ઇસ લિયે હજ કી પૂરી તૈયારી ઝરૂર કરેં, મગર ભરોસા સિર્ફ ઉસકી ઝાત પર રખ્ખેં ઔર ઉસીસે મદદ માંગે.
- હજ અઝીમતરીન ઇબાદત હૈ, જિસે કરને કે બાદ અલ્લાહતઆલા બંદે કે ના સિર્ફ સારે ગુનાહ માફ કર દેતા હૈ, બલ્કે ઉસકી દુઆ ભી કુબૂલ કરતા હૈ. ઇસ લિયે અપની દુઆઓં મેં અપને સાથ, અપને અહલો-અયાલ ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમા કો મત ભૂલીયે. અગર ઇસ ગુનાહગાર કમરૂદ્દીન ખાન કો ભી યાદ રખ્ખેંગેં તો આપકી બડી મહેરબાની હોગી.
- મૈંને અબ તક હજ ઔર ઉમરા કે અરકાન કે બારે મેં જો કિતાબે પઢી હૈં, ઉનમે 'હજ ઔર ઉમરા ફલાહી કે હમરાહ' કિતાબ સબસે ઝ્યાદા મુફીદ ઔર આસાન માલૂમ હુઈ. હજ સે પેહલે આપ ભી ઇસ કિતાબ કો એક બાર ઝરૂર પઢેં. (ઇસ કિતાબ ઔર દીગર કિતાબોં કી તફસીલાત સફેહ નં.-૨ પર દી ગઈ હૈ, આપ ઉસે વેબસાઈટ સે મુફત ડાઉનલોડ કર સકતે હૈં. ડાઉનલોડ લિંક્સ કિતાબ કે આખરી મેં દી ગઈ હૈ.)
- હરમ-શરીફ મેં હરમ કે એહતેરામ કા પૂરા ખયાલ રખ્ખેં. સારી નમાઝેં હરમ મેં જમાઅત સે પઢેં. એક હદીસ કે મુતાબિક હજ ઔર ઉમરા સે રિઝ્ક મેં બરકત હોતી હૈ. ઉસે મૈંને ભી મહસૂસ કિયા હૈ ઔર હજ કે બાદ દોસ્તોં કો ભી બહુત તરક્કી કરતે દેખા હૈ. ઉસીકે સાથ જો હરમ કા એહતેરામ નહીં કરતે (હરમ મેં ઝઘડા કરતે હૈ) ઔર હરમ મેં જમાઅત સે નમાઝ નહીં પઢતે યા નમાઝેં કઝા કરતે હૈં, મૈને ઉન્હેં હજ કે બાદ બર્બાદ ઔર શદીદ બીમાર ભી હોતે દેખા હૈ. (ઇન તરહ બર્બાદ હોનેવાલોં મેં મેરે દોસ્ત ભી શામિલ હૈ.) ઇસ લિયે હરમ મેં સિર્ફ નેકી કરને કી કોશિશ કરેં ઔર ગુનાહોં સે પૂરી તરહ બચને કી કોશિશ કરેં.)
- આપકા હજ કા સફર ૩૫ સે ૪૦ દિન કા હોગા. હજ કે સફર સે વાપસી પર આપ મહસૂસ કરેંગે કે આપકી ગૈરહાઝરી સે ના તો આપકા કારોબાર બર્બાદ હુઆ હૈ ઔર ના હી આપકા ખાનદાન તિતર-બિતર હુઆ હૈ, બલ્કિ અલ્લાહતઆલા ને ઉન્હેં ઐસે હી બરકરાર રખા હૈ, જૈસે આપ ઉન્હેં છોડકર ગયે થે. હમારા યહ સિર્ફ ગુમાન હૈ કે ઘર ઔર કારોબાર કો હમારે સિવા કોઈ ઓર નહીં ચલા સકતા. હમ તો સિર્ફ ઝરિયા યા વજહ હૈ. ઉન્હેં ચલાનેવાલી ઝાત તો ખુદા કી હૈ. વહ કિસી ઝરિયે ઔર વજહ કે બગૈર ભી ઉન્હેં ચલા સકતા હૈ. ઇસ લિયે અપને આપકો ઝ્યાદા અહમ ના સમઝેં ઔર કુછ-કુછ વક્ફે કે લિયે ઘર ઔર કારોબાર સે અલ્લાહતઆલા કે લિયે ભી વક્ત નીકાલા કરેં. એક હદીસે-કુદસી કા મફહૂમ હૈ કે —

  નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ફરમાયા : અલ્લાહતઆલા ફરમાતા હૈ, ''અય ઔલાદે-આદમ ! તું મેરી ઇબાદત કે લિયે અપને કો ફારિગ કર લે, મૈં તેરે સીને કો ગિના સે ભર દૂંગા ઔર મુશ્કિલાત કો આસાન કર દૂંગા, ઔર અગર તુને મેરી ઇબાદત સે મુંહ મોડા તો ના મૈં તેરે હાથોં કો મશ્રૂફિયત સે ખાલી કરૂંગા ઔર ના તેરે ફક્રો-ફાકા કો દૂર કરૂંગા.'' (ઇબ્ને માજા, હ.નં. ૪૧૦૭)
- હમ ઔર આપ અગર એક ઇઝ્ઝતદાર ઔર ખુશહાલ ઝિંદગી ચાહતે હૈં, તો હમેં અલ્લાહતઆલા કી ઇબાદત સે કભી ગાફિલ નહીં હોના ચાહિયે.
- સારી તારીફેં અલ્લાહતઆલા ત્લિયે હૈ ઔર નબી કરીમ (સલ્લ.) ઔર સહાબા-કિરામ (રદિ.) ઔર નબી કરીમ (સલ્લ.) કે અહલો-અયાલ ઔર સારી ઉમ્મત પર અલ્લાહતઆલા બહુત-બહુત અપની રહમતેં ઔર બરકતેં નાઝિલ ફરમાયેઝ

  વ-મા અલઇના ઇલ્લલ્ બલાગુલ્ મુબીન.

—•—

પૈદલ ચલને કી ફઝીલત

- હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.)ને બીમારી કી હાલત મેં અપની ઔલાદ કે સામને બયાન કિયા કે, મૈને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) સે સુના હે - જિસને મક્કા-મુઅઝ્ઝમા સે પૈદલ હજ કિયા, ઉસકે હર કદમ પર ૭૦૦ નેકિયાં લિખી જાતી હૈ, યહાં તક કે મક્કા વાપસ આ જાયે ઔર હર નેકી હરમ કી નેકી કે બરબર હોતી હૈ. ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે ઉનકી ઔલાદ ને પૂછા, હરમ કી નેકી ક્યા હૈ ? ફરમાયા, હર નેકી એક લાખ નેકિયોં કે બરાબર હૈ. (ઈબ્ને ખઝીમા)
  મતબલ યહ હૈ કી હાજી અપને મકાન સે તો સવારી કરકે જાયે, લેકિન મક્કા પહુંચકર મીના ઔર અરફાત પૈદલ જાયે ઔર વાપસ મક્કા-મુઅઝ્ઝમા ભી પૈદલ હી આયે.
  ઈસ હિસાબ સે ૭૦૦ નેકિયાં, ૭૦૦ કરોડ નેકિયોં કે બરાબર હોગી ઔર હર-હર કદમ પર યહ સવાબ હૈ તો સારે હજ કે સવાબ કા ક્યા અંદાઝા હો સકતા હૈ.
- હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અંબિયાએ કિરામ (અલૈ.) કા મામૂલ પૈદલ હજ કા થા. (ઈન્ખાક)
- હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ને ઈન્તેકાલ કે વક્ત અપની ઔલાદ કો વસિયત ફરમાઈ કે પૈદલ હજ કિયા કરો.
- નબી કરીમ (સલ્લ.) ને ઉમ્મત કે લિયે હંમેશા આસાન તરીકા પસંદ ફરમાયા હૈ. અપને આખરી હજ કે મૌકે પર આપ (સલ્લ.)ને દેખા કે એક બૂઢા દો લોગોં કે સહારે પૈદલ ચલ રહા હૈ. પૂછને પર પતા ચલા કે ઉસને પૈદલ હજ કરને કી નઝર માની હૈ, ઈસલીયે મજબૂરન્ ચલ રહા હૈ. તો આપ (સલ્લ.)ને ઈસે સવાર હો જાને કે લિયે કહા.
  ઈસલીયે પૈદલ ચલના બહુત અફઝલ હૈ, મગર અપની કુવ્વત ઔર ઈસ્તકામત કો દેખતે હુએ મુશક્કત ઉઠાએં. ●

(પેજ નં. ૬૩ કા બકાયા - મદીના મુનવ્વરા કા સફર)

કિયા ઔર વહ ચલે ગયે, મગર ઈસકે બાદ બગૈર કિસી વજહ કે મુઝે બહુત ગુસ્સા આયા ઔર દિલ બાર-બાર ચાહતા થા કે મૈ મસ્જિદ સે નીકલ જાઉં ઔર કહીં દૂર જાકર સુકૂન સે નમાઝ પઢું. એક અર્સે બાદ મૈ ઉસ વાકેઆ કો સોચતા હું, તો મુઝે અહેસાસ હોતા હૈ કે નબી કરીમ (સલ્લ.) કે મહેમાન કો ઈન્કાર કરને પર મુઝ પર લાનત હો રહી થી ઔર મૈં ખુદ મસ્જિદ સે નીકાલા જા રહા થા. અલ્લાહત્આલા મેરી ઉસ ગલતી કો માફ કરેં.

મસ્જિદે-હરામ ઔર મસ્જિદે-નબવી (સલ્લ.) દોનો જગહ મુઝસે કુછ ગલતિયાં હુઈ ઔર મુઝે ફૌરન સઝા કા એહસાસ હુઆ. ઈસસે મૈં ઈસ નતીજે પર પહુંચા કે ઈન દોનોં મસ્જિદોં મેં હમેં અપની આસાની ઔર આરામ સે ઝ્યાદા દૂસરે નમાઝીયોં કી આસાની ઔર આરામ કા ખયાલ રખના ઝરૂરી હૈ, ક્યું કે વહ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ (સલ્લ.) કે મહેમાન હૈ ઔર અગર હમને ઐસા નહીં કિયા તો હમ ઈસ ગુમાન મેં રહેંગેં કે ઉસ મુકદ્દસ મુકામ પર હમ ખૂબ સવાબ કમા રહે હૈ, જબ કે હકીકત મેં હમ પર લાનત બરસ રહી હોગી.

- નબી કરીમ (સલ્લ.) કે રોઝા-મુબારક પર જબ હાઝરી દેં તો ઈન્તિહાઈ અદબ સે હાઝરી દેં. કિસી તરહ કી બાતચીત સે પરહેઝ કરેં ઔર દૂસરોં કા ખયાલ અપને આપ સે ઝ્યાદા રખેં, ક્યું કે વહ સારે હાજી નબી કરીમ (સલ્લ.) કે મહેમાન હૈ.

—●—

અરફાત કી દુઆએં ઔર વઝીફેં

- નબી કરીમ (સલ્લ.) સે રિવાયત હે કે આપ (સલ્લ.) ને ફરમાયા, “દુઆઓં મેં સબસે બેહતર દિન અરફા કી દુઆ હૈ ઔર મૈને ઔર મુઝસે પેહલે અંબિયાને ઈસ રોઝ જો અફઝલતરીન કલમાત કહેં, વહ યહ હૈ –
  لَااِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَا عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْر.
  તરજુમા : કોઈ મા’બૂદ બરહક નહીં, સિવાય અલ્લાહત્આલા કે, વહ તન્હા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં, ઉસીકે લિયે સારી બાદશાહી હૈ, ઉસી કે લિયે સારી હમ્દ હૈ, વહ હર ચીઝ પર કુદરત રખનેવાલા હૈ.
- એક સહી હદીસ મેં હૈ કે, નબી (સલ્લ.)ને ફરમાયા :
  અલ્લાહ કે યહાં મહબૂબતરીન કલ્માત ચાર હૈ –
  سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ، وَلَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ
- આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા,
  દો કલ્માત ઐસે હૈં, જો ઝબાન પર બહુલ હલ્કે હૈ, મીઝાને-આમાલ મેં બહુત ભારી હૈ ઔર રહમાન કો બહુત મહબૂબ હૈ –
  سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ، سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْمِ.
- હઝરત સાદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હમ રસૂલ (સલ્લ.) કી ખિદમત મેં હાઝિર થે કે આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, “ક્યા તુમમેં સે હર-એક શખ્સ ઈસ બાત પર આઝિજ હૈ કે વહ હર રોઝ એક હજાર નેકિયાં કમાએં ?”
  હાઝરીને-મજલિસ મેં સે એક સહાબીને અર્ઝ કિયા, “યા રસૂલુલ્લાહ (સલ્લ.) ! હમ મેં સે હરેક શખ્સ એક હજાર નેકિયાં કૈસે કમા સકતા હૈ?”
  આપ (સલ્લ.)ને ફરમાયા, ‘૧૦૦ બાર સુબ્હાનઅલ્લાહ કહેં તો ઉસ કે લિયે એક હજાર નેકિયાં દી જાયેગીં ઔર એક હજાર ગુનાહ ઉસસે માફ કર દિયે જાયેંગે. ●

(પેજ નં. ૭૨ કા બકાયા - હજ કા સફર કિસકે ઝરિયે કરેં ?)

બુનિયાદી તૌર સે યહ ટૂર ઓપરેટર કે મફાદ કી હિફાઝત કે લિયે બનાઈ ગઈ એક એસોસિએશન હૈ. લેકિન હો સકતા હૈ હાજીયોં કી મુસલસલ શિકાયતેં પહુંચને પર હાજીયોં કે મફાદ કે બારે મેં ભી સંજીદા હો જાયેં.

Ministry of External Affairs (MEA) Govt. of India
Administrative Officer / Under Secretary (Haj cell)
Akbar Bhavan, New Delhi,
E-mail : aohaj@mea.gov.in Website : http://meaindia.nic.in

યહ હિન્દુસ્તાની હુકૂમત કા એક દફતર હૈ. જહાં સારે ટૂર ઓપરેટર્સ કો અપને આપકો રજિસ્ટર કરવાના હોતા હૈ –

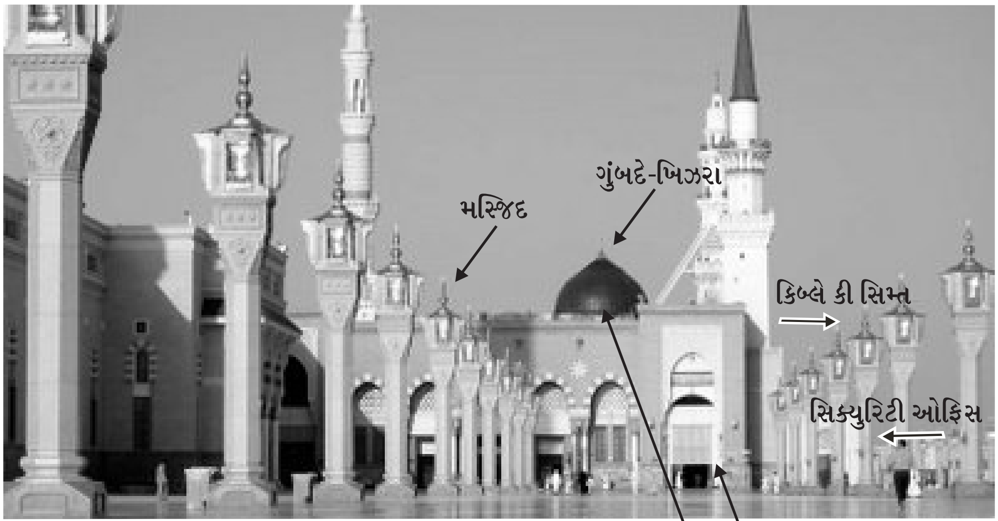
Moassasa Mutawaffy Hujjaj (South Asia countries)
Second Ring Road, Al-Rusifa, Makka Al Mukarramah
(Kingdom of Saudi Arabia) Tel : 5342144
Fax No. : 009662-2-5342182

યહ સાઉદી હુકૂમત કા દફતર હૈ, જો જુનૂબી એશિયા સે હજ ઔર હાજીયોં સે જુડે મામલાત પર નઝર રખતા હૈ. ઈનકી નઝર ટૂર ઓપરેટરોં પર ભી હોતી હૈ.

આપકી શિકાયત કા આખરી પતા પુલીસ ચૌકી હૈ. મગર વહાં કદમ રખને સે પેહલે ઝરા આપ અપના જાયઝા લે લેં, ક્યું કે યહાં કે કાનૂન કુછ- કુછ જંગલ સે મિલતે-જુલતે હૈં. વહાં જીત ઉસીકી હોગી, જિસમેં દેર તક ઔર દૂર તક આનેકી તાકત હોગી.

—●—

હરમ શરીફ, મીના, મુઝદલ્ફા ઔર અરફાત કા કરીબી નકશા

રોઝ-એ-નબવી(સલ્લ.) કી આઉટ-લાઈન(નકશા)

